ISSN 2409-9805

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія

Library Science. Record Studies. Informology

Науковий журнал
Виходить щоквартально
Заснований у лютому 2004 р.

№ 2
2018

Київ – 2018

Наш передплатний індекс: 86544

БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО. ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО. ІНФОРМОЛОГІЯ

Журнал індексується в міжнародних базах даних:
Science Index (РІНЦ); Google Scholar; Research Bible; Polish Scholarly Bibliography; BASE

Засновник і видавець – Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

Головний редактор – Литвин С.Х.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Литвин С.Х. **–** доктор історичних наук, професор, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв (НАКККіМ), головний редактор
Петрова Л.Г. **–** доктор педагогічних наук, професор, НАКККіМ, заступник головного редактора
Добровольська В.В. **–** кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, НАКККіМ, відповідальний секретар
Бездрабко В.В. **–** доктор історичних наук, професор, Київський національний університет культури і мистецтв
Боряк Т.Г. **–** кандидат історичних наук, НАКККіМ
Вєдєнєєв Д.В. **–** доктор історичних наук, професор, НАКККіМ
Давидова І.О. **–** доктор наук із соціальних комунікацій, професор, Харківська державна академія культури
Дубровіна Л.А. **–** доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України
Кобєлєв О.М. **–** доктор наук із соціальних комунікацій, професор, Харківська державна академія культури
Кулешов С.Г. **–** доктор історичних наук, професор, Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства
Кушнаренко Н.М. **–** доктор педагогічних наук, професор, Харківська державна академія культури
Лобузіна К.В. **–** доктор наук із соціальних комунікацій, Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського
Ляхоцький В.П. **–** доктор історичних наук, професор, Державна архівна служба України
Маркова В.А. **–** доктор наук із соціальних комунікацій, Харківська державна академія культури
Мотульський Р.С. **–** доктор педагогічних наук, професор (Білорусь, Мінськ)
Папакін Г.В. **–** доктор історичних наук, професор, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського
Столяров Ю.М. **–** доктор педагогічних наук, професор (Росія, Москва), Науковий центр досліджень книжкової культури РАН
Федотова О.О. **–** доктор історичних наук, НАКККіМ
Швецова-Водка Г.М. **–** доктор історичних наук, професор, Рівненський державний гуманітарний університет
Шемаєва Г.В. **–** доктор наук із соціальних комунікацій, професор, Харківська державна академія культури

Відповідальний секретар – Добровольська В.В.

Редактор – Данильченко М.П.

Комп'ютерне складання та верстка – Кравченко Т.В.

Редагування англомовних анотацій і транслітерації – Петренко А.В.

Дизайн обкладинки – Саприкін О.А.

Рекомендовано до друку вченою радою НАКККіМ
Протокол № 8 від 24 квітня 2018 р

Затверджено:
наказом Міністерства освіти і науки України від 13.07.2015 р. №747
як фахове видання з соціальних комунікацій

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 06.11.2015 р. №1151,
є фаховим виданням зі спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 21133-10933ПР від 08.12.2014
Свідоцтво видала Державна реєстраційна служба України

Використання у будь-якій формі матеріалів, що опубліковані в журналі, узгоджується з редакцією.
Посилання на видання обов'язкові.
Редакція не завжди поділяє точку зору авторів статей

Адреса редакції та видавця: 01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корп.11
E-mail: nauka@nakkkim.edu.ua©

© Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2018

Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія

Науковий журнал	Виходить щоквартально	Заснований у лютому 2004 р.	№ 2 2018 р.

ЗМІСТ

Документознавство, архівознавство

Філіппова Л. Я. Цифрові архіви в сучасному суспільстві: термінологічний та змістовний аспект 6

Комова М. В. Концепція нової політичної думки Єжи Гедройця: документальний реконструкт 12

Шелестова А. М. Онлайн сервіси як перспективні та альтернативні засоби навчання студентів ВНЗ України 23

Збанацька О. М. Формування наукових поглядів на евристику 30

Свердлик З. М., Братусь І. В. Архівні документи як джерело дослідження документаційного забезпечення органів місцевого самоврядування 39

Корнійчук К. С. Система електронного документообігу E-freight та її використання в транспортній галузі 45

Бібліотекознавство, книгознавство

Жалко Т. Й., Ляшук Н. В. Електронні журнали як об'єкт сучасних бібліотечних інновацій 52

Чередник Л. А. Рідкісні книги у фонді бібліотеки (на прикладі НТБ ПОЛТНТУ імені Юрія Кондратюка) 59

Лісіна С. О. Періодика Проводу Українських Націоналістів: «Сурма» і «Розбудова нації» 65

Інформологія та соціальні комунікації

Передерій І. Г, Білан Н. В. Сучасна музейна комунікація в Україні та світі: стан і перспективи розвитку 72

Грінберг Л. Ф. Основні тенденції реінжинірингу документообігу в установах України 80

Добровольська В. В. Міжнародні стандарти у створенні цифрового фонду документації культурної спадщини 86

Половинчак Ю. М. Комеморативні практики в сучасному інформаційному просторі 94

Редька К. Ю. Стратегічні орієнтири розвитку сфери інфокомунікацій 100

Зацерківна М. О. Напрями організації зв'язків з громадськістю ВНЗ 109

Події і факти наукового життя

Вітаємо ювіляра! Пелещишин Андрій Миколайович (до 45-річчя з дня народження) 115

Кафедра культурології та інформаційних комунікацій оголошує набір студентів 117

Вимоги до публікацій 118

СОДЕРЖАНИЕ

Документоведение, архивоведение

Филиппова Л. Я. Цифровые архивы в современном обществе: терминологический и содержательный аспект 6

Комова М. В. Концепция новой политической мысли Ежи Гедройца: документальный реконструкт 12

Шелестова А. М. Онлайн сервисы как перспективные и альтернативные методы обучения студентов вузов Украины 23

Збанацкая А. Н. Формирование научных взглядов на эвристику 30

Свердлик З. М., Братусь И. В. Архивные документы как источник исследования документационного обеспечения органов местного самоуправления 39

Корнийчук К. С. Система электронного документооборота E-freight и ее использования в транспортной отрасли 45

Библиотековедение, книговедение

Жалко Т. Й., Ляшук Н. В. Электронные журналы как объект современных библиотечных инноваций 52

Чередник Л. А. Редкие книги в фонде библиотеки (на примере НТВ ПолтНТУ имени Юрия Кондратюка) 59

Лисина С. А. Периодика Провода Украинских Националистов «Горн» и «Развитие нации» 65

Информология и социальные коммуникации

Передерий И. Г., Билан Н. В. Современная музейная коммуникация в Украине и мире: состояние и перспективы развития 72

Гринберг Л. Ф. Основные тенденции реинжиниринга документооборота учреждениях Украины 80

Добровольская В. В. Международные стандарты в создании цифрового фонда документации культурного наследия 86

Половинчак Ю. М. Коммеморативные практики в современном информационном пространстве 94

Редька К. Ю. Стратегические ориентиры развития сферы инфокоммуникаций 100

Зацеркивна Н. А. Направления организации связей с общественностью вуза 109

События и факты научной жизни

Поздравляем юбиляра! Пелещишин Андрей Николаевич (к 45-летию со дня рождения) 115

Кафедра культурологии и информационных коммуникаций объявляет набор студентов 117

Требования к публикациям 118

CONTENT

Documentation, archival studies

Philipova L.Y. Digital archives in modern society: terminology and the content aspect 6
Komova M.V. Concept of the new political thought of Jerzy Gedroits: documentary reconstruct 12
Shelestova A.M. Online services as promising and alternative means of teaching students of higher educational institutions of Ukraine 23
Zbanatskaya O.M. Formation of scientific views on heuristics 30
Sverdlik Z.M., Bratus I.V. Archival documents as a source of documentary support for local governments 39
Korniychuk K.S. The system of electronic document circulation of E-freight and its use in the transport industry 45

Library Science, Book Science

Zhalko T.J, Lyashuk N.V. Electronic journals as an object of modern library innovations 52
Cherednik L.A. Rare books in the library's fund (for example, by Yuri Kondratyuk NTB POLSTNT) 59
Lisina S.O. Periodic Guidance for Ukrainian Nationalists: "Surma" and "Building a Nation" 65

Informatics and social communications

Perederii I.G., Bilan N.V. Modern museum communication in Ukraine and the world: the state and prospects of development 72
Grinberg L.F. Main tendencies of re-engineering of document circulation in institutions of Ukraine 80
Dobrovolska V.V. International standards for the creation of a digital fundamental of cultural heritage documentation 86
Polovinchak Y.M. Comeautive practices in the modern information space 94
Redka K.Y. Strategic benchmarks for the development of the field of info-communications 100
Zatserkivna M.O. Directions of the organization of public relations of universities 109

Events and facts of scientific life

Congratulations to the Jubilee! Peleshchyshyn Andriy Nikolayevich (to the 45th anniversary of his birthday) 115

Department of Culturology and Information Communications announces admission 117
Requirements for publications 118

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО, АРХІВОЗНАВСТВО

УДК 930.25+004.9

Філіпова Людмила Яківна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри інформаційно-документних систем
Харківської державної академії культури
mailto:flyak@ukr.netflyak@ukr.net

ЦИФРОВІ АРХІВИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ТА ЗМІСТОВНИЙ АСПЕКТ

Мета роботи: *аналіз розвитку цифрових архівів у сучасному інформаційному суспільстві; визначення поняття «цифровий архів» у термінологічному та змістовному аспекті; порівняльна характеристика з терміном «електронний архів».* ***Методологія*** *дослідження полягає в застосуванні загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, зокрема, автор використовував порівняльний, термінологічний, хронологічний та інші методи дослідження, серед яких особливе місце посідає оглядово-аналітичний моніторинг публікацій.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає в тому, що здійснено порівняльний аналіз понять «цифровий» та «електронний» архів за термінологічним та змістовним аспектами на основі наукових та методичних положень фахівців з архівознавства та з інших наук, що надало можливість узагальнити та конкретизувати специфіку цифрового архіву.* ***Висновки****. У результаті проведеного дослідження виявлено, що поняття «цифровий архів» і «електронний архів» мають різницю на змістовному рівні. «Цифровий архів» містить цифрові джерела архівів (фотозображення, звукозаписи, кінофільми, ноти, ілюстрації тощо), тобто оцифровані архівні матеріали, які відсканові, розпізнані та відповідають усім умовам оцифрування документів. В електронних архівах збирають електронні колекції, які охоплюють як оцифровані документи, так і решту електронних документів, які вже були створені за допомогою комп'ютерної техніки та інформаційно-комунікаційних технологій.*

Ключові слова: *цифровий архів, цифрові архівні джерела, електронний архів, інформаційне суспільство, Україна.*

Филиппова Людмила Яковлевна,
доктор педагогических наук, профессор,
заведующий кафедрой информационно-документных систем
Харьковской государственной академии культуры

ЦИФРОВЫЕ АРХИВЫ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ: ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИЙ И СОДЕРЖАТЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ

Цель работы*: аналіз развития цифрових архивов в современном информационном обществе; определение понятия «цифровой архив» в терминологическом и содержательном аспекте; сравнительная характеристика с термином «электронный архив».* ***Методология*** *исследования заключается в применении общенаучных и специальных методов познания, в частности, автор использовал сравнительный, терминологический, хронологический и другие методы исследования, среди которых особое место занимает обзорно-аналитический моніторинг публикаций.* ***Научная новизна*** *работы заключается в том, что проведен сравнительный анализ понятий «цифровой» и «электронный» архив в терминологическом и содержательном аспекте, на основе научных и методических положений специалистов в области архивоведения и других наук, что позволило обобщить и конкретизировать специфику цифрового архива.* ***Выводы****. В результате проведеного исследования выявлено, что понятие «цифровой архив» и «электронный архив» имеют отличия в содержательном аспекте. «Циф-*

© Філіпова Л.Я.

ровой архив» включает цифрове источники архивов (фотоизображения, звукозаписи, кинофильмы, ноты, иллюстрации и т.д.), то есть оцифрованные архивные материалы, которые отсканированы, распознаны и соответствуют всем условиям оцифровки документов. В электронных архівах собирают электронные коллекции, которые охватывают как оцифрованные документы, так и все другие электронные документы, которые уже были созданы с помощью компьютерной техники и информационно-коммуникационных технологий.

Ключевые слова: *цифровой архив, цифрове архивные источники, электронный архив, информационное общество, Украина.*

Philipova Lyudmila
doctor of pedagogical sciences, professor
Head of the Department of Information and Documentation Systems
Kharkiv State Academy of Culture

DIGITAL ARCHIVES IN THE MODERN SOCIETY: TERMINOLOGICAL AND CONTENT ASPECTS

Purpose of Article. *The purpose of the article is to analyze the development of digital archives in the modern information society; to identify the definition of the term «digital archive» in the terminological and informative aspect; to carry out the comparative analysis of characteristics with the term «electronic archive».* ***The methodology*** *of the research is to apply general scientific and special methods of cognition, in particular, authorized comparative, terminological, chronological and other methods of research, among which a special place is a review and analytical monitoring of publications.* ***Scientific novelty*** *of the work is that a comparative analysis of the concepts of «digital» and «electronic» archives in the terminological and substantive aspect, on the basis of scientific and methodological provisions of specialists in the field of archival studies and other sciences has been carried out, which allowed to generalize and specify the digital archive.* ***Conclusions.*** *As a result of the research, it was revealed that the notion of «digital archive» and «electronic archive» have differences in the content aspect. The digital archive includes digital archive sources (still images, sound recordings, movies, notes, illustrations, etc.), that is, digitized archival materials that are scanned, recognized and consistent with all the conditions for digitizing documents. Electronic archives collect electronic collections that cover both digitized documents and all other electronic documents that have already been created as electronic («born-digital») records, using computer technology and information and communication technologies.*

Key words: *digital archive, digital archival sources, electronic archive, information society, Ukraine.*

Сучасні виклики інформаційного суспільства та міжнародних інформаційно-технологічних досягнень спонукають до використання у публікаціях та окремих професійних колах дещо незвичних термінів, пов'язаних з «цифрою», наприклад, «цифрова економіка», «цифрова ера», «цифрова бібліотека», «цифровий архів» тощо.

Такі терміни з'являються поряд із вже існуючими сталими поняттями, близькими за назвою, що викликає певні запитання щодо їхньої синонімічності або несинонімічності? Наприклад, такі як «цифровий архів» і «електронний архів». Спробуємо з'ясувати, які відмінності існують між ними? І якщо вони є, то в чому проявляються: тільки в назвах? або й у змісті? На такі запитання шукаємо відповіді у публікаціях: профільних і непрофільних; українсько-, російсько- та англомовних – за окресленою темою.

Мета дослідження – визначити поняття «цифровий архів» у термінологічному та змістовному аспекті; окреслити подібні та відмінні риси з терміном «електронний архів».

Передусім звернемося до наукових публікацій та нормативних документів з архівознавства, у яких йдеться про електронні архіви, які розпочали створювати ще у 1990 р. у зв'язку з накопичення документів та інформаційних ресурсів з «цифровими носіями». Підкреслюється, що в Україні процес зберігання цифрової спадщини було розпочато прийняттям низки нормативно-правових документів (2003 р.), у яких закріплені поняття «електронні документи», «електронний докумен-

тообіг», «електронні інформаційні ресурси», «електронний цифровий підпис»[3]. У 2007 р. було створено Центральний державний електронний архів України (ЦДЕА України).

Тобто в цих документах присутні поряд з «електронним архівом» (електронними: документами, документообігом, ресурсами) такі поняття, як «цифрові носії», «цифрова спадщина», «цифрові матеріали», типи «цифрових даних» (текстові документи, електронні таблиці, графічні, мультимедіа, бази даних). Дається визначення «електронного архіву» як інформаційної системи, що приймає, зберігає та надає користувачам та державним архівам доступ до архівних документів в електронному вигляді (профільні документи) тривалого або постійного термінів зберігання. «Електронний архів» займається розробкою порядку прийняття на зберігання наступних профільних документів: електронний документ, який захищено електронним цифровим підписом, та електронні інформаційні ресурси, до яких відносять бази даних і веб-сайти [3].

У публікаціях за останні роки все частіше звертається увага на термін «цифровий архів», зокрема, знаходимо посилання на «Національний цифровий архів» (NAC)[1], що є проектом Польщі, розпочатим 2008 року на базі діючого Архіву механічної документації. Завданням NAC є системний збір, обробка, оцифровування і оприлюднення історичних фотозображень, звукозаписів і кінофільмів, які є частиною державних архівних колекцій. Ці архівні ресурси викладено у вільному доступі на веб-сайті http://www.nac.gov.pl [8].

«Цифровий архів» розглядається у статті В. Бондаренко на прикладі проекту «Ірмос», а також наводяться назви інших цифрових архівів: фотоархів Інституту Історії Церкви Українського Католицького університету[2], де представлено фотографії з описом та механізмами пошуку, міжнародний показник музичних джерел RISM [1]. Щодо проекту «Ірмос», то його презентовано в Інтернеті як комп'ютерну мережеву базу даних (БД), яка вміщує матеріали музичних рукописів та стародруків, з ілюстраціями та повними нотними текстами пісень. Така БД реалізована як систематизований архів з описом нотованих гімнографічних кодексів; це видруки або rtf-файли порівнянь хронологічних змін в кодексах чи зіставлення у межах одного (декількох) кодексів [1].

На основі розгляду цих та інших публікацій можна побачити, що деякі автори змішують визначення термінів, що аналізуються у даній статті, вживаючи їх як синоніми, проте більшість з них ставлять наголос, вживаючи термін «цифровий архів», саме на цифрових джерелах архівів (фотозображення, звукозаписи, кінофільми, ноти, ілюстрації), тобто – на оцифровані архівні документи. Тож якщо мова йде про колекції цифрових архівів, то такі джерела мають бути відсканованої і розпізнані, відповідати усім умовам оцифрування документів. Пояснення такого процесу копіювання документів знаходимо у методичних матеріалах Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства (УНДІАСД) – оцифро́вування (оцифрува́ння) документів відбувається за допомогою різних видів сканерів або цифрової фотокамери. Спеціальна програма оптичного розпізнавання знаків коду перетворює оцифрований документ на текст, який можна редагувати за допомогою відповідного програмного забезпечення [2].

Тож виходячи з методичних положень, rtf-файли та інші видруки, за В. Бондаренко, до оцифрованих документів мають умовне відношення, або використані у переносному сенсі як такі, що беруть участь у процесах копіювання, каталогізації та створення електронного архіву.

Як відзначають архівісти, оцифрування (сканування) документів архівними установами як спосіб копіювання, стали масово застосовувати з початку XXI ст. Світова тенденція, що сьогодні активно підтримується фінансово, – це створення цифрової архівної спадщини. Багато архівних служб світу (США, Канада, Франція, Іспанія, Росія, Польща) вже оцифрували значну кількість архівних документів. Щодо України, то оцифрування документів НАФ України розглядається як стратегія забезпечення збереженості документів, за допомогою розширення доступу до них в іншому форматі [2].

За словами директора ЦДЕА України Ю. С. Ковтанюка, цифрові копії архівних документів – це електронний (цифровий) фонд користу-

[1]http://www.nac.gov.pl; http://www.nac.gov.pl/en/digital-archive/

[2]http://www.db.ichistory.org/

вання документами НАФ [4]**.** Відзначається, що централізовані сховища для зберігання електронної інформації мають лише 4 державних архіви України; а доступ до цифрових копій архівних документів через мережу Інтернет надається переважно у формі онлайн виставок. У подальшому планується оцифрування архівних документів у таких напрямах, як: створення єдиного фонду користування; надання архівним установам програмних веб-орієнтованих інструментів для описування цифрових копій документів НАФ та інші. Тож, одним із стратегічних напрямів організації доступу до архівної інформації в Україні визначено оцифровування описів і надання до них доступу через Інтернет (Із підсумків діяльності Укрдержархіву 2015 року та пріоритетів на 2016 рік) [4] у публікаціях англомовного сегменту інтернету (через пошукову систему Yahoo) поняття «цифровий архів» (digital archives)[3] майже не використовується самостійно, а перетинається або включає поняття «цифрові колекції», тобто саме цифрові архівні джерела інформації є визначальними та ключовими для такого терміну. Щодо поняття «електронний архів», то в англомовних публікаціях воно використовується як «архів з електронними документами» (electronic records archives)[4], що й підкреслює наявність в архівах електронних колекцій, які охоплюють як оцифровані документи, так і усі інші електронні документи (electronic («born-digital») records), які вже створені за допомогою комп'ютерної техніки та інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема й засобами веб-архівування [7]. В американському суспільстві найуживанішим терміном залишається «архів», який може бути уточненим за типологічним складом архівних колекцій, за призначенням, тематичним профілем тощо.

За американським досвідом, електронні колекції архівів створюються для виконання своєї місії в епоху цифрових технологій: для захисту і збереження документів уряду, для забезпечення того, щоб люди могли знаходити, використовувати і вчитися на основі збереженої документальної спадщини; для забезпечення постійного доступу до необхідної документації щодо прав американських громадян та дій їхнього уряду [9].

Існує також й інше тлумачення поняття «електронний» щодо архівів та бібліотек, які в сучасному суспільстві активно інтегрують за умов інформаційно-технологічного прогресу; тож вони позиціонуються як інформаційно-пошукові системи, здатні взаємодіяти та обмінюватися інформацією один з одним.

Подібне трактування можна зустріти стосовно поняття «електронний архів», який розроблений для будь-якої не архівної установи.

Електронний архів документів – це система зберігання будь-якої значимої документації (бухгалтерської, кадрової, технічної і т.п.), що дозволяє значно оптимізувати і автоматизувати бізнес-процеси сучасного підприємства[5].

Електронний архів документів – це система зберігання документів в електронному вигляді, що забезпечує надійність зберігання, конфіденційність і розмежування доступу, відстеження історії змін, зручність і швидкість пошуку. Електронний архів документів – це електронне сховище документів; прикладна програма, що має справу з управлінням документами протягом усього їх життєвого циклу. Зазвичай працює з неструктурованими документами (документи Word, електронні таблиці Excel, графічні файли та ін.).[6]

Електронний архів в контексті підприємства – це система ECM; відноситься до класу систем управління корпоративним контентом (EnterpriseContentManagement). У загальних рисах це система зберігання електронних документів, що покликані впорядкувати роботу з неструктурованою електронною інформацією підприємства: текстовими даними, мультимедіа, графікою та інш.[7]

Електронний архів, за О. Скибою, – це інформаційна система, спеціальне програмне забезпечення, призначене автоматизувати процедури управління архівною фондом документів організації відповідно до вимог державного нормативного регулювання та специфіки внутрішніх процесів компанії. Система електронного архіву повинна підтримувати таку функціональність, що відповідає вимогам до архівного діловодства: прийом на збе-

[3]https:// search.yahoo.com

[4]https://www.archives.gov/research/electronic-records

[5]http://www.docscan.ru/allabout/elarch.html

[6]https://ecm-journal.ru/docs/Ehlektronnyjj-arkhiv-dokumentov.aspx

[7]http://www.docscan.ru/allabout/elarch.html

рігання і супутнє формування архівних справ, що відбувається шляхом передачі документації з інших інформаційних систем, а також оцифрування і введення в систему архівної документації; контроль документів, що зберігається як в електронному вигляді, так і на паперовому носії; зручний і швидкий пошук по номенклатурам, атрибутам і по тексту документів і справ; облік видачі оригіналів документів і справ; надання доступу до архівних матеріалів в електронному вигляді та інше[5].

Узагалі ж поняття «електронний архів» (ЕА) розглядається, виходячи з концепцій безпаперової технології електроннихдокументів, в контексті теоретико-технологічних підходів до системи електронного документообігу (СЕД). Відповідно й технології ЕА мають багато спільного з технологіями таких систем, інакше кажучи, витоки розробки технологій електронного архівування є у базових основах технологій електронного документообігу. Саме їх використовують у своїй практичній діяльності різні установи, коли розпочинають створювати електронні архіви. Комплексна автоматизація установ зазвичай організовується через інтеграцію кількох систем, кожна з яких вирішує певні завдання. Відповідно до реалізованих функцій і сфер застосування в СЕД виділяють такі напрями: системи діловодства, електронні архіви; workflow-системи (WF-системи); комплексні системи [6].

Таким чином, можна зробити певні висновки, що мають відповісти на запитання, окреслені на початку цієї статті.

Поняття «цифровий архів» і «електронний архів» у публікаціях інколи використовують як синонімічні у термінологічній площині, але ж переважна більшість авторів визначають різницю між ними на змістовному рівні.

«Електронний архів» розуміється неоднозначно:

– щодо архівних установ – як інформаційна система, що функціонально призначена для захисту, збереження, пошуку, використання, забезпечення доступу до архівних документів в електронному вигляді; та за складом архівні документи охоплюють оцифровані документи (скан- та фото-копії паперових документів) та електронні документи (створені комп'ютерними засобами);

– щодо будь-якого підприємства – як самостійна система або як складова (підсистема або модуль) системи електронного документообігу (СЕД), що має багато спільного з функціональною структурою та технологіями СЕД.

В українських нормативно-методичних матеріалах з архівознавства закріплено поняття «електронний архів», а також використовуються такі поняття, як «цифрові носії», «цифрова спадщина», «цифрові матеріали» тощо.

Термін «цифровий архів» та увага до розвитку цифрових архівів відзначається відносно недавно, згідно з міжнародною тенденцією щодо створення цифрової архівної спадщини через оцифрування архівних документів. В Україні архівні установи включають переважно паперові архівні документи, їх копії (фото-, скан-копії та інші), а також електронні документи, тобто за складом таких архівних колекцій архіви відносяться до так званих «гібридних». Виклики міжнародного інформаційного суспільств обумовлюють вибір одного із стратегічних напрямів організації доступу до архівної інформації – оцифровування архівних документів і надання до них доступу через Інтернет.

Сучасні архівні установи продовжують поширювати роботу щодо оцифрування своїх архівних колекцій з метою збереження національного надбання, приєднання до світових цифрових проектів архівів, музеїв та бібліотек для взаємообміну інформацією, та забезпечення користувачам вільного доступу до архівних документів через сервіси інтернет-мережевого простору.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що здійснено порівняльний аналіз понять «цифровий» та «електронний» архів за термінологічним та змістовним аспектами на основі наукових та методичних положень фахівців з архівознавства та з інших наук, що надало можливість узагальнити та конкретизувати специфіку цифрового архіву.

Висновки. У результаті проведеного дослідження виявлено, що поняття «цифровий архів» і «електронний архів» мають різницю на змістовному рівні. «Цифровий архів» містить цифрові джерела архівів (фотозображення, звукозаписи, кінофільми, ноти, ілюстрації тощо), тобто оцифровані архівні матеріали, які відскановані, розпізнані та відповідають усім умовам оцифрування документів. В електро-

нних архівах збирають електронні колекції, які охоплюють як оцифровані документи, так і решту електронних документів, які вже були створені за допомогою комп'ютерної техніки та інформаційно-комунікаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Бондаренко В. Цифровий архів: переваги, можливості, планування, створення, використання (на прикладі проекту «Ірмос») / Вісник Львів. ун-ту: Серія «Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології» – 2006. Вип.1.С. 231 – 248.

2. Вплив копіювально-розмножувальної техніки на збереженість архівних документів : метод. Рекомендації / Укрдержархів, УНДІАСД, уклад.: О.Я. Гаранін, Н.М.Христова, І.В. Срібняк К.: УНДІАСД , 2012. С.12.

3. Електронний архів. URL: http://www.archives.gov.ua/Electronic/E_A.php. – Назва з екрану.

4. Ковтанюк Ю.С. Оцифрування Національного архівного фонду в цифрах: припущення та перспективи // Міжнар. наук. конф. «Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору». Семінар «Архівна спадщина в інформаційному просторі: традиції, інновації, перспективи» 06 жовтня 2016 р., м. Київ. URL: http://tsdea.archives.gov.ua/wp-content/uploads/pages/ysk_06102016.pdf. – Назва з екрана.

5. Скиба О. Что такое электронный архив: его возможности и функции. URL: http://www.docflow.ru/toolkits/3/detail.php?ID=26144. – Назва з екрану.

6. Стрілець Н. О. Технології архівного збереження електронних бібліотечних ресурсів у мережевому комунікаційному просторі : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Харк. держ. акад. культури. – Х., 2013. 20 с.

7. Electronic Records at the National Archives. URL: https://www.archives.gov/research/electronic-records

8. Narodowe Archiwum Cyfrowe / Національний цифровий архів. – URL: http://archeos.org.ua/?p=4278; http://www.nac.gov.pl. – Назва з екрану.

9. National Archives Electronic Records Archives (ERA). URL: https://www.archives.gov/era. – Назва з екрана.

10. http://www.nisc.com/factsheets/qrism.asp

11. http://www.docscan.ru/allabout/elarch.html

12. https://ecm-journal.ru/docs/Ehlektronnyjj-arkhiv-dokumentov.aspx

References

1. Bondarenko V. (2006). Tsifroviyarkhiv: perevagi. mozhlivosti. planuvannya. stvorennya. vikoristannya (naprikladi proєktu «Irmos») // VisnikLviv.un-tu: Seriya «Knigoznavstvo. bibliotekoznavstvstvo informatsiyni tekhnologiї.» Vip.1.p. 231 – 248.

2. O.Y. Garanin. N.M.Khristova., I.V. Sribnyak (2012). Vpliv kopiyuvalno-rozmnozhuvalnoi tekhniki na zberezhenist arkhivnikh dokumentiv: metod. rekomendatsiї.Ukrderzharkhiv. UNDIASD. uklad. K.: UNDIASD.p.12.

3. Elektronniy arkhiv. Retrieved from: http://www.archives.gov.ua/Electronic/E_A.php. – Nazvazekrana.

4. Kovtanyuk Y.S. (2006). Otsifruvannya Natsionalnogo arkhivnogo fondu v tsifrakh: pripushchennya ta perspektivi. Mizhnar.nauk.konf. «Biblioteka.Nauka.Komunikatsiya: formuvannya natsionalnogo informatsiynogo prostoru». Seminar «Arkhivna spadshchina v informatsiynomu prostori: traditsii. innovatsii. perspektivi.» Kyiv. Retrieved from: http://tsdea.archives.gov.ua/wp-content/uploads/pages/ysk_06102016.pdf.

5. SkibaO. Chtotakoye elektronnyy arkhiv: ego vozmozhnosti I funktsii. – Retrieved from:: http://www.docflow.ru/toolkits/3/detail.php?ID=26144.

6. StriletsN. O. (2013). Tekhnologii arkhivnogo zberezhennya elektronnikh bibliotechnikh resursiv u merezhevomu komunikatsiynomu prostori :avtoref. dis. ... kand. nauk iz sots. komunikatsiy : 27.00.03 / N. O. Strilets; Khark. derzh. akad. kulturi. Kh. p. 20.

7. Electronic Records at the National Archives. Retrieved from: https://www.archives.gov/research/electronic-records.

8. NarodoweArchiwumCyfrowe / Natsionalniytsifroviyarkhiv. – Retrieved from: http://archeos.org.ua/?8.p=4278; http://www.nac.gov.pl

9. National Archives. Electronic Records Archives (ERA). – Retrieved from: https://www.archives.gov/era

10. http://www.nisc.com/factsheets/qrism.asp

11. Elektronnyj arxy`v dokumentov. Chto это takoe? : Dokumentnye skanery. (2018). Retrieved from http://www.docscan.ru/allabout/elarch.html

12. Elektronnyj arxiv dokumentov. (2018). Retrieved from https://ecm-journal.ru/docs/Ehlektronnyjj-arkhiv-dokumentov.aspx

УДК (316.2+316.7):002

Комова Марія Василівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності
Національного університету «Львівська політехніка»
maria.komova@gmail.com

КОНЦЕПЦІЯ НОВОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ ЄЖИ ГЕДРОЙЦЯ: ДОКУМЕНТАЛЬНИЙ РЕКОНСТРУКТ

Метою роботи *є відтворення за документальними джерелами концепції нової політичної думки Є. Гедройця.* ***Методологія дослідження*** *використовує інструментарій методу документальної реконструкції, опираючись на загальнонаукові методи: логічний аналіз, синтез, групування і систематизацію, системний підхід. Застосування аналітико-синтетичного, логічного методів дало змогу на основі розпорошених у ретроспективних документальних джерелах сформувати цілісну наукову концепцію.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає у використанні методу документальної реконструкції для відтворення концепції нової політичної думки Є. Ґедройця.* ***Висновки.*** *Документальна реконструкція засвідчує, що в концепції нової політичної думки Є. Ґедройця український компонент займає особливо вагомі позиції, оскільки містить геополітичний, безпековий, історико-політичний, територіальний, культурний аспекти.*

Ключові слова: *документ, документальна реконструкція, методологія, метод, фактологічна інформація, документальна інформація*

Комова Мария Васильевна,
кандидат филологических наук, доцент,
доцент кафедры социальных коммуникаций и информационной деятельности
Национального университета «Львовская политехника»

КОНЦЕПЦИЯ НОВОЙ ПОЛИТИЧЕСКОЙ МЫСЛИ ЕЖИ ГЕДРОЙЦА: ДОКУМЕНТАЛЬНЫЙ РЕКОНСТРУКТ

Целью работы *является воссоздание по документальным источникам концепции новой политической мысли Е.Гедройца.* ***Методология исследования*** *использует инструментарий метода документальной реконструкции, опираясь на общенаучные методы: логический анализ, синтез, группировка и систематизация, системный подход. Применение аналитико-синтетического, логического методов позволило на основе разрозненных в различных ретроспективных документальных источниках сформировать целостную научную концепцию.* ***Научная новизна*** *работы заключается в использовании метода документальной реконструкции для воспроизведения концепции новой политической мысли Е.Гедройца.* ***Выводы.*** *Документальная реконструкция показывает, что в концепции новой политической мысли Е. Гедройца украинский компонент занимает особенно весомые позиции, поскольку содержит геополитический, безопасностный, историко-политический, территориальный, культурный аспекты.*

Ключевые слова: *документ, документальная реконструкция, методология, метод, фактологическая информация, документальная информация*

© *Комова М.В.*

Komova Maria
Candidate of Philology, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Social Communications and Information
National University «Lviv Polytechnic»

THE CONCEPT OF A NEW POLITICAL THOUGHT BY JERZY GEDROITS: DOCUMENTARY RECONSTRUCT

The purpose of the article *is the reproduction of documentary sources of the concept of Je. Gedroits' new political thought.* ***Research methodology*** *is based on the tools of the method of documentary reconstruction and general scientific methods: logical analysis, synthesis, grouping and systematization, system approach. The application of analytical-synthetic, logical methods enabled to form an integral scientific concept based on scattered in retrospective documentary sources.* ***The scientific novelty*** *of the work is the use of the method of documentary reconstruction to reproduce the concept of new political thought by Je. Gedroits.* ***Conclusions.*** *Documentary reconstruction confirms that in the conception of Je. Gedroits' new political thought the Ukrainian component has a particularly important position, because it contains geopolitical, security, historical and political, territorial, and cultural aspects.*

Key words: *document, documentary reconstruction, methodology, method, factual information, documentary information.*

Актуальність теми дослідження. Метою роботи є відтворення за документальними джерелами концепції нової політичної думки Є. Ґедройця. *Для досягнення мети головними завданнями* є апробація методології документальної реконструкції, що дає змогу вивчити, систематизувати та узагальнити засвідчене, однак розпорошене в ретроспективних документних джерелах наукове знання і представити нове наукове знання як цілісну систему.

Аналіз досліджень і публікацій**.** Документальні джерела засвідчують, що серед ключових позицій концепції майбутньої незалежної Польщі, яку презентував упродовж десятиліть польський журналіст та редактор паризького журналу «Культура» Єжи Ґедройць, була думка про те, що немає незалежної Польщі без незалежної України. Демонструючи державницький спосіб мислення, Є. Ґедройць закликав шукати порозуміння між польським та українським народом, налагоджувати партнерські відносини, незважаючи на складні сторінки спільної історії. Він вважав за необхідне налагодити міждержавний діалог для побудови рівноправних і взаємовигідних стосунків незалежної Польщі та незалежної України в майбутньому. Концепт Є. Ґедройця передбачає проукраїнськість польських медіа як принциповий чинник на шляху утвердження модерних геополітичних позицій Польщі. Підтримання України в її європейському контексті, в її європейській інтеграції, в її членстві в євроатлантичних структурах актуалізується сьогодні, що є предметом як цивілізаційного вибору України, так і вибору геополітичних стратегій європейських країн і, особливо, динамічної у своєму розвитку польської держави. Неперечісність особистості Є. Ґедройця, його спосіб осмислення суспільних та історичних процесів незмінно привертали увагу громадськості. Різножанрові публікації – статті, інтерв'ю, спогади, присвячені Єжи Ґедройцю –на сторінках численних часописів, книг, інформаційних ресурсів залишили журналісти та науковці Богуміла Бердиховська, Ігор Гирич, Наталія Горбаневська, Кшиштоф Григайтіс, Яцек Жаковський, Тетяна Косінова, Тетяна Максимова, Петро Мінцер, Богдан Осадчук, Єжи Помяновский, Віталій Портніков, Люціан Снідовер (Михайло Соснович), Барбара Торунчик, Лешек Шаруга, Іоанна Шведовська, Леопольд Унгер.

З іменем Єжи Ґедройця пов'язаний величезний пласт української національної пам'яті. Упродовж десятиліть своєї діяльності Є. Ґедройць перебував в орбіті українського культурного та літературного простору, чітко і палко оберігаючи його національну ідентичність. У 1950-х роках, маючи за мету укласти і видати антологію української літератури 1920-1930-х років, Є. Ґедройць скористався порадою видатного українського мовоз-

навця Юрія Шевельова обрати українського літературознавця Юрія Лавріненка укладачем цієї антології. Саме в листі до Ю. Лавріненка від 13 серпня 1958 року Є. Ґедройць вперше використав вислів, який набув значного поширення в українському публічному вжитку завдяки своїй влучності щодо долі українського відродження 1920-х років – «розстріляне відродження» [2]. 1959 року очолюваний Єжи Ґедройцем Літературний інститут (Instytut Literacki) видав у Парижі з ініціативи і коштом Є. Ґедройця антологію «Розстріляне відродження» [11]. Навіть перебуваючи в еміграції, Є. Ґедройць мав значний вплив на формування польської політичної думки, редагуючи часопис «Kultura» (1947-2000, Париж), даючи інтерв'ю чи виступаючи з оглядами політичної ситуації, які публікувалися у пресі у Польщі, здебільшого після 1989 року. Його журналістський архів, що зберігався у вигляді вирізок і рукописів, ліг в основу книги «Течки Ґедройця», підготовленої до друку професором Івоною Хофман та Леопольдом Унгер та виданої стараннями Університету Марії Кюрі-Склодовської (Люблін) і Літературного інституту (Париж) [12].

Виняткова роль Є. Ґедройця у формуванні системи цінностей українсько-польських відносин зумовили переклад українською мовою найвагоміших висловлювань редактора, вміщених у «Течках…», і випуск цієї добірки під назвою «З нотаток редактора» 2013 року в межах проекту «Україна Incognita», яку втілила в життя «Бібліотека газети «День» [6]. Джерельною базою відібраних висловлень визначного журналіста, редактора стали інтерв'ю, статті, оприлюднені у польських мас-медіа протягом 1980 – 1990-х років: «Dziennik Polski», «Czas Kultury», «Magazyn Tygodniowy», «Polityka», «Powsciagliwość i Praca», Rzeczpospolita, Spotkania, Przekroj, «Wpost», «Wiadomości Polskie» (Stockholm), «Trybuna», «Głos Poranny», «Континент» (Париж), «Пятий канал» Польського радіо, польська служба «Радіо «Вільна Європа», телеканал «TVP».

Добірка «З нотаток редактора» є своєрідним авторським дайджестом, який містить основні думки Єжи Ґедройця про долю батьківщини у переломний момент – період становлення та утвердження Польщі як суверенної демократичної європейської держави, націленої на динамічний розвиток в соціально-політичній та економічній сфері. Систематизовані та узагальнені вислови Єжи Ґедройця, звернені до сучасників, формують різнопланову концепцію, яку б, на наш погляд, можна було назвати концепцією нової політичної думки «Історичний шанс Польщі». Саме такі слова – «Польща має величезний шанс» [6, 22] – автор неодноразово використовує для встановлення акцентів на неповторності та своєрідності історичного моменту – можливості Польщі стати сильною європейською державою.

Виклад основного матеріалу. Дослідження документованих у численних статтях позицій редактора Є. Ґедройця засвідчує, що ідея необхідності проукраїнськості польських мас-медіа кристалізується через призму національних та геополітичних потреб самої Польщі: через переосмислення історичного надбання, бачення сьогодення та перспектив розвитку. Вихідною базою концепції «історичного шансу Польщі» Є. Ґедройця є оцінка реального стану суспільної та політичної думки Польщі. Не ставивши собі за мету створити цілісну широкомасштабну картину політичного життя Польщі, редактор і журналіст у своїх публіцистичних творах, опублікованих на межі 1980-1990-х років у різних польських мас-медіа окремими штрихами – влучними оцінками, порівняннями, розмірковуваннями, пропозиціями – позначив болісні реперні точки польської внутрішньої і зовнішньої політики Польщі. На цих реперних точках він будує шкалу вимірювання – перспективну шкалу розвитку Польщі. Базовим вихідним положенням документального реконструкту концепції нової політичної думки Є. Ґедройця є оцінка історичного надбання, успадкованого Польщею та Україною, модернізація поглядів на болісні сторінки минулого, що поєднує український і польський народи та потребує реалістичного осмислення.

Єжи Ґедройць, сформувавши свою світоглядну систему цінностей на національній історичній спадщині, на глибинних коренях польської культури і духовності, однак маючи можливість спостерігати за розвитком польської політичної думки з берегів європейського і світового інформаційного простору, звертав

своє слово до польського читача, дуалістично виявляючи громадянські позиції. Його дуалізм виявляється в безапеляційних патріотичних заявах про його віру, що поляки є сильним народом, який здатний багато що витримати і має великі можливості [6, 19]. Водночас Є. Ґедройць критично (навіть з іронією чи сарказмом) оглядає історичний досвід Польщі та хиби національної свідомості поляків [6, 19], що перешкоджало усвідомити геополітичну роль і місце Польщі в сучасному світі. Єжи Ґедройць визначив як перешкоду на шляху Польщі до зростання на час кінця 1980 – початку 1990-х років архаїчність польської політичної думки [6, 20]. Він неодноразово висловлювався про помилковість імперської за своєю суттю концепції Пілсудського про федерацію Польщі з Україною, Білоруссю і Литвою [6, 18, 20]. Він мав на увазі, що серед пересічних громадян і польської еліти зберігають свою привабливість політичні концепції початку XX ст., які давно втратили актуальність і відповідність реаліям кінця XX століття. До таких належала концепція прометеїзму, що передбачала створення спільної федеративної держави Польщі, Литви, Білорусі й України, яка б реалізувала мету створення безпечних східних кордонів від Росії. Відновлення Речі Посполитої у формі наддержави підтримували теоретики з оточення Ю. Пілсудського [4]. Такою ж архаїчною для кінця XX ст. була концепція національної демократії Р. Дмовського, який опирався на ідеї польського націоналістичного руху.

Документальні джерела свідчать, що Є. Ґедройць вважав глибоко помилковою ідею федералізації, називаючи її «нашою постійною помилкою», яка є суттєвою перешкодою взаєморозуміння між народами як з погляду державотворчих засад, так і з погляду масової свідомості. Висунення федералістських гасел сприйметься незалежними державами на схід від Бугу як маскування фактично імперіалістичних намірів [6, 18]. Федералістичні устремління нівелюють великі можливості зовнішньополітичної кон'юнктури Польщі, якої вже не було кілька століть. Це марнування спричинено: відсутністю у керівництва бачення ролі і місця Польщі [6, 21]; відсутністю нормального функціонування владних осередків [6, 21]; відсутністю можливості реалізації потенціалу Польщі через комплекс неповноцінності, незнання та намаганя достукатися до дверей великих держав [6, 22]; уразливістю зовнішньополітичного становища Польщі, що дало підстави вважати Польщу обтяжливим партнером, який може викликати ускладнення з Росією, що є небажаним для Заходу та Америки [6, 22 – 23].

Осмислюючи фактологічну та документальну інформацію щодо історичного досвіду Польщі (величного і трагічного), Є. Ґедройць робить об'єктивні висновки щодо минулого, дає реалістичну оцінку сьогодення, пропонує прагматичні засади для побудови майбутнього держави. Він послідовно продукує і розвиває ідеї, позбавлені пут та стереотипів минулого, пропонує алгоритм прямування Польщі в майбутнє шляхом налагодження інформаційного, культурного обміну між польським та українським народами, встановлення міждержавної комунікаційної взаємодії і співробітництва.

Документальна реконструкція позиції Є. Ґедройця за публіцистичними статтями, опублікованими на межі 1980-1990-х років, свідчить, що він активно висловлював своє бачення шляхів суспільного розвитку Польщі, акцентуючи увагу на необхідності формування нової польської політичної думки. Узагальнюючи висловлювання редактора, можна сформулювати його бачення фундаментальних принципів нової польської політичної думки: створення умов, в яких може розвиватися національна політична думка; пристосування політичної думки до сучасного стану справ, а не опертя на минуле – на неактуальні політичні концепції початку XX століття; набуття динамічних, інтерактивних рис у політиці; відчуття сучасності і входження в соціальний простір і соціальний час європейського рівня.

На думку Б. Бердиховської, українська стратегія Єжи Ґедройця складалася з кількох елементів: дискусія щодо проблеми кордонів; рефлексія над історичною спадщиною та критичний аналіз польсько-українського минулого; систематичне спостереження за змінами в Україні та спроби впливати на процеси, які там відбуваються; зусилля для розгляду

українського питання на міжнародному рівні; якнайширше представлення української культури [6, 28].

Документальний реконструкт концепції Є. Ґедройця визначає власне «польську» нішу в геополітичній європейській взаємодії, охоплюючи три головних вектори, органічним компонентом кожного із яких є стратегія відносини з Україною: 1. євроінтеграційний вектор, що передбачає побудову і розвиток партнерських відносин із Заходом; 2. центральноєвропейський вектор, що націлений на розвиток регіональної інтеграції та стабільності; 3. східний вектор, що передбачає досягнення позицій регіонального лідерства шляхом впровадження динамічної політики, докорінного перегляду засад відносин із східними державами, збереження безпекових позицій.

Євроінтеграційний вектор. На думку Є. Ґедройця, євроінтеграційні прагнення Польщі яскраво виражені: через це Німеччина приваблює її увагу значно сильніше, ніж Росія [6, 19]. Водночас він демонструє реалістичний погляд на динамічність євроінтеграційних процесів, вважаючи їх тривалим процесом. У цьому зв'язку передусім наголошує на безпекових гарантіях для Польщі внаслідок вступу в європейські структури. Застерігає від нереалістичного, непрагматичного погляду на перспективи вступу Польщі до ЄС та НАТО, не ототожнюючи потенціал вступу до ЄС та членство в НАТО. На противагу польським політикам, які вважали вступ до ЄС та членство в НАТО метою реалізації зовнішньої політики, Є. Ґедройць пише, що у разі збройного конфлікту Польщі Європа і НАТО не гарантуватимуть безпеки країни, а нададуть щонайбільше гуманітарну допомогу [6, 23].

Є. Ґедройць вважав, що євроінтеграційна перспектива надає Польщі величезний шанс, яких в історії є небагато. Цей шанс полягає у докорінній зміні статусу Польщі. Редактор полемізує з авторами твердження щодо прагнення об'єднатися з Європою (адже Польща і так є в Європі) і пропонує своє трактування модерних польських позицій в Європі. Сутність зміни статусу Польщі полягає в опануванні активної позиції гравця на європейських теренах. На його думку, прагнення об'єднатися з Європою у ролі прохача чи жебрака є просто безглуздим. Свої лідерські позиції Польща може зреалізувати, відіграючи велику роль на Сході: «Позиція Польщі в Європі зміцниться, якщо вона перетвориться на представника інтересів Сходу» [6, 22]. Озираючись на усі пережиті десятиліття з часу висловлення цієї думки Є. Ґедройцем, можна із впевненістю сказати, що Польща належить до кола найбільш послідовних і сталих прибічників України у її євроінтеграційних устремліннях.

Є. Ґедройць пропонує модернізувати погляд на шляхи досягнення зміни статусу в розподілі європейських геополітичних сил. Він руйнує уявлення про роль Польщі в суто географічному розмежуванні Сходу і Заходу та наголошує на актуалізації руйнування бар'єрів, передусім – комунікаційних. Заперечує уявлення, що спадкоємці СРСР продовжать і далі перебувати за «муром», а Польща, повернувшись до Заходу, стане «передмур'ям», кордоном Європи. На його думку, Польща, яка лежить між Сходом і Заходом, уже на кінець 1980- років не була якимось буфером, вона стала комунікаційним шляхом між Берліном та Москвою [6, 19].

Центральноєвропейський вектор. З огляду на геополітичне положення Польщі як центральноєвропейської країни Є. Ґедройць чітко позиціонує пріоритети національних інтересів держави: «Наше майбутнє слід будувати саме в межах цієї частини світу, спираючись на відносини з Угорщиною та Чехословаччиною» [6, 20]. Є. Ґедройць вбачав значний потенціал утвореної в лютому 1991 року Вишеградської групи, що об'єднала Польщу, Чехію, Угорщину, Словаччину. Через півроку після оголошення про утворення Вишеградської групи, Є. Ґедройць передбачав перспективність координації зовнішньополітичних зусиль країн Центральної Європи. Він виявляє оптимістичне налаштування щодо співпраці між країнами регіону, культивує лідерські позиції Польщі. За його концепцією, місія Польщі – бути рушієм розвитку інтеграційних центральноєвропейських процесів, навіть попри пасивність та ігнорування інших країн: «Ці держави не надто захоплені ідеєю такої співпраці, однак це не означає, що ми маємо припинити спроби її розвивати» [6, 20]. Тісні зв'язки з Чехією, Словаччиною та Угорщиною розглядав як зовнішньополітичну реальність, що сформує поряд з Польщею

простір дружніх держав, пов'язаних не тільки географічно та уроками спільного історичного минулого, але й політичними, економічними, культурними інтересами, усвідомленням цілей на майбутнє, серед яких домінувало б прагнення до інтеграції в євроатлантичні структури – ЄС і НАТО [6, 21].

Досліджуючи проукраїнські акценти, вміщені у статтях Є. Ґедройця щодо історичного шансу Польщі, привертає увагу його позиція щодо доцільності розширення Вишеградської групи: «…варто запросити до неї й Україну» [6, 29]. Приєднання до цього центральноєвропейського співтовариства країни з таким потенціалом, як Україна може призвести до реальної стабілізації цілого регіону [6, 21]. Він розглядав Україну не тільки як економічного чи політичного партнера, але й військового. Розбудовуючи власні структури в межах Вишеградської групи, варто розвивати військові зв'язки з балтійськими країнами, з Україною [6, 23].

Східний вектор. Документальний реконструкт концепції нової політичної думки трактує східний вектор як джерело розвитку потенціалу та зростання статусу Польщі як європейської держави: належачи до Європи, Польща має відіграти надзвичайно важливу роль на Сході. Становище Польщі в Європі та світі залежить від її позицій на Сході. Є. Ґедройць наголошував, що чим сильнішою вона буде, то важливішим партнером стане для Заходу [6, 23]. На його думку, «найважливішим для нас є нормалізувати відносини з балтійськими країнами та Україною. Це – наші пріоритети» [6, 21]; «від добрих відносин із Литвою, Україною і Білоруссю залежить наше майбутнє» [6, 26].

Документальна реконструкція свідчить, що оцінюючи відносини Польщі і її східних сусідів, Є. Ґедройць відзначав негативи в тогочасній політиці: відсутність усвідомлення значення східної політики, яка взагалі не вважається особливо важливою [6, 18 – 19]; відсутністю програми східної політики [6, 21, 25]; не використання потенційних можливостей, що відкриваються перед Польщею на Сході [6, 21]; не врахування виняткової ситуації Польщі, яка може стати містком поміж Сходом і Заходом [6, 22 – 23].

Вагомий сегмент документального реконструкту концепції нової політичної думки редактора «Культури» належить розвитку комунікації Польщі із Україною, Білоруссю та балтійськими країнами. Розвиток співпраці з Білоруссю, Україною, країнами Центральної Європи Є. Ґедройць розглядає в контексті традиційно недружніх стосунків Польщі з Росією (пам'ятаючи три поділи Польщі, в яких Росія брала безпосередню участь, а також радянську окупацію). Хоч, на його думку, доцільно було б нормалізувати відносини з Росією. Висловлює, як на наш погляд, достатньо ідеалістичну позицію щодо створення на російських теренах польського лоббі [6, 23], а також щодо розбудови польсько-російських наукових та культурних зв'язків [6, 35 – 46]. Вболіває, що «зв'язок між Україною і Литвою наразі відбувається виключно через Москву. Безпосередніх шляхів комунікації не існує» Розвитку порозуміння сприятиме уневажнення маргінальних виявів розбрату між народами та їхніми державами і налагодження економічної, наукової співпраці (запуск довоєнного залізничного маршруту «Варшава – Вільнюс», доступ Білорусі до польських портів, дозвіл відправляти службу литовською мовою в місцях компактного проживання литовців у Польщі, заснування Польської академії наук в Києві та Мінську, запрошення України до Вишеградської групи). Редактор резюмує: «Що міцніші будуть позиції Польщі на Сході, то сильнішою вона стане на Заході, бо ми одночасно зможемо говорити від імені наших народів із цієї організації» [6, 29]. На думку П. Казаріна, Варшава і Київ стали союзниками багато в чому завдяки Єжи Ґедройцю, який активно популяризував свої погляди в емігрантському журналі «Kultura». Саме він – той, хто придумав концепцію відносин Польші із східними сусідами – став тією людиною, яка зуміла подолати імперські фантомні болі у свідомості своєї країни [7].

Модерне осмислення складних сторінок спільної українсько-польської історії. У концепції нової політичної думки Є. Ґедройця центральне місце займають питання нормалізації відносини з Україною, які передбачають модерне осмислення складних сторінок спільної українсько-польської історії; визнання і по-

дальше підтримання державної незалежності України в контексті безпекових позицій Польщі; розвиток комунікації, співпраці у сфері науки, освіти, культури. Складними і болісними питаннями українсько-польських відносин є оцінка успадкованого Польщею та Україною історичного надбання – історичних конфліктів від козацького повстання Богдана Хмельницького до Другої світової війни. Крутий вузол проблем, затягнутий результатами Другої світової війни, дав підстави Є. Ґедройцю вважати українське питання «найскладнішою справою» [6, 30]. Він фокусує увагу читача навколо складних сторінок спільної українсько-польської історії, що породили в суспільному дискурсі обговорення проблем українсько-польського взаємного поборювання, проблеми кордонів. Модерні підходи до болісних питань минувшини, що поєднує український і польський народи, потребують реалістичного погляду на справи [6, 23 – 24]. Примиренню сприятиме, на думку Є. Ґедройця, ухвалення Сенатом рішення про засудження акції «Вісла» і видання із цього приводу «Білої книги», створення умов для роботи греко-католицьких і православних капеланів в армії, трансляції релігійних радіопередач цих конфесій, для розв'язання повернення лемків до Бескид. Із іншого боку, слід готуватися до передавання Україною польських архівів та зібрань, до перемовин про статус польської меншини в Україні [6, 31].

Є. Ґедройць неодноразово звертався до оцінки трагічного взаємного поборювання – акції «Вісла» та вбивств поляків на Волині. Є. Ґедройць, виступаючи як високий моральний авторитет, дає і українському, і польському суспільству формулу взаємного пробачення і примирення. Саме в руслі міркувань про акцію «Вісла» Є. Ґедройць писав: «Коли йдеться про акцію «Вісла» треба передусім сказати: просимо пробачення» [6, 32]. Водночас йому належить слова, звернені до українського суспільства: «Давні провини українців перед поляками – це їхня власна справа» [6, 34]. Кожен має пройти свій шлях.

У своїх публіцистичних виступах Є. Ґедройць підніс вислів «Вибачаємо і просимо вибачення» до рівня базового положення концепції нової політичної думки, що має глибокі історико-політичні, моральні та духовні корені. Він увів у широкий суспільний дискурс ідею та слова прощення і порозуміння, з якими 1965 року польські єпископи звернулися до німецьких єпископів, щоб примирити польський і німецький народи після Другої світової війни [9].

1913 року у Варшаві, до вшанування 70-х роковин трагедії на Волині найвищі ієрархи Греко-католицької церкви і Римо-католицького костьолу підтримали шляхетну традицію вносити замирення в життя народів із складним історичним минулим, написавши спільну заяву за формулою «Вибачаємо і просимо вибачення». Показово, що Сенат Республіки Польща в ухвалі щодо цих трагічних подій відзначив заслуги польського еміграційного інтелектуала Єжи Ґедройця для польсько-українського замирення [10].

Ще на початку 1980-х років у візіях Є. Ґедройця постало питання ставлення до повоєнного розмежування кордонів. На його думку, зміна державних кордонів за результатами Другої світової війни є найважливішим конфліктом, що затьмарює стосунки Польщі, України і Литви. Врегулювання проблеми кордонів і в цьому аспекті визнання належності Львова – Україні, а Вільнюса – Литві має першорядне значення заради нормалізації міждержавних відносин [6, 24]. Щодо будь-яких територіальних претензій Є. Ґедройць демонструє цілком безальтернативну позицію: «Питання про повернення територій я вважаю цілком неактуальним. Повернення Львова до Польщі абсолютно неймовірне. Прихильники приєднання Перемишля до України так само не мають ані найменшого шансу» [6, 33].

Реалістичність позиції польської політичної думки, на думку Є Ґедройця, має ґрунтуватися на розумінні і підкресленні того факту, що кількасот попередніх років – це спільна історія наших народів [6, 24]. По-біблійному мудрий і розважливий, він дає настанову: «Минулому час уже дати спокій. Нормалізувати польсько-українські відносини» [6, 34]. Парадигма українсько-польського поборювання не тільки трагічна, але й неоднозначна, про що наголошували центри польської незалежної думки – інтелектуальний центр Єжи Ґедройця у Парижі, інтелектуали польського підпілля часів антикомуністичного

суспільного руху «Солідарність», редактори часопису «Обуз» (Табір). Вони переконували, що пропагандистська машина Польської народної республіки, виконуючи накази Москви, намагається назавжди засіяти між поляками та українцями ворожнечу з метою збереження впливів тоталітарної системи [10].

Визнання державної незалежності України в контексті безпекових позицій Польщі. У час багатовекторного розвитку сучасного соціуму, плюралізму політичних та ідеологічних позицій не втрачають своєї актуальності та виняткової політичної, світоглядної ваги погляди Є. Ґедройця щодо відносин Польщі та України, ставлення до її державної незалежності. Позиція Є. Ґедройця щодо державної незалежності України – послідовна і незмінна упродовж десятиліть його редакторської та журналістської діяльності. У травні 1977 року журнал «Kultura», очолюваний Є. Гедроцем, оприлюднив декларацію з українського питання, в якій чітко окреслив питання історичної справедливості у виборюванні незалежності України: «У нашій декларації ми передусім наголошуємо на українцях як найбільшій у рамках СССР поневоленій нації, але й нації, що найнаполегливіше – поряд з литовцями – прагне вибороти собі незалежне державне буття» [5]. Є. Ґедройць був не тільки редактором цього часопису, але й одним із підписантів декларації.

Український дослідник І. Гирич, представляючи праці редактора в «З Нотаток Редактора», дав йому таку характеристику: «Поляк, який переконав інших поляків у необхідності незалежності України» [6, 3]. Ось основні положення в концепції Є. Ґедройця: підтримка самостійницьких прагнень України, Білорусі, Литви, не висуваючи попередніх умов [6, 18, 24]; підтримка усіх українських незалежницьких рухів, припинення розмов про «федерацію», «дружбу»; сам факт постання незалежної України, сильної буферної держави між нами та Росією мав би для нас засадниче значення [6, 25]; сам факт існування незалежних держав на схід від Бугу є надзвичайно важливим для Польщі [6, 18]; підтримка відновлення почуття державності, яке в тамтешньому суспільстві занепало, та відбудувати почуття законності [6, 25].

Є. Ґедройць неодноразово вказує на роль України для збереження безпеки і національної незалежності самої Польщі: «вони (українці – авт.) є заслоном між нами та Росією» [6, 34]. Він передбачливо застерігав від виявів антиукраїнської політики, що були на початку 1990-х років, вказував, що «занепад цієї держави може знаменувати кінець нашої власної незалежності. Інтереси Польщі вимагають, щоб ми, наскільки це є можливим, допомагали українцям» [6, 35], що «поглинення її (України – авт.) Росією є для нас смертельно небезпечним» [6, 42]. Він реалістично і прагматично оцінював суспільно-політичну ситуацію в Україні, світоглядні позиції пересічних громадян та еліти, передбачаючи ще 30 років тому кризові явища, пов'язані із високим рівнем русифікації [6, 24]. Однак, переживаючи сьогодні болісні і трагічні роки російського вторгнення на землі України, український народ формується як європейська політична нація, підтримуваний та солідаризований, зокрема, і польським народом. Є. Ґедройць далекоглядно окреслює перспективність стратегії, обраної Польщею до незалежності України: «Незалежність України – історичне явище. Добре, що саме Польща визнала її найпершою. Ми мусимо потурбуватися про налагодження якнайкращих відносин із сусідом, який може стати значною військовою силою і володіє частиною пострадянського військового потенціалу» [6, 28].

Вислови Є. Ґедройця про Польщу початку 1990-х років дають можливість сьогодні оцінити ретроспективний стан і результати цивілізаційного вибору, здійсненого цією державою, і спроектувати на українські реалії. У 1993 році він писав, що «Захід бачить Польщу частиною російської сфери впливу» [6, 42]. Хто зараз вважає Польщу частиною російської сфери впливу?

Комунікація, наукова співпраця, культурний обмін. Є. Ґедройць вбачав значний потенціал у здійсненні наукової співпраці, культурного обміну. Він відкрив шлях до широкої інтеграції української літератури в європейський контекст, до європейського спрямування культурних контактів, видавши в 1959 році з власної ініціативи та кошту у Бібліотеці паризького журналу «Kultura» антологію «Розстріляне відродження» з кращими українськими поетичними та прозовими творами 1920-30-х років. Антологія, народившись в

лоні українських та польських емігрантських кіл, засвідчила, що українська література у своєму устремлінні до системи європейських цінностей на своєму шляху багато чого пережила: і тривале колоніальне животіння, і жах Першої світової війни, і тоталітаризм, і нацизм, і сучасний постколоніальний дрейф [1].

Єдине, що можна вимагати від України, Білорусі, Литви та за умови налагодження відносин з цими державами – чітко виступити на захист польських меншостей, вимагати гарантій культурної автономіїі, охорони польської культурної спадщини, громадянських прав польської меншини в цих країнах [6, 24]. Водночас Є. Ґедройць вважає, що сама Польща замало приділяє уваги полякам, які живуть на сході: «…доцільніше було б відправляти туди старанно дібрані бібліотеки, віддаючи перевагу підручникам польської мови, словникам і розмовникам» [6, 30]. На думку Є. Ґедройця, в історичній перспективі польська культура здатна відіграти величезну роль на Сході, де зацікавлення польською культурою і польською книжкою величезне [6, 22]. Редактор вважав, що саме культура є нашою найбільшою силою і найкращим шансом. Однак цей шанс, на думку Є. Ґедройця, цілковито недооцінено, ніхто не преймається перекладом польської літератури, поширенням фільмів, музики, пластичних мистецтв [6, с. 19]. Таким чином, Єжи Ґедройць, осмислюючи статусні вихідні та перспективні позиції Польщі та представляючи їх у польських та емігрантських мас-медіа, сформулював концепцію нової польської політичної думки (табл. 1).

Таблиця 1

Концепція нової польської політичної думки за Єжи Ґедройцем

Ключове завдання	Український компонент
Євроінтеграційний вектор	
формування геополітики Польщі як європейської держави: – модернізація статусу Польщі в Європі; – побудови і розвитку партнерських відносин із Заходом; – позиціонування Польщі як активного гравця на європейських теренах	набуття статусу представника інтересів Сходу, передусім підтримання і захист інтересів України
Центрально-європейський вектор	
формування геополітики Польщі як лідера країн Центральної Європи: – визначення пріоритетів національних інтересів держави в регіоні; – культивування лідерських позицій Польщі в розвитку інтеграційних центральноєвропейських процесів; – розбудова власних структур в межах Вишеградської групи; – розвиток регіональної безпеки та стабільності; – координація зовнішньополітичних зусиль країн Центральної Європи щодо інтеграції в євроатлантичні структури – ЄС і НАТО	– приєднання до Вишеградської четвірки країни з таким потенціалом, як Україна може сприяти реальній стабілізації цілого регіону; – виступ Вишеградської групи зі спільними ініціативами, які стосуватимуться політики ЄС щодо її східних сусідів, зокрема України; – сприяння Україні у площині побудови суспільства європейських цінностей; – розвиток військових зв'язків Вишеградської групи з Україною
Східний вектор	
– досягнення позицій регіонального лідерства шляхом впровадження динамічної політики, докорінного перегляду засад взаємовідносин із східними державами	– нормалізація відносини з Україною; – модерне осмислення складних сторінок спільної українсько-польської історії; – визнання державної незалежності і підтримання України в контексті безпекових позицій Польщі; – комунікація, співпраця у сфері науки, освіти, культури.

Наукова новизна роботи полягає у використанні методу документальної реконструкції для відтворення концепції нової політичної думки Є. Ґедройця.

Висновки. Документальна реконструкція позицій Єжи Ґедройця, ґрунтуючись на вагомій фактологічній та документальній інформації [8], дала змогу відтворити проповідувану ним концепцію нової політичної думки. Вона становить детальний перспективний план досягнення лідерських позицій Польщею та охоплює євроінтеграційний, центральноєвропейський та східний вектори, органічним складником кожного з яких був український компонент. Цілеспрямованість і системність оприлюднення ідей концепції в національних та емігрантських мас-медіа, безперечно, справляло вплив на світоглядну спрямованість комунікаційних потоків. Погляди Є. Ґедройця органічно входили в національну суспільну свідомість польської громади. Це є яскравим прикладом, коли формування керованих систем глобальних комунікаційних потоків, у яких беруть участь різноманітні мас-медіа, призводить до створення нового комунікаційного простору, в якому максимально щільно переплітаються та перебувають у взаємозв'язку всі сфери інтелектуальної діяльності [8].

Концепція нової політичної думки Єжи Ґедройця, оприлюднена на сторінках паризького журналу «Kultura» та польських емігрантських мас-медіа, свідчить про проукраїнськість польських мас-медіа та відповідає корінним інтересам польського суспільства:

– представлення інтересів України на євроінтеграційних просторах є вагомим компонентом набуття Польщею нового геополітичного статусу;

– підтримання України як сильної і незалежної держави є важливим чинником убезпечення Польщі від посягань агресивної та імперської Росії;

– включення України в інтеграційні центральноєвропейські структури посилить процеси регіональної економічної співпраці, формування нових економічних проектів, домінування європейських цінностей у регіоні;

– інтеграція польської та української культури, літератури в європейський контекст сприятиме взаємопорозумінню і добросусідству народів.

Документальна реконструкція засвідчує, що в концепції нової політичної думки Єжи Ґедройця український компонент займає особливо вагомі позиції, оскільки містить геополітичний, безпековий, історико-політичний, територіальний, культурний аспекти. Редактор довів, що підтримання України в її державницькому поступі, в її устремлінні до системи європейських цінностей лежить в руслі набуття Польщею нового геополітичного статусу як лідера світової, європейської та регіональної політики.

Список використаних джерел

1. Астаф'єв О. Європейський вимір української повоєнної еміграційної літератури. *Біблія і культура.* 2009. № 11. С. 171 – 177.

2. Бердиховська Б. Ґедройць та українці. *Єжи Ґедройць та українська еміграція. Листування 1950-1982 років*. Київ, 2008.

3. Бердиховська Б. Єжи Ґедройць та українська еміграція. *Листування 1950-1982 років.* Київ: Критика, 2008. – 752 с.

4. Геник М.А. Концепції федералізму у східній політиці Польщі (1918–1920). *Славістичні студії*. Львів, 1997. Т. 1. С. 153–158.

5. Декларація в українській справі. *Простір свободи. Україна на шпальтах паризької «Культури»*. Уклад. Б. Бердиховська. Київ, 2005. С.212.

6. Єжи Ґедройць. З нотаток редактора / За ред. Л.Івшиної; Бібліотека газети «День» «Україна Incognita». Київ : ПрАТ «Українська прес-група», 2013. 80 с.

7. Казарін П. Яку ціну заплатять за примирення Україна і Росія. URL: http://www.pravda.com.ua/articles/2016/01/16/7095512/.

8. Комова М.В. Документальна та інтерпретаційна природа контенту в соціальних комунікаціях. Львів: Тріада-плюс, 2014. 384 с.

9. Порошенко – полякам: «Вибачаємо і просимо вибачення». URL: https://zaxid.net/poroshenko__polyakam_vibachayemo_i_prosimo_vibachennya_n1334164.

10. Рибалт А. Трагедія Волині: спроби замирення і стереотипи. URL: http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2013/06/130628_poland_ukraine_volyn_it.

11. Розстріляне відродження: Антологія 1917 – 1933: поезія – проза – драма – есей. Київ : Смолоскип, 2008. 976 с.

12. Teczki Giedroycia /Oprac. Ivona Hofman, Leopold Unger. Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodskeiej; Paryź: Instytut Literacki, 2010. 352 s.

References

1. Astafiev O. (2009). European dimension of Ukrainian post-emigration literature. Bibliia i kultura. 11, 171 – 177. [in Ukrainian].

2. Berdykhovska B. (2008). Gedroits and Ukrainians. Yezhy Gedroits ta ukrainska emihratsiia. Lystuvannya 1950-1982 rokiv. Kyyiv. [in Ukrainian].

3. Berdykhovska B. (2008). Jerzy Gedroits and Ukrainian emigration. Correspondence 1950-1982 Years. Kyyiv, Krytyka. [in Ukrainian].

4. Henyk M.A. (1997). Concepts of federalism in eastern politics of Poland (1918–1920). Slavistychni studiyi. Lviv. 1, 153–158. [in Ukrainian].

5. Declaration in Ukrainian Case (2005). Prostir svobody. Ukrayina na shpaltakh paryzkoi «Kultury». Uklad. B. Berdykhovska. Kyyiv. [in Ukrainian].

6. Jerzy Gedroits. From editor's notes (2013). Za red. L.Ivshynoyi. Kyyiv, PrAT «Ukrainska pres-hrupa». [in Ukrainian]..

7. Kazarin P. (2016). What price will pay Ukraine and Russia for reconciliation. Ukrainska pravda. Retrieved from http://www.pravda.com.ua/articles/2016/01/16/7095512/. [in Ukrainian].

8. Komova M.V. (2014). Documental and interpretive nature of content in social communication. Lviv, Triada-plyus. [in Ukrainian].

9. Poroshenko. (2014). “Forgive and ask forgiveness.” Retrieved from https://zaxid.net/poroshenko__polyakam_vibachayemo_i_prosimo_vibachennya_n1334164. [in Ukrainian].

10. Rybalt A. (2013). The tragedy of Volyn: Attempts at Reconciliation and Stereotypes. Retrieved from http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2013/06/130628_poland_ukraine_volyn_it. –[in Ukrainian].

11. Shot Revival: Anthology 1917 – 1933: poetry – prose – drama – essay (2008). Kyiv, Smoloskyp. [in Ukrainian].

12. Teczki Giedroycia (2010). Oprac. Ivona Hofman, Leopold Unger. Lublin, Uniwersytet Marii Curie-Skłodskeiej; Paryź, Instytut Literacki.

УДК 004.738.5+004.031.4+378.147

Шелестова Анна Миколаївна,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри інформаційних технологій
Харківської державної академії культури

ОНЛАЙН-СЕРВІСИ ЯК ПЕРСПЕКТИВНІ ТА АЛЬТЕРНАТИВНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ВИШІВ УКРАЇНИ

Мета роботи. *У дослідженні розкрито можливості онлайн-сервісів як засобів здобуття практичних ІТ-навичок студентами вишів за спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».* ***Методологія*** *дослідження полягає в застосуванні таких методів, як аналітико-синтетична обробка інформації, порівняння, практичне вивчення функціональних можливостей онлайн-сервісів, що дає змогу визначити ефективність цих інструментів та їхній вплив на навчальний процес у виші.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає в розгляді онлайн-сервісів як альтернативи стаціонарному програмному забезпеченню, як ефективного інструменту вироблення у студентів практичних ІТ-навичок та постійного їхнього вдосконалення.* ***Висновки.*** *Застосування онлайн-сервісів дає змогу українським вишам наблизитися до міжнародних технічних та технологічних норм програмного забезпечення і бути спрямованими на процес постійного вдосконалення ІТ-навичок студентів. Спеціальні онлайн-сервіси дають змогу вирішувати специфічні завдання. Також вони дають змогу підвищити та вдосконалити практичні навички та забезпечують безперервний навчальний процес. Українські та зарубіжні компанії надають велику кількість онлайн-сервісів з Інтернет-маркетингу та реклами. Принципи їхньої роботи однакові: набір готових макетів, можливість створення власних макетів, дружній та зрозумілий інтерфейс тощо. Розрізняються вони за дизайном інтерфейсу, кількістю наборів функціональних інструментів, можливістю зберігати власні макети. Вони мають переваги перед традиційними ІТ.*

Ключові слова: *вища освіта, онлайн-сервіси, онлайн-додатки, інформаційні засоби навчання, Інтернет-реклама, Інтернет-маркетинг, інформаційна, бібліотечна та архівна справа.*

Шелестова Анна Николаевна,
кандидат наук по социальным коммуникациям,
доцент кафедры информационных технологий
Харьковской государственной академии культуры

ОНЛАЙН-СЕРВИСЫ ЯК ПЕРСПЕКТИВНЫЕ И АЛЬТЕРНАТИВНЫЕ СРЕДСТВА ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ ВУЗОВ УКРАИНЫ

Цель работы. *В исследовании раскрыты возможности онлайн ресурсов как средств получения практических ИТ-навыков студентами вузов по специальности «Информационная, библиотечная и архивное дело».* ***Методология*** *исследования состоит в применении таких методов, как аналитико-синтетическая обработка информации, сравнение, практическое освоение функциональных возможностей онлайн-сервисов, что позволяет определить эффективность этих инструментов и их влияние на учебный процесс в вузе.* ***Научная новизна*** *работы состоит в рассмотрении онлайн-сервисов как альтернативы стационарному программному обеспечению, как эффективного инструмента выработки у студентов практических ИТ-навыков и постоянного их совершенствования.* ***Выводы.*** *Применение онлайн-сервисов позволяет украинским вузам приблизиться к международным техническим и технологическим нормам программного обеспечения и бать направлениями на процесс постоянного совершенствования ИТ-навыков студентов. Специальные онлайн-сервисы позволяют решать конкретные задачи. Также они позволяют повысить и совершенствовать практические навыки и обеспечивают беспрерывный учебный процесс. Украинские и зарубежные компании предоставляют*

© *Шелестова А.М.*

большое количество онлайн-сервисов по Интернет-маркетингу и рекламе. Принципы их работы одинаковы: набор готовых макетов, возможность создания собственных макетов, дружественный и понятный интерфейс и т.д. Отличаются они дизайном интерфейса, количеством функциональных инструментов, возможностью сохранения собственных макетов. Они имеют преимущества перед традиционными ИТ.

Ключевые слова: *высшее образование; онлайн-сервисы; онлайн-приложения; информационные средства обучения; Интернет-реклама; Интернет-маркетинг; информационное, библиотечное и архивное дело.*

Shelestova Anna,
PhD in Social Communication,
Associate Professor of Information Technology,
Kharkiv State Academy of Culture
anna_shelestova@ukr.net

ONLINE SERVICES AS PROMISING AND ALTERNATIVE EDUCATIONAL MEANS FOR STUDENTS OF UKRAINIAN UNIVERSITIES

The purpose of the article. *The article deals with possibilities of online services as means of obtaining practice IT-skills by high school students of specialty «Information, library and archival activity».* ***The methodology*** *of the research is using such methods as information analysis and synthesis, comparison, the solid learning curve of online services' functional capabilities. It determines the efficiency of these tools and their influence on academic activity at University.* ***The scientific novelty*** *is consideration of the online services as a fixed software alternative, as the effective tool for developing students' practical IT-skills and tool for their ongoing improvement.* ***Conclusions.*** *The using online services allow Ukrainian Universities to approach the international technical and technological software norms, and it is going to help to put into practice ongoing improvement students' IT-skills. Specialized online-services solve specific tasks. Also, they make it possible to increase and to improve practical skills and to provide regular academic activity. Ukrainian and international companies present many Internet-marketing and Internet-advertising online-services. They have the same way they operate. They have a set of ready-made layouts, the possibility of creating self-layouts, friendly and understandable interface, etc. They vary by interface design, the number of functional tools sets, opportunity to save own layouts. They have advantages over traditional IT.*

Key words: *higher education; online services; online applications; information learning tools; Internet-advertising; Internet-marketing; information, library and archival activity.*

Актуальність теми дослідження. У відповідності з наказом Міністерства освіти та науки України «Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси» [13] типовим для сучасних вишів є побудова інтегрованого інформаційного та комунікаційного простору та комп'ютерно-орієнтованого освітнього середовища, інтегрованого з інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ). Ці інструменти забезпечують викладача різними типами електронних освітніх ресурсів. До них належать: навчальні (електронні підручники та посібники); методичні (методичні посібники, методичні рекомендації для виконання курсових проектів, тематичні плани тощо); навчально-методичні (навчальний план, робочі програми дисциплін, розроблені у відповідності до навчального плану); додаткові (електронні словники, довідники, енциклопедії, наукові статті, матеріали конференцій), контролюючі (ресурси, що забезпечують контроль знань) [8].

Важливе місце в системі сучасної освіти посідають інформаційні засоби навчання. Інформаційні засоби навчання (ІСН) являють собою електронні засоби зберігання, обробки і передачі навчальної інформації за допомогою комп'ютерів. Інформаційні засоби навчання істотно змінюють методи навчальної роботи у виші. Завдяки ним викладач має можливість продемонструвати явище в динаміці, надати навчальну інформацію за допомогою інфографіки та керувати індивідуальним процесом засвоєння знань студентами.

Видами інформаційних засобів навчання [12] є: персональний комп'ютер студента; інформаційна керуюча система викладача, до якої підключені персональні комп'ютери студентів; електронна дошка, що замінила в аудиторії крейдяну дошку; електронний підручник; електронна пошта; навчальні комп'ютерні ігри; чат для зв'язку викладача із студентом; система оперативного спілкування (використовується для бесіди, опитування тощо); електронні журнали: наукові, науково-популярні, методичні, загальноосвітні тощо; відеоконференції; файлові архіви з навчальною інформацією; дошка оголошень; реєстраційні форми; тести; навігація по Інтернет; навчальні послуги в Інтернеті.

Існують різноманітні способи застосування інформаційних засобів у навчальному процесі [15]:

– використання електронних лекторів, тренажерів, підручників, енциклопедій, довідників;

– розробка ситуаційно-рольових та інтелектуальних ігор з використанням штучного інтелекту;

– моделювання процесів і явищ;

– забезпечення дистанційної форми навчання;

– проведення інтерактивних освітніх телеконференцій;

– побудова систем контролю й перевірки знань і умінь студентів (використання контролюючих програм-тестів);

– створення і підтримка сайтів вишів;

– здійснення проектної і дослідницької діяльності студентів тощо.

На нашу думку, серед інформаційних засобів сучасної освіти найбільш актуальними, перспективними і такими, що мають попит, є онлайн-сервіси. Онлайн-сервіси мають ряд переваг у порівнянні із ліцензованим стаціонарним програмним забезпеченням. Вони є альтернативою стаціонарному ліцензованому програмному забезпеченню.

Аналіз досліджень і публікацій. У системі вищої освіти простежується тенденція до застосування онлайн-сервісів та змінюється ставлення щодо цих засобів та їхнього місця в навчанні. Вивченню онлайн-сервісів як засобів навчального процесу вишу присвячено значну кількість публікацій, яка в останні роки збільшується. Досліджуються питання як використання онлайн-сервісів для підготовки студентів певних спеціальностей, так і загальні характеристики, переваги та недоліки застосування цих засобів у вищій школі. Зокрема ці питанні досліджені у наукових публікаціях таких українських та зарубіжних вчених: Д. Ренді Гаррісона [2], М. Апарісіо [1], О. Спіріна [14], С. Гончарової [3], В. Олексюка [7] та ін.

Сьогодні у вищій освіті відбувається технологічна революція. Д. Ренді Гаррісон у своїй книзі [2] надає детальне пояснення розуміння електронної освіти (e-learning) у вищій школі. Автор наводить інформацію щодо вивчення технологічних, педагогічних та організаційних впроваджень електронної освіти і, що найважливіше, він надає практичну модель реалізації повного потенціалу електронної освіти.

На думку М. Апарісіо [1], електронні освітні системи містять три основні компоненти: користувачі, технології та сервіси. Користувачі взаємодіють із системами електронної освіти. Технології забезпечують підтримку контенту, комунікації та інструментів роботи. Сервіси поєднують відповідні педагогічні моделі та навчальні стратегії. Комплекс інтерактивної взаємодії представляє прямі або непрямі дії із системами електронної освіти.

О. М. Спірін [14] говорить про те, що новітні інформаційні технології застосовуються на різних рівнях організації освітнього процесу в усій системі освіти, починаючи від дошкільної і закінчуючи післядипломною освітою. Успішне розв'язання завдань, пов'язаних із організацією процесу навчання, його забезпеченням навчально-методичними матеріалами, плануванням і організацією самостійної роботи студентів сьогодні безпосередньо залежить від ефективного застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій [14].

Слід зазначити, сьогодні багато уваги приділяється питанням технічного та технологічного забезпечення вишів, що передбачає застосування новітніх інформаційних технологій в освітньому процесі. Це, своєю чергою, передбачає ліцензування й оновлення програмного забезпечення, що потребує значних

фінансових витрат. На думку С. А. Гончарової [3], виш має три шляхи впровадження новітніх технологій в освітній процес:

1) придбання ліцензованого стаціонарного програмного забезпечення;

2) перехід на використання вільного стаціонарного програмного забезпечення;

3) заміна стаціонарного програмного забезпечення веб-аналогами.

Тому сьогодні перед вишами постають питання пов'язані з вибором прикладних програм, серед яких є як безплатні, так і платні продукти. Так он-лайн сервіси стають важливою частиною електронної освіти. В. П. Олексюк [7] зазначає, що онлайн-сервіси вільно поширюються, вони інтегровані, є україномовні, є такі, що об'єднані єдиним інтерфейсом і можуть слугувати платформою для формування інформаційно-освітнього простору вишу [7; 4].

Серед переваг онлайн-сервісів С. А. Гончарова [3] називає такі: економічна ефективність; оперативна обробка інформації; централізоване зберігання даних; динамічність; альтернативність; незалежність від платформи; нескладна організація спільної роботи над документами. Серед недоліків автор зазначає такі: необхідність постійного підключення до мережі Інтернет; залежність навчального процесу від якості Інтернет-каналу.

Незважаючи на певні недоліки, онлайн-сервіси все частіше знаходять своє застосування у вишах, що своєю чергою забезпечує постійне вдосконалення практичних ІТ-навичок.

Мета дослідження полягає в розкритті можливостей онлайн-сервісів як засобів здобуття практичних ІТ-навичок студентами вузів зі спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Виклад основного матеріалу**.** Онлайн-сервіси сьогодні все частіше застосовуються студентами та викладачами для доповнення, здійснення, вдосконалення та урізноманітнення навчального процесу. Серед найбільш популярних сьогодні онлайн-сервісів можна відзначити наступні [4; 6; 17]: Google Docs, Office Online, Zoho Docs, Teamlab Office, QuickOffice, iWork, ThinkFree, Gliffy, Documents To Go, DocMe, Dropbox, Google Drive, Microsoft OneDrive.

Перелічені сервіси активно застосовуються як студентами, так і викладачами під час навчального процесу для зберігання, обробки та передачі інформації. Найбільш популярним сервісом є Google Docs за рахунок його зручності.

Спостерігається все більше застосування онлайн-сервісів для роботи із електронними навчальними та навчально-методичними матеріалами. Багато українських вузів застосовують змішані цифрові ресурси, зазначаючи більшу можливість персоніфікувати процес навчання, більшу популярність серед студентів, кращу можливість зберігати контент оновленим та в актуальному стані, вищу інтерактивність та адаптивність (або зворотну реакцію студентів) [16].

Отже онлайн-сервіси є компонентом інтегрованого навчального середовища вузу, який забезпечує, підтримує та доповнює навчальний процес, даючи змогу вирішувати наступні завдання: робота із документами у різних форматах; робота із різноманітним цифровим контентом; вироблення у студентів практичних ІТ-навичок як персональних, так і командних; створення якісних інформаційних продуктів та послуг тощо

«Технології Інтернет-реклами» – навчальна дисципліна в системі фахових дисциплін спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Навчальна дисципліна розрахована на студентів відповідних факультетів вузів культури та мистецтва. Вона є суттєвою складовою частиною комплексу фахових дисциплін, важливою ланкою професійного становлення фахівців галузі документознавства та інформаційної діяльності. Навчальна дисципліни покликана дати уявлення студентам про основи та особливості Інтернет-маркетингу й Інтернет-реклами, про завдання та їхнього вирішення в цій сфері, про особливості використання маркетингових і рекламних інструментів в Інтернет-середовищі та сформувати у студентів уміння застосовувати ці інструменти та методи у практичній діяльності.

Оволодіння теоретичними засадами курсу дасть змогу сформувати у студентів базові знання інструментів, методів та принципів Інтернет-маркетингу й Інтернет-реклами. Важливою частиною як загальної, так і фахо-

вої освіти особистості поряд із засадами економічних, соціальних, екологічних відносин стають інформаційні та маркетингові відносини, які набувають особливої актуальності в умовах формування інформаційного суспільства в Україні.

Для майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності розуміння та застосування на практиці маркетингових і рекламних інструментів та методів у Інтернет-середовищі є невід'ємною компонентою професійної компетенції.

Для набуття професійних практичних навичок таких як, наприклад:

– проведення маркетингових досліджень;

– створення Інтернет-реклами та Інтернет-логотипів;

– розробка Інтернет-анкет;

– прийняття рішень щодо вибору засобів стимулювання збуту в Інтернет-середовищі;

– оволодіння методами, засобами та інструментами розробки Інтернет-реклами тощо необхідне відповідне програмне забезпечення, яке сьогодні вузи не завжди в змозі закупити. Окрім цього виникає необхідність подовження ліцензій стаціонарного програмного забезпечення, що також потребує певного фінансування. У випадку застосування відкритого програмного забезпечення, виникає потреба у його регулярній підтримці. Якщо говорити про онлайн-сервіси, то цей інструмент є найбільш зручним, оскільки не потребує фінансових витрат вузу, перебуває постійно в актуальному стані, і може застосовуватися у будь-який час за умови безперешкодного під'єднання до мережі Інтернет. Таких сервісів у глобальній мережі велика кількість найрізноманітніших напрямків (аналоги стаціонарних офісних програм, онлайн конструктори, форми, калькулятори, генератори, програми-тестування, планувальники, конвертери, списки розсилки тощо), і їх можна застосовувати в начальному процесі вузу.

Як альтернативу стаціонарному програмному забезпеченню можна застосовувати певні онлайн-сервіси, додатки, що, по-перше, дозволяють студентам набути професійно-практичних навичок, по-друге, не потребують додаткового програмного забезпечення для застосування і, по-третє, вони абсолютно безкоштовні, тобто не порушують вимог, що висуваються до ВНЗ при застосуванні ними програмного забезпечення. Звичайно такі сервіси мають і певні недоліки, наприклад, створений банер зберігається лише протягом години, або розроблена Інтернет-анкета може бути збережена лише за умови реєстрації, або можуть виникнути певні технічні, технологічні проблеми під'єднання до мережі. Але все це не значні недоліки у порівнянні з тим, що такі онлайн-сервіси можуть застосовуватися в деяких випадках як безкоштовна повноцінна альтернатива стаціонарного ліцензованого прикладного програмного забезпечення.

Наведемо деякі приклади застосування інструментів онлайн-сервісів для виконання студентами-документознавцями Харківської державної академії культури практичних завдань на заняттях з дисципліни «Технології Інтернет-реклами». Розглянемо можливості роботи із онлайн-додатками, що пропонуються студентам для виконання практичних завдань.

Наприклад, студентам пропонується за допомогою онлайн-додатку JotForm.com [5] (аналогами є: Wufoo, phpForm, Doculicious та Webanketa тощо) розробити Інтернет-анкету для проведення маркетингового дослідження на предмет вивчення користувацьких потреб аудиторії, наприклад, веб-сайту певної інформаційної установи.

Особливість цього сервісу полягає в тому, що він дає змогу конструювати форми та за бажанням розміщувати їх на власному веб-сайті. За допомогою JotForm можна створювати: базові форми (наприклад, форма для збору контактних даних); передові форми (наприклад, форма для прийняття на роботу, форма бронювання квитків, товарів тощо).

Для виконання завдань присвячених інструментам створення Інтернет-реклами студентам пропонується вивчити інструменти роботи із банерами та розробити власні статичні та анімовані банери за допомогою українського онлайн генератору банерів Artbanner-студія [10] (аналогами є: http://bannerfans.com/banner_maker.php, http://www.animationonline.com, http://www.3dtextmaker.com/image_editor.html тощо).

Для розробки логотипа студентам пропонуються інструменти онлайн-сервісів CoolText

[9] та LogoMaker [11] Подібними до CoolText та LogoMaker є: logaster, simwebsol, Advanced Logo Designer, flickr, flash-generator.

Слід зазначити, що застосування цих додатків дає змогу зацікавити студентів, що своєю чергою сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу.

Наукова новизна роботи полягає в розгляді онлайн-сервісів як альтернативи стаціонарному програмному забезпеченню, як ефективного інструменту вироблення у студентів практичних ІТ-навичок та постійного їхнього вдосконалення.

Висновки. Як висновок слід зазначити, що використання онлайн-сервісів в освітньому процесі сприяє:

– підвищенню мотивації студентів до навчання;

– реалізації соціальної мети, а саме – інформатизації суспільства;

– інтенсифікації процесу навчання;

– розвитку особистості студента;

– розвитку навичок самостійної роботи з навчальним матеріалом;

– підвищенню ефективності навчання за рахунок його індивідуалізації.

Отже, застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті привело до появи нового покоління інформаційних засобів навчання, дало змогу підвищити якість навчання, створити ефективні засоби взаємодії викладачів зі студентами. На думку багатьох фахівців, нові інформаційні засоби навчання дають можливість значно підвищити ефективність навчання. У навчальному процесі онлайн-сервіси можуть застосуватися як альтернатива стаціонарному ліцензованому програмному забезпеченню персональних комп'ютерів.

Усе це формує нову модель освітнього процесу, яка є інноваційною, відкритою, гнучкою, динамічною, вільною від просторово-часових обмежень, постійно оновлюваною та індивідуалізованою.

Список використаних джерел

1. Aparicio M., An e-Learning Theoretical Framework / M. Aparicio, F. Bacao, T. Oliveira. *Educational Technology & Society*. 2016. № 9(1). P. 292-307.

2. Garrison D. R. E-Learning in the 21st Century: A Framework for Research and Practice. London : Routledge/Taylor & Francis, 2011. 183 pp.

3. Гончарова С. А. Использование онлайн сервисов сети интернет в учебном процессе вуза / Международный конгресс по информатике: информационные системы и технологи : материалы международного научного конгресса, (Минск, 31 окт. – 3 нояб. 2011 г.) : в 2 ч. Ч. 1. Минск : БГУ, 2011. С. 336-339.

4. Google Apps for educational establishments [Electronic resource]. URL: http://www.google.com/enterprise/apps/education/. – Title screen.

5. JotForm.com – online-application for creating forms [Electronic resource]. – URL : http://www.jotform.com/. – Title screen.

6. Обзор 10+ облачных хранилищ данных [Электронный ресурс]. URL: http://www.topobzor.com/obzor-10-oblachnyx-xranilishh-dannyx/.html. Загл. с экрана.

7. Олексюк В. П. Деякі аспекти застосування сервісів Google Apps у вищому навчальному закладі / В. П. Олексюк. Інформаційні технології в освіті. 2013. Вип. 16. С. 116-122.

8. Олефіренко Н. В. Сучасні інструментальні засоби створення електронних ресурсів навчального призначення. *Комп'ютер у школі та сім'ї.* 2012.. № 6. – С. 36-41.

9. Online buttons generator for website CoolText [Electronic resource]. URL: http://cooltext.com/. – Title screen.

10. Онлайн генератор банерів Artbanner Studio [Електронний ресурс]. URL: http://www.artbanner.com.ua/. – Назва з екрану.

11. Online service Logo Maker [Electronic resource]. URL: http://www.logomaker.com/. – Title screen.

12. Пидкасистый П. И. Педагогика : учебник и практикум для академического бакалавриата / П. И. Пидкасистый [и др.] ; под ред. П. И. Пидкасистого. 4-е изд., перераб. и доп. М. : Издательство Юрайт, 2016. 408 с.

13. Про затвердження положення про електронні освітні ресурси : Наказ Міністерства освіти та науки, молоді та спорту України від 01 жовтня 2012 року № 1060 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. 2012. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1695–12. – Назва з екрану.

14. Спірін О. М. Критерії і показники якості інформаційно-комунікаційних технологій навчання [Електронний ресурс] *Інформаційні технології і засоби навчання.* 2013.№ (33). URL: https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/viewFile/788/594. Назва з екрану.

15. Ставицька І. В. Інформаційно-комунікцаійні технології в освіті [Електронний ресурс] / І. В. Ставицька // Новітні освітні технології : матер. наук.-практ. конф., (Київ, 20 квітня, 2012 р.). К. : НТУ «КПІ». 2012. URL: http://confesp.fl.kpi.ua/node/1054. Назва з екрану.

16. Technology in Education: An Overview [Electronic resource]. Education Week. 2015. URL: www.edweek.org. – Title screen

17. Хмарні сховища даних [Електронний ресурс]. URL: http://oksim.com.ua/index.php/167-khmarni-skhovishcha-danikh. – Назва з екрану.

References

1. Aparicio, M., Bacao, F., Oliveira, T., (2016). An e-Learning Theoretical Framework, Educational Technology & Society, No 9(1), pp. 292-307. [in English].

2. Garrison, D. R. (2003). E-Learning in the 21st Century: A Framework for Research and Practice, Routledge/Taylor & Francis, London, 183 p. [in English].

3. Goncharova, S. N. (2011). Ispol»zovanie onlajn-servisov na urokah informatiki, in Proc. ICIIST 2011, Minsk, pp. 336-339. [in Russian].

4. Google Apps for educational establishments, Retrieved from: http://www.google.com/enterprise/apps/education [in English].

5. JotForm.com – online-application for creating forms, Retrieved from: http://www.jotform.com [in English].

6. Obzor 10+ oblachnyh hranilishh dannyh (2016). Retrieved from: http://www.topobzor.com/obzor-10-oblachnyx-xranilishh-dannyx/.html [in Russian].

7. Oleksiuk, V. P. (2013). Deiaki aspekty zastosuvannia servisiv Google Apps u vyshchomu navchalnomu zakladi, Informatsiini tekhnolohii v osviti, No 16, pp. 116-122. [in Ukrainian].

8. Olefirenko, N. V. (2012). Suchasni instrumentalni zasoby stvorennia electronnykh resursiv suchasnoho pryznachennia, Kompiuter u shkoli ta simi, No 6, pp.36-41. [in Ukrainian].

9. Online buttons generator for website CoolText, Retrieved from: http://cooltext.com [in English].

10. Onlain henerator banerivArtbanner Studio, Retrieved from: http://www.artbanner.com.ua [in Ukrainian].

11. Online service Logo Maker, Retrieved from: http://www.logomaker.com [in English].

12. Pidkasystyy, P. I. (2016). Pedagogika, Jurajt, Moskow, 408 p. [in Russian]

13. Nakaz Ministerstva osvity ta nauky, molodi ta sportu Ukrainy vid 01 zhovtnia 2012 roku № 1060, Pro zatverdzhennia polozhennia pro elektronni osvitni resursy. Retrieved from: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1695–12 [in Ukrainian]

14. Spirin, O. M. (2013). Kryterii i pokaznyky yakosti informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii navchannia, Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia, Vol. 1, No 33, Retrieved from: https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/viewFile/788/594 [in Ukrainian].

15. Stavytska, I. V. (2012). Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii v osviti, Retrieved from: http://confesp.fl.kpi.ua/node/1054 [in Ukrainian].

16. Technology in Education: An Overview, (2015). Education Week,. Retrieved from: www.edweek.org [in English].

17. Khmarni skhovyshcha danykh, (2014). Retrieved from: http://oksim.com.ua/index.php/167-khmarni-skhovishcha-danikh [in Ukrainian].

УДК 316.77:165

Збанацька Оксана Миколаївна,
кандидат історичних наук, доцент,
докторант Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв

ФОРМУВАННЯ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ НА ЕВРИСТИКУ

Мета роботи *– узагальнити існуючі наукові погляди на трактування терміна «евристика» та похідні від нього терміни.* ***Методологія дослідження*** *полягає в застосуванні методів наукового аналізу, синтезу, узагальнення, які дали змогу виявити, дослідити та узагальнити відомості про евристику. Історико-логічний метод дав змогу дослідити формування наукових поглядів на евристику.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає в актуалізації досліджень з евристики, що відбуваються під впливом інших наук.* ***Висновки.*** *Дослідження евристики носить фрагментарний та багатогалузевий характер. Як наука, що вивчає творче, неусвідомлене мислення людини, евристика ще повністю не сформувалася. Її предмет, методи тісно пов'язані з психологією, філософією, фізіологією вищої нервової діяльності людини та іншими науками.*

Ключові слова*: евристика, евристична діяльність, наукові погляди.*

Збанацкая Оксана Николаевна,
кандидат исторических наук, доцент,
докторант Национальной академии
руководящих кадров культуры и искусств

ФОРМИРОВАНИЕ НАУЧНЫХ ВЗГЛЯДОВ НА ЭВРИСТИКУ

Цель работы *– обобщить существующие научные взгляды на трактовку термина «эвристика» и производные от него термины.* ***Методология исследования*** *заключается в применении методов научного анализа, синтеза, обобщения, которые позволили выявить, исследовать и обобщить сведения о эвристике. Историко-логический метод позволил исследовать формирование научных взглядов на эвристику.* ***Научная новизна*** *работы заключается в актуализации исследований по эвристике, происходящих под влиянием других наук.* ***Выводы****. Исследование эвристики носит фрагментарный и многоотраслевой характер. Как наука, изучающая творческое, неосознанное мышление человека, эвристика еще полностью не сформировалась. Ее предмет, методы тесно связаны с психологией, философией, физиологией высшей нервной деятельности человека и другими науками.*

Ключевые слова*: научные взгляды, эвристика, эвристическая деятельность.*

Zbanatska Oksana,
PhD (Historical Sciences), Assistant Professor,
Candidate for Doctor's degree,The National Academy
of Managerial Staff of Culture and Arts

MODELING OF SCIENTIFIC VIEWS OF HEURISTICS

The purpose of the article *is to summarize the existing scientific views on the interpretation of the term «heuristics» and derivatives from it.* ***The methodology*** *of the research is to apply methods of scientific analysis, synthesis, generalization, which allowed to discover, investigate and generalize the information about heuristics. The historical and logical permitted way to examine the formation of scientific views on heuristics.* ***The scientific novelty*** *of the work is to update the research on heuristics, which takes place under the influence of other sciences.* ***Conclusions.*** *The heuristic study is fragmentary and multidisciplinary. As a science studying creative, unconscious human thinking, heuristics have not yet fully formed. Its subject, methods are closely related to psychology, philosophy, physiology of higher human nervous activity and other sciences.*

Key words: *heuristics, heuristic activity, scientific views.*

© *Збанацька О.М.*

Актуальність теми дослідження. У наш час відбувається переосмислення й уточнення деяких термінів, особливо тих, що мають прикладний характер. До таких термінів належить термін «евристика»

Мета дослідження полягає у спробі дослідити та узагальнити існуючі наукові погляди на евристику та похідні від неї терміни; окреслити сферу їхнього поширення.

Виклад основного матеріалу**.** На всіх етапах становлення терміна «евристика» його смисловий простір формувався довкола первісного значення. За легендою, Архімед, приймаючи ванну, відкрив один з основних законів гідростатики – закон витіснення (названий пізніше на його честь). Слідуючи загальноприйнятій думці, після свого відкриття він вигукнув: «Еврика!» («Я знайшов!»), що стало причиною прив'язки цього слова до відкриття. Правдивість цієї історії під питанням, достовірно відомо інше. Історично поняття евристики виникло у Стародавній Греції як метод навчання, що застосовувався Сократом: під час бесіди вчитель за допомогою системи навідних питань і прикладів підштовхував учнів до правильної відповіді [33, 543–544]. У результаті істина відкривалася і учневі, і вчителеві.

У той же час поняття «евристика» вживалося і в трактатах давньогрецьких математиків (особливо, Паппа Олександрійського, якому багато хто приписує першу згадку цього терміна). Йому належить книга, яка називається «Скарбниця аналізу» («Мистецтво вирішувати задачі») [27, 4].

Термін походить від грецького слова heureka – «знаходжу». Приблизно до середини XIX ст. уявлення про евристику як метод творчості і пізнання загалом зводилося до методу спроб і помилок. Виділення евристики з системи логічного знання почалося у 1850–1860-х рр. До цього спроби виділити евристику в окрему науку робилися Евклідом, Р. Декартом, Г. В. Лейбніцем. «Ще в XVII ст. Г. В. Лейбніц стверджував, що мистецтво винаходу має дві частини: перша – це комбінаторика (перебір комбінацій початкових даних, що поступово ускладнюються); друга – евристика» [33, 543–544].

Пізніше в науці став формуватися підхід до евристики як своєрідного міждисциплінарного методу. Так, російський педагог П. Ф. Каптерев наприкінці XIX ст. закликав широко використовувати евристичну форму навчання. Одним із сучасних розробників цього напряму став В. І. Журавльов [15, 389–390].

Евристична форма навчання пов'язана з евристичною бесідою. Евристична бесіда як прогресивна форма навчання виникла у боротьбі зубріння і догматизмом і спрямована на організацію пошукової пізнавальної діяльності учнів, розвиток їхнього самостійного мислення. В евристичній бесіді поряд з питаннями, які вимагають від учнів відтворення раніше засвоєних знань, велике місце відводиться питанням, що мають характер пізнавальних завдань. Такі питання-завдання спрямовують думку учнів на подолання невідповідностей між наявними у них знаннями і новими фактами. Усвідомлена невідповідність стає джерелом руху думки учнів, спонукає їх до самостійного пошуку вирішення виниклої нової пізнавальної задачі. Якщо відповідь учня є невірною, вчитель не відкидає його догматично, не поспішає його виправляти, а, залучаючи інших учнів, допомагає класу виявити розбіжності між висловленим учнем судженням і фактами дійсності. Прагнучі подолати це розходження, учні пропонують інші відповіді, висловлюють нові припущення і спільно обговорюють їх істинність, звіряючи з фактами. Так у ході евристичної бесіди відбувається суперечливий процес руху думки учнів від неповного і неточного знання до знання достовірного, від явища до сутності, від сутності менш глибокої до більш глибокої. У руках учителя евристична бесіда є не тільки способом повідомлення знань, а й ефективним засобом розвитку самостійності в мисленні учнів, їхньої свідомості й активності. Евристична бесіда знаходить широке застосування в навчанні основам наук поряд і у поєднанні з систематичним викладом навчального матеріалу вчителем [31, 741].

У західноєвропейській історіографії термін «евристика» почав застосовуватися у другої половині XIX ст. як в широкому, так і вузькому розумінні. Вітчизняний історик, джерелознавець М. П. Ковальський зазначав, що поряд з широким розумінням терміна «евристика», яке включає низку завдань джерелознавства, отримало поширення більш

вузьке його тлумачення, що відповідало не лише сучасному стану історичної науки, але мало певне значення для її розвитку на перспективу. Необхідність евристики і її завдання (пошук, виявлення і реєстрація джерел) було сформульовано французькими історикамимедієвістами і джерелознавцями Ш.-В. Ланглуа і Ш. Сеньобосом, німецьким вченим Е. Бернгеймом. Погоджуючись із твердженням Е. Бернгейма про те, що метою евристики є виявлення і взяття на облік всього, що може слугувати джерелом, М. П. Ковальський вважає, що Е. Бернгейм при цьому робить занадто широке визначення поняття історичного джерела [12, 9].

Загалом термін «евристика» розглядали у своїх працях науковці П. Н. Берков, М. П. Ковальський, О. В. Мельник, В. В. Фарсобін. Зокрема, М. П. Ковальський визначав її як «пошук і виявлення літератури та джерел» та початковий етап будь-якого дослідження в галузі гуманітарних, суспільних наук, в тому числі й історії [14, 3]. У літературі цей термін утвердився для позначення теорії і методики пошуку, спрямованого на досягнення певних наукових знань, встановлення закономірностей і законів.

Слід наголосити, що для М. П. Ковальського пошук історичних джерел є не самоціллю чи самостійною дисципліною, відособленою від предмета і задач конкретної галузі історичних досліджень, а складовою частиною або розділом джерелознавства. Це розділ, який займається розробкою прийомів і методів джерелознавчого пошуку з певної історичної теми або питання. В іншій праці вчений давав конкретніше визначення евристики: «частина джерелознавства, яка займається розробкою теорії, прийомів і методів пошуку історичних джерел…» [11, 4–5]. Тому процес пошуку і виявлення історичних джерел безпосередньо залежить від завдань джерелознавства, визначеної тематики і визначається практичною потребою та завданнями дослідження. Будь-який джерелознавчий пошук має свої особливості, зумовлені характером конкретної теми, специфікою джерел, місцем, де вони відкладені, їх публікаціями [13, 4].

Ототожнення джерелознавства й евристики знаходимо у В. В. Фарсобіна, зокрема, у назві розділу «Джерелознавство (евристика) і його співвідношення з інформатикою» [34] та у визначенні, поданому в термінологічному словнику: «джерелознавство (евристика) – частина інформатики, що відає розробкою традиційних систем пошукового апарату: оглядів, описань, описів, каталогів, бібліографій» [34, 222]. Однак, на його думку, вживати термін «джерелознавство» в сенсі евристики (огляди, описи, бібліографування) досить незручно, тому що він має також інші значення: ним позначається критика та інтерпретація джерел [34, 50].

Термін «евристика» є багатозначним. Так, терміном «евристика» іменуються процеси розумової діяльності людини, в яких є елемент здогадки [2, 127]. Оскільки розумова діяльність людини – неминучий компонент всіх наук, то це привело до вивчення проблем психології мислення і викликало до життя особливу науку, що отримала найменування «евристика» [28]. У даному випадку термін «евристика» «є лише новим позначенням для психології мислення» [3, 18]. Він є також синонімом слова «дослідження». Наприклад, іноді говорять про практичну значимість науки, яка є наслідком її евристичної, дослідницької функції.

Евристичну діяльність розглядають «як процес створення чогось нового, невідомого раніше» [29, 35]. Тому «для більш точного позначення інформаційного напряму в історичній науці іноді застосовують терміни з двох слів: «джерелознавство (евристика)» або «джерельна евристика» *(Цит. за: [34, 51])*. На практиці такого об'єднання в одному терміні двох терміноелементів не завжди дотримуються. Обидва вони часто вживаються окремо, що призводить до плутанини і нестійкості понять через множинності значень кожного з них. До того ж саме поняття «джерелознавство (евристика)» розроблено ще недостатньо чітко. Так, в одній зі статей зазначається, що евристика взагалі становить, мабуть, розділ джерелознавства, архівна евристика – розділ тієї частини джерелознавства, яка займається архівними документами» [37]. У чому суть евристики? На це питання відповідають по-різному.

Е. Бернгейм зазначив, що «завдання евристики полягає в тому, щоб виявити і взяти на облік все, що може служити джерелом» [37,

234]. В. В. Фарсобін зауважив, що такий підхід означає – зазначена галузь займається пошуком джерел і розробкою довідкового апарату [34, 51]. Якщо Е. Бернгейм в Німеччині, М. І. Карєєв в Росії та інші вчені включали у предмет джерелознавства (евристики) виявлення і облік джерел (огляд, опис, каталогізацію), то Ш.-В. Ланглуа і Ш. Сеньобос у Франції залишали за цією галуззю тільки функції виявлення, а складання посібників за результатами розвідок відносили до іншої галузі, називаючи її «наукою каталогів» або «історичною бібліографією». Вони стверджували, що «бібліографічні покажчики історичної літератури повинні ... розглядатися як необхідні посібники з евристики, нарівні з інвентарями та каталогами історичних документів» [17, 31].

Проблема пошуку інформації відокремлена в цьому висловлюванні від складання та вдосконалення довідкового апарату, і це цілком справедливо, оскільки пошук документів є процесом, а довідковий апарат є засобом, за допомогою якого здійснюється цей процес.

У радянській літературі думку про поділ розвідок і складання посібників для таких досліджень висловив П. Н. Берков, який визначив бібліографічну евристику як сукупність теоретичних і практичних знань, що належать до прийомів знаходження будь-якого книжкового матеріалу або окремих його елементів [1]. Водночас в його уявленні бібліографічна евристика або розвідка – це теоретичне завдання, а складання довідкового апарату – практика. Бібліографічна евристика, хоча і називається теорією, в такому поясненні зводиться лише до питання, як шукати? Щоб виконати роль теорії при складанні довідкових посібників, вона має відповідати на питання, що треба зробити для полегшення пошуку, тобто – розробляти нові форми пошукового апарату, удосконалювати старі, розкривати принципи побудови пошукових посібників.

Цілком погоджуємося з В. В. Фарсобіним у тому, що термін «евристика» стосовно інформаційних проблем джерелознавства вживався в різних значеннях. З одного боку він виконував роль синоніма джерелознавства в сенсі доведення до відома необхідних матеріалів, з іншого – виступав як частина джерелознавства, що відповідає на питання, як шукати [34, 52].

Проблеми розвідок евристики було перетворено в теорію складання довідкового апарату. Такий апарат існував сам по собі, що не могло сприяти розвитку інформації, її вдосконаленню.

Евристику, розроблену в дослідженнях І. Лакатоса, Е. А. Файгенбаума, К. Леві-Строса та ін., розмежовано на три теоретичні напрями – теорію «тихої води», тобто наполегливої праці; бліцкриг, або інсайт; «кращу мишоловку», що є оптимальним методологічним засобом, призначеним для використання засновків бісоціацій, палеологіки, латерального чи янусового мислення. Поряд із протиставленням формальнологічних методик евристичним, залежним від контексту розв'язання проблеми, спостерігається тенденція розширення її поля, надання будь-якому знанню евристичної функції [18, 311].

У літературознавстві йдеться про використання допоміжних методів, що полегшують аналітичну діяльність, усувають формальне перебирання варіантів за заздалегідь визначеними правилами [18, 311]. Процес евристичного пошуку добре простежується в літературознавчих дослідженнях та оповіданнях І. Л. Андронікова, присвячених біографіям М. Ю. Лермонтова і О. С. Пушкіна («Загадка Н. Ф. І.», 1938; «Тагільська знахідка», 1956) [4, 136]. Евристичні способи дослідження використані в працях українських вчених І. Я. Айзенштока, Ю. О. Меженка, П. М. Попова, М. Є. Сиваченка та ін. [19, 216].

Можливості евристики, що використовуються у текстології, сприяють виявленню авторства, атрибутування художніх текстів, епістолярної спадщини, встановленню їхнього датування, джерел, літературних прототипів, спрямовані на викриття містифікацій тощо. При цьому використовуються архівні матеріали, автографи тощо [18, 311].

У культурології «евристика» – це наука (методична або методологічна), яка вивчає евристичну діяльність; спеціальний розділ науки про мислення. Її основний об'єкт – творча діяльність, а предмет – розв'язання проблем в умовах неозначеності. Основною проблемою евристики є усунення суперечностей. Також евристикою називають організацію процесу продуктивного творчого мислення – сукупність притаманних людині механізмів, за допомогою

яких народжуються процедури, спрямовані на розв'язання творчих завдань [5, 136–137].

Евристика поширена і у бібліографії, адже сприяє узагальненню її теоретичної бази та практичної діяльності, в архівознавстві і джерелознавстві.

Основне завдання евристики – створення моделей пошуку нового розв'язання задачі, проблеми, завдання. Евристика – комплексна галузь знань, що містить елементи філософії, психології, лінгвістики, кібернетики, теорії інформації, наукознавства, основ організації праці. Стрижневе місце в ній посідає психологія творчого мислення, що досліджує механізми розв'язання проблемних ситуацій [9, 15]. Евристичні моменти виявляються тоді, коли наявні умови не підказують людині способу розв'язання певного завдання і минулий досвід не містить у собі готової схеми, що могла б бути застосованою за даних умов. Для виходу з проблемної ситуації створюють нову стратегію діяльності. До евристики входить також дослідження умов формування здібностей людини до творчої інтелектуальної діяльності – евристичного навчання і методів його організації [35, 183–184].

У науці використовується поняття «евристичний потенціал дослідження» – сукупність пізнавальних засобів і методів, використовуваних розробником для постановки і вирішення обраної проблеми. Ця величина змінна. Дослідження, спрямоване на вивчення відомих в науці об'єктів, що проводиться в рамках традиційної концепції, за допомогою відомих в даній галузі методі, несе в собі низький евристичний потенціал, а ймовірність отримання принципово нових результатів дуже мала, бо справа обмежується лише уточненням і поясненням відомих фактів, положень, процесів і явищ, які можуть бути отримані експертним шляхом за допомогою методу антиципації. Вивчення раніше невідомих об'єктів, в основі яких лежать нові факти, закономірності, концепції, з використанням нових для даної галузі науки методів характеризується високим евристичним потенціалом. Воно може дати принципово нові результати, які не можна отримати за допомогою методу експертних оцінок. Наукова цінність дослідження визначається його евристичним потенціалом, тими пізнавальними можливостями, які несе в собі дана робота. Координатною сіткою для оцінки цього потенціалу виступають нові факти, концепції, об'єкти і методи, використовувані розробником. Іншими словами, діяльність вчених має спрямовуватися на пошук нових підходів і рішень. У практичній педагогіці ситуація інша. Перевірений досвід, що дає позитивні результати, тут цілком доречний, і його не слід замінювати на новий тільки тому, що він був відомий раніше [23, 172–173].

Використання евристичних методів скорочує час розв'язання задачі порівняно з методом повного довільного перебору можливих альтернатив. Іноді у психологічній і кібернетичній літературі евристичними вважають будь-які методи, спрямовані на скорочення перебору варіантів, або індуктивні методи розв'язування задач [5, 136–137]. Так, евристичні методи соціально-економічного пізнання – це сукупність правил, прийомів, способів, спрощень, які використовує дослідник, виконуючи певне завдання на основі узагальнення свого власного досвіду [6]. На думку О. Л. Коломієць, сутнісні ознаки евристики, як процес творчості (креативності) пізнання «мають місце лише за наявності суб'єкта, який є носієм креативних ідей, а також наявності у нього внутрішніх мотивів і зовнішніх стимулів до творчості і пізнання» [16, 42]. Цілком погоджуємося з дослідником, що «творчість (креативність) в економічних системах має певні відмінності від креативності в системах, які формуються в інших сферах, наприклад, культурній, науковій тощо. Якщо креативність у художників, дизайнерів, письменників, музикантів тощо є виявом внутрішнього саморозвитку, який не обмежений конкретними очікуваними результатами, а здійснюється задля пошуку оригінальності, неповторності, то креативність суб'єктів економічних систем (фінансистів, маркетологів, менеджерів, інженерів-економістів тощо) спрямована на отримання конкретних економічних вигод, конкурентних переваг, що значно відрізняє умови творчих пошуків у економічних формуваннях від креативності в культурних та інших формаціях» [16, 42–43].

Евристичні стратегії – способи діяльності людини у ситуації з імовірними багатьма результатами, загальні правила дій, які опти-

мізують процес рішення задач конкретного класу. Евристичні задачі виникають у випадках, коли зона пошуку дуже широка, а вихідні дані обмежені. Евристичний пошук – вибір оптимального напряму у звуженні зони пошуку, вибір мінімальних засобів для досягнення результату. Існує ряд правил евристик:

– у ситуації, для якої спочатку відомий лише один варіант рішення, ніколи не слід приймати його відразу – можливі й інші варіанти; тільки порівняння варіантів рішень дасть змогу обрати найкращий;

– що специфічніша подія, то більше її інформативна значимість;

– інформація про події повинна бути зібрана разом;

– уся вхідна інформація та інформація, що оперативно надходить, повинна піддаватися класифікації та оцінці. Часто люди однаково реагують як на дуже цінну, так і на малоцінну інформацію [8, 510–511].

Значення евристики особливо зростає в інформаційному суспільстві, з розширенням кола проблем, які потребують розв'язання. Необхідність таких досліджень спричиняється, зокрема, використанням для розв'язання різних завдань комп'ютерною технікою [35, 183–184].

Якщо подивитися, що вивчає евристика, то можна зробити висновок, що багато її аспектів примикає до психологічних проблем інформатики і документалістики і часом переплітається з деякими з них [22, 60]. Справді, «найбільш поширене поняття евристики як розділу кібернетики, змістом якого є розробка методів машинного і математичного моделювання людського способу вирішення проблемних задач, що базуються на аналізі та експериментальному вивченні цього способу» [26, 289]. Тому основними завданнями евристики є по-перше, «розробка теорії, яка могла б задовільно описувати діяльність людини зі створення мети формування, постановки завдання» [26, 318]; по-друге, створення програм для «машин, що моделюють творчу діяльність людини» [32, 109]; по-третє, «використання у психології інформаційного підходу і машинного моделювання» [30, 25]. Але «автоматизація мислення – не єдина мета евристики. Її практичним виходом може бути також вирішення питання про розподіл функцій між людиною і обчислювальної машиною при проектуванні великих систем. Крім того, до компетенції евристики належить дослідження величезної важливості проблеми – про межі принципової (або доцільної) автоматизації людського інтелекту» [26, 305].

Д. О. Поспєлов, В. Н. Пушкін і В. М. Садовський у журналі «Питання філософії» визначають евристику як науку, що вивчає «закономірності побудови нових дій в новій ситуації» [24, 54]. А. В. Напалков вважає, що евристика «може послужити єдиною основою як для дослідження нервової системи, так і для створення нових автоматів, здатних здійснити елементи інтелектуальної діяльності» [21, 12].

Як бачимо, попри те, що одним з основних об'єктів евристичних досліджень є психологія мислення, предмет евристики не включає в себе спільних проблем інформатики та психології мислення.

Евристику пов'язують із осяянням, здогадом, миттєвим віднаходженням розв'язку задачі внаслідок завершення усвідомленого чи позасвідомого процесу пошуку цього розв'язку [33, 543–544]. Евристику протиставляють рутинному, формальному підходу. Розвиток кібернетики зумовив виникнення евристичного програмування, яке застосовують в умовах, коли людина може оцінювати результати відповідного процесу, але не може його точно описати. З цією метою створюють різновиди евристичних програм, що моделюють процес розв'язання відповідних завдань [20, 89].

Евристичні комп'ютерні програми відрізняються від програм систематичного пошуку, оскільки містять критерії обмеження пошуку у просторі великої кількості можливостей – евристики – і не гарантують обов'язкового вирішення завдань. Евристики людини не зводяться до формальних правил і містять мотиваційно-емоційні процеси, які забезпечують вибірковість пошуку. Способів утілення всього багатства людських евристик у машинних програмах поки що не знайдено [25, 107]. Евристичні здібності людини у деяких випадках ще не піддаються формалізації [33, 543–544].

Новітній етап в аналітичній історії терміна «евристика» пов'язаний з роботами ізраїльсько-американського професора психолога Д. Канемана – лауреата Нобелівської премії з економіки. В узагальненому вигляді розроблений

ним понятійний апарат досліджень евристики можна частково представити такими положеннями. Евристична альтернатива – можливість заміни цільового питання (оцінка, яку ви мали намір дати) евристичним питанням – простішим родинним запитанням, на який ви відповідаєте замість цільового; евристичне питання – питання, що передбачає готову відповідь на кожне з складних цільових питань; евристика афекту – винесення рішень і суджень на основі безпосередньо почуття приязні і неприязні, практично без роздумів і аргументації; евристичний метод – процедура або установка, яка допомагає знайти адекватну, хоча часто вже не ідеальну відповідь на складні запитання; евристичне мислення – автоматичне мислення, що не відключається і дає змогу мати думку про безліч нам не відомих речей [36].

Дослідження Д. Канемана та А. Тверскі сформували сучасне розуміння інтуїції. В узагальненому вигляді його можна представити такими положеннями. Інтуїція – швидке мислення. Інтуїція – абсолютно автоматичні дії мозку в області сприйняття і пам'яті. Ядро інтуїції становить асоціативна пам'ять. Вона включає експертні знання та евристику. Інтуїтивна евристика – методи пізнання, які на відміну від алгоритмічних методів, не вимагають вичерпної вихідної інформації; інтуїтивна евристика завжди дає шанс відповісти на важке запитання за відсутності кваліфікованого рішення – але це буде відповідь на інше питання [10].

В останні два десятиліття евристична теорія активно розвивається. Вона захоплює дедалі нові сфери знання і діяльності. Серед них, як формальні, такі як економіка і фінанси, зокрема – інвестиційна діяльність. Але основним досягненням стало те, що в розумінні інтуїтивних рішень і вибору набагато більше місце стало відводитися емоціям.

Для розвитку теорії і методики евристики особливе значення мали такі дослідники, як П. М. Берков, Б. М. Кочаков, О. П. Пронштейн, М. Ю. Ульянінський, В. В. Фарсобін, М. І. Ходаковський, Л. Є. Шепельов та ін. [14, 3–5].

На початковому етапі термін «евристика» використовувався для позначення науки про продуктивне мислення та створеною ще давніми греками системи навчання шляхом навідних питань. Згодом – для позначення знань на основі практики, евристичного програмування і методів пізнання, що не гарантують успіху в дослідженні, але й таких, що не вимагають вичерпної вихідної інформації (інтуїтивна евристика).

Сучасна українська дослідниця М. Г. Гулішевська, здійснивши історико-критичний аналіз різних трактувань поняття евристика, сформулювала таке визначення евристики – «під евристикою будемо розуміти науку, за допомогою якої можна знайти джерело відкриття нових знань» [7, 247].

На думку іншої дослідниці – Н. В. Карамишевої, залежно від напряму дослідження творчого мислення, вирізняють наукову, юридичну, інженерну, педагогічну евристику тощо. Вважаємо, що цей перелік можна продовжити, виокремивши інформаційну, документну, бібліографічну, архівну та інші евристики. Кожна з цих евристик має особливості творчого мислення, методологію здобуття нового знання, методи розв'язання задач та вирішення проблем, що не задані чітким алгоритмом.

Наукова новизна роботи полягає в актуалізації досліджень з евристики, що відбуваються під впливом інших наук.

Висновки. Виходячи з вищевикладеного, автор дотримується думки, що дослідження евристики носить фрагментарний та багатогалузевий характер.

Як наука, що вивчає творче, неусвідомлене мислення людини, евристика ще повністю не сформувалася. Її предмет, методи тісно пов'язані з психологією, філософією, фізіологією вищої нервової діяльності людини та багатьма іншими науками.

На початковому етапі термін «евристика» використовувався для позначення науки про продуктивне мислення та створеною ще давніми греками системи навчання шляхом навідних запитань. Згодом – для позначення знань на основі практики, евристичного програмування і методів пізнання, що не гарантують успіху в дослідженні, але і таких, що не вимагають вичерпної вихідної інформації.

Список використаних джерел

1. Берков П. Н. Библиографическая эвристика : (к теории и методике библиогр. разысканий). Москва : Изд-во Всесоюз. кн. палаты, 1960. 175 с., [1].

2. Бухштаб Б. Я. О природе текстологии и проблема выбора основного текста. Русская литература. 1965. № 3. С. 127.

3. Вахтомин Н. К. Генезис научного знания: Факт, идея, теория. Москва : Наука, 1973. 286 с.

4. Гальченко С. А. Евристика в літературознавстві. Українська літературна енциклопедія. Т. 2: Д–К. Київ : УРЕ ім. М. П.Бажана, 1990. С. 136.

5. Гіптерс З. В. Культурологія : словник-довідник. М-во освіти і науки України, Нац. банк України, Ун-т банк. справи. – Київ : УБС НБУ, 2008. 407 с.

6. Гліненко Л. К. Технологія інженерного проектування : структур. синтез техн. та біотехн. систем. Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів, 2004. 387 с.

7. Гулішевська М. Г. Історико-критичний аналіз поняття евристика. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2013. Вип. 36. – С. 244–248.

8. Еникеев М. И. Психологический энциклопедический словар. Москва : Проспект, 2007. – 558, [1] с.

9. Енциклопедія сучасної України. Т. 9 : Е–Ж. Київ : Ін-т енцикл. дослідж. НАН України, 2009. 711 с.

10. Интуитивная евристика. Экономика: в начале было слово : [сайт] / Фокин Н. И. – URL: http://dictionary-economics.ru/word/Интуитивная-эвристика (дата обращения: 10.08.2017).

11. Ковальский Н. П. Анализ отечественных источников по истории Освободительной войны украинского народа 1648 – 1654 гг. Днепропетровск, 1986. 80 с.

12. Ковальский Н. П. Источниковедение истории Украины (XVI – первая половина XVII века) : учеб. пособие. Ч. 1 Днепропетровск : ДГУ, 1977. 95 с.

13. Ковальский Н. П. Источниковедение истории Украины XVI – первой половины XVII в. : учеб. пособие. Ч. 3. Днепропетровск : ДГУ, 1978. 95 с.

14. Ковальский Н. П. Методические указания по источниковой эвристике в курсе источниковедения истории СССР. Днепропетровск : ДГУ, 1988. 35 с.

15. Коджаспирова Г. М. Словарь по педагогике (междисциплинарный). Москва ; Ростов на Дону : Изд. центр «МарТ», 2005. 447 с.

16. Коломієць О. Л. Сутність евристичних функцій у системі менеджменту. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2013. № 769. С. 41–46.

17. Ланглуа Ш. В. Введение в изучение истории. Санкт-Петербург : Изд. О. Н. Поповой, 1899. 275, II, [3] с.

18. Літературознавча енциклопедія : [у 2 т.]. Т. 1 : А (аба) – Л (лямент) / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : Вид. центр «Академія», 2007. 607 с.

19. Літературознавчий словник-довідник. [Астаф'єв О., Бичко З., Бірчак Б. та ін.]. 2-ге вид., випр., допов. Київ : Академія, 2007. 751 с.

20. Логіка : словник-довідник. Авт.-уклад. М. Тофтул. Київ : Академія, 2012. 309 с.

21. Напалков А. В. Пути и задачи развития теории эвристического программирования. Познание и мышление. Москва : Мир, 1968. С. 5–23.

22. Новиков Ю. А. Психологические аспекты оптимизации документальных систем. Документалистика 69 : материалы Первого всесоюз. симпозиума по документалистике, Паланга, 8–12 сент. 1969 г. Вильнюс, 1970. Ч. I. С. 59–66.

23. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике. Москва : Высш. шк., 2004. 512 с.

24. Поспелов Д. А. Эвристическое программирование и эвристика как наука. *Вопросы философии*. 1967. № 7. С. 45–56.

25. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів : бл. 3000 слів : [А–Я]. Харків : ПРАПОР, 2009. 669, [1] с.

26. Пушкин В. Н. Оперативное мышление в больших системах. Москва-Ленинград : Энергия, 1965. 374 с.

27. Пушкин В. Н. Эвристика и кибернетика. Москва : Знание, 1965. 47, [1] с.

28. Пушкин В. Н. Эвристика – наука о творческом мышлении. Москва, 1967. 269, [2] с.

29. Пушкин В. Н. Эвристическая деятельность человека. *Наука и жизнь*. 1964. № 10. С. 35.

30. Рейтман У. Р. Познание и мышление. Моделирование на уровне информационных процессов. Москва : Мир, 1968. 400 с.

31. Скаткин М. Н. Эвристическая беседа. Педагогическая энциклопедия. Москва : Сов. энцикл., 1968. Т. 4: Сп–Я. С. 741.

32. Славская К. А. Мысль в действии. Психология мышления. Москва, 1968. 208 с.

33. Словник української мови : у 20 т. Т. 4 : Д–Ж, 2013. 1007 с.
34. Фарсобин В. В. Источниковедение и его метод: Опыт анализа понятий и терминологии. Москва : Наука, 1983. 232 с.
35. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
36. Эвристика // Экономика: в начале было слово : [сайт] / Фокин Н. И. – URL: http://dictionary-economics.ru/word/Эвристика (дата обращения: 10.08.2017).
37. Bernheim E. Lehrbuch der Historischen Methode und der Geschichtsphilosophie. Leipzig, 1903. 865 p.

References

1. Berkov, P. N. (1960). Bibliographic heuristics: (to the theory and methodology of the bibliography of searches). Moskva [in Russian].
2. Bukhshtab B. Ya. (1965). On the nature of textology and the problem of choosing the basic text. Russkaya literatura, № 3, 127 [in Ukrainian].
3. Vakhtomin N. K. (1973). Genesis of scientific knowledge: fact, idea, theory. Moskva : Nauka [in Russian].
4. Halchenko, S. A. (1990). Heuristics in literary studies. Ukrainska literaturna entsyklopediia. Vol. 2: D–K. Kyiv : URE im. M. P.Bazhana, 136 [in Ukrainian].
5. Gipters, Z. V. (2008). Cultural studies: slovnyk-dovidnyk / M-vo osvity i nauky Ukrainy, Nats. bank Ukrainy, Un-t bank. spravy. Kyiv : UBS NBU [in Ukrainian].
6. Hlinenko, L. K., Smerdov, A. A. (2004). Technology of engineering design: structural synthesis of technical and biotechnical systems / Nats. un-t «Lviv. politekhnika». Lviv [in Ukrainian].
7. Hulishevska, M. H. (2013). Historical and critical analysis of the concept of heuristics. Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy, vol. 36, 244–248 [in Ukrainian].
8. Yenikeev, M. I. (2007). Psychological encyclopedic dictionary. Moskva : Prospekt [in Russian].
9. Encyclopedia of modern Ukraine (2009). T. 9 : E–ZH. Kyiv : In-t entsykl. doslidzh. NAN Ukrainy [in Ukrainian].
10. Intuitive heuristics (2017). Ekonomika: v nachale bylo slovo : [sayt]. Retrieved from http://dictionary-economics.ru/word/Интуитивная-эвристика [in Russian].
11. Kovalskyi, N. P., Mytsyk, Yu. A. (1986). Analysis of domestic sources on the history of the Liberation War of Ukrainian people 1648–1654. Dnepropetrovsk [in Ukrainian].
12. Kovalskyi, N. P. (1977). Chronology of history of Ukraine (XVI – 1st half XVII century). Dnepropetrovsk, Vol. 1 [in Ukrainian].
13. Kovalskyi, N. P. (1978). Chronology of history of Ukraine (XVI – first half XVII century). Dnepropetrovsk, Vol. 3. [in Ukrainian].
14. Kovalskyi, N. P., Zhurba, O. I. (1988). Methodical instructions on source heuristics in the course of the source study of the history of the USSR. Dnepropetrovsk [in Ukrainian].
15. Kodzhaspirova, G. M., Kodzhaspirov, A. Yu. (2005). Dictionary of pedagogy (interdisciplinary). Moskva ; Rostov na Donu [in Russian].
16. Kolomiiets, O. L. (2013). The essence of heuristic functions in the management system. Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Menedzhment ta pidpryiemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku, № 769, 41–46 [in Ukrainian].
17. Langlua, Sh. V., Senobos, Sh. (1899). Introduction to history studies. Sankt-Peterburg : Izd. O. N. Popovoy [in Russian].
18. Literary Encyclopedia (2007). T. 1 : A (aba) – L (liament). Kyiv : Vyd. tsentr «Akademiia» [in Ukrainian].
19. Literary dictionary-reference book (2007). 2-nd ed. Kyiv : Akademiia [in Ukrainian].
20. Toftul, M. (avt.-ed.) (2012). Logic : slovnyk-dovidnyk. Kyiv : Akademiia [in Ukrainian].
21. Napalkov, A. V. (1968). Ways and development objectives of heuristics programming. Reytman U. R. Poznanie i myshlenie. Moskva : Mir, 5–23 [in Russian].
22. Novikov, Yu. A. (1970). Psychological aspects of document system optimization. Dokumentalistika – 69 : materialy Pervogo vsesoyuz. simpoziuma po dokumentalistike, Palanga, 8–12 sent. 1969 g. Vilnyus, Vol. I, 59–66 [in Litva].
23. Polonskiy, V. M. (2004). Education and pedagogy dictionary. Moskva : Vyssh. shk. [in Russian].
24. Pospelov, D. A., Pushkin, V. N., Sadovskiy, V. N. (1967). Heuristics programming and heuristics as a science. Voprosy filosofii, № 7, 45–56 [in Russian].
25. Psychological explanatory dictionary of the most modern terms (2009) : bl. 3000 sliv : [A–Ya]. Kharkiv : PRAPOR [in Ukrainian].

26. Pushkin, V. N. (1965). Operative thinking in a big systems. Moskva-Leningrad : Energiya [in Russian].
27. Pushkin, V. N. (1965). Heuristics and cybernetics. Moskva : Znanie [in Russian].
28. Pushkin, V. N. (1967). Heuristics is about creative thinking. Moskva [in Russian].
29. Pushkin, V. N. (1964). Heuristic activity of a person. Nauka i zhizn, № 10, 35 [in Russian].
30. Reytman, U. R. (1968). Cognition and thinking. Modeling at the level of information processes. Moskva : Mir [in Russian].
31. Skatkin, M. N. (1968). Heuristic conversation. Pedagogicheskaya entsiklopediya. Moskva : Sov. entsikl., T. 4: Sp–Ya, 741 [in Russian].
32. Slavskaya, K. A. (1968). The idea in action. Psychology of thinking. Moskva [in Russian].
33. Dictionary of Ukrainian language (2013). T. 4 : D–ZH [in Ukrainian].
34. Farsobin, V. V. (1983). The source study and its method: Experience in the analysis of concepts and terminology. Moskva : Nauka [in Russian].
35. Philosophical Encyclopedic Dictionary (2002). Kyiv : Abrys [in Ukrainian].
36. Heuristics (2017). Ekonomika: v nachale bylo slovo: [sayt] / Fokin N. I. Retrieved from: http://dictionary-economics.ru/word/Эвристика [in Russian].
37. Bernheim, E. (1903). Lehrbuch der Historischen Methode und der Geschichtsphilosophie. Leipzig [in Germaniya].

УДК 930.253:352.07

Свердлик Зоряна Михайлівна,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри бібліотекознавства та інформології
Київського університету імені Бориса Грінченка
zsverdlyk@gmail.com

Братусь Іван Вікторович,
кандидат філологічних наук,
доцент, доцент кафедри образотворчого мистецтва
Київського університету імені Бориса Грінченка
i.bratus@kubg.edu.ua

АРХІВНІ ДОКУМЕНТИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Мета роботи *– з'ясування значення архівних документів для визначення номенклатури документів, притаманних для органів місцевого самоврядування кінця XIX – початку XX ст. Київської міської думи й управи.* ***Методологія*** *дослідження полягає в застосуванні історичного методу, методу текстологічного аналізу та деконструкції документної інформації. Зазначений методологічний інструментарій дає змогу розкрити та піддати аналізу службовий документ як об'єкт діловодства в органах державної влади та місцевого самоврядування.* ***Науковою новизною*** *роботи є розширення наукових знань про видовий склад документів Київської міської думи й управи, які передані на архівне зберігання у ДАК.* ***Висновки.*** *Ґрунтовний аналіз складу фондів Київської міської думи та управи, які зберігаються у ДАК, засвідчив, що завдяки архівним документам у будь-який історичний період можна визначити притаманний для установи, організації чи підприємства склад документації, зробити висновки та рекомендації щодо раціоналізації роботи зі справами, сформованими в діловодстві.*

Ключові слова: *органи місцевого самоврядування, Київська міська дума, Київська міська управа, службовий документ, архівний документ, справа, опис справ, фонд.*

© *Свердлик З.М., Братусь І.В.*

Свердлык Зоряна Михайловна,
кандидат исторических наук,
доцент кафедры библиотековедения и информологии
Киевского университета имени Бориса Гринченко

Братусь Иван Викторович,
кандидат филологических наук, доцент,
доцент кафедры изобразительного искусства
Киевского университета имени Бориса Гринченко

АРХИВНЫЕ ДОКУМЕНТЫ КАК ИСТОЧНИК ИССЛЕДОВАНИЯ ДОКУМЕНТАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОРГАНОВ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ

Цель работы *– выяснение значения архивных документов для определения номенклатуры документов, присущих органов местного самоуправления конца XIX – начала XX в. Киевской городской думы и управы.* ***Методология*** *исследования заключается в применении исторического метода, метода текстологического анализа и деконструкции документной информации. Указанный методологический инструментарий позволяет раскрыть и подвергнуть анализу служебный документ как объект делопроизводства в органах государственной власти и местного самоуправления.* ***Научной новизной*** *работы является расширение научных знаний о видовом составе документов городской думы и управы, которые переданы на архивное хранение в ГАК.* ***Выводы.*** *Обстоятельный анализ состава фондов городской думы и управы, которые хранятся в ГАК, показал, что благодаря архивным документам в любой исторический период можно определить характерный для учреждения, организации или предприятия состав документации, сделать выводы и рекомендации по рационализации работы с делами, сформированными в делопроизводстве.*

Ключевые слова: *органы местного самоуправления, Киевская городская дума, Киевская городская управа, служебный документ, архивный документ, дело, описание дел, фонд.*

Zoriana Sverdlyk,
Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor of the Library Studies and Informology
Department Borys Grinchenko Kyiv University

Ivan Bratus,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of the Fine Arts
Department Borys Grinchenko Kyiv University

ARCHIVAL DOCUMENTS AS A SOURCE OF RESEARCHING DOCUMENTARY SUPPLY OF LOCAL SELF-GOVERNMENT BODIES

Purpose of the article. *The archival sources on the organization of record keeping and the organization of the activities of local self-government bodies on the example of the Kiev City Duma and Kiev City Council were researched. The composition of the National Archival Fund of Kyiv (NAF), which holds documentation on the issues of general organization of record keeping and staff composition, were analyzed. The purpose of the article is to determine the significance of archival documents for defining the nomenclature of documents inherent to local self-government bodies of the late XIX – early XX, namely, Kiev City Duma and Kiev City Council.* ***The methodology*** *consists in applying the historical method, the method of textual analysis and deconstruction of document information. The indicated methods allow to reveal and analyze the official document as an object of record keeping in state government bodies and bodies of local self-government.* ***The scientific novelty*** *is the expansion of scientific knowledge about types of materials of Kiev City Duma and Kiev City Council, which are transferred to archival storage at NAF.* ***Conclusions.*** *A thorough analysis of funds composition of the Kiev City Duma and Council, which are stored at NAF, proved that due to archival documents it is possible to determine the structure of documents inherent to the institution, organization or enterprise in any historical period as well as to draw conclusions and recommendations regarding streamlining work with cases, formed in record keeping.*

Key words: *bodies of local self-government, Kiev City Duma, Kiev City Council, internal document, archival document, case, case description, fund.*

Актуальність теми дослідження. Формування правил і стандартів щодо оформлення, систематизації і групування документів у справи відбувалося впродовж всієї історії становлення системи державного управління. Разом з цим питання правильної організації діловодства, створення архівних підрозділів в установах і забезпечення збереженості документів були і залишаються актуальними як для державних установ, так і комерційних структур. На сучасному етапі наукове дослідження документів, створених у процесі діяльності органів місцевого самоврядування і які зберігаються в державних архівах, сприятиме розумінню документаційного забезпечення, дасть змогу змоделювати примірну номенклатуру справ, притаманну для установ системи міського самоврядування.

Аналіз досліджень і публікацій. Досліджуючи відповідні аспекти діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, науковці завжди акцентували на важливості архівних матеріалів для комплектного розкриття досліджуваної ними проблеми. Зокрема, в цьому контексті варто відзначити праці Ю. І. Глизя [1], О. М. Головка [2], Я. І. Іващенко [3], В. М. Крижанівського [4], С. Г. Кулешова [5], Н. О. Леміш [6], І. Б. Матяш [7], І. О. Петрової [8], В. С. Шандри [9], які здійснили аналіз архівних документів як джерел про діяльність органів управління. Утім, на сьогодні залишаються відкритими питання щодо ролі архівних документів у вивченні документаційного забезпечення Київської міської думи та управи як органів міського управління кінця XIX – початку XX ст.

Мета дослідження – з'ясування значення архівних документів для визначення номенклатури документів, притаманних для органів місцевого самоврядування кінця XIX – початку XX ст. Київської міської думи й управи.

Виклад основного матеріалу. Архівні документи є цінними джерелами для здійснення наукових досліджень в галузі документознавства та суміжних дисциплін. Найбільше документів, що були створені в процесі діяльності Київської міської думи й управи, зберігається в Державному архіві міста Києва. Неопубліковані документи Київської міської думи й управи архівного фонду 17 «Київська міська дума» та фонду 163 «Київська міська управа» охоплює весь представлений період діяльності вказаних органів міського управління та є надзвичайно вагомими щодо інформативної насиченості, чисельності та значущості.

Фонд 17 «Київська міська дума» складається з восьми описів та 12365 справ. Зазначені справи охоплюють хронологію 1782–1877 рр. Однак серед цієї немалої кількості документів лише два описи відображають відомості про документи, що відтворюють особливості діловодної практики Київської міської думи та управи кінця XIX – початку XX ст. Це – опис 6 «Секретарське відділення» і опис 8 «Господарське відділення». Зауважимо, що записи, які розкривають діловодні процеси, зустрічаються не завжди, оскільки в основному ці документи стосуються переважно благоустрою міста, а також їх хронологічні межі закінчуються 1877 роком, коли міська дума і управа тільки почали свою діяльність у новому статусі.

В описі 6 фонду 17 зафіксовано близько 50-ти справ, які умовно можна поділити на три групи: журнали засідань думи (ф. 17, оп. 6, спр. 1-15, спр. 17, спр. 19–26, спр. 28–36, спр. 38–39, спр. 41–46), реєстр документів, які надходили для виконання (ф. 17, оп. 6, спр. 18, 27) та реєстр вхідних наказів (ф. 17, оп. 6, спр. 16, спр. 37, спр. 40).

Фонд 163 «Київська міська управа» складається з 58 описів та 20680 справ, що дало змогу прослідкувати еволюцію службових документів органів міського управління м. Києва упродовж 1870–1917 рр.

Інформативно змістовними є справи, упорядковані на основі звітів та доповідей про становище та організацію роботи відділів, які входили до структури управи. Кожен член управи завідував відділом, що зумовило розподіл документів фонду за відповідними описами. Фонд 163 містить описи справ таких відділів: відділ догляду за солдатськими родинами (оп. 2, 9), садівничий відділ (оп. 3, 12), базарний відділ (оп. 5), фінансовий (оп. 6, 10), ветеринарний (оп. 11), ремісничий (оп. 13), відділ управління міськими бойнями (оп. 14), освітлювальний відділ (оп. 15), береговий (оп. 16, 56), квартирний (оп. 17, 29, 51), контрольна позикова комісія (оп. 18), попечительський відділ (оп. 20), училищний відділ (оп. 21, 33,

52), відділ охорони праці (оп. 22, 40), продовольчий відділ (оп. 23), межовий (оп. 24), опалювальний (оп. 25), фуражно-обозний (оп. 26), комісія боротьби з дорожнечею (оп. 27), житловий відділ (оп. 28), орендно-земельний (оп. 30), комісія зі складення виборчих списків (оп. 31), театральний відділ (оп. 32), благодійний (оп. 35), пожежний (оп. 36), мобілізаційний (оп. 37), санітарний (оп. 42), юридичний (оп. 43), мостовий (оп. 44), водопровідний (оп. 45), оцінювальний (оп. 46), рахунковий (оп. 47), каналізаційний (оп. 48), концесійний (оп. 54).

У фонді 163 зберігаються також справи, що містять звіти не тільки управи чи думи загалом, а й окремих «столів»/відділів управи або службовців. Серед них: «Відомості про кількість службовців у відділеннях управи», «Звіт про доходи та витрати по м. Києву за 1871–1872 рр.», «Звіт про діяльність торгового столу за 1896 р.», «Доповідь голови Управи щодо покращення роботи квартирного відділення», «Звіти про роботу відділень Управи за 1902 р.» та ін. Звіти подібного характеру дають змогу дізнатися про питання, які розглядалися в думі та про те, наскільки різноманітною за змістом була документація, що функціонувала в органах міського управління м. Києва після реформи 1870 р.

Важливе значення для дослідження документаційного забезпечення Київської міської думи й управи мають документи, зібрані у фонді 163, присвячені особливостям діловодної практики. Так, в описі 8 «Секретаріат» за 1870–1917 рр. зберігаються документи, що переважно стосуються колегіальної роботи думи (порядки денні, протоколи і журнали засідань, витяги із журналів засідань, книги реєстрації протоколів). Аналіз цих архівних джерел уможливлює наблизитися до точного відтворення порядку проведення засідань Київської міської думи наприкінці XIX – на початку XX ст.

Опис 39 «Секретарське відділення» містить найбільшу частину документів організаційно-розпорядчого, довідково-інформаційного, звітного характеру, якими регулювалася організація діловодства. Зокрема, серед організаційних документів цінним варто відзначити: «Текст інструкції з організації діловодства в міській думі» (ф. 163, оп. 39, спр. 89), «Рішення Управи про порядок організації діловодства» (ф. 163, оп. 39, спр. 303), «Рішення думи про організацію комісії для перевіряння діловодства Управи» (ф. 163, оп. 39, спр. 305) та ін.

Описи 6 і 10 «Фінансове відділення» відображають архівні документи, що стосуються фінансової звітності органів міського управління м. Києва, виплат заробітної плати та різного роду заборгованостей, встановлення пенсій тощо.

Описи 22 і 40 «Відділ охорони праці» містять відомості про архівні справи з питань регулювання правил трудового розпорядку, штатні розписи відділів управи, тексти договорів зі службовцями органів міського самоврядування, інструкції про посадові права та обов'язки тощо.

Аналіз особових справ є цінним для відтворення персонального складу міської думи й управи міста Києва кінця XIX – початку XX ст. Збережені в досліджених фондах архіву накази про звільнення та призначення службовців дають змогу проаналізувати особливості кадрової політики, дослідити основні причини звільнення працівників та основні вимоги до кандидатів на посади у відділи управи (ф. 163, оп. 31, спр. 319). На особливу увагу заслуговують справи, аналіз яких дає можливість висвітлити ротацію членів думи, їхню політичну та господарську діяльність. Усі зазначені справи упорядковані на основі журналів засідань, доповідей, звітів, клопотань, списків і постанов, що висвітлюють діловий характер діяльності Київської міської думи та вказують на особливості діловодної практики цього органу місцевого самоврядування.

Попри те, що дума й управа мали відносну самостійність в ухваленні рішень та виданні власних розпорядчих документів, часто на їхню адресу надходили розпорядчі документи ззовні: від губернатора, Міністерства внутрішніх справ, різноманітних комісій, бюро тощо. У фонді 163 зберігаються справи з такими розпорядчими документами, що впливали на діяльність думи й управи м. Києва: «Циркуляри губернського правління за 1873 р.», «Циркуляри та розпорядження Київського губернського правління», «Листи губернатора про дозвіл видання «Вістей Київської міської думи», «Циркуляри Міністерства внутрішніх

справ та постанови думи про встановлення правил для заміщення міського голови під час його відсутності».

У фондах Державного архіву м. Києва зберігаються переліки питань, які розглядали на засіданнях Київської міської думи (ф. 163, оп. 8), а також протоколи засідань Київської міської думи. На основі аналізу їхнього змісту можна визначити перелік питань, які найчастіше розглядали на засіданнях думи, процедуру проведення та документаційний супровід зборів.

У практичній роботі Київського міського управління з 1870 по 1917 рр. використовувалася різноманітні листи, форма яких залежала від статусу установи або посадовця, з яким відбувалося листування, тобто від ступеня взаємопідпорядкування. Так, у фонді 163 Державного архіву м. Києва зберігаються листи думи та управи, міського голови м. Києва з думами та управами інших міст, міщанськими управами, київським губернатором, Міністерством внутрішніх справ та ін. Вищі та центральні державні установи взаємодіяли з думою та управою через приписи, розпорядження, накази, циркуляри, запити, відгуки, телеграми. Основний обсяг таких ділових контактів припадав на Міністерство внутрішніх справ, канцелярію київського губернатора. Фонд 163 вміщує листування органів київського міського управління з Міністерством внутрішніх справ, поліцмейстерами, Головним управлінням у справах місцевого господарства, Управлінням у справах про військову повинність.

Таким чином, проаналізовані архівні документи можна вважати репрезентативними, адже вони дозволяють з'ясувати зміст діловодних процесів думи та управи міста Києва як органів місткого управління кінця XIX – початку XX ст. Історичний досвід формування документів у справи у Київській міській думі й управі зокрема, і взагалі у міських думах та управах на території України, є цінним джерелом для дослідження складу документаційного забезпечення державних інституцій, визначення кола питань, вирішенням яких вони займались, розвитку уніфікації і стандартизації документів.

Наукова новизна. Практичний аналіз архівних фондів Київської міської думи й управи як органів міського управління дає можливість глибше усвідомити та виділити групи службових документів, ознаки, за якими документи групувалися в справи. Сформовані елементи тодішньої системи подекуди є актуальними і сьогодні.

Висновки. Узагальнення досвіду формування у справи виконаних документів, що створюються у діяльності органів державного управління та місцевого самоврядування, їх систематизація та архівне зберігання є підтвердженням того, що у будь-який історичний період основним джерелом комунікації є документи. Наявні в державних архівах справи органів державної влади і місцевого самоврядування України ретранслюють історичний досвід становлення системи уніфікації та стандартизації не тільки до оформлення документів, а й вимог до забезпечення їх збереженості в архівних установах.

Список використаних джерел

1. Глизь Ю. І. Документи Центрального державного історичного архіву України, м. Київ, про діяльність Київської міської думи. Архіви України. 2012. № 6. С. 62–69.

2. Головко Олександр Миколайович. Харківське міське самоврядування у 1893–1917 роках : дис. … канд. істор. наук : 07.00.01. Харківський держ. ун-т. Харків, 1997. 280 с.

3. Іващенко Яна Іванівна. Діяльність Київської міської думи (1917–1919 рр.) : дис. … канд. істор. наук : 07.00.01. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2012. 170 с.

4. Крижанівський Віталій Михайлович. Джерела з історії Єлисаветградського міського самоврядування (червень 1871 – лютий 1917 рр.) : дис. … канд. істор. наук : 07.00.06. Нац. акад. наук України, Ін-т укр. археографії та джерелознав. ім. М. С. Грушевського. Київ, 2012. 200 с.

5. Кулешов С. Г., Бойко В. Ф. Періодизація уніфікації офіційних документів в Україні. Архіви України. № 1(295). Київ, 2015. С. 111–128.

6. Леміш Н. О. Організація архівної справи в Лівобережній Україні першої половини XIX ст. (на прикладі Чернігівської губернії). Історичні студії Волинського національного університету імені Лесі Українки. Луцьк, 2011. Вип. 5. С. 9–15.

7. Матяш І. Б. Маловідомі сторінки історії архівної справи мовою документів. Пам'ять століть. 1998. № 6. С. 54−65.

8. Петрова Ірина Олександрівна. Документаційне забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку : дис. … канд. істор. наук : 07.00.10. Держ. ком. архівів України, Укр. НДІ архів. справи та документознавства. Київ, 2008. 199 с.

9. Свердлик З. М. Особливості оформлення архівних справ і зберігання документів в органах міського управління Києва кінця XIX – початку XX ст. (на прикладі Київської міської думи і управи). Гілея: науковий вісник. 2016. Вип. 110 (7). С. 32–36.

10. Шандра В. С. Інститут генерал-губернаторства в Україні XIX – початку XX ст.: структура, функції, архіви канцелярій : автореф. дис... д. істор. н. : 07.00.06. НАН України; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2002. 39 с.

References

1. Hlyz, Yu. I. (2012). Dokumenty Tsentralnoho derzhavnoho istorychnoho arkhivu Ukrainy, m. Kyiv, pro diialnist Kyivskoi miskoi dumy. Arkhivy Ukrainy, 6, 62–69 [in Ukrainian].

2. Holovko, O. M. (1997). Kharkivske miske samovriaduvannia u 1893–1917 rokakh : dys. … kand. istor. nauk : 07.00.01. Kharkivskyi derzh. un-t. Kharkiv. 280 s. [in Ukrainian]

3. Ivashchenko, Y. I. (2012). Diialnist Kyivskoi miskoi dumy (1917–1919 rr.) : dys. … kand. istor. nauk : 07.00.01. Kyiv. nats. un-t im. Tarasa Shevchenka. Kyiv. 170 s. [in Ukrainian].

4. Kryzhanivskyi, V. M. (2012). Dzherela z istorii Yelysavethradskoho miskoho samovriaduvannia (cherven 1871 – liutyi 1917 rr.) : dys. … kand. istor. nauk : 07.00.06. Nats. akad. nauk Ukrainy, In-t ukr. arkheohrafii ta dzhereloznav. im. M. S. Hrushevskoho. Kyiv. 200 s. [in Ukrainian].

5. Kuleshov, S. H., Boiko, V. F. (2015). Periodyzatsiia unifikatsii ofitsiinykh dokumentiv v Ukraini. Arkhivy Ukrainy, 1(295), 111–128 [in Ukrainian].

6. Lemish, N. O. (2011). Orhanizatsiia arkhivnoi spravy v Livoberezhnii Ukraini pershoi polovyny KhIKh st. (na prykladi Chernihivskoi hubernii). Istorychni studii Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky», 5, 9–15 [in Ukrainian].

7. Matiash, I. B. (1998). Malovidomi storinky istorii arkhivnoi spravy movoiu dokumentiv. Pamiat stolit, 6, 54−65 [in Ukrainian].

8. Petrova, I. O. (2008). Dokumentatsiine zabezpechennia diialnosti orhaniv mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku : dys. … kand. istor. nauk : 07.00.10 . Derzh. kom. arkhiviv Ukrainy, Ukr. NDI arkhiv. spravy ta dokumentoznavstva. Kyiv. 199 s. [in Ukrainian].

9. Sverdlyk, Z. M. (2016). Osoblyvosti oformlennia arkhivnykh sprav i zberihannia dokumentiv v orhanakh miskoho upravlinnia Kyieva kintsia KhIKh – pochatku KhKh st. (na prykladi Kyivskoi miskoi dumy i upravy). «Hileia: naukovyi visnyk», 110 (7). 32–36 [in Ukrainian].

10. Shandra, V. S. (2002). Instytut heneral-hubernatorstva v Ukraini KhIKh – pochatku KhKh st.: struktura, funktsii, arkhivy kantseliarii : avtoref. dys... d. istor. n. : 07.00.06. NAN Ukrainy; In-t ukr. arkheohrafii ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho. Kyiv. 39 s. [in Ukrainian].

УДК 005.92:004.01

Корнійчук Костянтин Сергійович
аспірант кафедри інформаційно-документних систем
Харківської державної академії культури.
kkoossttyya@ukr.net

СИСТЕМА ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ E-FREIGHT ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В ТРАНСПОРТНІЙ ГАЛУЗІ

Мета роботи *полягає у вивченні сучасного досвіду використання систем електронного документообігу в транспортній галузі на основі дослідження системи «E-freight», що застосовується в організації міжнародних авіаційних вантажоперевезень та інформаційної системи портового співтовариства ДП «АМПУ».* ***Методологічною основою*** *дослідження є загальнонаукові методи (аналіз, синтез), що дало змогу дослідити структуру та основні функції цих систем.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає в тому, що вперше проаналізовано системи електронного документообігу, які застосовують для організації вантажних транспортних перевезень.* ***Висновки****. У практиці вітчизняних підприємств-вантажоперевізників впровадження систем електронного документообігу за принципами «Єдиного вікна» відбувається нерівномірно. На сьогодні авіаційна та автомобільна галузь позбавлені такої технологічної системи. Основними функціональними характеристики, які мають слугувати орієнтиром для вітчизняних систем електронного документообігу за принципом «Єдиного вікна» є: підвищення прозорості документних операцій, пов'язаних із процесом перевезення; підвищення точності введених в систему даних; одночасний доступ в систему авторизованих користувачів; скорочення обсягу паперових документів за рахунок заміни їх на електронні документи; надання юридичної сили електронним документам; впровадження зручних інструментів для формування звітів та аналізу даних; забезпечення ефективної взаємодії між державними органами та приватними особами. Порівняння системи e-freight та «Єдине вікно» дає змогу констатувати, що остання забезпечує належний рівень виконання основних функцій із забезпечення електронного документообігу між учасниками процесу вантажоперевезень.*

Ключові слова*: електронний документ, електронний квиток, система електронного документообігу, E-freight, Єдине вікно, транспортна галузь.*

Корнийчук Константин Сергеевич
аспирант кафедры информационно-документных систем
Харьковской государственной академии культуры

СИСТЕМА ЭЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБОРОТА E-FREIGHT И ЕЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ В ТРАНСПОРТНОЙ ОТРАСЛИ

Цель работы *заключается в изучении современного опыта использования систем электронного документооборота в транспортной отрасли на основе исследования системы «E-freight», применяемой в организации международных авиационных грузоперевозок и информационной системы портового сообщества ГП «АМПУ».* ***Методологической основой*** *исследования являются общенаучные методы (анализ, синтез), что позволило исследовать структуру и основные функции этих систем. Научная новизна работы заключается в том, что впервые проанализированы системы электронного документооборота, применяемые для организации грузовых транспортных перевозок.* ***Выводы.*** *В практике отечественных предприятий-грузоперевозчиков внедрение систем электронного документооборота по принципу «Единого окна» происходит неравномерно. Сегодня авиационная и автомобильная отрасль лишены подобной технологической системы. Основными функциональными характеристиками, которые должны служить ориентиром для отечественных систем электронного документооборота по принципу «Единого окна» являются: повышение прозрачности документных операций, связанных с процессом перевозки; повышение точности введенных в систему данных;*

© *Корнійчук К.С.*

одновременный доступ в систему авторизованных пользователей; сокращение объема бумажных документов за счет замены их на электронные документы; обеспечение юридической силы электронным документам; внедрение удобных инструментов для формирования отчетов и анализа данных; обеспечение эффективного взаимодействия между государственными органами и частными лицами. Сравнение системы e-freight и «Единое окно» позволяет констатировать, что последняя обеспечивает надлежащий уровень выполнения основных функций по обеспечению электронного документооборота между участниками процесса грузоперевозок.

Ключевые слова: *электронный документ, электронный билет, система электронного документооборота, E-freight, Единое окно, транспортная отрасль.*

Korniichuk Konstantin
post-graduate student of the department of information-document systems
Kharkiv State Academy of Culture

E-FREIGHT ELECTRONIC DOCUMENT MANAGEMENT SYSTEM AND ITS USING IN THE TRANSPORT INDUSTRY

The purpose of the article *is to study the modern experience of using electronic document management systems in the transport industry by the research of the system «E-freight,» that used in international aviation freight transportation and the information system of the port community of the Ukrainian Sea Ports Authority.* ***The methodology*** *of the research involves general scientific methods (critical analysis & synthesis of information), which has helped to look the structure and basic functions of these systems closely.* ***The scientific novelty*** *of the paper is that it has studied the systems of electronic document circulation, which are used for organization of freight transportation.* ***Conclusions.*** *In the practice of domestic enterprises-carriers, the implementing of electronic document management systems based on the «Single Window» principle is uneven. At present, the aircraft and automotive industry are deprived of such a technological system. The main functional characteristics, which should serve as a guidelines for the domestic systems of electronic document circulation based on the «Single Window» principle, are: increase transparency of documentary operations related to the transport; increase the accuracy of data entered into the system; simultaneous access to the system of authorized users; reduction of paper documents by replacing them into electronic documents; providing legal force to electronic documents; the introduction of user-friendly tools for generating reports and analyzing data; ensuring effective interaction between public authorities and private individuals. Comparison of the e-freight system and the «Single Window» allows to state that the latter provides an adequate level of performance of the primary functions for ensuring electronic document flow between the participants in the process of cargo transportation.*

Key words: *electronic document, electronic ticket, electronic document management system, E-freight, Single window, transport industry.*

Актуальність теми дослідження. Поліпшення якості транспортних послуг є можливим за умови володіння комплексним інформаційним забезпеченням транспортно-логістичних процесів, яке б не лише охоплювало внутрішні бізнес-процеси, але й надавало б точну інформацію про результати роботи інших суб'єктів, пов'язаних з наданням транспортної послуги (як приватних, так і державних організацій). Виконання цієї умови є необхідним для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. У зв'язку з цим актуальними є дослідження проблематики систем електронного документообігу як засобу підвищення ефективності функціювання транспортної галузі України.

Мета дослідження полягає у вивченні сучасного досвіду використання систем електронного документообігу в транспортній галузі. Мета дослідження визначила необхідність виконання таких завдань: провести аналіз структури та функцій міжнародної системи «E-freight»; визначити відповідні технології, які застосовуються вітчизняними авіаперевізниками; провести аналіз структури та функцій інформаційної системи портового співтовариства ДП «АМПУ»; на основі порівняння цих систем охарактеризувати стан розвитку систем електронного документообігу у вітчизняній практиці.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика інформаційного забезпечення тран-

спортних послуг тривалий час обговорюється вітчизняними та іноземними науковцями. З останніх публікацій слід відзначити праці таких науковців як С. Литвиненко, присвячені оцінці ефективності використання інформаційних систем авіаперевізниками [4] та механізмам реалізації ними спільних проектів [3], К. Молчанової щодо практичних питань впровадження технології e-freight в Україні [6] та організації обміну даними між авіаперевізниками [7], К. Марінцевої, присвячені вивченню технології e-freight [5] та інших.

Аналіз досліджень показує зростання інтересу науковців до питань інтеграційних інформаційних ресурсів суб'єктів процесу вантажних перевезень з метою підвищення якості обслуговування споживачів цих послуг, підвищення ефективності використання рухомого складу перевізниками та мінімізації негативного впливу «корупційного» та «людського» фактору на організацію процесу вантажоперевезень. Разом з тим відсутні порівняльні дослідження вітчизняної та міжнародної практики, результати яких сприяли б оцінці сучасного етапу розвитку останніх. Наведеним зумовлюється актуальність даної статті.

Виклад основного матеріалу**.** Однією з найкращих практик у міжнародних перевезеннях є система електронного документообігу вантажних перевезень e-freight, розробкою та впровадженням якої займається Міжнародна асоціація повітряного транспорту (IATA). Вона об'єднує автоматизовані робочі місця суб'єктів, які пов'язані з процесом вантажних перевезень: авіаційні, експедиторські та вантажні компанії, митні органи, вантажоодержувачів, суб'єктів наземної інфраструктури. Її функціональна роль полягає в організації електронного обігу документів для побудови безпаперового ланцюга авіаційних вантажних перевезень (*табл. 1*).

Таблиця 1

Обіг основних документів у системі e-freight

Етап транспортно-логістичного процесу	Суб'єкти	Форми електронних документів
Відвантаження зі складу відправника	Відправник – експедитор	Рахунок-фактура (Invoice) * Опис комплекту поставки (Packing List) *
Оформлення експорту вантажу	Експедитор – митниця	Перелік експортованих товарів (Export Goods Declaration) Дозвіл митниці на експорт (Customs Release Export)
	Експедитор – аеропорт (відправник)	Авіанакладна (Air Waybill) Вантажний маніфест відправника (House Manifest)
	Митниця – аеропорт (відправник)	Експортна вантажна декларація (Export Cargo Declaration) Дозвіл митниці на експорт (Customs Release Export)
	Аеропорт – експедитор	Акт приймання вантажу (Cargo Acceptance)
Перевезення вантажу	Аеропорт (відправник) – аеропорт (отримувач) – компанія перевізник	Вантажний маніфест авіаперевезення (Flight Manifest) Авіанакладна (Air Waybill) Вантажний маніфест відправника (House Manifest)
Отримання вантажу	Аеропорт (відправник) – митниця	Імпортна вантажна декларація (Import Cargo Declaration) Дозвіл митниці на імпорт (Customs Release Import)
Отримання вантажу	Митниця – експедитор	Перелік імпортованих товарів (Import Goods Declaration) Дозвіл митниці на імпорт (Customs Release Import)
	Експедитор (відправник) – експедитор (отримувач)	Рахунок-фактура (Invoice) * Опис-комплекту поставки (Packing List) * Авіанакладна (Air Waybill) * Вантажний маніфест відправника (House Manifest) * Накладна відправника (House waybill) *
	Відправник – отримувач	Рахунок-фактура (Invoice) * Опис-комплекту поставки (Packing List) *

Джерело: побудовано на основі опрацювання [10, 20].

Система ІАТА є прикладом колективної взаємодії учасників вантажоперевезень з метою підвищення ефективності процесу авіаційних перевезень. Так, для участі аеропорту (перевізника) в системі e-freight передбачено покладення базових контрольних та регулюючих функцій держави на митні органи, які забезпечують документальне відображення відповідних операцій в електронному середовищі системи. Виконання стандартів e-freight зобов'язує митні органи забезпечувати роботу в електронному вигляді із:

– товарними та вантажними деклараціями;

– дозвільною та контрольною документацією;

– супровідними документами;

– архівами повідомлень та супровідних документів.

Крім того митні органи мають приймати роздруковані екземпляри електронних документів замість паперових оригіналів цих документів (зокрема, рахунку-фактури, опису комплекту поставки, основної та внутрішньої авіавантажної накладної).

Обіг основних транспортних документів в електронному вигляді забезпечує спрощення прийому та доставки вантажу між аеропортами. Переведення в електронний вигляд основних комерційних документів та спеціальних вантажних документів допомагає оптимізувати роботу з ними у взаємодії між відправником та отримувачем вантажу. Єдине інформаційне середовище загалом забезпечує «перехресний» доступ уповноважених суб'єктів до певних документів (наприклад, митниці, експедиторів та аеропортів до авіавантажної накладної, тощо).

Створення середовища колективної взаємодії передбачає виконання її учасниками зобов'язань щодо дотримання визначених бізнес-процесів та стандартів роботи. Саме ця умова дозволяє гарантувати відповідність діяльності учасників перевезення нормативним вимогам, та забезпечує юридичну силу їхніх вимог (прав) та зобов'язань.

Особливістю технології e-freight, яка визначає її гнучкість для входження нових учасників, є використання існуючої інфраструктури комунікації авіантажних перевезень. Інформаційні обміни між учасниками перевезень забезпечуються їхніми власними або партнерськими технологіями, або програмним забезпеченням сторонніх постачальників.

Впровадження електронного фрахту дозволяє всім учасникам транспортно-логістичного процесу отримати ряд конкурентних переваг, а саме:

– знизити собівартість послуг за рахунок витрат на обслуговування і обробку паперових документів;

– отримати оперативний доступ до електронної інформації про вантаж, що дає змогу заздалегідь мінімізувати ризики на шляху його фізичного прибуття в аеропорт;

– полегшити профілювання/сегментацію та аналіз тенденцій руху імпортних/експортних вантажів;

– прискорити обслуговування і, відповідно, скоротити час доставки вантажу (зменшення тривалості циклу в середньому на 24 години);

– підвищити надійність і точність за рахунок одноразового електронного введення даних в точці відправлення;

– підвищити відповідальність первинного джерела за правильність даних і зменшити кількість помилок, пов'язаних з повторним введенням даних;

– підвищити якість процесів за рахунок уніфікованих стандартів управління якістю [1, 168; 6].

Слід відзначити, що застосування технології електронного документообігу e-freight в Україні стримується порівняно низьким рівнем розвитку ринку авіаційних вантажних перевезень. На думку окремих дослідників, подолання перешкод з його впровадження вимагає не стільки фінансових витрат, скільки зміни організації процесу перевезення та гармонізації нормативно-правового регулювання взаємодії зацікавлених сторін [5, 49-50].

Більшого поширення в Україні набула технологія електронного документообігу у секторі пасажирських авіаперевезень – електронний квиток. Це електронний документ, який містить ідентифікаційні дані пасажира та відомості про перевізника, дату та маршрут рейсу, деталі перельоту. Придбання електронного квитка є можливим через веб-сайти електронної комерції, які є у вільному доступі.

Фіксація факту замовлення квитка відбувається завдяки інтеграції із інформаційною системою підприємства-перевізника (авіакомпанії, аеропорту, тощо). On-line оплата та фіксація оплати здійснюється через інтеграцію веб-сайту-продавця, інформаційної системи підприємства-перевізника із інформаційною системою електронного банкінгу фінансової установи, через яку проводиться платіж.

Наведене ілюструє потенціал використання електронного документообігу як середовища взаємодії з кінцевими споживачами транспортних послуг. Використання електронного квитка дає змогу підвищити ефективність обслуговування та надання послуг завдяки:

– підвищенню надійності зберігання інформації, зменшенню ризиків її втрати чи спотворення через помилку персоналу;

– зменшенню часу на пошук необхідних документів та перегляд їхніх електронних образів;

– забезпеченню безпеки даних;

– забезпеченню доступу до інформації практично з будь-якого автоматизованого робочого місця за наявності відповідних прав доступу;

– інтеграції з іншими інформаційними системами авіаперевізника, аеропорту та інших зацікавлених сторін [8, 248-249].

Позитивний досвід використання електронного документообігу як середовища для колективної взаємодії демонструють транспортні компанії в інших галузях.

Впровадження електронного документообігу в морських вантажних перевезень дає змогу перевізникам та суб'єктам наземного сервісу, державним органам ефективно взаємодіяти з іноземними суб'єктами, та отримувати очікувані результати в частині прискорення операцій з подання заявок та отримання дозволів в державних органах. Як відзначають окремі дослідники, загалом за допомогою логістичних принципів інтеграції інформаційно-технологічних ресурсів стає можливим ефективне регулювання торгівлі на митній території, оптимізація митного, податкового, транспортного та інших видів державного контролю [1, 169].

«Єдине вікно» є системою електронного документообігу, яка дає змогу учасникам торгових та транспортних операцій подавати стандартизовану інформацію та документи з використанням єдиного пропускного каналу з метою виконання вимог правового регулювання щодо імпортних, експортних і транзитних операцій. Його учасниками є митниці, адміністрації портів, стивідорні компанії, морські агенти, прикордонна служба, контролюючі органи, вантажовласники та експедитори. Доступ кожного з учасників до інформаційної системи портового співтовариства дозволяє дистанційно виконувати визначені функції, отримувати необхідну інформацію.

Технологія «Єдиного вікна» в інформаційній системі портового співтовариства ДП «АМПУ» [2] в Одеському та Іллічівському портах дозволила забезпечити прозорість процедур митного оформлення та призначення форм контролю. За її допомогою було виключено необхідність у безпосередніх контактах експедиторів з посадовцями контролюючих органів, що зменшило передумови виникнення корупційних схем. Завдяки створенню «Єдиного вікна» вдалося досягнути значного зменшення часу для оформлення автоконтейнеровозів [2].

Забезпечення транспарентності при організації «Єдиного вікна» передбачає побудову інформаційних потоків між користувачами системи електронного документообігу на основі принципів відкритості, прозорості, доступності, послідовності. Їхнє дотримання забезпечує:

– юридичну фіксацію факту звернення транспортного підприємства до державного органу (з використанням ЕЦП суб'єкта);

– уніфіковану практику розгляду звернень транспортних підприємств державними органами;

– юридичну фіксацію факту розгляду звернення транспортного підприємства в державному органі (з використанням ЕЦП співробітника державного органу);

– мінімізацію помилок на стадії оформлення суден і вантажів, які можуть виникати внаслідок впливу «людського фактора»;

– зменшення дублювання інформації в різних інформаційних системах;

– скорочення часу оформлення вантажів і суден [9, 5-6].

Загалом використання "Єдиного вікна" підприємствами-вантажовласниками дало змогу:

– знизити транспортні витрати завдяки зменшенню затримок;

– прискорити митне оформлення та отримання дозволів на відвантаження;

– забезпечити виконання державними органами уніфікованої практики застосування та роз'яснення правил транспортних перевезень та експортно-імпортних операцій;

– підвищити ефективність та раціональність розподілу ресурсів;

– підвищити прозорість транспортних операцій [2].

Висновки. Узагальнення вищенаведеного дозволяє констатувати наступне.

По-перше, в практиці вітчизняних підприємств-вантажоперевізників впровадження систем електронного документообігу за принципами «Єдиного вікна» відбувається нерівномірно. На сьогодні авіаційна та автомобільна галузь позбавлені такої технологічної системи, яка б забезпечувала взаємодію усіх зацікавлених осіб в організації та здійсненні вантажоперевезень (насамперед, споживачів та надавачів послуги, державних контролюючих органів, посередників).

По-друге, вивчення іноземного досвіду використання таких систем електронного документообігу дозволяє визначити основні функціональні характеристики, які мають слугувати орієнтиром для вітчизняних аналогів. Це, насамперед, підвищення прозорості документальних операцій, пов’язаних із процесом перевезення; підвищення точності введених в систему даних; одночасний доступ в систему авторизованих користувачів; скорочення обсягу паперових документів за рахунок заміни їх на електронні документи; надання юридичної сили електронним документам; впровадження зручних інструментів для формування звітів та аналізу даних; забезпечення ефективної взаємодії між державними органами (наприклад, митницею) та приватними особами (споживачів та надавачів транспортної послуги).

По-третє, порівняння системи e-freight та системи «Єдине вікно» дозволяє констатувати, що остання забезпечує належний рівень виконання основних функцій із забезпечення електронного документообігу між учасниками процесу вантажоперевезень, уповноваженими державними органами та іншими зацікавленими особами.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці теоретичних основ систем електронного документообігу за принципом «Єдиного вікна» для використання в галузі автомобільних вантажоперевезень.

Список використаних джерел

1. Григорак М.Ю. Електронний документообіг як спосіб інтеграції до світового транспортно-логістичного простору / Матеріали IX ювілейної міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми економіки та управління на залізничному транспорті», 17 лист.-14грудня 2014 р. К. : ДЕТУТ, 2014. 332 с.

2. Інформаційний бюлетень №11 / Інформаційна система портового співтовариства : [сайт]. URL: http://ppl33-35.com/doc/buleten_1.pdf (дата звернення: 19.07.2017).

3. Литвиненко С.Л. Механізм реалізації спільних проектів авіаперевізників негабаритних вантажів. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 5. С. 193-197.

4. Литвиненко С.Л. Прогнозування економічного ефекту від використання інформаційних систем «SolidWorks» вантажними авіаперевізниками України. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 1. С. 170-175.

5. Марінцева К.В. Технологія стандарту IATA E-FREIGHT / К.В. Марінцева // Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. Транспортні системи та технології перевезень. 2013. №5. С. 45-50.

6. Молчанова К.М. Аспекти впровадження технології e-freight. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Логістика. 2014. №811. С. 241-246.

7. Молчанова К.М. Електронний обмін даними як основний чинник розвитку вантажних авіаційних перевезень. Збірник наукових праць ДЕТУТ. 2014. №29. С. 161-169.

8. Салій Т.М. Електронний документообіг в системі управління транспортним підприємством. Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту. 2007. №18. С. 246-250.

9. Федоров О. Единое окно как инструмент упрощения процедур торговли и ускорения перемещения товаров через границу // XV Международная конференция «Международные автомобильные перевозки – проблемы, пути их решения и перспективы развития», 8-11 сент. 2014 г. 2014. URL: http://ppl33-35.com/doc/presentation.ppt (дата звернення: 19.07.2017).

10. E-freight fundamentals / The International Air Transport Association (IATA) : [сайт]. URL: http://www.iata.org/whatwedo/cargo/e/efreight/Documents/e-freight-fundamentals.pdf (дата звернення: 07.07.2017).

References

1. Hryhorak, M.Yu. (2014). Electronic document management as a way of integration into the global transportation and logistics space. Proceedings of the Ninth anniversary international scientific and practical Conference «Problems of economy and management in railway transport», 17 nov.-14 dec. 2014 y. (p. 168) Kyiv : State University of Infrastructure and Technology [in Ukrainian].

2. Newsletter №11. (2014). Information system of the port community [in Ukrainian]. Retrieved from: http://ppl33-35.com/doc/buleten_l.pdf [in Ukrainian]

3. Lytvynenko, S.L. (2012). The mechanism of realization of joint projects of carriers of oversized cargo. Actual problems of the economy, 5, 193-197 [in Ukrainian].

4. Lytvynenko, S.L. (2012). Forecasting the economic effect of using SolidWorks information systems by Ukrainian cargo carriers. Actual problems of the economy, 1, 170-175 [in Ukrainian].

5. Marintseva, K.V. (2013). Technology of standard IATA E-FREIGHT. Collection of scientific works of Dnipropetrovsk National University of Railway Transport named after academician V. Lazaryan. Transportation systems and transportation technologies, 5, 45-50 [in Ukrainian].

6. Molchanova, K.M. (2014). Aspects of implementing of e-freight technology. Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. Logistics, 811, 241-246 [in Ukrainian].

7. Molchanova, K.M. (2014). Electronic data exchange as the main factor in the development of freight aviation. Bulletin of the State University of Infrastructure and Technology, 29, 161-169 [in Ukrainian].

8. Salii, T.M. (2007). Electronic document management in the transport management system. Bulletin of the Dnipropetrovsk National University of Railway Transport, 18, 246-250 [in Ukrainian].

9. Fedorov, O. (2014). A single window as an instrument for simplifying trade procedures and accelerating the movement of goods across the border // Proceedings of the XV International conference «International road transport - problems, solutions and perspectives of development», 8-11 sept [in Ukrainian]. Retrieved from: http://ppl33-35.com/doc/presentation.ppt [in Ukrainian].

10. E-freight fundamentals. The International Air Transport Association (IATA) [in English]. Retrieved from: http://www.iata.org/whatwedo/cargo/e/efreight/Documents/e-freight-fundamentals.pdf [in English].

БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО, КНИГОЗНАВСТВО

УДК 021:070:004

Тетяна Йосипівна Жалко,
доцент, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри інформаційної діяльності,
бібліотечної та архівної справи
Луцького інституту розвитку людини
університету «Україна»
tzhalko@ukr.net

Наталія Вікторівна Ляшук,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри інформаційної діяльності,
бібліотечної та архівної справи
Луцького інституту розвитку людини
університету «Україна»
nat_lasuk@ukr.net

ЕЛЕКТРОННІ ЖУРНАЛИ ЯК ОБ'ЄКТ СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕЧНИХ ІННОВАЦІЙ

Мета роботи. *Дослідження передбачає вивчення тенденцій розвитку електронних журналів у системі інноваційних процесів сучасних бібліотек, а також короткий огляд методів підвищення ефективності використання електронних ресурсів бібліотеками, покращення веб-сайтів і електронних каталогів бібліотек.* ***Методологія дослідження*** *базується на комплексному аналізі основних технологій впровадження і застосування електронних ресурсів бібліотеки, використанні загальнонаукових та спеціальних методів пізнання.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає у систематизації та аналізі основних переваг і проблем у роботі з електронними журналами, що спонукатимуть фахівців до застосування інноваційних технологій.* ***Висновки.*** *Стверджено, що електронні журнали як об'єкти інформаційно-комунікаційної діяльності бібліотек створюють принципово нові умови для освіти та наукової роботи, а також змінюють певні функціональні особливості бібліотек. Для вітчизняних бібліотек залишаються невирішеними багато питань, пов'язаних із середовищем світових інформаційних ресурсів загалом та стосовно управління колекціями електронних журналів зокрема: організаційні, технічні й фінансові.*

Ключові слова: *електронні ресурси, електронний журнал, електронний каталог, бібліотека.*

Татьяна Иосифовна Жалко,
доцент, кандидат филологических наук,
доцент кафедры информационной деятельности,
библиотечного и архивного дела
Луцкого института развития человека
университета «Украина»

Наталия Викторовна Ляшук,
кандидат филологических наук,
доцент кафедры информационной деятельности,
библиотечного и архивного дела
Луцкого института развития человека
университета «Украина»

ЭЛЕКТРОННЫЕ ЖУРНАЛЫ КАК ОБЪЕКТ СОВРЕМЕННЫХ БИБЛИОТЕЧНЫХ ИННОВАЦИЙ

Цель работы. *Исследование предусматривает изучение тенденций развития электронных журналов в системе инновационных процессов современных библиотек, а также короткий обзор методов повышения эффективности использования электронных ресурсов библиотеками, улучшение веб-сайтов и электронных каталогов библиотек.* ***Методология исследования*** *базируется на*

© Жалко Т.Й., Ляшук Н.В.

комплексном анализе основных технологий внедрения и применения электронных ресурсов библиотеки, использовании общенаучных и специальных методов познания. ***Научная новизна*** *работы заключается в систематизации и анализе основных преимуществ и проблем в работе с электронными журналами, которые будут побуждать специалистов к применению инновационных технологий.* ***Выводы****. Утверждено, что электронные журналы как объекты информационно коммуникационной деятельности библиотек создают принципиально новые условия для образования и научной работы, а также изменяют определённые функциональные особенности библиотек. Для отечественных библиотек остаются нерешенными много вопросов, связанных со средой мировых информационных ресурсов в целом и относительно управления коллекциями электронных журналов в частности: организационные, технические и финансовые.*

Ключевые слова: *электронные ресурсы, электронный журнал, электронный каталог, библиотека.*

Tetyana Zhalko,
Associate Professor, Ph.D. in Philology,
Assistant Professor of the Informative Activity Department,
Library and Archives Matters,
Lutsk Institute of Human Development,
the University «Ukraine»

Natalia Lyashuk,
Ph.D. in Philology,
Assistant Professor of the Informative Activity Department,
Library and Archives Matters,
Lutsk Institute of Human Development,
the University «Ukraine»

ELECTRONIC ONLINE MAGAZINES AS OBJECT OF MODERN LIBRARY INNOVATIONS

Purpose of the article. *The research deals with the progress of electronic magazines trends in the system of modern libraries innovative processes and is also a short review of the methods of increasing efficiency of the use of the electronic resources by libraries, the improvement of websites and libraries electronic catalogs.* ***The methodology*** *is based on the sophisticated analysis of underlying technologies of introduction and application of electronic library resources, use of scientific and particular methods of cognition.* ***The scientific novelty*** *of work consists in systematization and analysis of essential advantages and problems in-process with electronic magazines which will induce specialists to apply the innovative technologies.* ***Conclusions.*** *It is confirmed that electronic magazines as informative communication objects create on principle new conditions of the libraries activity for education and academic study, but also change some functional features of libraries. For national libraries, many questions related to the informative resources world on the whole and about the management of electronic magazines collections, in particular, are unsolved: structural, technical and financial.*

Key words: *electronic resources, electronic magazine, electronic catalog, library.*

Актуальність теми дослідження. Основою будь-якого, особливо інформаційного, суспільства постає наявність масиву різноманітних інформаційних ресурсів і можливість соціуму користуватися ними. Електронний журнал належить до найпоширеніших форм репрезентації інформаційних ресурсів у сучасних бібліотеках. Власне тому питання, пов'язані з його розвитком як виду документа та роллю у структурі інформаційних ресурсів бібліотеки, яка визначила своїм пріоритетом створення необхідних умов для забезпечення громадян і суспільства своєчасною, повною та достовірною інформацією шляхом широкого використання інформаційних технологій, є особливо актуальним.

Аналіз досліджень і публікацій. Сьогодні, безумовно, зрозуміло, що електронні журнали швидко стають важливою складовою інформаційного суспільства в системі наукових комунікацій, а тому своєчасними стають численні дослідження з боку не лише видав-

ців, комп'ютерних спеціалістів, науковців, а й бібліотечно-інформаційних фахівців. Важливі дослідження у визначенні етапів розвитку електронних журналів та основних їхніх характеристик зробили: Л. Костенко [5], Л. Петрова [7], М. Сорока [5]. Досвід українських бібліотечних фахівців у створенні, організації, зберіганні, використанні електронних ресурсів висвітлено у публікаціях О. Баркової [1], О. Коновець [4], О. Лопати [6], О. Онищенко, Л. Дубровіної, В. Горового [2], Т. Ярошенко [9; 10].

Разом з тим аналіз наукової думки в цьому напрямі свідчить про те, що в названих розвідках розглядалися лише окремі аспекти розвитку електронного журналу в системі наукових комунікацій та відповідної роботи книгозбірень з електронними журналами. Власне, це й спричинило потребу в більш детальному дослідженні розвитку електронного журналу як складової інформаційних ресурсів бібліотек. Адже бібліотеки всього світу є лідерами у забезпеченні інформаційних потреб користувачів, наданні оперативного та зручного доступу до світових ресурсів, у тому числі і до наукових електронних журналів у будь-який час.

Метою дослідження постає вивчення тенденцій розвитку електронних журналів у системі інноваційних процесів сучасних бібліотек, аналіз особливостей та організації роботи з електронними журналами як виду документа і складової інформаційних ресурсів бібліотеки.

Виклад основного матеріалу. Протягом тисячоліть інститутом, що забезпечує інформаційні потреби різноманітних категорій споживачів інформації, були й залишаються бібліотеки. За останні десятиліття виросло нове покоління читачів, які віддають перевагу електронним виданням. Відповідно бібліотеки підлаштовуються до потреб споживача інформації й певною мірою перерозподіляють свої ресурси на користь електронних джерел.

Ідеться не лише про створення електронних версій матеріалів існуючих фондів у бібліотеці, а й про комплектування баз нових інформаційних ресурсів. Як стверджують провідні фахівці в цій галузі: «бібліотеки входять у більш активну фазу співпраці з замовниками, поступово набувають досвіду в застосуванні нових технологій, оволодінні можливостями сучасного технологічного забезпечення. Вони освоюють методики дистанційного надання інформаційних послуг користувачам, розпочинають творення власного інформаційно-аналітичного продукту, синтезованого на базі використання наявних інформаційних масивів за принципом «інформація – на базі інформації», набувають функціонувальних ознак банків інформації системи рознесених, позабібліотечних інформаційних баз» [2, 135]. Велику роль у цьому плані відіграють електронні журнали, а особливо їхній різновид – фахові електронні видання.

Уперше поняття *електронний журнал* було окреслене американськими вченими в кінці XX століття. З тих пір у численних дослідженнях у галузі термінології електронних ресурсів трапляються взаємозамінні означення: *електронний, мережевий, онлайновий, інтернетний, вебовий,* – що вказують на форму та канал інформації. Визначено, що не існує загальноприйнятого визначення електронного журналу. Більшість дослідників сходяться на думці, що електронний журнал – це серіальне видання, котре створюється, публікується й розповсюджується в електронній формі.

Термін об'єднує багато різних явищ і понять. Різні типи видань вже доступні в електронній формі: 1) наукові журнали; 2) популярні тижневики; 3) інформаційні бюлетені; 4) газети; 5) аматорські видання. Електронні журнали можуть бути: 1) тільки електронними; 2) електронною версією друкованого журналу; 3) одночасно електронним і друкованим. Термін «електронний журнал» стосується журналів, що доступні через: 1) CD-ROM; 2) онлайнову мережу; 3) глобальні інформаційні мережі. Електронні журнали можуть бути: 1) безоплатними; 2) оплачуваними на основі передплати; 3) оплачуваними за кожне використання; 4) ліцензовані на право доступу. Вони можуть: 1) зберігатися на комп'ютері в бібліотеці; 2) бути доступними з віддаленого сайту. Іншими явищами, що мають відношення до електронного журналу є: 1) домашні сторінки видавництв і журналів в Інтернеті; 2) академічні конференції чи дискусійні групи; 3) препринтні сервери в Інтернеті» [9, 30].

Важливим є термін *«електронне наукове фахове видання»*, який за спільним наказом Міністерства освіти і науки України, Націо-

нальної академії наук України, Вищої атестаційної комісії України «Про затвердження Положення про електронні наукові фахові видання» 2004 року визначається так: «Електронне наукове фахове видання – документ, інформація в якому представлена у формі електронних даних, що пройшов редакційно-видавниче опрацювання, призначений для поширення в незмінному вигляді, має вихідні відомості та включений до затверджених переліків наукових фахових видань, у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора та кандидата наук і на які можна посилатися у наукових статтях та дисертаціях. Видання започатковуються з метою досягнення якісно нового рівня повноти й оперативності задоволення інформаційних потреб суспільства в знаннях, одержаних у процесі науково-дослідної, дослідно-конструкторської та виробничої діяльності українських вчених та фахівців» [8]. Цим наказом встановлено вимоги до електронного наукового фахового видання, зокрема технічні характеристики створення та організації доступу, умови розповсюдження та зберігання тощо, а також уперше в Україні врегульовано питання про електронні наукові фахові видання та визначено поняття, мету започаткування та інформацію про засновника; технічні вимоги щодо змісту видання; місце збереження обов'язкового примірника наукового електронного видання; спосіб надання інформації та забезпечення безкоштовного доступу до зведеного електронного каталогу та повних текстів статей наукової спільноти [8].

З огляду на відсутність чіткого визначення терміну «*електронний журнал*» найбільш точним є: електронний журнал – це періодичне електронне видання, що є закінченим електронним ресурсом і вміщує групу електронних документів (статей), що пройшли редакційно-видавничу обробку та призначені для довготривалого зберігання та розповсюдження в комп'ютерних мережах у незмінному вигляді.

З появою WorldWideWeb – технологій, що поєднали текст, зображення та гіперпосилання, розпочалася нова ера електронних журналів та електронних комунікацій загалом. З виникненням нових систем навігації та перегляду інформації, а також форматів PDF, HTML, стандартів SGML, XML і Metadata користувачі отримали уніфіковану форму представлення та доступу до мережевих ресурсів. Фундаментально покращено сутність електронного журналу, з'являються значні переваги порівняно з друкованим. Генерується практично новий вид електронного журналу, що справді має якісні ознаки та характеристики електронного видання: гіпертекстові посилання, гіпермедіа, зображення, звук тощо. Дедалі частіше електронні журнали створюються початково для електронного середовища. Тому для бібліотек настає новий час. Вони вже починають поєднувати роботу з традиційною (друкованою) колекцією зі створенням електронної, а приблизно з середини 1990-х років розвивати власні стратегії – індивідуальні чи колективні – в роботі з електронними колекціями, в тому числі електронними журналами.

Ріст популярності електронних ресурсів і використання Інтернету як інформаційного джерела ставить нові вимоги та проблеми перед бібліотечними фахівцями. У таких умовах публічні та університетські бібліотеки світу намагаються залучити читачів до співпраці, створюючи для них комфортні умови роботи та навчання. Конкуруючи з безкоштовними браузерами та веб-сайтами в Інтернеті, які часто містять інформацію сумнівної якості, бібліотеки покращують свої електронні каталоги й веб-сайти, а також пропонують читачам доступ до надійних платних електронних ресурсів. Такими ліцензованими базами даних читачі мають можливість користуватися дистанційно з використанням персональних паролів і проксі-сервера бібліотеки. На сьогодні тривають експерименти в технологіях доступу, налаштуванні систем автоматизації, створенні спеціалізованого програмного забезпечення для управління інформаційними ресурсами, зокрема колекціями електронних журналів у бібліотеках.

Однією з головних проблем, пов'язаних з електронними журналами, є технологічні й економічні бар'єри, які виникають через недостатність ресурсів на найновіше програмне забезпечення і відповідне устаткування (software і hardware). Фахівці в наукових інституціях обговорюють якість електронних журналів, оскільки не всі з них науково реда-

говані. Видавці обмежують доступ до електронних журналів через паролі доступу або через номер комп'ютера індивідуального споживача (IP-адреса). У ліцензійних угодах обумовлюють, що журналами можуть користуватися лише особи, що працюють на комп'ютерах, під'єднаних до вузівської чи бібліотечної мережі. Ці матеріали не можуть бути використаними для міжбібліотечних запозичень. Доступ до електронних журналів відбувається не лише через сервіси видавців, а й через сайти бібліотек. Самі ж бібліотеки з фінансових та організаційних міркувань об'єднуються у доволі поширені типи об'єднань – консорціуми.

Інформація про вітчизняні електронні журнали поки не впорядкована, як значною мірою і про журнали загалом. Дані розпорошені в різних статистичних матеріалах, довідниках, публікаціях тощо, причому часто вони відрізняються. На сайті НБУВ (2006 р. започаткований розділ сайту «Електронні наукові фахові видання») таких уже, станом на 2017 рік – 454 журнали , а от у розділі «Наукова періодика України» вже є 1 802 назви, частково представлених у вигляді журналів України [3].

Деякі вітчизняні журнали хоча й анонсовані як електронні, але надають інформацію тільки про зміст, пропонуючи на замовлення окремі статті чи цілісні випуски на платній основі (електронною поштою або записом на диску). Деякі вітчизняні журнали позиціонують себе як електронні видання, але насправді подають лише інформацію про зміст, інколи анотацію і вибірково пропонують повний текст за зовсім незрозумілим принципом (одна-дві статті не в кожному числі). У таких журналах не враховано основної вимоги до паралельного електронного журналу: повна тотожність друкованому варіанту [3]. Краща ситуація з науково-популярними, суспільно-політичними, розважальними, літературно-художніми періодичними виданнями, які активніші в експериментах зі створення електронних видань, як оригінальних (наприклад, журнал «Зона 13», «Розвиток інформаційного суспільства в Україні», «Моя дитина»), так і паралельних (наприклад, культурологічний часопис «Ї» чи журнал «Кіно-театр», науково-популярні «Політичний менеджмент», «Соціальна психологія», «Людина і політика», «Український соціум» тощо).

Електронні журнали ще не є домінуючою формою серійних видань, але їхня кількість стрімко зростає. Майже всі поважні наукові часописи мають свою електронну копію. Разом зі зміною кількості змінюється і якість часописів, оскільки щоразу більше використовуються можливості, які дає цей новий медіа-продукт. Електронні журнали створюються за прикладом свого друкованого аналога, але використовують додаткові можливості гіпертекстовості і медіальності, полегшуючи цим комунікації між користувачами. Сучасні бібліотеки розширюють сферу нагромадження своїх ресурсів: окрім традиційних форм видань, вони комплектуються цифровими засобами: бібліографічними, фактографічними, адресними базами, а також оцифрованими формами книжок і журналів. Більшість бібліотек, особливо академічних, уже досягли нині етапу розвитку гібридних бібліотек, які поєднують два світи: дійсний, утворений через фізично існуючу інституцію, та віртуальний, що охоплює цифровий інформаційний простір.

Електронні видання мають чотири основні переваги над друкованими – міжнародну доступність, швидкість отримання інформації, додаткові можливості й відносно низьку вартість.

Важливо вказати також і на основні переваги в роботі бібліотеки з електронними журналами: зменшення витрат на процеси оброблення інформації; можливість відстежувати статистику використання; розв'язання проблеми дефіциту площ у книгосховищах; одночасне використання одного журналу багатьма користувачами. Відповідно до вказаних можливостей сучасні бібліотеки повинні працювати над покращенням електронних каталогів і веб-сайтів шляхом наповнення додатковою інформацією, яка може становити анотації до статей, зміст журналів, зображення обкладинки, рецензії і навіть коментарі читачів. Світові бібліотеки працюють над створенням та забезпеченням доступу до великих за обсягом і авторитетних колекцій електронних журналів через збір метаданих з використанням сучасних технологій. Фахівцями розроблені формати для опису метаданих ресурсів, а також для зручного збору, обміну та ідентифікації електронного видання в базах даних, наприклад: OAI-PMH, OpenURL, DOI.

Стандартом для електронного журналу як мінімум є дві основні функції: архів і пошук. Без архіву журнал є виставленим у мережі окремим числом, тоді як важливе представлення сукупності чисел у хронології, а в найкращому випадку – «глибокий архів» з першого числа першого випуску. Без пошукових можливостей (постатейний пошук за стандартним набором полів: автор, назва, ключове слово чи предметна рубрика тощо) журнал також втрачає справжні ознаки електронного і лише представляє оцифровану друковану інформацію. Для бібліотек, що передплачують електронні журнали, завжди важливими є доступ до повного – «глибокого архіву», чи чітко визначені умови доступу до нього [6, 35].

Колекція електронних ресурсів загалом та електронних журналів зокрема має певний технологічний цикл у кожній бібліотеці. Основні етапи технологічного (або життєвого) циклу електронних журналів у сучасній бібліотеці: відбір, організація тестового доступу, перевірка і налаштування всіх технічних параметрів доступу, управління доступом, узгодження і підписання ліцензійної угоди з постачальником (видавцем чи вендором), власне замовлення та придбання (угода, сплата рахунків), реєстрація та облік, каталогізація ресурсів і представлення їх на веб-сайті, популяризація ресурсу серед користувачів, аналіз статистики використання, подовження (поновлення) передплати чи відмова від передплати електронних журналів. Управління колекцією електронних журналів в бібліотеці має свою специфічну, більш складну технологію, ніж управління колекцією друкованих видань, і сучасним бібліотекам необхідно володіти знаннями в організації життєвого циклу такої колекції.

Особливе значення в організації передплати електронних журналів, як і всієї роботи бібліотек з електронними ресурсами, відіграють консорціуми бібліотек. Саме об'єднуючи зусилля, провідні книгозбірні світу не лише вибудовують політику роботи з колекціями електронних журналів, а і як основні передплатники-споживачі впливають на формування сучасних моделей електронних журналів: встановлення бізнес-моделей, проблеми архівування тощо. Консорціум для спільного придбання, впорядкування, використання електронних ресурсів – один з найбільш поширених типів об'єднань бібліотек. Результатом такої діяльності в Україні реалізовано проект «Ukr ELIB» – «Електронна бібліотека: Центри знань в університетах України», який спрямований на доступ університетів до електронної інформації та створення власних електронних ресурсів (електронних журналів і відкритих електронних архівів). Реалізація проекту дає можливість забезпечувати, підтримувати та вдосконалювати інформаційну базу, необхідну для навчальної та науково-дослідницької роботи українських учених і фахівців, та відповідні механізми обміну інформацією з метою інтеграції українських науковців до міжнародної світової академічної спільноти [7, 24-28].

Наукова новизна. Описані тенденції розвитку електронних журналів і їхньої систематизації посередництвом бібліотек визначають переваги електронних журналів, а також певні труднощі, з якими стикаються бібліотекарі та читачі. Розглянувши вказані інновації в бібліотечній справі, об'єктом яких постає електронний журнал, можемо стверджувати, що вони створюють принципово нові умови для освіти та наукової роботи, а також змінюють функціональність бібліотек.

Висновки. Для бібліотек України залишаються невирішеними багато питань, пов'язаних із середовищем світових інформаційних ресурсів у цілому, і стосовно управління колекціями електронних журналів зокрема: організаційні, технічні та фінансові. Не впорядкована інформація про сукупність вітчизняних електронних журналів. Каталогізацією електронних журналів займаються лише кілька вітчизняних бібліотек, ще деякі представляють їх на веб-сайті з використанням програмного забезпечення. Однак Україна отримала можливість врахувати й адаптувати відповідний зарубіжний досвід, виважено застосувати вже перевірені на міжнародному рівні технології та знання у створенні й розповсюдженні електронних журналів, активному включенні їх до процесів наукової комунікації та бібліотечних ресурсів, а отже, уникнути неефективних шляхів розвитку і досить швидко наздогнати передові країни світу.

Визнання багатьох переваг електронних журналів перед друкованими спонукає сучас-

ні бібліотеки адаптуватися до умов технологічного прогресу та шукати шляхи збереження своєї важливої суспільної ролі: допомагати громадянам реалізувати право на доступ до інформації; підтримувати інтереси як виробників, так і споживачів інформації; зберігати знання для нащадків. Зважаючи на це, перспективи подальших досліджень полягатимуть у з'ясуванні таких проблем: запровадження нових стандартів для електронних бібліографічних описів документів; електронні видання та реалізація авторських прав, вплив електронних форматів на освітню діяльність; нові стандарти в бібліотечній освіті тощо.

Список використаних джерел

1. Баркова О. В. Організація і технологія формування електронної бібліотеки. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2009. № 3. С. 86–88.

2. Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства : монографія / [О.С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. К. : НБУВ, 2011. 235 с.

3. Електронні наукові фахові видання. URL: http:/www.nbuv.gov.ua./e-journals (дата звернення: квітень 2018).

4. Коновець О. Сучасна періодика в системі наукової комунікації. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Журналістика. 2008. № 16. С. 19–15.

5. Костенко Л. Й. Бібліотека інформаційного суспільства / Л. Й. Костенко, М. Б. Сорока. Бібліотечний вісник. 2002. № 3. С. 33–38.

6. Лопата О. Практика використання електронних інформаційних ресурсів читачами сучасної наукової бібліотеки. Вісник Книжкової палати. 2010. № 5. С. 35–39.

7. Петрова Л. Розроблення і впровадження моделей управління формуванням електронних ресурсів як актуальна бібліотекознавча проблема. Вісник Книжкової палати. 2012. № 3. С. 24–28.

8. Положення про електронні наукові фахові видання : Наказ Міністерства освіти і науки України, Національної академії наук України, Вищої атестаційної комісії України від 30 вересня 2004 р. №768/431/547/3. Бюлетень ВАК України. 2004. № 11. С. 2-3 URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1329-04. (дата звернення: квітень 2018).

9. Ярошенко Т. О. Електронні журнали в системі інформаційних ресурсів бібліотеки. Київ: Знання, 2010. 215 с.

10. Ярошенко Т. Електронний журнал у дзеркалі публікацій у професійній пресі. Вісник Книжкової палати. 2006. № 5. С. 29–32.

References

1. Barkova, O. V. (2009). Organization and technology of forming an electronic library. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia, 3, 86–88, [in Ukrainian].

2. Onyshchenko, O.S., & Dubrovina, L. A., & Horovyi, V. M. (2011). Electronic information resources of libraries in raising the intellectual and spiritual potential of Ukrainian society. Kyiv. NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho [in Ukrainian].

3. Electronic scientific professional editions. Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho. Retrieved from http:/www.nbuv.gov.ua./e-journals [in Ukrainian].

4. Konovets, O. (2008). Modern periodicals in the system of scientific communication. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriia: Zhurnalistyka, 16, 19–15 [in Ukrainian].

5. Kostenko, L. Y., & Soroka, M. B., (2002). Library of the Information Society. Bibliotechnyy visnyk, 3, 33–38 [in Ukrainian].

6. Lopata, O. (2010). The Practice of Using Electronic Information Resources by Readers of the Modern Scientific Library. Visnyk Knyzhkovoyi palaty, 5, 35–39 [in Ukrainian].

7. Petrova, L. (2012). Development and implementation of models for managing the formation of electronic resources as a topical librarianship problem.Visnyk Knyzhkovoyi palaty, 3, 24–28 [in Ukrainian].

8. Regulations on electronic scientific professional publications from September 30, 2004 № 768/431/547/3. (2004). Byuleten VAK Ukrayiny, 11, 2-3. Retrieved from http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1329-04.

9. Yaroshenko, T. O. (2010). Electronic journals in the system of information resources of the library. Kyyiv: Znannya [in Ukrainian].

10. Yaroshenko, T. (2006). Electronic Journal in the Mirror of Publications in the Professional Press. Visnyk Knyzhkovoyi palaty, 5, 29–32 [in Ukrainian].

УДК 025.171

Чередник Людмила Анатоліївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства,
культури та документознавства
Полтавського національного технічного
університету імені Юрія Кондратюка
ludmila.cherednik@gmail.com

РІДКІСНІ КНИГИ У ФОНДІ БІБЛІОТЕКИ (НА ПРИКЛАДІ НТБ ПОЛТНТУ ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА)

Мета роботи. *Дослідження пов'язане з аналізом змісту рідкісних книг початку XX століття, що зберігаються у фонді Науково-технічної бібліотеки Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, як одного із видів документа і різновиду видання, розглядом еволюції поняття «рідкісна книга» в науковому аспекті, виявленням особливостей змісту популярних на той час публікацій.* ***Методологія дослідження*** *полягає в застосуванні описового, історико-логічного методів та методу аналізу. Зазначений методологічний підхід дає змогу піддати аналізу раритетні книги з метою вивчення їх як окремого виду документа, схарактеризувати специфіку наповнення змісту видань різного періоду, особливості викладу друкованого матеріалу, що сприяє пізнанню суспільного життя досліджуваної доби.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає у поглибленні знань студентів про книгу як пам'ятку культури і джерело літератури. Аналіз змісту популярних видань початку XX століття надає змоги розглянути особливості життя людей того часу, що носить пізнавальний характер з метою розширення читацького світогляду.* ***Висновки.*** *Уміння сприймати, осмислювати, інтерпретувати матеріали історичних джерел різного періоду є прекрасною запорукою прагнення до наукового пошуку, якому слід навчати студентів. Робота з рідкісними та цінними виданнями з фондів бібліотек вишу має на меті зацікавити студентів і спонукати їх до вивчення історичних джерел.*

Ключові слова: *рідкісна книга, раритет, книжкова пам'ятка, документ, артефакт, видання, архітектура, суспільство.*

Чередник Людмила Анатольевна,
кандидат филологических наук, доцент,
доцент кафедры украиноведения,
культуры и документоведения
Полтавского национального технического
университета имени Юрия Кондратюка

РЕДКИЕ КНИГИ В ФОНДЕ БИБЛИОТЕКИ (НА ПРИМЕРЕ НТВ ПОЛТНТУ ИМЕНИ ЮРИЯ КОНДРАТЮКА)

Цель работы*. Исследование связано с анализом содержания редких книг начала XX века, хранящихся в фонде Научно-технической библиотеки Полтавского национального технического университета имени Юрия Кондратюка, как одного из видов документа и разновидности издания, рассмотрением эволюции понятия «редкая книга» в научном аспекте, выявлением особенностей содержания популярных в то время публикаций.* ***Методология исследования*** *заключается в применении описательного, историко-логического методов и метода анализа. Указанный методологический подход позволяет проанализировать раритетные книги с целью изучения их как отдельного вида документа, охарактеризовать специфику наполнения содержания изданий, особенности изложения печатного материала, способствует познанию общественной жизни исследуемого периода.* ***Научная новизна*** *работы заключается в углублении знаний студентов о книге как памятнике культуры и*

© Череднік Л.А.

литературном источнике. Анализ содержания популярных изданий начала XX века предоставляет возможности рассмотреть особенности жизни людей того времени, носит познавательный характер с целью расширения читательского кругозора. ***Выводы.*** *Умение воспринимать, осмысливать, интерпретировать материалы исторических источников разного периода является прекрасным залогом стремления к научному поиску, которому следует обучать студентов. Работа с редкими и ценными изданиями из фондов библиотек вуза имеет целью заинтересовать студентов и побудить их к изучению исторических источников.*

Ключевые слова*: редкая книга, раритет, книжная достоапримечательность, документ, артефакт, издание, архитектура, общество.*

Cherednyk Lyudmila,
PhD, Associate Professor of Philology,
Associate Professor of Ukrainian Studies,
Culture and Documentation Department,
Poltava National Technical
University named after Yuri Kondratyuk

RARE BOOKS IN THE FUND OF THE LIBRARY (ON THE EXAMPLE OF NTV POLTNTU NAMED AFTER YURIY KONDRATYUK)

Purpose of the article. The study is connected with the analysis of the content of rare books of the early twentieth century stored in the fund of the Scientific and Technical Library of the Poltava National Technical University named after Yuri Kondratyuk as one of the types of document and edition, the evolution of the concept of «rare book» in the scientific aspect, while publications. **The methodology** of the research consists in the use of descriptive, historical-logical methods and the method of analysis. This methodological approach allows one to analyze rare books with the aim of studying them as a separate type of document, characterize the specificity of filling the content of publications of different periods, the features of the presentation of printed material, and contribute to the cognition of social life in the period under study. **The scientific novelty** of the work is to deepen the knowledge of students about the book as a cultural monument and a literary source. Analysis of the content of popular publications of the early twentieth century provides an opportunity to examine the features of people's lives of that time, is cognitive with the aim of expanding the reader's worldview. **Conclusions.** The ability to perceive, comprehend, interpret materials from historical sources of different periods is an excellent guarantee of the pursuit of scientific research, which should be taught to students. The work with rare and valuable publications from the library's funds of the university is intended to interest students and encourage them to study historical sources.

Key words: rare book, rarity, book sight, document, artifact, edition, architecture, society.

Актуальність теми дослідження**.** В усі часи і в усіх народів книга мала особливу повагу і популярність.

Історія виникнення книги сягає ще тих часів, коли давні люди залишали свої враження від спостерігання навколишнього світу у вигляді надписів на каменях і стінах печер. Це в основному були сцени з полювання і побутового життя. З часом змінювалася форма книги, матеріал, на якому її писали, та незмінним залишалося одне: книга завжди була вмістилищем мудрості, життєвого досвіду, відображала минуле і сучасне людської цивілізації. Книзі присвячено величезну кількість афоризмів, прислів'їв, приказок, крилатих висловів. І це недивно. Не можна не погодитися зі словами Френсіса Бекона, одного з перших великих філософів Нового часу, який жив і працював у XVI столітті, про те, що книги – «це кораблі думки, що мандрують по хвилях часу й обережно несуть свій дорогоцінний вантаж від покоління до покоління» [6, с. 44].

Мета дослідження – дослідити і коротко проаналізувати рідкісні видання, що зберігаються у фонді Науково-технічної бібліотеки Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка.

Виклад основного матеріалу. На думку дослідників, книгу можна розглядати досить різнобічно, оскільки вона є не лише скарбни-

цею мудрості людства, а й одним із особливих видів документа. У цьому аспекті книгу розглядало багато відомих сучасних дослідників, серед яких Г. Швецова-Водка, Ю. Палеха, Г. Ковальчук, С. Шульженко та багато інших.

Для книги як різновиду документного пам'ятника характерна певна специфіка, що дає змогу вирізняти її серед інших видів ділових паперів. Зупинимося на цих характеристиках книги.

Як відомо, книга – це видання обсягом понад 48 сторінок. Вона є вербально-писемним документом, оскільки її зміст пов'язаний зі словом, мовленням, але виконаний у письмовій формі за допомогою певних знаків (букв, ієрогліфів). У більшості випадків книга є візуальним документом, який людина здатна сприймати органами зору.

Окрім того, книга – це документ уже «опублікований, друкований, тиражований, призначений для загального використання» [6, с. 24]. Її видання може бути неперіодичним (виходить одноразово і продовження непередбачене) і серіальним (виходить протягом часу, тривалість якого заздалегідь не визначена, як правило, нумерованими чи датованими випусками (томами) з постійною спільною назвою).

Її також можна назвати поліграфічним документом, який створений різними способами друку. Друкують книгу, як правило, на папері.

У книгознавстві поширеною є аксіома про подвійну природу книги, оскільки у ній виділяють дві ознаки: зміст (духовна сутність думки, ідея) і форма (матеріальна основа для закріплення і передавання інформації).

У нашому дослідженні ми будемо розглядати книгу як книжковий пам'ятник. Слід зазначити, що термін «книжковий пам'ятник» був дуже поширеним у середині 1980-х років. Поступово він став узагальнюючим для таких понять, як «рідкісна», «коштовна книга» (особливо коштовна, унікальна). Саме так у XIX – на початку XX століть називали цінні книги відомі учені і книгознавці І. Розанов, С. Соболевський, О. Маркушевич та багато інших. Нині цінні видання дістали назву «раритет», що у перекладі з латини означає «виключно рідкісна, коштовна річ».

Окрім того, книги є артефактними документами і становлять частину культурного надбання країни, народу, людства, що охороняються спеціальними законами держави.

Раритетні книги має й фонд Науково-технічної бібліотеки Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, що є ровесницею нашого вишу (відкрився 1930 року) [5, с. 37]. Сьогодні науково-технічна бібліотека університету – це автоматизований бібліотечно-інформаційний центр, що здійснює всебічне інформаційне обслуговування користувачів, надає їм можливість працювати з електронним каталогом, електронною бібліотекою, інформаційними ресурсами мережі Інтернет. Загальна кількість фонду становить 528 530 одиниць.

У фонді бібліотеки зберігається також багато книжкових пам'яток різного періоду і тематики, зокрема наявні раритети XIX–XX ст. Серед них – універсальна енциклопедія «Енциклопедичний словник Брокгауза та Ефрона» (1890 – 1907 рр.), «Большая энциклопедия. Словарь общедоступныхъ сведений по всем отраслям знаний» (1904 р.), «Архітектурна енциклопедія II половини XIX століття» Г. В. Барановського (1908 р.), «Технічна енциклопедія» (1930 р.), «Сільськогосподарська енциклопедія» (1940 р.). тощо. Усього у бібліотеці налічується 2 560 одиниць рідкісних книг.

Слід особливо наголосити, що упродовж усього часу існування бібліотеки (ще з 1930 року) важливою ділянкою роботи працівників цього закладу був систематичний ремонт дефіцитних книг і «товстих» технічних журналів, а також переплетення праць викладачів силами майстерні для переплетення книг, яка працювала вже тоді при інституті.

Детальніше розглянемо деякі раритети із книжкової колекції бібліотеки ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка.

Нашу увагу привернув «Архитектурно-художественный еженедельник», представлений декількома номерами за 1915, 1916 та 1917 роки. Це видання імператорського товариства архітекторів-художників, яке містилося у Петрограді. Як і на кожному документі, на титульній сторінці розміщено реквізити редакції: *Редакція и контора*: *Петроградъ, В.О.Тучковъ переулокъ, д.11, кв. 9, тел.. 661-67*. Указується також підписна ціна на що-

тижневик: *Подписная цена съ доставкой и пересылкой четырнадцать рублей, за границу семнадцатъ рублей.*

Так, у щотижневику за № 45 від 4 лютого 1915 року є цікава стаття про екскурсію до Кракова. Автор статті п. Транцев захоплено розповідає про красу цього давнього польського міста. Історичні факти поєднуються з описами особливостей архітектури. Відчувається високий професіоналізм кореспондента, який розповідає про розмаїття стилів в архітектурі Кракова, аналізуючи їх на конкретних прикладах. Є тут розповідь про костьол Святого Михайла, Флоріанські ворота, бібліотеку Яґеллонського університету, що є однією з найдавніших бібліотек Польщі. Згадується тут і про знаменитий фриз, виконаний способом Sgrafitto, який містить у собі портрети «*заслуженныхъ въ науке профессоровъ и учениковъ университета*» [1, с. 32].

Щотижневик від 10 травня 1916 року продовжує тему мандрівок і містить подорожні нотатки п. Гр. Гинця «Подорож до Єгипту». Автор захоплюючe розповідає про перлину Сінайського півострова – Єгипет. Із тексту можна дізнатися, що автор архітектор і тому його коментарі є фахові. Сповнена людяності така фраза: «*Нам, архітекторам, удобнее всего устраивать себе отдых посреди зимы; въ Западной Европе зимой везде сырость и мгла, погода не располагающая къ хорошему настроению, Египетъ гарантирут вамъ безоблачное, безмятежное небо и ослепительно яркіе животворящіе лучи настоящего южного солнца»* [2, с. 29]. Цікаво, що у нотатках є багато інформації, які розкривають особливості тодішнього життя. Наприклад, читаємо в тексті про ціну на цю подорож: «*За 100 р. васъ везли отъ Одессы до Александріи въ в 1-мъ классе роскошно обставленного парохода и въ теченіе двухнедельнаго пути за те же деньги кормили редкими блюдами и чудесными душистыми фруктами»* [2, 29].

Звкінчуючи свої нотатки, автор наполегливо рекомендує колегам-архітекторам здійснити поїздку до Єгипту, оскільки «*горячее солнце и дивный воздухъ вольетъ в вас силы»* [2, 32.]

Нами було також досліджено щотижневики за період із 1 січня по 12 квітня 1917 року. У них простежується різноманітна тематика, наприклад: «Къ проекту новаго пожарного устава» (№ 1, від 1 січня 1917 року), «Историческое прошлое Павловска» (№ 2, від 11 січня 1917 року), «Общественныя водопойни», «Печальная повесть о Харьковскомъ вокзале» (№ 3, від 18 січня 1917 року), «Выдающийся конкурсъ (Опытъ критики произведеній зодчества») (№ 8, від 22 лютого 1917 року) тощо.

У статтях щотижневика подаються історичні довідки щодо певних архітектурних споруд, хроніка затвердження проектів, оголошення про їхні конкурси, зміст цих програм, креслення різних будівель, малюнки тощо. Слід зазначити, що багато місця приділено рекламі (про книги, що надійшли до продажу, архітектурні виставки, про встановлення підйомних машин від торгового дому братів Грахам тощо), так звані «дії уряду» (тобто відомості про нагородження архітекторів), довідковий відділ (де і що можна відремонтувати, купити, адреси будинків), є навіть некрологи щодо архітекторів, художників.

Цікавими є тексти публікацій щотижневика. Наприклад, у статті «Общественные водопойни» інженер Т. Турчинович пише: *«Наблюдая, как обращаються съ животными у разных народовъ и расъ, безспорно, можно вывести заключеніе о характере и степени духовного развития данной среды. Чем культурне народная маса, чем выше духовное развитіе расы, тем любовнее, тем нежнее ея отношеніе къ животнымъ, въ особенности домашнимъ, дающим ей охрану или помощъ въ передвиженіи, перевозке грузовъ или обработке земли. Жестокое обращеніе съ животными обнаруживаетъ сердце дикаря или закоренелаго въ грубых инстинктах варвара, отдельные экземпляры коего, къ сожаленію, еще встречаются, какъ выродки, и среди цивилизованных народовъ*» [2, 17]. Як бачимо, проблеми гуманізму у ставленні до тварин були актуальними в усі часи. Людство, на превеликий жаль, внутрішньо не дуже змінилося. До речі, проблемі водопостачання присвячено декілька статей у двох номерах щотижневика.

Текст статті «Печальная повесть о Харьковскомъ вокзале» від 18 січня 1917 року присвячено проблемам цієї споруди. Річ у

тому, що будівлю було споруджено ще 1870 року, а 1917 року, безумовно, виникла нагальна потреба її реконструкції. Автор (анонім, підписано «Харьковецъ») наголошує на тому, що ще 1896 року було розпочато капітальний ремонт і перебудову Харківського вокзалу. Будівельні роботи закінчилися 1901 року: місто отримало чудову будівлю. Тав роки Першої світової війни вокзал знову було зруйновано. Упродовж цього часу вокзал розширився, і виникла необхідність з'єднання багатьох залізничних ліній. Досить тривала пауза у вирішенні цього питання турбувала мешканців міста. Отже, проблеми будівництва, реконструкцій існувала завжди. Усе викладене в статті, є зрозумілим багатьом містянам з різних регіонів України.

У тижневику є також стаття під назвою «О застройке береговъ рекъ и морей», присвячена питанням власності на землю біля узбережжя рік і морів, тобто так зване «водне право». Читаємо у статті: «*Водное право имеет совимъ предметомъ противодействие разрушительному влиянію воды или пользованіе ея благодетельными и часто незаменимыми для человека свойствами*» [3, с.49]. І в цьому питанні «*важно лишь одно: признаніе примата общественной пользы, важно вынести вопросъ изъ сферы гражданской въ область публично-правовыхъ отношеній. Тогда онъ найдет правильное свое разрешеніе*» [3, с.52]. І знову все це нагадує актуальні проблеми сьогодення.

Увагу викладачів і студентів архітектурного і будівельного факультетів може привернути посібник для проектування, написаний професором Військово-Технічної Академії В. Апишковим під назвою «Архітектура» (1928 рік видання). Навчальний посібник складається з кількох частин: окремо видано теоретичну частину і альбом креслень. Досліджувана нами перша частина (теоретична) має три розділи і містить історіографічну інформацію про архітектуру Стародавньої Греції і Риму, Середніх віків і доби Відродження, розглядаються умови (географічні, кліматичні, релігійні, соціально-політичні), в яких розвивалося це мистецтво. Також аналізуються характерні особливості різних стилів (дорічний іонічний, коринфський, готичний) і шкіл (флорентійська, венеціанська, римська).

Автор розглядає найбільш відомі архітектурні пам'ятки кожного із зазначених періодів (давньогрецькі акрополі, театри, храми), розповідає про яскравих архітекторів того періоду, на конкретних прикладах демонструє особливості декоративного мистецтва від античності до доби Відродження.

Наприкінці посібника наведено список використаних джерел, розділений на дві групи: спочатку наведено іноземна література, а потім – вітчизняна. Оформлення бібліографії має подібність із сучасним: указано автора, назву книги, місце видання і рік.

Справжньою перлиною фонду є «Десять книг про архітектуру» римського архітектора і механіка, ученого-енциклопедиста Вітрувія. Зазначимо, що даний трактат, за свідченням самого Вітрувія, був єдиною на той час книгою про архітектуру, написану латиною. У бібліотеці є репринтне видання 1936 року.

На думку дослідників, зокрема М. Мойсеєва, трактат «було написано у 13 році до н.е. і присвячено імператорові Августу на знак вдячності за допомогу» [4, 7].

У десяти книгах автор узагальнив досвід грецьких і римських архітекторів, розглянув комплекс супутніх містобудівних, інженерно-технічних питань, практичних правил будівельного мистецтва і принципів художнього сприйняття. Трактат можна вважати енциклопедію технічних знань Давніх Греції і Риму.

Цікавим є також видання під назвою «Ежегодник Музея Архитектуры» за редакцією професора О. І. Некрасова (1937). Збірник містить вісім досить об'ємних статей відомих архітекторів, присвячених різним періодам в історії людства. Наприклад, професор М. М. Романов аналізує будівництво Лувра, зокрема його колонади. У статті можна прочитати також багато цікавого про архітекторів, які будували архітектурну перлину Франції.

Професор М. М. Соболєв розповідає про меблі, зокрема стільці та крісла, доби Чіппендейля, що уславилися своєю розкішною витонченістю форм. Цей стиль пов'язаний з іменем англійського майстра по дереву Томаса Чіппендейля, який жив у XVIII столітті. Експерти часто порівнюють майстра із геніальним Страдіварі, оскільки його меблі, виготовлені з червоного дерева, і нині вражають

своєю вишуканістю та неповторністю. Зазначимо, що видання має багато ілюстрацій, присвячених тематиці статей.

Наукова новизна роботи полягає у поглибленні знань студентів про книгу як пам'ятку культури і джерело літератури. Аналіз змісту популярних видань початку ХХ століття надає змоги розглянути особливості життя людей того часу, що носить пізнавальний характер з метою розширення читацького світогляду.

Висновки. Отже, проаналізувавши деякі екземпляри з фондів НТБ нашого вишу, можна зробити певні висновки.

Книга може бути текстом, різновидом видання, документом, артефактом. У статті приділена увага еволюції тлумачення поняття «рідкісна книга». Основною ознакою рідкої книги є обмежена кількість існуючих або збережених екземплярів видання, що мають особливу соціально-культурну цінність. Слід зазначити, що рідкість може носити природний або штучний характер. Природна рідкісність – це малий тираж цінної книги. Штучна – збиток тиражу пропорційно віку книги. Якщо перша характеристика обумовлена обставинами видання книги, то друга – умовами побутування книги в суспільстві (зношуваність, знищення цензурою, стихійними лихами тощо).

Фонд НТБ ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка містить цікаві книжкові пам'ятки, які у процесі дослідження стали джерелом пізнання історії архітектури, життя людей початку ХХ століття. Для видань досліджуваного періоду характерним є невеликий тираж.

Раритетні книги можуть слугувати не просто ілюстрацією суспільного життя певної доби, але і розкривати морально-етичні цінності, що хвилювали людей далекого минулого.

Фонд рідкісних та цінних видань у НТБ ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка створено з метою збереження книжкових пам'яток для наступних поколінь.

Список використаних джерел

1. Архитектурно-художественный еженедельник императорского общества архитекторов и художников за 1915. Петроград: Императорская академия художеств, 1915. 4 февраля, № 45. 89 с.

2. Архитектурно-художественный еженедельник императорского общества архитекторов и художников за 1916. Петроград: Императорская академия художеств, 1916. № 15 – 17. 92 с.

3. Архитектурно-художественный еженедельник императорского общества архитекторов и художников за 1917. Петроград: Императорская академия художеств, 1917. № 18-19. 92 с.

4. Витрувий. Десять книг об архитектуре. Перевод Ф. А. Петровского. М.: Издательство Всесоюзной Академии Архитектуры, 1936. 331 с.

5. История библиотеки. Краткий очерк по истории Полтавского института инженеров сельскохозяйственного строительства (1930-1954 гг.) / Составитель В.В. Лятошинский. Полтава, 1954. С.35 – 40.

6. Ковальчук Г. І. Рукописні книги та стародруки: навч. посіб. Київ: НБУВ, 2011. 100 с.

7. Шульженко С. Документальна пам'ять України: проблеми збереження і використання. *Вісник Книжкової палати.* 2006. № 4. С. 34 – 36.

References

1. Arkhitekturno-khudozhestvennyy ezhenedelnik imperatorskogo obshchestva arkhitektorov i khudozhnikov (1915). Petrograd: Imperatorskaya akademiya khudozhestv. 4 fevralya, № 45. [in Russian].

2. Arkhitekturno-khudozhestvennyy ezhenedelnik imperatorskogo obshchestva arkhitektorov i khudozhnikov (1916). Petrograd: Imperatorskaya akademiya khudozhestv. № 15 – 17. [in Russian].

3. Arkhitekturno-khudozhestvennyy ezhenedelnik imperatorskogo obshchestva arkhitektorov i khudozhnikov (1917). Petrograd: Imperatorskaya akademiya khudozhestv. № 18-19. [in Russian].

4. Vitruviy (1936). Desyat knig ob arkhitekture. Perevod F. A. Petrovskogo. M.: Izdatelstvo Vsesoyuznoy Akademii Arkhitektury. [in Russian].

5. Lyatoshinskiy, V.V. (1954). Istoriya biblioteki. Kratkiy ocherk po istorii Poltavskogo instituta inzhenerov selskokhozyaystvennogo stroitelstva (1930-1954 gg.). (pp.35-40). Poltava. [in Ukrainian].

6. Kovalchuk, G. I. (2011). Rukopysni knygy ta starodruky. Kyiv [in Ukrainian].

7. Shulzhenko, S. (2006). Dokumentalna pamyat Ukrayiny: problemy zberezhennya i vykorystannya. Visnyk Knyzhkovoyi palaty. (pp.34-36). Kyiv № 4. [in Ukrainian].

УДК 94(477)”1929/1939”(06):930.22

Лісіна Світлана Оменлянівна,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності
Національного університету «Львівська політехніка»
Svitiva@gmail.com

ПЕРІОДИКА ПРОВОДУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ: «СУРМА» І «РОЗБУДОВА НАЦІЇ»

Метою роботи *є аналіз націоналістичних періодичних видань ОУН «Сурма» та «Розбудова нації». Одночасно досліджено тематичні публікації з військових питань та представлено їхню організуючу роль у національно-визвольній боротьбі українського народу.* ***Методологія*** *дослідження полягає в застосуванні аналітико-синтетичного, логічного методів, які дали змогу представити теоретичне бачення періодики військової організації.* ***Наукова новизна*** *роботи полягає в тому, що в статті обґрунтовано роль військової періодики ОУН як пропагандиста ідей українського організованого націоналізму поміж широких мас; представлено військову проблематику часописів «Сурма» та «Розбудова Нації»; охарактеризовано публікації основних дописувачів націоналістичних органів преси з ідеологічно-політичних та військових питань: Є. Коновальця, Р. Ярого, Р. Сушка за співпраці В. Колосовського, В. Курмановича, М. Капустянського.* ***Висновки.*** *Періодичні видання ОУН були механізмом розповсюдження націоналістичних ідей в різних країнах перебування української еміграції і забезпечували розгортання та активну діяльність українських національно-визвольних сил. Протягом 30-х років провідними публіцистами були вироблені основні положення націоналістичної доктрини, внаслідок чого український національно-визвольний рух отримав вагоме ідеологічне підґрунтя. Націоналістичні часописи сприяли національному освідомленню і консолідації населення українських земель, розділених кордонами держав-окупантів.*

Ключові слова: *періодика, ОУН, пресова служба, «Сурма», «Розбудова нації», військові публіцисти.*

Лисина Светлана Емельяновна,
кандидат исторических наук, доцент,
доцент кафедры социальных коммуникаций и информационной деятельности
Национального университета «Львовская политехника»

ПЕРИОДИКА РУКОВОДЯЩИХ ОРГАНОВ УКРАИНСКИХ НАЦИОНАЛИСТОВ: «СУРМА» И «РОЗБУДОВА НАЦІЇ»

Целью работы *является аналіз националистических изданий ОУН «Сурма» и «Розбудова нації». Одновременноисследованы тематические публикации по военным вопросам и представлена их организующая роль в национально-освободительной борьбе украинского народа.* ***Методология исследования*** *заключается в примененииа налитико-синтетического, логического методов, которые позволили представить теоретическое видение періодики военной организации.* ***Научная новизна*** *работы заключается в том, что в статье обоснована роль военной периодики ОУН как пропагандиста идей украинского организованного национализма среди широких масс; представлена военная проблематика журналов «Сурма» и «Розбудова нації»; охарактеризованы основные авторы националистических органов прессы по идеологически-политическим и военным вопросам: Е. Коновальца, Р. Ярого, Р. Сушко при сотрудничестве В. Колосовского, В. Курмановича, М. Капустянского.* ***Выводы.*** *Периодические издания ОУН были механізмом распространения националистических идей в разных странах пребывания украинской эмиграции и обеспечивали развертывание и активную деятельность украинских национально-освободительных сил. В течение 30-х годов ведучими публіцистами были*

© *Лісіна С.О.*

выработаны основне положення националистической доктрины, в результате чего украинское национально-освободительное движение получило весомую идеологическую почву. Националистические журналы способствовали національному осознанию и консолидации населения украинских земель, разделенных границами государств-оккупантов.

***Ключевые слова**: периодика, ОУН, прессовая служба, «Сурма», «Розбудова нації», военные публицисты.*

Lisina Svitlana
Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor
Associate Professor of the Department of Social
Communications and Information
National University "Lviv Polytechnic"

PERIODICALS OF UKRAINIAN NATIONALISTS GOVERNING BODIES: 'SURMA' AND 'RENEWAL OF THE NATION'

***The purpose of the article** is to analyze the nationalist periodicals of the OUN 'Surma' and 'Renewal of the Nation.' At the same time, thematic publications on military issues were investigated, and their organizing role in the national liberation struggle of Ukrainian people was represented. **The methodology** of the reseакch is to apply analytical-synoptic, logical methods which made it possible to present theoretical views on the periodicals of the military organization. The scientific novelty of the work is that the article substantiates the significance of military periodicals OUN as a propagandist of the ideas of Ukrainian organized nationalism among the broad masses; the military issues of the magazines 'Surma' and 'Renewal of the Nation' is presented; it is characterized the main users of the nationalist press organs on ideological political and military issues: J. Konoval'tsa, R. Jaroho, R. Sushka with the cooperation of V. Kolosovs'koho, V. Kurmanovycha and M. Kapust'ans'koho. **Conclusions.** The periodicals of OUN were a mechanism for the spread of nationalist ideas in different countries of Ukrainian emigration and provided for the deployment and active work of Ukrainian national liberation forces. During 30s years leading nationalists elaborated the main provisions of nationalist doctrine, which resulted in the Ukrainian national liberation movement gaining a firm ideological basis. Nationalist magazines contributed to the national awareness and consolidation of the occupied Ukrainian lands, separated by the borders of the occupying powers.*

***Key words:** periodicals, OUN, press service,'Surma,' 'Renewal of the Nation,' military publicists.*

Актуальність теми дослідження полягає в сьогоднішній зацікавленості суспільства та гострій полеміці в сучасному політичному середовищі, „яким повинно бути офіційне ставлення сучасної влади до підпільно-повстанських структур, що боролися за незалежність України у минулому" [16, 3]. Дати відповідь на питання полеміки, отримати фактичні дані та прослідкувати організуючу роль ОУН у національно-визвольній боротьбі українського народу можна через дослідження військово-організаційної преси ОУН.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для висвітлення цього явища спираємося на історичні джерела і документальну базу діяльності ОУН, праці відомих теоретиків і військових діячів Організації. Джерелом дослідження націоналістичної преси для багатьох вчених є видання «Українська націоналістична преса» [10, 229-246] В. Мартинця. Інший представник ОУН П. Мірчук написав 1968 року ґрунтовне дослідження з історії ОУН,де на базі фактичного матеріалу веде мову про пресові органи ОУН [13]. Українську пресу в Польщі 1918–1939 рр. вивчав дослідник Т. Місило [14], а пресу Буковини, Закарпаття та деяких країн Західної Європи - М. Мартинюк [12], А. Животко [4]. При написанні роботи було опрацьовано дослідницьку працю польського вченого В. Висоцького [22]. Але найбільш наближеними до теми, що досліджується, є праці: «Нариси з історії української

військової преси» [8], «Військова журналістика України» [3], «Видавнича діяльність ОУН міжвоєнного періоду» [19].

Метою роботи *є* обґрунтування доцільності видання періодичних видань ОУН «Сурма» та «Розбудова нації» з метою поширення націоналістичних ідей серед українського громадянства та впровадження військових і організаційних постулатів Організації.

Для досягнення мети головними завданнями є вивчення пресових видань ОУН; характеристика військової проблематики часописів «Сурма» та «Розбудова Нації»; представлення керівників ОУН як основних дописувачів націоналістичних пресових органів з ідеологічно-політичних та військових питань: полк. Є. Коновальця, сот. Р. Ярого, полк. Р. Сушка за співпраці полк. В. Колосовського, ген. В. Курмановича, ген. М. Капустянського.

Виклад основного матеріалу. Позначаючи види періодичних видань, зупинимося на головних: журнал, газета, календар. Вони відбивають найбільш суттєві, характерні риси цих видань: цільове призначення; особливості матеріалів, що публікуються у виданні; матеріальну конструкцію та структуру видання; його обсяг. Термін «журнал» має синонім «часопис». Але, на наш погляд, термін «часопис» скоріше може бути використаний як синонім «періодичного видання» взагалі, тому що ним можна позначати як журнали, так і газети. Терміни, що включені до стандарту, вже пройшли апробацію як науковців, так і практичних працівників документознавчої справи. Тому їхнє вивчення – необхідна умова практичного володіння типологією видань. А практичне дослідження періодичних видань ОУН дасть можливість наукового обґрунтування їх приналежності до того чи іншого виду.

Отже, військова преса характеризується кількома факторами, на основі яких можна визначити їхню приналежність до того чи іншого типу. Це фактор видавця (армія, регулярна чи партизанська, армійська структура, військова чи парамілітарна організація, військово-наукові чи військово-історичні товариства); фактор читацької аудиторії (видання для будь-якої вояцької аудиторії можна вважати військовим); фактор змісту (у виданні повинна домінувати військово-політична, військово-історична чи воєнна проблематика); критерій політико-ідеологічний (основна ідея – українська національна, ідея української державності); мовний фактор (вихід українською мовою, хоча пропаганду української військової історії чи військово-історичної думки можна вести і будь-якою іншою мовою) [8, с. 209] .Поширеною ще є класифікація періодики за її ідейно-політичним спрямуванням: прогресивна, консервативна, клерикальна, реакційна, ліберальна, прокомуністична, профашистська та ін. Звичайно, такий поділ періодики умовний [9, 271].

Розглядаючи націоналістичні часописи ОУН, бачимо, що для проведення регулярної інформативно-агітаційної роботи українські націоналісти створили окремі організаційні структури: Українське Пресове Бюро в Женеві і Брюсселі, Українську Пресову службу в Берліні та Бюро ОУН у Лондоні. «В Женеві повинно бути створено Центральне Пресове Бюро, яке видавало б тут бюлетин і висилало його Секретарям» [17, 296]. Використовуючи розташування в Женеві Ліги Націй, Пресове бюро мало можливість безпосередньо вручати дипломатам різних країн свої видання, бюлетені та брошури, інформуючи світ про українське питання.

Класифікуючи видання ОУН, застосуємо принцип «за видавцем». Умовно поділивши пресу на “центральну” і “місцеву», до першої віднесемо такі видання, як “Сурма” і“Розбудова нації” із присвоєнням назви органів преси ПУНу. Другу групу будуть представляти «місцеві» видання, тобто націоналістична періодика Західної України, Закарпаття та інших країн світу.

Пропагандистом ідей українського націоналізму був підпільний журнал-місячник, орган Української Військової Організації під назвою «Сурма». Статус цього видання зумовлював його зміст, який складали ґрунтовні аналітичні статті провідних підпільних публіцистів, військовиків. Публікувалися тут також офіційні документи Проводу ОУН. Початковий період існування «Сурми» згадує В. Мартинець як редактор журналу: «Сурма» повинна оголосити цілу низку ідеологічно-політичних статей…, статті про визвольні рухи інших народів і цикл статей на військові теми. Весь цей матеріал розподілено передусім між нас чоти-

рьох: полк. Коновалець (ідеол-політ. статті), Канцлера (визв. рухи), Ярого (військові) і мене (інше)» [11, 195].

З 1927 р. в редакції «Сурми» постійно співпрацювали полк. Є. Коновалець (ідеологічно-політичні статті), О. Сеник (визвольні рухи поневолених народів), С. Чучман (політичні теми) і сот. Р. Ярий (військові теми). У тематику «Сурми» входила проблематика самостійності й соборності України, боротьба з полонофільством і радянофільством та угодовством, визвольна боротьба, щодо всіх окупантів українських земель, подавалася також хроніка підпілля, навчально-вишкільні теми (засади конспірації, поведінка з поліцією, тощо) та інформативні матеріали. 1928 року завдяки заходам полк. Є. Коновальця литовський уряд дав дозвіл на друк «Сурми» в Каунасі. Друкували приблизно 10.000 примірників, з чого певну частину висилали з Каунасу поштою до різних осередків української еміграції та українських земель.

Після заснування Організації Українських Націоналістів (ОУН) 1929 р., змінюється і характер УВО, у зв'язку з чим і змінюється тематика «Сурми». Із сторінок зникає ідеологічно-політична проблематика, переходячи на сторінки новостворених націоналістичних пресових органів. «Сурма» відтепер заповнена здебільшого статтями на військові теми. Тому серед співробітників «Сурми» з'являється полк. Роман Сушко, який готує потрібний військовий матеріал за допомоги і співпраці полк. В. Колосовського, ген. В. Курмановича, ген. М. Капустянського. Ці матеріали опрацьовував В. Мартинець та доповнював військові матеріали інформативними, передовою статтею і хронікою. За стилем викладу матеріалу можна припустити, що саме Є. Коновальцю належать такі статті, як «Армія і революція» (1928. – Ч.3.- С.2-3), «Дещо про діяльність і пляни У.В.О» (1928.- Ч.4.- С.1-2), «У.В.О. а орієнтація на Польщу й Москву» (1928.- Ч.5.- С.1-2), «Угодовщина – а У.В.О.» (1928.- Ч.6-7.- С.1-2). «Сурма» також писала про визвольні рухи в інших країнах. Особливе зацікавлення викликають статті про тактику вуличних боїв. Кільканадцять публікацій було присвячено конспірації, як триматися на слідстві, а також з методики та правил підпільної боротьби: «Як заховуватись під час слідження?» (1929. – Ч.8. – С.5-7), «Правдиві й фальшиві документи на перехід кордону» (1929. – Ч.10. – С.4-6), «Роди розвідки» (1930. – Ч.5. – С.5-6) та інші. Вартісною є стаття із загальних питань військового навчання, яка закінчується висновком: «Нам незабаром уже треба буде звести бій за Самостійну Соборну Українську Державу. А тому військова підготовка є нашим категоричним імперативом»[1, 1-4].

У травні 1929 року передова стаття «Сурми» закликала до підготовки національної революції і війни [15, 2]. У цьому заклику поєднані два напрями військової політики: здійснення визвольної війни регулярними структурами, які повинні формуватися у якійсь третій державі, і підготовка визвольної революції військом, організованим в Україні за підпільних умов. Цілу серію статей присвячено характеристиці окремих родів військ: «Висококаліброві кулемети» (1933. – Ч.11. – С.5-6), «Панцерні вози (авта) і їх поборювання»(1933. – Ч.11. – С.7-8), «Летунські напади та охорона перед ними»(1933. – Ч.10. – С.3-4), «Плавальні танки» (1933. – Ч.11. – С.6); структурі і видам озброєнь окремих країн:«Внутрішня структура червоної армії»(1933. – Ч.11. – С.3-5), «Військове приспосіблення в Румунії» (1933. – Ч.11. – С.6-7), «Повітряні збройні сили Польщі» (1932. – Ч.12. – С.9).

З огляду на перелічені статті, «Сурма» була тією трибуною теоретичних військових знань, практичних правил та інструкцій з військового навчання, які забезпечували підготовку членів ОУН до збройної боротьби. Тому одним із організаційних завдань ПУН була доставка «Сурми» передусім до українських земель. В осередку м. Данциг від 1929 до 1934 року здійснювалося пакування часопису, а потім «Сурму» везли до Варшави, чи аж до самого Львова, оминаючи польську поліцію. Улітку 1934 р. після замаху ОУН на польського міністра Б. Пєрацького у Варшаві «Сурма» перестала виходити.

Справу видавання «Розбудови Нації» вирішила І Конференція Українських Націоналістів 3-7 листопада 1927 р., яка для журналу призначила організуючу роль в підготовці Конгресу Українських Націоналістів. Крім того, журнал мав бути сполучним елементом між

ПУН і існуючими націоналістичними організаціями в різних країнах аж до часу створення єдиної Організації Українських Націоналістів. Куди важливіше те, що це була ідеологічно-програмова лабораторія Проводу Українських Націоналістів, де опрацьована та погоджена низка проблем друкувалася у вигляді статей на сторінках «Розбудови Нації», які вже не підлягали ніяким подальшим дискусіям і набирали характеру закону для всіх членів ОУН. У листуванні між членами ПУН 1932-1933 рр. так була окреслена мета журналу: «…давати тільки засадничі напрямні для всього націоналістичного руху. Тому вона («Розбудова нації». – автор) дає більше теоретичного, програмового матеріалу, що не тратить вартості ніколи» [20, арк.199]. На сторінках свого офіційного видання ПУН публікував заяви, комунікати, постанови, доручення, інформаційні звіти референтур, і одночасно накреслювалися основні напрямки діяльності ОУН.

Часопис за своїм змістом вміщував статті на ідеологічні, філософські, політичні, історичні, господарські, військові, літературні та інші теми; мемуари учасників національно-визвольної боротьби; огляди міжнародної політики, життя українців на чужині та повідомлення з діяльності ОУН. За структурою розміщення матеріалів на першому місці були ґрунтовні теоретичні статті, потім міжнародний огляд, далі – хроніка, тобто відомості з Радянської України, Польщі, Румунії, Італії, Югославії та інших країн, а також офіційна частина, яка подавала прийняті документи ОУН. Для прикладу, в офіційній частині подавалися основні доповіді-реферати Конгресу Українських Націоналістів: Є. Коновалець – «Військова справа», «Сучасне положення на українських землях»; Л. Костарів – «Проблеми морської оборони України», М. Капустянський – «Військова політика України» [5, 61].

«Розбудова Нації» виходила у Празі в друкарні «Легіографія», де справою друку і адміністрації займався ред. О. Бойків. Постійні співробітники «Розбудови Нації» це - інж. Д. Андрієвський (ідеологічні і політичні статті), полк. Є. Коновалець (статті на військові теми), д-р Ю. Вассиян (ідеологія і філософія), інж. М. Сціборський (внутрішньо-політичні справи), проф. Є. Онацький (зовншшьо-політичні огляди і статті), В. Мартинець (програмові статті).Статті з військової тематики дописували здебільшого ген. М. Капустянський, ген. В. Курманович, ген. М. Омелянович-Павленко, інж. М. Селешко та ін. Часто це були мемуари з часів визвольних змагань: Капустянський М. «Симон Петлюра» (1930. – Ч.5-6. – С.142-144), Є. Коновалець «Причинки до історії ролі Січових Стрільців в українській революції» (1928. – Ч. .1. – С.18-23; Ч.2. – С.60-64; Ч.3. – С.104-110; Ч.4. – С.153-158; Ч.5. – С.199-204; Ч.6. – С.241-244). Інша стаття [7, 261-264] Є. Коновальця акцентує увагу на питанні збройних сил: «Для створення збройної сили треба в першу чергу ідеї, яка захопила би широкі маси нашого народу й повела б їх у бій. Ця ідея є й кріпшає. З наших визвольних змагань винесли ми оден великий скарб, — державницьку думку…» [7, 263]. Розвиваючи думку далі, голова ПУН говорить про потребу створення відповідного центру військового вишколу.

Аналізуючи значну колекцію публікацій на сторінках журналу, зауважимо, що тут вперше були опубліковані політико-філософські праці Д. Андрієвського, які покладені в основу статуту та програми ОУН; подані науково-теоретичні праці Ю. Вассияна. Неабияку роль у формуванні засад українського націоналізму відіграв Є. Онацький – журналіст, автор статей з філософії, мемуаристики, «Енциклопедії українських символів, вірувань і звичаїв», «Української малої енциклопедії», який у «Розбудові нації» публікувався під загальною назвою «На міжнародні теми». Військові теми у журналі присутні майже у кожному номері. Часто передові статті були присвячені революційній тактиці боротьби. Стаття за криптонімом Е. Л. «Революційна тактика українського націоналізму» (1932.- Ч.9-10.- С.225-230) розглядає внутрішні і зовнішні мотиви української національної революції. Автор Гарт М. у публікації «Війна не вгаває» (1932.- Ч.11-12.- С.276-280) дає характеристику суперечностей тогочасного світу у вигляді воєнних конфліктів і твердить, що українці повинні «розпочати якнайбільше послідовну боротьбу для власної оборони…».

Спочатку журнал виходив щомісячно, а з 1929 року це був двомісячник із тиражем від 1000 до 1500 примірників [2, 191].«Розбудова Нації» виходила леґально в ЧСР, але на україн-

ських землях вона була нелегальною. Її конфісковувала поліція і за неї карали суди, подібно як за «Сурму». Але потреба в офіційному органі ПУН була дуже великою для членів ОУН на українських землях. У звіті адміністратора «Розбудови нації» за 1929 рік говорилося: «Відносно посилки нашого журналу на Західні Землі, то адміністрація є тої думки, що певну кількість примірників можна буде постійно висилати, а з новим роком, коли то можна буде перейти до постійного змінювання окладинки журналу (для краєвого видання) висилати і більшу кількість [25, 189]. Розповсюджувачі «Розбудови нації» часто очолювали управи відділів ОУН у містах чи країнах. Так, протягом 1929 р., апелюючи до записів «Адресної книги» журналу, можемо говорити про відділи ОУН в Празі, Брно, Подєбрадах, Стамбулі, Софії, Загребі, Люксембурзі, Женеві, Берліні, Данцігу, Брюсселі, Олександрії, Каунасі, Шанхаї [21, арк. 39-116]. «Розбудова Нації» проіснувала 7 років і перестала виходити восени 1934 р. з тих самих причин, що й «Сурма». Треба зазначити, що в тому часі вже була розбудована українська націоналістична преса (легальна і підпільна), а тому припинення видання таких важливих досі часописів, як «Розбудова Нації» і «Сурма», не мало шкідливих наслідків, бо їхнє завдання перебрали інші органи преси Організації Українських Націоналістів.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в статті обґрунтовано роль військової періодики ОУН як пропагандиста ідей українського організованого націоналізму поміж широких мас; представлено військову проблематику часописів «Сурма» та «Розбудова Нації»; охарактеризовано публікації основних дописувачів націоналістичних органів преси з ідеологічно-політичних та військових питань: Є. Коновальця, Р. Ярого, Р. Сушка за співпраці В. Колосовського, В. Курмановича, М. Капустянського.

Висновки. Націоналістичні часописи сприяли національному освідомленню і консолідації населення українських земель, розділених кордонами держав-окупантів, а також привертали увагу міжнародної громадськості до української проблеми. Механізм розповсюдження цих ідей в різних країнах перебування української еміграції полягав у розгортанні активної діяльності періодичних видань. Протягом 30-х років провідними публіцистами були вироблені основні положення націоналістичної доктрини, внаслідок чого український національно-визвольний рух отримав вагоме ідеологічне підґрунтя. Публікації з військових питань виховали ціле покоління українських революціонерів, які стали провідниками національно-визвольної боротьби не тільки 1929-1939 рр., але й наступних років. Офіційні пресові видання ПУН та інші націоналістичні часописи Організації були першоджерелом, що відображали військово-організаційну діяльність ОУН та мали значний інформаційний потенціал, за допомогою якого здійснювалося впровадження військових та організаційних постулатів Організації Українських Націоналістів. А військова проблематика «Сурми» та «Розбудови Нації» виконала роль активної підготовки націоналістів до майбутнього збройного повстання.

Список використаних джерел

1. Військове самонавчання. Сурма. 1931. Ч.7. С.1-4.

2. Витяг з касової книги адміністрації «Розбудови Нації» за час від 1.01 – 30.09.1929 р. Документи і матеріали з історії організації Українських Націоналістів. Т.1. 1927-1930. К., 2005. С.190-192.

3. Горевалов С. І. Військова журналістика України: Історія і сучасність. Львів, 1998. 338 с.

4. Животко А. Історія української преси . Мюнхен, 1989-90. 334 с.

5. Звідомлення Конгресу Українських Націоналістів. Розбудова нації. 1929. Ч.1-2. С.61.

6. Звіт адміністрації «Розбудови нації» 30 вересня 1929 р. Документи і матеріали з історії організації Українських Націоналістів. Т.1. 1927-1930. К., 2005. С.187-189.

7. Коновалець Є. Військовий вишкіл. Розбудова нації. 1928. № 7-8. С.261-265.

8. Кость С. Нариси історії української військової преси / С.Кость, О. Тимчишин, К. Федірко. Львів: Світ, 1998. 355 с.

9. Макарчук С. Писемні джерела з історії України. Львів: Світ, 1999. 352 с.

10. Мартинець В. Українська націоналістична преса / В. Мартинець. ОУН 1929-1954. Париж, 1955. С.229-246.

11. Мартинець В. Українське підпілля від У.В.О. до О.У.Н.: спогади й матеріали до передісторії та історії українського організованого націоналізму. [Б.м.], 1949. 349 с.

12. Мартинюк М. Українські періодичні видання Західної України, країн Центральної та Західної Європи (1914 – 1939): матеріали до бібліографії / М.Мартинюк. Львів, 1998. 294 с.

13. Мірчук П. Нарис історії Організації Українських Націоналістів Т.1: 1920-1939 / П. Мірчук, за ред. С.Ленкавського. Мюнхен; Лондон; Нью-Йорк: Українське видавництво, 1968. 597 с.

14. Місило Є. Бібліографія української преси в Польщі (1918 – 1939) і ЗУНР (1918-19) / Є.Місило. Едмонтон, 1991. 250 с.

15. Наш шлях – національна революція. Сурма. 1929. Ч.5-6. С.2.

16. Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія: фаховий висновок робочої групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА .К., 2005. 71 с.

17. Протокол наради членів Проводу Українських Націоналістів та ОУН в Женеві 14-15 квітня 1930 р. / Документи і матеріали з історії організації Українських Націоналістів. Т.1: 1927-1930. К., 2005. С.289-297.

18. Стасюк О. Видавнича діяльність ОУН міжвоєнного періоду / О.Стасюк. Україна: Культурна спадщина, національна свідомість, державність: зб. наук. праць. Вип.7. Львів, 2000. С.377-386.

19. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України**.** ф.4363. оп.1. спр.9. арк.199.

20. Центральний державний архів вищих органів влади та управлінняУкраїни**.** ф.4363. оп.1. спр.27. арк.39-116.

21. WysockiR. Organizacja Ukrainskich Nacjonalistow w Polsce w latach 1929-1939: Geneza, struktura, program, ideologia / R.Wysocki. Lublin, 2003. 433 s.

References

1. Militaryself-education (1931). Surma, Ch.7, P.1-4.

2. Extract from the cash register of the administration of ‘ Renewal of the Nation’ during the time from 1.01 – 30.09.1929 years (2005),Documents and materials on history of the organization of Ukrainian Nationalists.V.1. 1927-1930, Kyiv, P. 190-192.

3. HorevalovS. (1998). The military journalism of Ukraine, history and the present era, L’viv, 338 p**.**

4. Zhivotko A. (1989-90). The history of Ukrainian press, Munich, 334 p.

5. The report of the Congress of Ukrainian Nationalists (1929), Renewal of the Nation, Ch.1-2, P.61.

6. The report of the administration of ‘Renewal of the Nation’ 30 September 1929 year (2005), Documents and materials on history of the organization of Ukrainian Nationalists.V.1. 1927-1930, Kyiv, P.187-189.

7. Konovalets J. (1928). Military training, Renewal of the Nation, № 7-8, P.261-265.

8. Kost’ S. (1998). Essay on the history of Ukrainian military press, L’viv, Svit, 355 p.

9. Makarchuk S. (1999). Written sources on the history of Ukraine, L’viv, Svit, 352 p.

10. Martynets V. (1955). Ukrainian nationalistic press, OUN 1929-1954, Paris, P.229-246.

11. Martynets V. (1949). Ukrainian underground from U.M.O. to O.U.N., 349 p.

12. Martyniuk M. (1998). Ukrainian periodicals of Western Ukraine, countries of Central and Western Europe (1914 – 1939), materials to the bibliography,L’viv, 294 p.

13. Mirchuk P. (1968). Essay on the history of UN organization, V.1, Munich, London, New York, Ukrainian publishing house, 597 p.

14. Misylo J. (1991). Bibliography of Ukrainian press in Poland (1918 – 1939) and WUNR (1918-19), Edmonton, 250 p.

15. Our way - national revolution (1929). Surma, Ch.5-6, P.2.

16. The organization of Ukrainian Nationalists and Ukrainian Rebel Army (2005). professional conclusion of the working group of historians at the government commission on studying on OUN and URA activities, Kyiv, 71 p.

17. The proceeding of the meeting of the members of the Governing Bodies of Ukrainian Nationalists and OUN in Geneva, 14-15 April 1930 year, Documents and materials on history of the organization of Ukrainian Nationalists.V.1. 1927-1930, Kyiv, P.289-297.

18. Stasiuk O. (2000). OUN publishing activity of the interwar period, Ukraine: Cultural heritage, national consciousness, statehood: collection of scientific works, Issue 7, L’viv, P. 377-386.

19. Central state archive of higher authorities and administration of Ukraine**,** f.4363, c.1, c.9, p.199.

20. Central state archive of higher authorities and administration of Ukraine, f.4363, c.1, c.27, p. 39-116.

21. Vysots’kyR. (2003). The organization of Ukrainian Nationalists in Poland during 1929-1939, Genesis, structure, program, ideology, Lublin, 433 p.

ІНФОРМОЛОГІЯ ТА СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

УДК 316.77:069(477)

Передерій Ірина Григоріївна,
доктор історичних наук, доцент,
завідувач кафедри українознавства, культури та документознавства
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка
iryna.perederii@gmail.com

Білан Наталія Володимирівна,
директор Державного історико-культурного заповідника
«Поле Полтавської битви»,
poltavskabytva@gmail.com

СУЧАСНА МУЗЕЙНА КОМУНІКАЦІЯ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Мета роботи – *виокремити та всебічно проаналізувати сучасні форми, канали та інструменти музейної комунікації, що сприяють адаптації цих соціокультурних закладів до ефективної діяльності в умовах інформаційного суспільства.* ***Методологія дослідження*** *базувалася на органічній сукупності сучасних базових наукових підходів (соціально-культурного, системного та міждисциплінарного), принципів (об'єктивності, всебічності, детермінізму, наступності) і методів (системно-структурного, логічного аналізу, синтезу, узагальнення, актуалізації).* ***Наукова новизна*** *роботи полягає в розширенні уявлень про перспективні напрями розвитку музейної комунікації, виходячи з систематизованих авторами уявлень про її провідні форми, канали та інструменти.* ***Висновки.*** *Комунікаційні можливості музеїв пов'язані з їхньою здатністю передавати інформацію за допомогою реальних предметів безпосередньо чи опосередковано. Основою комунікативної роботи музею є його фонди, адже й експозиція, й організовані на її основі освітньо-комунікативні проекти неможливі без науково атрибутованих та ретельно збережених колекцій. Відповідно найрезультативнішим каналом музейної комунікації залишається експозиція закладу. Поряд із традиційними формами та інструментами музейної комунікації, зокрема таких, як експозиційно-виставкова, просвітницько-освітня, видавнича, проведення наукових конференцій, представлення музеїв у ЗМІ, особливого значення набувають і новітні, пов'язані із розвитком сучасних інформаційних технологій. До них належать Інтернет-сайти музеїв, віртуальні музеї, віртуальні екскурсії та тури, QR-коди, 3D-технології, профілі музеїв у соціальних мережах. Саме активний розвиток останніх сприятиме ширшій комунікації закладу з широкою аудиторією відвідувачів, розширенню міжмузейних контактів, інтеграції вітчизняних музеїв у світове музейне співтовариство.*

Ключові слова: *музей, музейна комунікація, QR-код, Інтернет-сайт, віртуальний музей, віртуальна екскурсія, соціальні мережі.*

© Передерій І.Г., Білан Н.В.

Передерий Ирина Григорьевна,
доктор исторических наук, доцент,
заведующая кафедрой украиноведения, культуры и документоведения
Полтавского национального технического
университета имени Юрия Кондратюка.

Билан Наталия Владимировна,
директор Государственного историко-культурного заповедника
«Поле Полтавской битвы»

СОВРЕМЕННАЯ МУЗЕЙНАЯ КОММУНИКАЦИЯ В УКРАИНЕ И МИРЕ: СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Цель работы *– выделить и всесторонне проанализировать современные формы, каналы и инструменты музейной коммуникации, способствующие адаптации этих социокультурных учреждений к эффективной деятельности в условиях информационного общества.* ***Методология исследования*** *основана на органической совокупности современных базовых научных подходов (социально-культурного, системного и междисциплинарного), принципов (объективности, всесторонности, детерминизма, преемственности) и методов (системно-структурного, логического анализа, синтеза, обобщения, актуализации).* ***Научная новизна*** *работы заключается в расширении представлений о перспективных направлениях развития музейной коммуникации, исходя из систематизированных авторами представлений о ее ведущих формах, каналах и инструментах.* ***Выводы.*** *Коммуникационные возможности музеев связаны с их способностью передавать информацию с помощью реальных предметов прямо или опосредовано. Основой коммуникативной работы музея являются его фонды, поскольку и экспозиция, и организованные на ее основе образовательно-коммуникативные проекты невозможны без научно атрибутированых и тщательно хранимых коллекций. Соответственно самым результативным каналом музейной коммуникации остается экспозиция музея. Наряду с традиционными формами и инструментами музейной коммуникации, в частности, таких, как экспозиционно-выставочная, просветительско-образовательная, издательская, проведение научных конференций, представление музеев в СМИ, особое значение приобретают и новые, связанные с развитием современных информационных технологий. К ним относятся Интернет-сайты музеев, виртуальные музеи, виртуальные экскурсии и туры, QR-коды, 3D-технологии, профили музеев в социальных сетях. Именно активное развитие последних будет способствовать более широкой коммуникации музеев с широкой аудиторией посетителей, расширению межмузейных контактов, интеграции отечественных музеев в мировое музейное сообщество.*

Ключевые слова: *музей, музейная коммуникация, QR-код, интернет-сайт, виртуальный музей, виртуальная экскурсия, социальные сети.*

Perederii Iryna*,*
Doctor of Historical Sciences,
Associate Professor,
Head of the Ukrainian Studies, Culture, and Documentation Department,
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University

Bilan Nataliya*,*
Director of the State Historical and Cultural Reserve
«The Field of the Great Poltava Battle»

MODERN MUSEUM COMMUNICATION IN UKRAINE AND THE WORLD: STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

Purpose of Article. *The purpose of the article is to highlight and comprehensively analyze the modern forms, channels, and tools of museum communication that promote adaptation of these socio-cultural*

institutions to productive activity in the conditions of the information society. ***Methodology.*** *The methodology of the research was based on the organic set of modern basic scientific approaches (socio-cultural, systemic and interdisciplinary), principles (objectivity, comprehensiveness, determinism, continuity) and methods (system-structural, logical analysis, synthesis, generalization, updating).* ***Scientific novelty.*** *The scientific innovation of the work is to broaden the ideas about the perspective directions of the development of museum communication, based on the systematized representations of its leading forms, channels, and instruments by the authors.* ***Conclusions.*** *Communication capabilities of museums are related to their ability to communicate information with real objects directly or indirectly. The foundation of the communicative work of the museum is its foundations since the exhibition, and the educational and communicative projects organized on its basis are impossible without scientifically attributed and carefully preserved collections. Accordingly, the most effective channel of museum communication remains the exposition of the museum. Along with traditional forms and tools of museum communication, such as exhibition and exhibition, educational and educational, publishing, holding scientific conferences, the presentation of museums in the media, the new ones, connected with the development of modern information technologies, become especially important. These include museums' websites, virtual museums, virtual tours and tours, QR codes, 3D technology, profiles of museums in social networks. It is the active development of the latter that will promote the broader communication of the museums with a broad audience of visitors, the expansion of inter-museum contacts, the integration of domestic museums into the world museum community.*

Key words: *museum, museum communication, QR code, Internet site, virtual museum, virtual tour, social networks.*

Актуальність теми дослідження. Музейна комунікація є визначальним складником діяльності музею як науково-дослідного та культурно-освітнього закладу. Її можна назвати методологічною основою сучасної діяльності цих культурних установ. У Законі України «Про музеї та музейну справу» зазначено, що музеї як культурно-освітні та науково-дослідні заклади призначені не тільки для вивчення, збереження та використання пам'яток матеріальної і духовної культури, але й для залучення громадян до надбань національної і світової культурної спадщини.

В умовах інформаційного суспільства, яке є результатом «другої індустріальної революції», базованої на розвитку мікроелектронних технологій, змінився характер відносин між музеями та їхніми відвідувачами, останні почали сприйматись як рівноправні партнери в роботі музейних установ, тобто сформувалася нова концепція освітньої діяльності музею як комунікативної системи, розширилися його функції. Тому одне із головних завдань музейної комунікації – створення передумов для активізації відвідувачів, зокрема для вдосконалення їхніх контактів із музейними предметами як джерелами знань, емоцій, естетичних відчуттів і створення ефекту занурення в культурне середовище.

З огляду на це важливо зрозуміти, які форми музейної комунікації на сучасному етапі є найбільш ефективними та перспективними. Адже нові можливості взаємодії між споживачами інформації та установами, що є її розпорядниками, підносять музейні комунікації на якісно новий рівень, а твердження про вільний доступ до музейних інформаційних ресурсів набуває не декларативного, а реального характеру, що вочевидь пов'язано з розвитком Інтернету. Отже, мета дослідження – виокремити та всебічно проаналізувати сучасні форми музейної комунікації, що сприяють адаптації музейних закладів до ефективної діяльності в умовах інформаційного суспільства.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження інновацій сучасної музейної комунікації здійснювали вітчизняні науковці та практики галузі, зокрема, В. Банах, М. Бєлікова [1], Л. Дубровіна, А. Киридон, І. Матяш [2], Є. Ковальчук, Р. Маньковська [3], К. Смаглій, О. Сошнікова та інші, а також зарубіжні вчені – Б. та Г. Лорд [4], Г. Матт [5], С. Сміт Батиста [6]. Проблему впровадження інформаційних технологій у діяльності музейних установ розкривали у своїх публікаціях Н. Білан, Р. Гураль, К.І. Кобцев, І. Передерій [7], І. Шевцов та інші.

Виклад основного матеріалу. Поряд із традиційними формами музейної комунікації, такими як експозиційно-виставкова, просвітницько-освітня, видавнича, в умовах інформаційного (постмодерного) суспільства з'являються новітні способи взаємодії музею і суспільства, спрямовані на розширення сфери впливу закладів культури серед громадськості. Загальновідомо, що головним суб'єктом у музеї є відвідувач. Однак правдою є й те, що в сучасну епоху тотального «переселення» людей до віртуального світу спостерігається помітне зниження рівня відвідування багатьох традиційних центрів культури, як-от бібліотеки та музеї. То ж останні мають йти в ногу з часом і шукати нові форми комунікації з громадськістю [7, 197].

Комунікацію між музеєм і відвідувачем можна розділити на безпосередню та опосередковану. Важливо врахувати, що музейна комунікація буде ефективною лише тоді, коли суспільство матиме широкий доступ до музейних колекцій та засвоїть їх. Безпосередня музейна комунікація відбувається в рамках музейного комунікативного простору, до якого відносять експозицію, виставки та інші форми безпосереднього сприйняття рухомих пам'яток у контексті музейної інформаційно-комунікаційної системи.

Наразі більшість дослідників вважають, що найрезультативнішим каналом музейної комунікації була й залишається експозиція. Вона одночасно є візуальним типом комунікації, пов'язаної з процесом перекодування інформації з вербальної в невербальну й відтворенням її знову на вербальну. При цьому предмет в експозиції набуває певного значення лише у відповідному контексті, перетворюючись на експонат.

З погляду теорії соціальних комунікацій музейну експозицію слід розуміти як повідомлення. Цей різновид комунікації, за твердженням відомого музеолога Ф. Вайдахера, не може відбуватися самовільно, а має ґрунтуватися на фондах зібрання [8, 174]. Завдання музейного фонду не розповідати про вже відоме, а запропонувати нові знання, погляди, розуміння та осмислення. Тому музейні фонди є основою комунікативної роботи музею, адже й автентична експозиція, й організовані на її основі освітньо-комунікативні проекти неможливі без багатих, науково атрибутованих та ретельно збережених колекцій.

Водночас музейні фонди – це не систематизований склад, що є недоторканним сховищем. Тому дуже важливим напрямом музейної комунікації є поповнення експозицій новими матеріалами, створення нових виставок, відкриття сховищ для глядача, належне наукове комплектування фондів.

Сутність опосередкованої музейної комунікації полягає у поширенні інтерпретації музейних пам'яток за допомогою тих комунікаційних каналів, які не передбачають безпосереднього контакту користувача відповідною інформацією з музейними пам'ятками, насамперед за допомогою засобів масової комунікації, а також поширення інформації про музейні заклади та їхні колекції й експозиції, зокрема за допомогою новітніх інформаційних технологій. Наслідком стрімкого розвитку віртуальної культури стало те, що вільний доступ до музейних інформаційних ресурсів нині вже є цілком реальним і сприймається не як новація, а як природна необхідність.

Тому невід'ємним напрямом сучасної реалізації та подальшого розвитку музейництва є використання Інтернет-технологій. Вони сприяють ширшій комунікації закладу з аудиторією відвідувачів, ознайомленню їх із матеріальними та духовними культурними здобутками, розширенню міжмузейних контактів, інтеграції вітчизняних музеїв у світове музейне співтовариство.

Найголовнішою формою музейної комунікації відповідного типу є в**еб-сайт установи**. Сучасний інтернет забезпечує доступ до фондів багатьох музеїв. Відрізняючись змістом і якістю виконання, музейні сайти набувають усе більш інтерактивного характеру, включають основну інформацію, спонукають глядача до спілкування з музеями через анімовані плани і схеми, відеопанорами, зручні пошукові системи, ігри, чати, онлайнову торгівлю квитками, книгами, сувенірами тощо.

Музейні сайти поділяють на сайти реально існуючих музеїв і музеїв віртуальних. Перші - це частина реальних музеїв – художніх, історичних, етнографічних, археологічних тощо. Більшість таких сайтів є стислими музейними

путівниками, які містять інформацію про історію закладу, режим його роботи, постійні експозиції, виставки, колекції та окремі предмети.

Подекуди на цих інформаційних ресурсах презентуються віртуальні виставки картин окремих художників до їх ювілеїв, тематичні виставки. Проте частіше за все на сайті представлені історія музею, інформація для відвідувачів, рідше – постійна експозиція та виставки і лише в поодиноких випадках – освітні програми і наукова інформація.

Другу групу музейних сайтів становлять ресурси віртуальних музеїв. Донедавна їх у мережі було всього декілька. Сьогодні, наприклад, в Італії їх понад 8000. Віртуальний музей Канади (Virtual Museum of Canada) об'єднав предмети мистецтва, які зберігаються в різних колекціях по всій країні (загалом охоплює 2500 закладів). Він презентує віртуальні виставки, безкоштовні онлайн-ігри, освітні матеріали, а також понад 580 000 зображень [9].

В Уругваї через низку причин політичного та соціально-економічного характеру, пов'язаних, зокрема, з існуючими ідеологічно-цензурними обмеженнями для митців презентувати свої твори на батьківщині, а також з низьким рівнем життя більшості населення країни, що унеможливлював для бідних відвідування музейних закладів, теж вдалися до створення віртуального музею. 1997 р. художники, ідейною натхненницею яких стала мистецтвознавець Алісія Хабер, зреалізували цю ідею [6, 208]. Основна мета, яку ставили перед собою фундатори віртуального музею, – презентувати національній і світовій громадськості багатющу, але мало знану у світі уругвайську культурну спадщину. Проект передбачав надання легкого доступу до інформації, підкреслюючи тим самим ідею демократизації культури, презентацію її здобутків не лише на рівні так званих «культур Першого світу», а й культур периферійних. Створення такого музею за допомогою новітніх популярних засобів масової комунікації (до яких і належить Інтернет) кидає виклик традиційним уявленням про елітарне мистецтво й масову культуру.

Новітньою формою музейної комунікації у світі протягом останніх десятиліть стала віртуальна екскурсія (або віртуальний тур). Це послідовність декількох об'єднаних панорамних фотографій, між якими у процесі перегляду можна візуально переміщуватися спеціальними переходами, і які мають текстовий або аудіосупровід [10]. Такий сервіс дозволяє підвищити відвідування веб-сайту музею, запропонувавши користувачеві унікальну подорож, наприклад, екскурсію фондами, освітні програми для школи тощо.

Українські музеї тільки починають використовувати на своїх сайтах подібний новий сервіс. На сьогодні в Інтернет-просторі представлено віртуальні екскурсії 31-го музейного закладу України. Вони, зокрема, акумульовані на сайті «Україна Incognita. Музеї онлайн» (лише за останній рік до проекту долучилося 4 українські музеї). Серед них і два полтавські – це музей-садиба І.П. Котляревського та Державний історико-культурний заповідник «Поле Полтавської битви». Останній є найактивнішим серед музеїв Полтавщини у використанні різноманітних інформаційних технологій для представлення як музейного містечка, так і безпосередньо музейної експозиції.

Значно збагатило комунікаційні можливості музею застосування 3D-технологій. Упровадження в музейній галузі інтерактивних проекцій, 3D-зображень та сканувань дає можливість відтворити пам'ятку, місце її знаходження, ознайомити відвідувачів музею із соборами, храмами, іншими історичними будівлями, які були втрачені. Інтерактивна проекція 3D-зображення людини в натуральну величину також стає популярною в музейному просторі. Технологія інтерактивності привабливе не тільки для відвідувачів, але стає основною тенденцією розвитку музеїв. Наприклад, у полтавських музеях ця технологія використана для створення фільмів про літературно-меморіальний музей І.П. Котляревського, Полтавський краєзнавчий музей імені В. Кричевського та ДІКЗ «Поле Полтавської битви».

Серед форм музейної комунікації, що набули популярності останнім часом, неабияке місце посідає представлення цих культурних закладів у популярних соціальних інтернет-мережах – таких, як Facebook, MySpace, мікроблог Twitter та інших. За допомогою соціальних мереж простіше та зручніше отримувати відгуки й мати зворотний зв'язок з іншими закладами культури та суспільними

організаціями, залучати їх до різних проектів (виставок, наукових форумів, обговорення виставлених музейних колекцій; залучення приватних фондів до цієї діяльності, рекламування, поширення та друк видань, пропагування власне науково-дослідної роботи). Українські музеї розпочали інтегруватися у віртуальний простір соціальних мереж порівняно недавно – починаючи з 2011–2013 рр. Але відтоді така форма музейної комунікації стала загальнопоширеною. На головних сторінках більшості Інтернет-ресурсів музеїв наявні переходи на популярні соціальні мережі – де музей має свої власні групи, сторінки або акаунти. Завдяки цим посиланням на головних сторінках веб-сайтів зростає кількість відвідування відповідних ресурсів. Таким чином усе більше людей інтегрується в інформаційний простір, створений музеєм. [11, 146-147].

До новітніх засобів музейної комунікації слід також віднести QR-коди, які за допомогою спеціальної програми дають можливість швидкого отримання суттєвого обсягу інформації про музейний експонат або іншу туристичну локацію на сучасний технічний комунікаційний пристрій [12, 166]. Достатньо мати смартфон або планшет, спеціальний додаток для зчитування цього коду та вихід до мережі Інтернет і кожен відвідувач зможе без сторонньої допомоги, без екскурсовода отримати найсуттєвішу інформацію про той чи інший об'єкт. У рамках проекту туристично-екскурсійного маршруту «Пройди стежкою легенд та збери підкови на удачу!» у 2015 році на вулицях Полтави з'явилися QR-коди до двадцяти туристичних локацій (від Іванової гори до ансамблю Круглої площі). 2016 року до маршруту приєднано три літературно-меморіальні музеї міста. 2017 році за допомогою QR-кодів прокладено туристичний маршрут територією музейного містечка ДІКЗ «Поле Полтавської битви».

Як дієву традиційну форму комунікації із цільовою аудиторією, музеї активно використовують засоби масової інформації – радіо, телебачення, газети, журнали, інтернет-видання, які допомагають зацікавити громадян та спонукати до ознайомлення з музеями. Соціологічні дослідження доводять, що кількість відвідувань музейно-виставкової експозиції прямо залежна від висвітлення її в ЗМІ, демонстрації репортажів у телевізійному ефірі, випусків радіопередач, повідомлень у пресі. Хоча треба зазначити, що інформації про музеї у медіапросторі України ще недостатньо, її обсяг значно поступається сюжетам про інші сучасні форми розваг. Тому перед музейниками стоїть нагальна потреба налагодження систематичного і довготривалого співробітництва та партнерських відносин із ЗМІ. Необхідно формувати свій власний імідж у суспільстві сучасними засобами музейного піару.

Важливим інструментом музейної комунікації є видавнича діяльність. Вона проявляється у виготовленні та розповсюдженні музейними закладами друкованої продукції, що популяризує музейне зібрання (наприклад каталоги), публікації результатів наукових досліджень, що базуються на музейних пам'ятках, віртуальних виставках тощо. Актуальним завданням у царині музейної видавничої діяльності є випуск не лише наукових, а й популярних видань, адресованих усім групам музейної аудиторії – фотоальбомів, проспектів, брошур тощо.

Загалом усі музейні видання – це засіб комунікації, адже через них читач віртуально повертається до музею. Через призму того, як сьогодні музей документує історичний процес, як відбирає, експонує музейні предмети, як фіксує факти в музейних виданнях, сучасники і нащадки будуть сприймати й оцінювати певні історичні періоди. Це має неабияке значення для формування історичної пам'яті народу.

Однією із форм музейної комунікації, спрямованої на залучення до діяльності музею наукової та освітянської аудиторії, є проведення наукових конференцій, музейних читань, круглих столів, які поряд із популяризацією музейних колекцій сприяють їхньому глибокому дослідженню. Матеріали конференцій публікують більшість музеїв України, вони широко використовуються науковцями, фахівцями галузі, музеологами.

Розглядаючи проблему музейної комунікації в соціокультурному просторі, неможливо оминути економічну складову діяльності музею, яка представляє заклад як підприємство з надання послуг, а, отже, значно розширює його комунікаційне поле. У цьому контексті важливою комунікаційною групою музею є

спонсори, благодійники, меценати. В Україні це явище лише відроджується, а от у розвинених країнах підтримка музеїв приватними особами, великим бізнесом уже давно й активно практикується. Зокрема, в США, Австрії вона становить 5% від загальної суми фінансування культури державою [5, 18]. Заможні люди розуміють рентабельність передачі коштів музейним закладам, які зміцнюють культурний імідж та туристичну привабливість регіону чи конкретного міста, а це, безперечно, сприяє розвитку його інфраструктури та економіки, позитивно впливає на бізнесову структуру.

Отже, форми комунікації музею із суспільством визначаються специфікою музейних установ як центрів науки і культури з великим потенціалом не лише збереження культурної спадщини, але й розвитку духовних засад суспільства. Музейна комунікація спрямована на те, щоб музей став партнером для науковців у їх дослідженнях, змістовним співрозмовником для молоді та цікавим місцем відпочинку для широкої громадськості. Сучасні суспільні виклики вимагають розвитку нових напрямів діяльності музею поряд із традиційними.

Наукова новизна роботи полягає в розширенні уявлень про перспективні напрями розвитку музейної комунікації, виходячи з систематизованих авторами уявлень про її провідні форми, канали та інструменти. Висновки**.** Комунікаційні можливості музеїв пов'язані з їхньою здатністю передавати інформацію за допомогою реальних предметів безпосередньо чи опосередковано. Основою комунікативної роботи музею є його фонди, адже й експозиція, й організовані на її основі освітньо-комунікативні проекти неможливі без науково атрибутованих та ретельно збережених колекцій. Відповідно найрезультативнішим каналом музейної комунікації залишається експозиція закладу. Поряд із традиційними формами та інструментами музейної комунікації, зокрема таких, як експозиційно-виставкова, просвітницько-освітня, видавнича, проведення наукових конференцій, представлення музеїв у ЗМІ, особливого значення набувають і новітні, пов'язані із розвитком сучасних інформаційних технологій. До них належать Інтернет-сайти музеїв, віртуальні музеї, віртуальні екскурсії та тури, QR-коди, 3D-технології, профілі музеїв у соціальних мережах. Саме активний розвиток останніх сприятиме ширшій комунікації закладу з широкою аудиторією відвідувачів, розширенню міжмузейних контактів, інтеграції вітчизняних музеїв у світове музейне співтовариство.

Список використаних джерел

1. Бєлікова М.В., Гресь-Євреінова С.В. Інновації в музейній практиці України та світу: досвід та проблеми запровадження. *Актуальні проблеми, сучасний стан та перспективи розвитку індустрії туризму в Україні та Польщі*: матеріали сьомої міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І.В. Саух. Житомир : Вид-во ЖФ КІБІТ, 2013. С. 149-151.

2. Дубровіна Л., Киридон А., Матяш І. Архіви, бібліотеки, музеї – джерельна основа національної пам'яті, культурної спадщини України. *Бібліотечний вісник: Науково-теоретичний журнал*. 2017. № 1 (237). С. 3-10.

3. Маньковська Р.В. Сучасні музейні комунікації та перспективи їх розвитку. *Краєзнавство*. К.: Фоліант, 2013. Вип. 3. С. 75-84.

4. Лорд Б., Лорд Г. Менеджмент в музейном деле. М.: Логос, 2002. 256 с.

5. Матт Г., Льодерер Ю., Флатц Т. Культура і гроші: музей і підприємницька діяльність: практ. посіб.: пер. з нім. К, 2009. 173 с.

6. Bautista S.S. Museums in the Digital Age: Changing Meanings of Place, Community, and Culture. Alta Mira Press, 2017. 279 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=s3FBAgAAQBAJ&pg=PA208&lpg=PA208 &dq =виртуальный+музей+Уругвая&source=bl&ots=WNRet3Gl9W&sig=

F6OPr4MK4LwbRFp0DqZ4HIKQVM4&hl=uk&sa=X&ved=0ahUKEwjTvtasivvZAhUI_ywKHbKnAqUQ6AEIOTAD#v=onepage&q=%D0%B2%D0%B8%D1%80%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%8B%D0%B9%20%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9%20%D0%A3%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%B2%D0%B0%D1%8F&f=false (дата звернення: 22 березня 2018 р.)

7. Передерій І.Г. Віртуальна екскурсія як сучасна форма презентації музейних колекцій. *Тези 69-ої наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету.* Том 3. (Полтава, 19 квітня – 19 травня 2017 р.). Полтава: ПолтНТУ, 2017. С. 196-199.

8. Вайдахер Ф. Загальна музеологія: навч. посіб. Львів: Літопис, 2005. 626 с.

9. Virtual Museum of Canada website. URL: http://www.virtualmuseum.ca (дата звернення: 21 березня 2018 р.).

10. Отрох Н. Інноватика в музейній педагогіці. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/ 123456789/ 8622/1/Otrokh.pdf. (дата звернення: 21 березня 2018 р.).

11. Куценко С.Ю. Можливості використання соціальних мереж у діяльності музеїв України. *Праці Центру пам'яткознавства*. К., 2014. Вип. 26. С. 145-157.

12. Білан Н.В. Інформаційні технології в сучасному музеї (на прикладі музеїв комунальної власності міста Полтави). *Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи*: матеріали ІІ Всеукраїн. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Полтава, 23 листопада 2016 р. / редкол.: І.Г. Передерій, А.А. Соляник та ін. Полтава: ПолтНТУ, 2016. С. 165 – 166.

References

1. Byelikova M.V., Hres'-Yevreinova S.V. (2013). Innovations in the museum practice of Ukraine and the world: experience and implementation problems. Proceeding of the Seventh international scientific and practical conference «Current problems, current state and prospects of the tourism industry development in Ukraine and Poland». Zhytomyr. 149-151 [in Ukrainian].

2. Dubrovina L., Kiridon A., Matyash I. (2017). Archives, libraries, museums are the source of national memory, cultural heritage of Ukraine. Bibliotechnyj visnyk, 1 (237). 3-10 [in Ukrainian].

3. Man'kovska R.V. (2013). Modern museum communications and prospects for their development. Krayeznavstvo. K .: Folio. Issue. 3. 75-84 [in Ukrainian].

4. Lord B., Lord G. (2002). Management in the museum business. Moskow: Logos. [in Russian].

5. Matt G., Lolderer Y., Flatz T. (2009). Culture and Money: Museum and Entrepreneurship: Practical. manual: translation from german. Kyiv [in Ukrainian].

6. Bautista S.S. (2017). Museums in the Digital Age: Changing Meanings of Place, Community, and Culture. Alta Mira Press. URL: https://books.google.com.ua/books?id=s3FBAgAAQBAJ&pg=PA208&lpg=PA208&dq=виртуальный+музей+Уругвая&source=bl&ots=WNRet3Gl9W&sig=
F6OPr4MK4LwbRFp0DqZ4HIKQVM4&hl=uk&sa=X&ved=0ahUKEwjTvtasivvZAhUI_ywKHbKnAqUQ6AEIOTAD#v=onepage&q=%D0%B2%D0%B8%D1%80%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%8B%D0%B9%20%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9%20%D0%A3%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%B2%D0%B0%D1%8F&f=false [in English].

7. Perederii I.G. (2017). Virtual excursion as a modern form of presentation of museum collections. Proceeding of the 69th Conference of Professors, Teachers, Researchers, Postgraduate Students and University Students. Poltava, April 19 - May 19, 2017. Poltava: PoltNTU. Vol. 3. 196-199 [in Ukrainian].

8. Wajdaher F. (2005). General museology: educational manual. Lviv: Chronicle [in Ukrainian].

9. Virtual Museum of Canada website. URL: http://www.virtualmuseum.ca [in English].

10. Otroh N. Innovation in museum pedagogy. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/ 123456789/ 8622/1/Otrokh.pdf. [in Ukrainian].

11. Kutsenko S.Yu. (2014). Possibilities of using social networks in the activity of museums of Ukraine. Praci Centru pam'yatkoznavstva. Kyiv. Issue. 26. 145-157 [in Ukrainian].

12. Bilan N.V. (2016). Information technologies in the modern museum (on the example of museums of communal property of the city of Poltava). Proceeding of II All-Ukrainian. science-practice Internet conf. «Document and Information Communication in the Conditions of Globalization: Status, Problems and Prospects», Poltava. 165-166 [in Ukrainian].

УДК 004.01:35.077.1

Грінберг Лариса Феліксівна,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв
loura_greenberg@ukr.net

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕІНЖИНІРИНГУ ДОКУМЕНТООБІГУ В УСТАНОВАХ УКРАЇНИ

Мета роботи *полягає у визначенні основних тенденцій реінжинірингу документообігу в установах України за допомогою локальних і «хмарних» інформаційних технологій.* ***Методологія дослідження*** *базується на принципі об'єктивності, інформаційному та комплексному підходах і методах порівняльного аналізу та узагальнення.* ***Наукова новизна.*** *Узагальнено наявні у науковому обігу джерела щодо доцільності застосування локальних і «хмарних» технологій для реінжинірингу документообігу установи.* ***Висновки.*** *Сучасні перспективні напрями удосконалення документообігу лежать у сфері інформаційного менеджменту. Ці досягнення пов'язані зі створенням якісно новими інформаційно-комунікаційнми технологіями і дають змогу перейти до принципово нових і значно ефективніших методів інформаційної підтримки реінжинірингу документообігу.*

Ключові слова: *документообіг, реінжиніринг документообігу, інформація, локальна інформаційна технологія, «хмарна» інформаційна технологія.*

Гринберг Лариса Феликсовна,
кандидат исторических наук,
доцент кафедры информационных технологий
Киевского национального университета
культуры и искусств

ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РЕИНЖИНИРИНГА ДОКУМЕНТООБОРОТА В УЧРЕЖДЕНИЯХ УКРАИНЫ

Цель работы *заключается в определении основных тенденций реинжиниринга документооборота в учреждениях Украины с помощью локальных и «облачных» информационных технологий.* ***Методология исследования*** *базируется на принципе объективности, информационном и комплексном подходах и методах сравнительного анализа и обобщения.* ***Научная новизна.*** *Обобщены имеющиеся в научном обороте источники о целесообразности применения локальных и «облачных» технологий для реинжиниринга документооборота учреждения.* ***Выводы.*** *Современные перспективные направления совершенствования документооборота лежат в сфере информационного менеджмента. Эти достижения связаны с созданием качественно новых информационно-комуникационных технологий и позволяют перейти к принципиально новым и значительно более эффективным методам информационной поддержки реинжиниринга документооборота.*

Ключевые слова: *документооборот, реинжиниринг документооборота, информация, локальная информационная технология, «облачная» информационная технология.*

Greenberg Larysa,
PhD in History,
Associate Professor of Information Technologies,
Kiev National University of Culture and Arts

MAIN TRENDS OF RE-ENGINEERING OF WORKFLOW IN UKRAINE'S INSTITUTIONS

The purpose of the article *is to identify the main trends in the re-engineering of Workflow in Ukrainian institutions with the help of local and «cloud» information technologies.* ***The methodology*** *of the research*

© Грінберг Л.Ф.

is based on the principle of objectivity, information and complex approaches and methods of comparative analysis and generalization. ***Scientific novelty.*** *Generally available sources of scientific circulation as to the feasibility of using local and «cloud» technologies for re-engineering the document circulation of the institution.* ***Conclusions.*** *Modern perspective directions of improvement of document circulation lie in the field of information management. These achievements are associated with the creation of qualitatively new information and communication technologies and enable the transition to fundamentally new and much more effective methods of information support for the re-engineering of Workflow.*

Key words: *workflow, re-engineering of the workflow, information, local information technology, «cloud» information technology.*

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що концепція інформатизації суспільства стає дедалі важливішою, а прикладні питання інформаційних технологій є актуальними для розвитку України як сучасної європейської держави. Головним пріоритетом державної політики поступово стає структурна перебудова всіх галузей національної економіки, розвиток інноваційної моделі економічного зростання.

Попри значне поширення в сучасному світі електронних документів, традиційний паперовий носій інформації залишається найбільш широко вживаним в управлінській практиці. Бібліотечні, архівні фонди та документні фонди установ становлять національну культурну спадщину України, є цінним історичним джерелом та інформаційним ресурсом країни і, крім наукової, історико-культурної та інформаційної мають величезну матеріальну цінність. Цей фонд має властивості не лише інформаційного ресурсу, але й інформаційного потенціалу, що передбачає наявність таких складових: змістової, організаційної, матеріально-технологічної та кадрово-персоніфікованої.

Мета роботи полягає у визначенні основних тенденцій реінжинірингу документообігу в установах України за допомогою локальних і «хмарних» інформаційних технологій.

Виклад основного матеріалу. Національна програма інформатизації визначає поняття «інформатизація» як «сукупність взаємозалежних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, які спрямовані на створення умов для задоволення потреби в інформації громадян і суспільства на підставі розвитку й використання інформаційних систем, мереж, ресурсів і інформаційних технологій» [10] є важливим засобом організації і регулювання приватної і суспільної життєдіяльності, однією із форм закріплення і розповсюдження знань, інструментом і основою управління. Тому рух до інформаційного суспільства ще більше підсилює роль інформації у задоволенні людських інформаційних потреб. У таких умовах отримання нової інформації, збереження і пошук вже створеної, адекватне розуміння і вкрай необхідне використання інформації стає вже трудомісткою справою, яка вимагає часу, сил і засобів, створення спеціальних структур чи систем, застосування найновішої техніки і технології [7, 4].

Інформаційне суспільство − нова історична фаза розвитку цивілізації, в якій головними продуктами виробництва є інформація і знання. Рисами, що відрізняють інформаційне суспільство, є: збільшення ролі інформації і знань у житті суспільства; долі інформаційних комунікацій, продуктів та послуг у валовому внутрішньому продукті; створення глобального інформаційного простору, який забезпечує: ефективну інформаційну взаємодію людей; їх доступ до світових інформаційних ресурсів; задоволення потреб щодо інформаційних продуктів і послуг. Інформаційне суспільство формується як результат інформаційно-комп'ютерної революції й базується на інформаційних технологіях, «інтелектуальних» комп'ютерах, автоматизації та роботизації всіх сфер і галузей економіки та управління, єдиній найновішій інтегрованій системі зв'язку [8, 4].

Згідно із Законом України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» державна політика інформатизації розглядається як складова частина соціально-економічної політики держави в цілому і спрямована на раціональне використання промислового і науково-технічного потенціалу, матеріально-технічних і фінансових ресурсів для створення сучасної

інформаційної інфраструктури в інтересах вирішення комплексу поточних і перспективних задач розвитку України як незалежної демократичної держави з ринковою економікою [9].

Інформатизація суспільства є однією із закономірностей сучасного соціального прогресу. Національною програмою інформатизації було передбачено комплекс заходів, спрямованих на забезпечення повного використання своєчасного знання в усіх видах людської діяльності. Для досягнення головної мети щодо ефективної інтеграції України в глобальне інформаційне співтовариство необхідно було сформувати єдиний інформаційний простір, який, за тлумаченням О.В.Чалої, є основою соціально-економічного, політичного і культурного розвитку нашої країни. Інформаційний простір повинен забезпечити побудову інформаційного суспільства в країні і входження її у світовий інформаційний простір [15, 249].

З огляду на збільшення обсягів документної інформації, складність методів їх обробки найважливішою проблемою інформатики є, насамперед, її застосування в архівних документах. Доцільними у цьому контексті є також перспективні напрями, пов'язані із проблемою класифікації документної інформації. Першим з них є, на наш погляд, питання організації сучасних документних систем у нашій країні, об'єктами вивчення яких є системи класифікації з різних видів документації – книг, патентів, службових і архівних документів, письмових історичних джерел.

На думку О. Литовченко [6], нині успішна реалізація цілей і завдань розвитку будь-якого підприємства, установи чи організації значною мірою залежить від ефективного використання його інформаційних ресурсів, які є основою інформаційного забезпечення діяльності підприємства і визначають його стратегічний успіх. Тому інформаційне забезпечення установи є ключовим чинником провадження діяльності, який значно спрощує виконання багатьох функцій та забезпечує високий рівень конкурентоспроможності.

Впровадження нового покоління систем електронного документообігу (далі – СЕД) забезпечує конкурентну перевагу, що пояснюється комплексністю програмного забезпечення: програмний продукт автоматизує як роботу з усіма системами документації установи, так і з бізнес-процесами.

Інтенсифікація прогресу технологій документообігу, як за якістю виконуваних функцій, так і за їх кількісним різноманіттям, висуває вимоги щодо адекватного вибору програмного забезпечення, що допомагає ефективно вирішити проблеми конкретного підприємства. Моніторинг тенденцій розвитку ринку інформаційних технологій, а також розуміння ризиків та переваг, що дає впровадження новітніх СЕД, допомагає ефективно здійснювати управлінську діяльність: скоротити трудовитрати, підвищити виконавську дисципліну, покращити якість виробництва тощо.

Компонентами інформаційної системи підприємства (виробництва) є банк даних і відповідні бази даних, використовувана мова, а також комплекс моделей і програм, що забезпечують роботу з даними. Банк і бази даних являють собою сховище інформації та основний компонент інформаційної системи в багаторівневій інтегрованій автоматизованій системі управління підприємством.

Ефективна організація функціонування банку даних передбачає здійснення доступу абонентів до інформації, автоматичну підтримку каталогу даних, що зберігаються, та параметрів їхньої поточної організації, аналіз процесу функціонування банку даних, а також організацію інформаційної бази згідно зі змінами параметрів потоку вимог до видачі інформації.

Традиційні методи управління паперовими документами, що розроблялися протягом багатьох років і регламентовані нормативними актами, не дозволяють в належній мірі забезпечити проходження, узгодження, збереження і конфіденційність електронних інформаційних потоків організації. Зокрема, тому, що при переході до комп'ютерної технології обробки інформації організації стикаються з проблемами, які не були і не могли бути враховані існуючими інструкціями і положеннями. Використання комп'ютерних технологій істотно збільшує швидкість розробки документації, що багато в чому пов'язане з можливістю колективної роботи над документами. З іншого боку, зростає ризик несанкціонованого або одночасного доступу, отже, псування, втрати, неузгодженості або несанкціонованого

знищення інформації. Ця небезпека особливо серйозна за наявності локальної мережі, що дає можливість розподіленого зберігання і доступу до документів. Другим наслідком підвищення продуктивності є збільшений потік файлів з інформацією, яку необхідно враховувати, індексувати, заносити в каталоги. Здолати ці труднощі є можливість, якщо використовувати програмні засоби управління електронним документообігом [3, 180]

Сьогодні є можливість створення корпоративних мереж, які є об'єднанням локальних мереж у межах однієї організації (наприклад, філій, територіально віддалених одна від одної) для розв'язування спільних завдань. Адже дійсно, будь-яка організація – це сукупність взаємодіючих елементів (підрозділів), які пов'язані між собою як функціонально (виконують окремі види робіт у рамках єдиного процесу), так й інформаційно (обмінюються документами, усними розпорядженнями тощо). Крім того, ці елементи взаємодіють із зовнішніми системами, причому їх взаємодія також може бути як інформаційною, так і функціональною. Такі види взаємодії характерні практично для будь-якої організації, яким би видом діяльності вона не займалася. Тому створення єдиного інформаційного простору на основі корпоративної інформаційної системи є необхідною умовою для підвищення ефективності діяльності організації і реалізації процесів управління.

Для корпоративних мереж характерним є поєднання централізованої обробки інформації з використанням віддаленого з'єднання комп'ютерів. Інформація може змінюватися працівниками, які мають доступ до неї. Для зв'язку комп'ютерів у корпоративних мережах розроблена технологія Intranet. Цей спосіб організації комунікації використовує досвід роботи в розподіленому середовищі і є побудованим на технології «клієнт-сервер» з централізованою обробкою інформації, використовуючи протоколи і технологію Internet [13, 7].

Інтранет − внутрішня корпоративна мережа установи, яка працює за стандартами інтернет. Канали передачі даних мають забезпечувати створення загального інформаційного простору в установі. Зазначене дає можливість реалізовані зв'язки між користувачами з будь-якого місця корпоративної мережі або з віддаленими користувачами в системі діловодства і документообігу за допомогою інтернету.

Технологія Intranet − це створення локальної інформаційної системи клієнт-серверної архітектури з урахуванням таких обмежень: протоколи обміну HTTP і FTP, основна форма подання інформації – HTML [16].

Використання Internet/Intranet-технологій відкриває можливість − управління якістю обслуговування, яка включає, власне, контроль якості продукції, різні схеми гарантійного і постгарантійного обслуговування протягом всього життєвого циклу, внесення змін в конструкцію на основі побажань споживача тощо (концепція CRM − Customer Relationship Management). Інша цікава можливість − повнофункціональне віртуальне представництво компанії в Internet, що надає можливість отримувати користувачу повний спектр технічної та інформаційної підтримки (виконання замовлення, поетапний контроль цього процесу, зміна строків і т.д.) і виконує функцію оберненого зв'язку (оперативна «гаряча» лінія, участь в дискусіях, внесення пропозицій користувачами).

Ефективність Intranet зумовлена такими перевагами: використання відкритих стандартів, що забезпечує незалежність від виробників програмно-апаратного забезпечення; зниження витрат на впровадження та експлуатацію; універсальний доступ до інформації, який забезпечується стандартними браузерами (Netscape Navigator, Internet Explorer, Oracle PowerBrowzer); спрощений доступ до інформації; розподілений доступ до інформації та централізоване управління інформацією; забезпечення взаємодії користувачів і групової їх роботи; навігація у мережі Intranet; доступ до програм; забезпечення інформаційної безпеки; можливість управління мережевими ресурсами, для чого можуть використовуватися сервіси управління, що базуються на протоколі SNMP (Simple Network Management Protocol) [4, 5].

Структурно локальну мережу можна уявити у вигляді множини робочих станцій і серверів, об'єднаних високошвидкісними каналами передачі даних. Власне, наявність високошвидкісних каналів передачі даних є основною відмінністю локальних мереж. Слід зазначити, що висока швидкість передачі інформації в локальній мережі досягається ще

й за рахунок максимального спрощення процедури вибору маршруту, комутації і виключення проміжного збереження інформації у вузлах мережі. [1]

Характер взаємодії комп'ютерів у локальній мережі прийнято зв'язувати з їхнім функціональним призначенням. Як і у випадку прямого з'єднання, у рамках локальних мереж використовується поняття клієнт і сервер. Технологія клієнт-сервер − це особливий спосіб взаємодії комп'ютерів у локальній мережі, коли один із комп'ютерів (сервер) надає свої ресурси іншому комп'ютеру (клієнту) [11].

Технологія «хмарних обчислень» – це новація інформаційної галузі, яка може стати у нагоді для створення інформаційної інфраструктури. Хмарні технології забезпечують користувачам Інтернету доступ до комп'ютерних ресурсів сервера і використання його програмного забезпечення в онлайн режимі. В умовах стрімкого розвитку сучасних інформаційних технологій та мережі Інтернет організації відходять від використання власного обладнання і програмного забезпечення в бік сервіс-орієнтованих технологій [12, с. 191].

З 2008 р. лідери-розробники комп'ютерних технологій активно досліджують можливості використання − хмарних систем у різних галузях людської діяльності. За визначенням розробників хмарних обчислень (англ.– cloud computing) – це модель забезпечення повсюдного і зручного мережевого доступу на вимогу до загального пулу (набору) конфігурованих обчислювальних ресурсів (наприклад, мереж передачі даних, серверів, пристроїв зберігання даних, прикладних програм і сервісів як разом, так і окремо), які можуть бути оперативно надані і звільнені з мінімальними експлуатаційними витратами та/або зверненнями до провайдера [17].

Проте, національний інститут стандартів та технологій (NIST) США наразі уточнює своє визначення поняття − хмари. [2] Хмарні технології «(Cloud Computing)» − це парадигма, що передбачає віддалену обробку та зберігання даних. «Хмара» відкриває новий підхід до обчислень, при якому ані обладнання, ані програмне забезпечення не належать підприємству. Замість цього провайдер надає замовнику вже готовий сервіс. [14]

Загальною перевагою для всіх користувачів хмарних технологій є те, що отримати доступ до «хмари» можна не лише з ПК чи ноутбука, але також з нетбука, смартфона, планшета, тому що головною вимогою для доступу є наявність Інтернету, а для роботи програмного забезпечення «хмари» використовуються потужності віддаленого серверу; споживачі використовують програми без їх установки. Слід зазначити, що доступ до хмари можуть мати одночасно тисячі людей, що мають права доступу.

Окрім очевидних переваг на користь використання хмарних технологій, доцільно відмітити і деякі недоліки. Основним недоліком є їх невелике поширення, проте дані технології лише починають поширюватись в Україні. [5; 12, 195].

Разом з тим, існують певні проблеми з боку безпеки, коли хмарні провайдери можуть роками зберігати важливу інформацію на своїх серверах, а кіберзлочинці − перехоплювати інформацію.

Отже, розгляд питання «хмарних» технологій дало змогу констатувати, що використання їх в організації сучасного документообігу будь-якого підприємства, установи чи організації – це один із напрямів його оптимізації. Технологія «хмарних обчислень» – це новація інформаційної галузі, яка може стати у нагоді для створення різноманітних інформаційних інфраструктур.

Список використаних джерел

1. Жуков І. А. Комп'ютерні мережі та технології: навч. посіб. / І.А. Жуков, В.О. Гуменюк, І.Є Альтман. К.: НАУ, 2004. 276 с.

2. Журавльов А. В. Оптимізація та розвиток інфраструктури підготовки, консультування та підвищення кваліфікації державних службовців за рахунок використання сучасних підходів − хмарних технологій. URL: http://www.academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10zavpht.pdf. (дата звернення: квітень 2018).

3. Кобзев І. В. Інтернет технології ведення електронного документообігу в органах внутрішніх справ. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил*. 2011. Вип. 1 (27). С. 180–183.

4. Комунікаційні можливості Інтранет та Екстранет URL: https://docs.google.com/presentation/d/1SHkd3mHB300RZ0IuAZs_1p2ucMER37iLpASHwCaun6g/preview#slide=id.p. (дата звернення: квітень 2018).

5. Корольова Ю.І. Переваги та недоліки використання хмарних технологій підприємствами України URL: http://www.bsfa.edu.ua/files/konf2013/62.pdf. (дата звернення: квітень 2018.

6. Литовченко О.О. Правове регулювання електронного документообігу в Україні. Кременчук, 2012. 32 с.

7. Пожуєв В.І. Інформатизація як ресурс розвитку сучасного українського суспільства. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Зб. наук. праць. Запоріжжя, 2009. Вип. 38. С. 4−12.

8.Пожуєв В. І. Розвиток концептуальних засад інформатизації сучасного українського суспільства. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб. наук.пр.]. Запоріжжя : ЗДІА. 2010. Вип. 41. С.4−17.

9. Про Концепцію Національної програми інформатизації: закон України від 04.02.1998 р. № 75/98-ВР: URL: www.rada.gov.ua. (дата звернення: квітень 2018).

10. Про Національну програму інформатизації : закон України від 04. 02.1998 року № 74/98-ВР. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: квітень 2018).

11. Рябенький В. М. Цифрова схемотехніка: навч. посібник. Львів: «Новий світ 2000», 2009. 736 с.

12. Сабліна М. А. Можливості використання хмарних технологій в освітній та соціальній сферах. Освітологічний дискурс. 2014. № 3(7). С.191−200.

13. Тукало С.М. Особливості автоматизації електронного документообігу в наукових установах. Інформаційні технології і засоби навчання. 2012. №2 (28). 15 с.

14. Хмарні технології. URL: http://j.parus.ua/ua/358. (дата звернення: квітень 2018).

15. Чала О. В. Інформаційний простір підприємства як об’єкт управління. Вісник економіки транспорту і промисловості: зб. наук. праць. Харків: УкрДАЗТ. 2010. Вип. 32. С. 249−251.

16. Что такое Internet. URL: http://www.intraoffice.ru/. (дата звернення: квітень 2018).

17. Mell, Peter and Grance, Timothy The NIST Definition of Cloud Computing. Recommendations of the National Institute of Standards and Technology. NIST (20 October 2011). URL: Режим доступу: ttp://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/Legacy/SP/nistspecialpublication800145.pdf. (дата звернення: квітень 2018).

References

1. Zhukov I. A. (2004). Kompiuterni merezhi ta tekhnolohii: navch. posib. / I.A. Zhukov, V.O. Humeniuk, I.Ie Altman. K.: NAU, p. 276. [in Ukrainian].

2. Zhuravlov A. V. (n. d.). Optymizatsiia ta rozvytok infrastruktury pidhotovky, konsultuvannia ta pidvyshchennia kvalifikatsii derzhavnykh sluzhbovtsiv za rakhunok vykorystannia suchasnykh pidkhodiv − khmarnykh tekhnolohii URL: http://www.academy.gov.ua/ej/ej11/ txts/ 10zavpht.pdf. [in Ukrainian].

3. Kobzev I. V. (2011). Internet tekhnolohii vedennia elektronnoho dokumentoobihu v orhanakh vnutrishnikh sprav. Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho universytetu Povitrianykh Syl. Vyp. 1. p. 180–183. [in Ukrainian].

4. Komunikatsiini mozhlyvosti Intranet ta Ekstranet URL: https://docs.google.com/presentation /d/1SHkd3mHB300RZ0IuAZs_1p2ucMER37iLpASHwCaun6g/preview#slide=id.p. − Nazva z ekranu. [in Ukrainian].

5. Korolova Y. I. (n. d.). Perevahy ta nedoliky vykorystannia khmarnykh tekhnolohii pidpryiemstvamy Ukrainy URL: http://www.bsfa.edu.ua/files/konf2013/62.pdf. − Nazva z ekranu. [in Ukrainian].

6. Lytovchenko O.O. (2012). Pravove rehuliuvannia elektronnoho dokumentoobihu v Ukraini. Kremenchuk, p. 32. [in Ukrainian].

7. Pozhuiev V.I. (2009). Informatyzatsiia yak resurs rozvytku suchasnoho ukrainskoho suspilstva. Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii : Zbirnyk naukovykh prats. M-vo osvity i nauky Ukrainy, Zaporizka derzh. inzhen. akad. Zaporizhzhia, Vyp. 38. p. 4−12. [in Ukrainian].

8. Pozhuiev V. I. (2010). Rozvytok kontseptualnykh zasad informatyzatsii suchasnoho ukrainskoho suspilstva. Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii : [zb. nauk.pr.]. Zaporizhzhia : ZDIA. Vyp. 41. p. 4−17. [in Ukrainian].

9. Pro Kontseptsiiu Natsionalnoi prohramy informatyzatsii : zakon Ukrainy vid 04.02.1998 r. № 75/98-VR : URL: www.rada.gov.ua. [in Ukrainian].

10. Pro Natsionalnu prohramu informatyzatsii: zakon Ukrainy vid 4 liutoho 1998 roku № 74/98-VR. (1998). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. № 27−28. t. p. 181.

11. Riabenkyi V. M. (2009). Tsyfrova skhemotekhnika: navch. posibnyk. Lviv: «Novyi svit 2000», p. 736. [in Ukrainian].

12. Sablina M. A. (2014). Mozhlyvosti vykorystannia khmarnykh tekhnolohii v osvitnii ta sotsialnii sferakh. Osvitolohichnyi dyskurs. № 3(7). p.191−200. [in Ukrainian].

13. Tukalo S. M. (2012). Osoblyvosti avtomatyzatsii elektronnoho dokumentoobihu v naukovykh ustanovakh. Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia. 2012. №2 (28). p. 15. [in Ukrainian].

14. Khmarni tekhnolohii [Elektronnyi resurs]. (n. d.). Rezhym dostupu: http://j.parus.ua/ua/358. Nazva z ekranu. [in Ukrainian].

15. Chala O. V. (2010). Informatsiinyi prostir pidpryiemstva yak obiekt upravlinnia. Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti: zb. nauk. prats. Kharkiv : UkrDAZT. Vyp. 32. p. 249−251. [in Ukrainian].

16. Chto takoe Intranet [Elektronnyi resurs]. (n. d.). URL: http://www.intraoffice.ru/. Nazva z ekranu. [in Russian].

17. Mell, P. and Grance T. (2011). The NIST Definition of Cloud Computing. Recommendations of the National Institute of Standards and Technology. NIST URL: http://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/Legacy/SP/nistspecialpublication800145.pdf. [in English].

УДК 006.032-043.83:[930.251:002-028.63:351.862.22]

Добровольська Вікторія Василівна,
кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
докторант Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ У СТВОРЕННІ ЦИФРОВОГО ФОНДУ ДОКУМЕНТАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

***Мета дослідження**. Розглядається культурна політика в умовах мережевого простору та цифрових технологій, створення електронних ресурсів документації та об'єктів та суб'єктів культури, культурного і мистецького продукту та культурної спадщини, діяльність в галузі стандартизації електронної документації та електронних цифрових ресурсів. **Методологія дослідження** полягає в застосуванні системного підходу та інформаційно-аналітичного й культурологічного методу. **Наукова новизна**. Розглянуто основні принципи культурної політики в умовах мережевого суспільства та цифрових технологій щодо збереження, дослідження та актуалізації національної культурної спадщини, її популяризації; забезпечення максимальної доступності культурних благ. Розглянуто стандарти, що регулюють створення електронних довідкових систем та цифрового ресурсу з урахуванням специфіки культурної галузі. **Висновки.** Сфера культури і мистецтва розглядається в умовах мережевого суспільства та цифрової культури. Таке розуміння культури в умовах мережевого суспільства надає можливості для створення єдиного культурного простору та аналізу розвитку культур та управління культурними процесами, особливо в період цифрових технологій, які візуалізують розвиток культури і мистецтва. Одним з найоптимальніших шляхів руху у напрямок європейських культурних досягнень в системі управління культурою є сприяння та розвиток мережевого культурного ресурсу в мережі Інтернет.*

***Ключові слова:** культурна політика, мережеве суспільство, культурна спадщина, цифрові технології, культурний простір.*

© *Добровольська В.В.*

Добровольская Виктория Васильевна
кандидат наук по социальным коммуникациям, доцент,
докторантка Национальной академии
руководящих кадров культуры и искусств

МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ В СОЗДАНИИ ЦИФРОВОГО ФОНДА ДОКУМЕНТАЦИИ КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ

Цель исследования. *Рассматривается культурная политика в условиях сетевого пространства и цифровых технологий, создание электронных ресурсов документации и объектов и субъектов культуры, культурного и художественного продукта и культурного наследия, деятельность в области стандартизации электронной документации и электронных цифровых ресурсов.* ***Методология исследования*** *заключается в применении системного подхода и информационно-аналитического и культурологического метода.* ***Научная новизна***. *Рассмотрены основные принципы культурной политики в условиях сетевого общества и цифровых технологий по сохранению, исследованию и актуализации национального культурного наследия, его популяризации; обеспечение максимальной доступности культурных благ. Рассмотрены стандарты, регулирующие создание электронных справочных систем и цифрового ресурса с учетом специфики культурной сферы.* ***Выводы.*** *Сфера культуры и искусства рассматривается в условиях сетевого общества и цифровой культуры. Такое понимание культуры в условиях сетевого общества предоставляет возможности для создания единого культурного пространства и анализа развития культур и управления культурными процессами, особенно в период цифровых технологий, визуализируют развитие культуры и искусства. Одним из самых оптимальных путей движения в направлении европейских культурных достижений в системе управления культурой является содействие и развитие сетевого культурного ресурса в сети Интернет.*

Ключевые слова*: культурная политика, сетевое общество, культурное наследие, цифровые технологии, культурное пространство.*

Dobrovolska Viktoriya*,*
PhD in Social Communications,
Associate Professor, Doctoral-student,
National Academy of Managerial Staff
of Culture and Arts

INTERNATIONAL STANDARDS FOR THE CREATION OF A DIFFERENT FUND FOR CULTURAL HERITAGE DOCUMENTATION

The purpose of the article. *Cultural policy in the conditions of network space and digital technologies, the creation of electronic resources of documentation and objects and subjects of culture, cultural and artistic product and cultural heritage, activities in the field of standardization of electronic documentation and electronic digital resources are considered.* ***The methodology*** *of the research is to apply the system approach and the information-analytical and culturological method.* ***Scientific novelty.*** *The basic principles of cultural policy in conditions of network society and digital technologies concerning preservation, research, and updating of the national cultural heritage, its popularization are considered; ensuring the maximum availability of cultural goods. The standards regulating the creation of electronic reference systems and digital resources are discussed in the light of the specifics of the cultural sector.* ***Conclusions.*** *The sphere of culture and art is viewed in a network society and digital culture. Such an understanding of culture in a networked society provides opportunities for creating a single cultural space and analyzing the development of cultures and the management of cultural processes, especially in the period of digital technologies that visualize the development of culture and art. One of the most optimal ways of moving towards European cultural achievements in the culture management system is the promotion and development of a network cultural resource on the Internet.*

Key words: *cultural policy, network society, cultural heritage, digital technologies, cultural space.*

Культурну політику більшості західних країн за останні десятиліття характеризує відмова від традиційного вузького тлумачення культури і мистецтва та перехід на модернізоване бачення культури як не лише духовного, а й економічного фактора розвитку суспільних відносин. Широко розвивається творча індустрія у різних аспектах культурної сфери, Відбувається перехід на інформаційні та цифрові технології управління культурою та її збереженості, зокрема у галузі дозвілля, молодіжної культури, телебачення, відео і цифрового мистецтва, дизайну та моди, віртуальних музеїв та бібліотек тощо. Мережеві технології зробили культурний продукт здобутком усього світу.

Необхідність залишатися конкурентоздатним у світі, що швидко міняється, призвела до того, що Європа зосередила свою увагу і інвестиції на економіці знань, використанні інновацій, розвитку творчих індустрій, що важливо як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Визнання чи налагодження зв'язків між культурою та різними видами соціально-економічної діяльності в модерному суспільстві, в свою чергу, розширює тлумачення терміну «культура», що має призвести до значних концептуальних змін у культурній політиці.

Визначальну роль у формуванні сучасної культурної політики відіграє така організація як ЮНЕСКО, яка при визначенні принципів розбудови культурної політики виходить з широкого розуміння культури як сукупності яскраво виражених рис, духовних і матеріальних, інтелектуальних і емоційних, які характеризують суспільство або соціальну групу. Культура в такому розумінні включає в себе, крім мистецтва і літератури, нематеріальну культуру, способи життя людини, основні права людини, системи цінностей, традиції і віри тощо [1].

Сьогодні більшість європейських країн здійснюють свою культурну політику відповідно до чотирьох ключових принципів: сприяння (збереження) культурної ідентичності, культурному різноманіттю; розвиток творчості та участі у культурному житті.

Таке розуміння культури в умовах мережевого суспільства надає необмежені можливості для аналізу розвитку культур та управління культурними процесами в світі, особливо в період цифрових технологій, які візуалізують розвиток культури і мистецтв.

Концепція «мережевого суспільства» започаткована американським дослідником М. Кастельсом та визнана в світовій практиці, ґрунтується на розумінні інформації як основи соціальної організації, де найвпливовішими чинниками сучасної «інформаційної епохи» є знання й інформація, надзвичайно широкий діапазон можливостей її масового споживання, а також домінування і всеохоплюючий характер глобальних мережевих структур, (Network society), сформованих «мережами виробництва, влади та досвіду» пріоритетом інформаційних потоків, розповсюдження у світі інформаційно-комунікаційних технологій, які генерують, обробляють та розповсюджують інформацію. Глобальний характер інформаційно-комунікативних процесів простежується у розвитку високорентабельної індустрії комунікаційних технологій, загальнодоступності інноваційних пристроїв, каналів зв'язку й особливо медіакомунікацій, а також в інтенсивності інформаційних обмінів, розвитку глобального діалогу культур та особливого спілкування у медіапросторі. Всесвітня мережа інтернет стала глобальним комунікаційним дзеркалом-екраном життєдіяльності всієї планети. Цифровий спосіб записування, оброблення та передавання звуків, зображень, текстів уможливив динамічне переміщення великих обсягів інформації у світі на значні відстані, при цьому – в первісній формі. Радикально трансформується простір галузі культури інформаційного глобального суспільства – виникає феномен екранної або аудіовізуальної культури. Екран, концентруючи аудіовізуально-образні можливості кінематографа, телебачення та відео, доповнює й трансформує їх і, по суті, стає носієм дійсно нового типу культури в її інформаційній, художній, науковій формах. Уся сучасна культура ґрунтується на пріоритеті аудіовізуальних комунікацій та ефективності носія інформації в її різновидах – художньому, вербальному, візуальному та звуковому [5, 15–16].

Мережева технологія дозволяє розкрити будь-який текст офіційного та неофіційного документа рівноцінно як і твір мистецтва у

цифровому форматі, особистість митця – автора мистецького твору та результати його креативної діяльності щодо створення художнього образу в синтезі індивідуального авторського світобачення. Завдяки таким технологіям стало можливим ознайомитися з творами мистецтва та культурними об'єктами із фондів архівів, музеїв, бібліотек, творчих організацій та окремих митців й письменників.

Розробка взаємопов'язаних питань культурної політики та інформаційних технологій почалася ще у 80-х роках минулого століття. Під час розробки таких підходів у діяльності ЮНЕСКО увага культурологів концентрувалася на розробці принципів політики у сфері культури.

Важливим напрямом цієї діяльності стало проведення великих міжнародних форумів, на яких визначаються концептуальна політика у сфері культури та основні напрями її реалізації. На Всесвітній конференції з політики в галузі культури, яка була проведена ЮНЕСКО в Мексиці (1986), були сформовані основні принципи культурної політики, вона привернула увагу міжнародної громадськості до складних проблем світового культурного розвитку і закликала до пошуку рішень [1].

Дослідники культурної політики ЄС в аспектах взаємоув'язання з культурною політикою та інтеграцією України до ЄС С. І. Здіорук, О. М. Литвиненко, О. П. Розумна розглядають культурну політику у кількох площинах. Умовно можна виділити наступні.

1. Площина документів (резолюції Європейської Комісії, рекомендації для певних країн, в тому числі для України, конвенції ЮНЕСКО та Ради Європи).

2. Рівень функціонування окремих галузей, на захист яких створюються професійні асоціації та програми розвитку (наприклад, кінематографу або музичної культури).

3. Діяльність установ-репрезентантів європейської культури або культури певних країн-членів ЄС із залучення української культури, як нарівні держави, так і на рівні громадських організацій, до європейського культурного простору (Польський Інститут у Києві, Французький Інститут в Україні, Гете-Інститут, Британська Рада та ін.)

Особливості культурної політики ЄС виходять з бачення європейськими організаціями функцій, які культура виконує в суспільстві. Їх можна визначити наступним чином: культура як виконавець дипломатичної місії; культура як національна справа; культура як «інструмент» вирішення супутніх соціально-економічних проблем (розвиток сектору культурних індустрій, вирішення питання зайнятості, інноваційна функція культури, консолідуюча та стабілізуюча роль культури на основі міжкультурного діалогу та розвитку міст); культура як засіб реалізації певних програм розвитку; культура як простір громадської активності [2].

Водночас важливим висновком аналізу культурної політики ЄС Національним інститутом стратегічних досліджень є визнання проблем культурної сфери такими, що належать першочергово до справ національних урядів. Тому важливо виробити власну, адекватну українським вимогам, модель культурної політики, завдяки якій Україна стане повноправним учасником обмінів між європейськими державами. Відтак культурну галузь необхідно віднести до першочергових завдань національного розвитку. Лише наповнення української культури сучасним національним змістом зможе відкрити її світові [2, 48]

Автори вважають, що при розробці культурної політики необхідно дотримуватися балансу між такими напрямами:

1) збереження, дослідження та актуалізація національної культурної спадщини, її популяризація за кордоном;

2) розвиток сучасних видів культурної та мистецької діяльності, створення сприятливих умов для вироблення конкурентоспроможної на світовому ринку культурної продукції;

3) забезпечення максимальної доступності культурних благ для кожного жителя України, надання можливостей для розкриття творчого потенціалу особистості. Також необхідно пам'ятати, що економічна рентабельність, окупність, комерційний успіх, за всієї своєї значущості, не можуть бути основними критеріями оцінки рівня національної культури, а відтак і головними цілями культурної політики.

Важливим завданням культурної політики України є створення репрезентаційних механізмів вітчизняної культури, котрі забезпечать створення культурних центрів у європейських країнах, активну участь держави у

проектах культурних обмінів (книговидавничих, виставкових, музичних), піднімуть престижність національних відзнак і нагород, що «відкриє» українських митців світові та навпаки, надає можливості Україні втягуватися в культурний процес у світі більш активніше. Основоположну роль грають концепції та технології створення та обміну електронним та цифровим ресурсом культури, яким має продемонструвати світові український національний продукт. Важливою є розробка нормативних актів щодо створення такого ресурсу культурної спадщини та його поширення із дотриманням інтересів України, в тому числі і в галузі авторського права.

Важливу роль у створенні електронних ресурсів документації та об'єктів і суб'єктів культури, культурного і мистецького продукту та культурної спадщини, зокрема в архівній та мистецькій, відіграє діяльність в галузі стандартизації електронної документації та електронних цифрових ресурсів.

За аналізом розвитку цифрових проектів в Європі та світі, який зробив І. Лобузін, цей процес набув колосального розвитку в останні роки. Він констатує, що за підсумками проведення наукових досліджень у напрямі вирішення цих завдань сформовано нову наукову дисципліну Digital Curation (DC) – цифрове кураторство (або цифрова опіка, піклування), яка розглядає увесь комплекс проблем, пов'язаних із створенням і формуванням електронних колекцій, управлінням їх життєвим циклом, наданням доступу до них, ефективним використанням та збереженням для майбутнього. Під час проведення конференції «Пам'ять Світу в епоху цифрових технологій: оцифрування та збереження» (Ванкувер, вересень 2012) було ініційовано створення постійно діючої групи проекту PERSIST (Platform to Enhance the Sustainability of the Information Society Transglobally) під егідою UNESCO, IFLA, ICO та інших партнерів задля вирішення глобальних актуальних питань збереження цифрової інформації у відкритому доступі, пов'язаних із стратегіями, технологіями, проблемами вибору та обов'язками. Сьогодні цифрові матеріали набули надзвичайного розповсюдження. Міжнародні програми та ініціативи: програма «Пам'ять Світу» («Memory of the World», ЮНЕСКО, 1992), «Хартія про збереження цифрової спадщини» («Charter on the Preservation of Digital Heritage», ЮНЕСКО, 2003), «Маніфест для цифрових бібліотек» («Manifesto for Digital Libraries», ІФЛА, 2010) заклали концептуальні основи створення різноманітних цифрових ресурсів освітнього, наукового та історико-культурного змісту [3, 10–20].

Створення стандартів та нормативної документації брали на себе міжнародні комітети або ради, створені європейськими, американськими, австралійськими спеціалістами за допомогою фінансового внеску своїх національних урядів, що дозволило об'єднати фінансові та кадрові ресурси та створити єдину термінологію, систему програмно-технологічних продуктів та вимог, принципи репрезентації та обміну інформацією тощо. Основною перевагою таких продуктів є їх безкоштовність для загального користування, яке можуть здійснювати будь-які держави та користувачі. Принцип вільного доступу, таким чином, включає і безоплатний продукт, який дозволяє його надати в доступ, що є великою гуманітарною підтримкою в галузі вирівнювання цифрової нерівності та організацію знання для усіх, що є основним лозунгом міжнародної політики в галузі культури. Усі стандарти, що регулюють створення електронних довідкових систем та цифрового ресурсу є абсолютно доступними та готовими на впровадження. Метою всіх цих проектів є представлення на єдиній технологічній основі всього етнічного та національного розмаїття світової культури.

Загальний Міжнародний стандарт архівного опису (ISAD (G), General International Standard Archival Description), схвалений Комітетом з дескриптивних стандартів (Стокгольм, Швеція) (перекладено в Україні – К., 2001 р.). У 2001 р. Державним комітетом архівів України й Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства було здійснено переклад уже доопрацьованого світовою спільнотою стандарту ISAD (G), затвердженого у вересні 2000 р. на XIV конгресі МРА Комітетом з дескриптивних стандартів [13]. Необхідні елементи авторитетного контролю з описуванням особових фондів були зафіксовані в 2004 р. стандартом для укладання авторитетних записів ISAAR (CPF), який

під час розробки врахував досвід бібліотек з контролю точок доступу за допомогою авторитетних записів [12].

Забезпечення стандартизованого обміну записами між архівними каталогами здійснює формат метаданих для архівного опису EAD (Encoded Archival Description), що забезпечує функції, аналогічні MARC-формату для бібліографічних записів, формат передбачає в кодованих даних забезпечення сумісності з MARC 21 [10]. Особливе значення мають музейні стандарти.

У системі цифрової спадщини опис та репрезентація культурного продукту слідує принципам опису музейних експонатів, де проведена значна роботи з формалізації опису цифрових історико-культурних об'єктів. Такі стандарти було розглянуто Н. Стронською у її кандидатській дисертації «Електронні ресурси українського історичного біобібліографознавства: стан і перспективи розвитку (90-ті роки XX – 10-ті роки XXI ст.) [6].

Авторка показує, що основу музейного опису склав стандарт CDWA (Categories for the Description of Works of Art) «Категорії опису творів мистецтва», розроблений Дослідницьким інститутом Гетті спільно з Американською асоціацією мистецтв [8]. CDWA пропонується схематичне представлення вимог і принципів, які містяться в дисципліні «Історія мистецтва», і фокусуються на об'єктах мистецтва і зображеннях, що включають живопис, роботи на папері, скульптуру, кераміку, метал, меблі, дизайн та перформанс усіх тимчасових періодів і всіх географічних регіонів. Категорії CDWA розташовуються таким чином, щоб розкриватись від опису твору мистецтва до опису, аналізу текстових / візуальних джерел інформації про нього, шляхом розгортання інформації від об'єктивних даних до суб'єктивних інтерпретацій.

Першим стандартом, спеціально призначеним для опису музейних об'єктів та предметів мистецтва є «Каталогізація культурних об'єктів» («Cataloging Cultural Objects» (CCO)) [7].

У стандарті визначалося й поняття творів культури і мистецтва як інтелектуальні або художні втілення, які створені людиною: наприклад, картини, скульптури, манускрипти, фотографії, об'єкти матеріальної культури, архітектурні/будівельні об'єкти тощо. Правила каталогізації стосуються дев'яти основних категорій, серед яких: архітектура, образотворче мистецтво та утилітарні предмети, манускрипти, живопис, інсталяції, фотографії та фільми, репродукції та малюнки, скульптури та дидактичні матеріали. CCO – це стандарт змісту даних, який надає інформацію та рекомендації, необхідні для процесів прийняття рішень каталогізаторами і тими, хто будує системи культурної спадщини.

Ідентифікація є важливим компонентом опису: в CCO твір описується за такими критеріями: що це, хто зробив це, де це зроблено, як це зроблено, який матеріал використаний і про що це, при цьому під копією мається на увазі візуальне відтворення твору. Правила стандарту також унікальні тим, що вони утримують рівновагу між каталогізацією об'єктів культури та їхніх візуальних відбитків, в яких копія об'єкта культури зазвичай представлена у вигляді фотографії або образу об'єкта, представленого в цифровому форматі. Одна з основних рекомендацій CCO стосується включення (за наявності даних) в опис точок доступу, контрольованих загальноприйнятими авторитетними файлами, що дозволяє уникнути фальсифікацій.

Для машиночитаного представлення опису музейних об'єктів використовується XML-схема VRA Core (Visual Resoures Associations Core) – Базова схема Асоціації візуальних ресурсів. Схема VRA Core повністю узгоджена з CCO (Cataloging Cultural Objects – Правила каталогізації об'єктів мистецтва і культури), Схема визначає елементи метаданих, що використовуються для опису творів мистецтва та їхніх копій.

Набір елементів VRA містить дві групи елементів: категорії опису об'єкта (Work Description Categories) і категорії опису візуального документа (Visual Document Description Categories). Категорії опису об'єкта включають тип, назву, розміри, матеріал, техніку, автора, роль, дату, ім'я сховища та його місце розташування, інвентарний номер, поточне положення, вихідне положення, стиль, період, групу, національність, пов'язані роботи і типи, додаткові зауваження тощо [3, 100–120].

Важливим є визначення візуального документу: адже зображення, що зафіксувало об'єкт, може існувати в різних форматах (фотографія або електронна форма). З одним об'єктом можуть бути асоційовані кілька візуальних документів. Категорії для їхнього опису включають тип, формат, розміри, дату, власника, опис зовнішнього вигляду, джерело тощо.

Ініціативи на крос-культурному рівні, на якому бібліотеки, музеї та архіви працюють разом з метою створення доступних в мережі Інтернету електронних колекцій культурної спадщини, викликали появу нового терміну, що характеризує середовище інтегрованої взаємодії бібліотек, архівів, музеїв – LAM (Library, Archive, Museum – Бібліотеки, Архіви, Музеї) [14].

Загальновизнаним стандартом, необхідним для опису цифрових об'єктів є стандарт метаданих Дублінського Ядра (Dublin Core (про що вже згадувалося в монографії: структурні блоки метаданих Dublin Core (DC) включили в себе елементи бібліографічного опису, бібліотечних контрольованих словників і класифікаційних схем). Стандарт був затверджений в США Американським інститутом національних стандартів як стандарт Z39.85, а у 2003 р. стандарт ISO 15836 затвердив набір метаданих DC в якості міжнародного стандарту (Dublin Core Metadata Initiative (DCMI)) [9].

На сьогодні вдосконалюється і створений в 1998 р. музичний стандарт опису аудіовізуальної спадщини та його медійне існування в Інтернеті, розроблений Міжнародною асоціацією звукових та аудіовізуальних архівів (IASA cataloguing rules : a manual for description of sound recordings and related audiovisual media / International Association of Sound and Audiovisual Archives (IASA)) [11]. Однак приєднання до європейських стандартів в галузі створення та управління культурною спадщиною не є основною проблемою. Так, існує ціла низка питань, які можуть бути вирішеними з допомогою управлінських технологій Міністерства культури та зацікавлених установ окресленої сфери.

На науково-практичному семінарі «Оцифроване надбання: збереження, доступ, репрезентація», проведеному 16-17 грудня 2014 р. у Державному політехнічному музеї при НТТУ «КПІ» висвітлювалося питання щодо впровадження передового світового досвіду та практик, навчання технологій оцифрування, формування та інтеграції цифрових колекцій, методам їх розповсюдження та використання. Такі семінари організуються періодично і актуалізують питання організаційно-технологічного і нормативного забезпечення процесів оцифрування й організації сервісів із цифровим контентом [4].

Завдяки діяльності міжнародних організацій у сфері культури і, зокрема, ЮНЕСКО, МРА, ІФЛА, Європа сформулювала кілька ключових принципів своєї культурної політики сприяння: розвиток культурної ідентичності, культурному різноманіттю, творчості, участі в культурному житті та поваги до особистості людини. Основні принципи європейської політики, що мають бути поширеними в Україні можна узагальнити як: збереження, дослідження та актуалізація національної культурної спадщини, її популяризація; розвиток сучасних видів культурної та мистецької діяльності та сприятливих умов для вироблення конкурентоспроможної на світовому ринку культурної продукції; забезпечення максимальної доступності культурних благ.

Сферу культури і мистецтва необхідно розглядати як єдиний важливий сектор національної економіки, розвиток якого вимагає від держави комплексних заходів підтримки, серед яких важливою є підтримка її розвитку в умовах мережевого суспільства та цифрової культури.

Список використаних джерел

1. Декларація Мехіко щодо політики у сфері культури від 06.08.1982 [Електронний ресурс] – Електрон. дані. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/go/995_730. – Назва з титул екрана. – Останнє звернення: 14.06.2017.

2. Здіорук С. І. Культурна політика України: національна модель в європейському контексті : аналітична доповідь / С. І. Здіорук, О. М. Литвиненко, О. П. Розумна ; Нац. ін.-т стратегічних досліджень. – Київ, 2012. – 49 с.

3. Лобузін І. Цифрові бібліотечні проекти: технологічні рішення та управління життєвим циклом колекцій : монографія / Іван Лобузін ; відп. ред. В. А. Широков ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2016. – 216 с.

4. Оцифроване надбання: збереження, доступ, репрезентація : підсумки другого науково-практичного семінару [Електронний ресурс] / Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського ; Державний політехнічний музей при НТТУ «КПІ». – Електрон. дані. – Київ : Нац. Б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2015. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/node/1969. – Назва з титул. екрана. – Останнє звернення: 14.06.2017.

5. Приходько Л. Ф. Теоретичні і прикладні аспекти дослідження аудіовізуальних документів / Л. Ф. Приходько // Архіви України. – 2015. – Вип. 4. – С. 7–43.

6. Стронська Н. Електронні ресурси українського історичного біобібліографознавства: стан і перспективи розвитку (90-ті роки XX – 10-ті роки XXI ст.) : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 27.00.03 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» / Н. Т. Стронська ; НАН України, Нац. бібліотека України імені В. І. Вернадського. – Київ, 2015. – 15 с.

7. Cataloging cultural objects : a guide to describing cultural works and their images / Murtha Baca [et al.]. – Chicago : American library association, 2006. – XIII, 396 p.

8. Categories for the description of works of art / J. Paul Getty Trust, College art assoc. ; Murtha Baca a. Patricia Harpring, ed. – Rev. 9 June 2009 / by Patricia Harpring. – [Los Angeles, CA] : The J. Paul Getty Trust, 2009.

9. Dublin Core Metadata Initiative (DCMI) [Electronic resource]. – Mode of access: http://dublincore.org.

10. EAD : кодированное архивное описание. Библиотека тегов. Версия 2002 / гл. ред. пер. Е. Д. Жабко. – Санкт–Петербург : ФГБУ «Президентская библиотека имени Б. Н. Ельцина», 2011. – 337 с. – (EAD Технический документ ; № 2).

11. IASA cataloguing rules : a manual for description of sound recordings and related audiovisual media / International Association of Sound and Audiovisual Archives (IASA). – 1998. – Mode of access: http://www.iasa–web.org/icat/.

12. ISAAR (CPF) : Международный стандарт по созданию архивных авторитетных записей для организаций, лиц и семей : принят Комитетом по стандартам описания, Канберра, Австралия, 27–30 октября 2003 года : [перевод с английского] / гл. ред. пер. Е. Д. Жабко. – 2–е изд. – Санкт–Петербург : ФГБУ «Президентская библиотека имени Б. Н. Ельцина», 2011. – 247 с. – (Стандарты ICA).

13. ISAD (G) : Загальний міжнародний стандарт архівного описування. Схвалено комітетом з дескриптивних стандартів, Стокгольм, Швеція, 19 – 22 вересня 1999 р. / пер. та укр. версія Г. В. Папакіна ; Державний комітет архівів України, Український НДІ архівної справи та документознавства. – 2–е вид. – Київ, 2001. – 48 с.

14. Zorich D. M. Beyond the Silos of the LAMs: Collaboration among libraries, archives and museums [Electronic resource] / D. M. Zorich, G. Waibel, R. Erway. – Dublin, Ohio: OCLC Research, 2008. – Mode of access: http://www.oclc.org/resources/research/publications/library/2008/2008–05.pdf.

References

1. Mexican Declaration on Cultural Policies of 06.08.1982. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/995_730. [in Ukrainian].

2. Zdioruk, S.I. (2012). Cultural Policy of Ukraine: A National Model in a European Context: An Analytical Report. Kyiv [in Ukrainian].

3. Lobuzin, I. (2016). Digital Library Projects: Technological Solutions and Life Cycle Management Collections. Kyiv [in Ukrainian].

4. Digitized Objects: Preservation, Access, Representation: The Results of the Second Scientific Workshop. URL: http://www.nbuv.gov.ua/node/1969. [in Ukrainian].

5. Pryhodko L.F. (2015). Theoretical and applied aspects of the study of audiovisual documents. Arhivy Ukrainy, 4, 7-43 [in Ukrainian].

6. Stronskaya, N. (2015). Electronic resources of Ukrainian historical biobibliography: state and development prospects (90th years of the 20th - 10th years of the XXI st century). Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].

7. Cataloging cultural objects: a guide to describing cultural works and their images (2006). Chicago: American library association [in English].

8. Categories for the description of works of art (2009). The J. Paul Getty Trust [in English].

9. Dublin Core Metadata Initiative (DCMI). URL: http://dublincore.org. [in English].

10. EAD: encoded archive description. Tag Library. Version 2002. Sankt–Peterburh : FHBU «Prezydentskaia byblyoteka ymeny B. N. Eltsyna» [in Russian].

11. IASA cataloguing rules : a manual for description of sound recordings and related audiovisual media / International Association of Sound and Audiovisual Archives (IASA) (1998). URL: http://www.iasa–web.org/icat/. in English].

12. ISAAR (CPF): An International Standard for Archival Authorizations for Organizations, Individuals and Families: Adopted by the Standards Committee, Canberra, Australia, October 27-30, 2003. Sankt–Peterburh : FHBU «Prezydentskaia byblyoteka ymeny B. N. Eltsyna» [in Russian].

13. ISAD (G): General International Standard for Archival Descriptions. Approved by the Committee on Descriptive Standards, Stockholm, Sweden, September 19-22, 1999 (2001). Kyiv [in Ukrainian].

14. Zorich, D. M. (2008). Beyond the Silos of the LAMs: Collaboration among libraries, archives and museums. URL: http://www.oclc.org/resources/research/publications/library/2008/2008–05.pdf.

УДК 94 (477)

Половинчак Юлія Миколаївна,
кандидат історичних наук,
керівник Національної юридичної бібліотеки
Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського
yulichke@ukr.net

КОМЕМОРАТИВНІ ПРАКТИКИ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Мета дослідження. Дослідження присвячене виявленню особливостей використання цифрових медіа та інструментів для фіксації та представлення суспільнозначимих подій минулого, популяризації історії та комеморації. ***Методи***, застосовані для реалізації дослідження перебачали: включене спостереження, що дозволило виявити та проаналізувати значимі дискурсивні ситуації та тексти. Методи опису та соціально-культурної інтерпретації текстів дозволяють працювати як з одиницями аналізу із суб'єктивними значеннями і почуттями, трансльованими в інтернет-просторі. ***Наукова новизна*** дослідження полягає у виявлення особливостей комеморативних практик з огляду на потенціал інтерактивності, створюваний соціальними медіа. ***Висновки***. Соціальні медіа набувають статусу альтернативних засобів масової комунікації і водночас виступають у якості простору для розгортання суспільних практик, зокрема і комеморацийних. Порівняно із традиційним механізмом лобіювання ідеологічних проектів, веб-формат є найбільш демократичним і масовим, перетворюючи в потенційного суб'єкта дискурсу пам'яті кожного, хто підключився до глобальної Мережі.

Ключові слова: колективна пам'ять, політика пам'яті, комеморація, історична свідомість, інтерактивний інформаційний простір, цифрові медіа.

Половинчак Юлия Николаевна,
кандидат исторических наук,
руководитель Национальной юридической библиотека
Национальной библиотеки Украины им. В.И. Вернадского

КОММЕМОРАТИВНЫЕ ПРАКТИКИ В СОВРЕМЕННОМ ИНФОРМАЦИОННОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Цель исследования. *Статья посвящена выявлению особенностей использования цифровых медиа и инструментов для фиксации и представления общественно-значимых событий прошлого,*

© *Половинчак Ю.М.*

популяризации истории и коммеморации. ***Методы****, применяемые для реализации исследования: включенное наблюдение, что позволило выявить и проанализировать значимые дискурсивные ситуации и тексты. Методы описания и социально-культурной интерпретации текстов позволяют работать как с единицами анализа с субъективными значениями и чувствами, транслируемыми в интернет-пространстве.* ***Научная новизна*** *исследования заключается в выявление особенностей коммеморативных практик учитывая потенциал интерактивности, создаваемый социальными медиа.* ***Выводы****. Социальные медиа приобретают статус альтернативных средств массовой коммуникации и одновременно выступают в качестве пространства для развертывания общественных практик, в том числе и коммеморационных. По сравнению с традиционным механизмом лоббирования идеологических проектов, веб-формат является наиболее демократичным и массовым, превращая в потенциального субъекта дискурса памяти каждого, кто подключился к глобальной Сети.*

Ключевые слова*: коллективная память, политика памяти, коммеморация, историческое сознание, интерактивное информационное пространство, цифровые медиа.*

Polovynchak Yuliia,
Candidate of Historical Sciences,
Vernadsky National Library of Ukraine,
Director of National Law Library

COMMEMORATIVE PRACTICES IN THE MODERN INFORMATION SPACE

The purpose of the article. *The research is devoted to the identification of features of usage of digital media and tools for fixing and representation of socially significant events of the past, popularizing of history and commemoration.* ***Methodology.*** *The applied methods of the research provided the participant observation that has allowed to reveal and analyze substantial discursive situations and texts. The purposes of the description and socio-cultural interpretation of versions enable working with the units of analysis with the subjective values and feelings which are broadcasted on the Internet.* ***The scientific novelty*** *of the research consists in the identification of commemorative practices considering the interactivity potential created by social media.* ***Conclusions.*** *Social media acquire the alternative mass media status and at the same time act as space for expansion the public practices including commemorative. In comparison with the traditional mechanism of lobbying of ideological projects, the web format is the most democratic and mass; it is turning into the potential subject of the discourse of everyone's memory who was connected to Global Network.*

Key words: *collective memory, politics of memory, historical consciousness, interactive information space, digital media.*

Для сучасної України дослідження проблем ідентичності – національної, етнічної, регіональної – є не просто актуальними, а і, з огляду на ціннісні аспекти нинішньої кризи, набувають особливого значення в контексті національної безпеки і перспектив національного розвитку. Важливою складовою світоглядного дискурсу є дискурс минулого: пам'ять і контрпам'ять, «придушена» та «витіснена» пам'ять; політизація історії та пов'язані з нею так звані «битви за минуле» чи «історичні війни»; комеморативні практики як акти передачі світоглядно значимої інформації про минуле. Загалом комеморація працює як створення спільних спогадів через вироблення ритуалів увічнення (вшанування, святкування тощо) певних осіб і подій, конструювання «місць пам'яті» (за П. Нора) [1], на сучасному ж етапі зростає роль цифрових, розміщених в інтернеті «місць пам'яті».

Пам'ять як сфера смислотворення формується в різних практиках, що розгортаються в декількох площинах – як родинна пам'ять, локальна чи регіональна, як пам'ять офіційна, трансльована через систему освіти, національних практик комеморації, художніх образів, що сукупно формують національне або регіональне культурне поле. Очевидним є той факт, що концепти «пам'ять», «колективна пам'ять» не є чимось метафізичним і абстрактним, вони постійно беруть участь у процесах конструювання, артикуляції й мобілізації ідентичностей, потрапляючи тим самим у простір політики і актуалізуючи відповідні дослідження.

Теоретико-методологічні основи студій пам'яті розроблятися у працях багатьох зарубіжних дослідників [2, 3, 4]; знайшли своє відображення у наукових розвідках і особливості комеморації в українському інформаційному

просторі [5, 6, 7, 8]. Водночас недостатньо дослідженою видається проблематика пам'яті в контексті особливостей соціокультурних процесів у інформаційну епоху. Сьогодні ці процеси не просто інтенсифікуються через зростання комунікаційних практик, а і набувають нової якості у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі. Ці трансформації здатні впливати на особливості функціонування соціальної пам'яті як інформаційної системи зі своїми закономірностями структурування артефактів інформаційного простору, збереження, переосмислення і відтворення інформації.

Визнаючи амбівалентність впливів мережі Інтернет як гіпотетичної трибуни для пошуку компромісів і, водночас, додаткового чинника поляризації, вітчизняні науковці схильні все ж вбачати у ньому фактор ослаблення комунікаційного поля під впливом віртуальної гіперреальності, різкого скорочення можливостей діалогу, зростання можливостей для використання маніпулятивних технологій, формування «зони безвідповідальності, де свобода дедалі більше обертається хаосом» [5, 201-203]. Хоча такі застереження мають під собою ґрунт, соціокультурні трансформації під впливом поширення інформаційних технологій видаються процесами, що не можуть бути схарактеризовані в ключі головним чином ризиків.

Сьогодні поза сферою наукового осмислення залишаються особливості функціонування місць пам'яті у цифровому форматі, специфіка комеморації з огляду на потенціал інтерактивності, створюваний соціальними медіа, характеристики «битв за минуле» у віртуальному просторі, перспективи реалізації політики пам'яті в умовах мережевого суспільства. Загалом, існуючих досліджень, присвячених питанням національної пам'яті в інтернет-просторі [9, 10] недостатньо для розкриття проблематики, що на сучасному етапі формує окремий напрямок історичних студій та цифрової гуманістики. Використання цифрових медіа та інструментів для фіксації суспільнозначимих подій минулого чи сьогодення, досліджень, представлення, популяризації історії та комеморації може бути описане як цифрова історія. Йдеться про новий підхід до досліджень та представлення історії, що передбачає застосування інформаційних технологій: баз даних, мультимедійних проектів, гіпертексту, можливостей інтеракції у Мережі.

Віртуальна репрезентація дискурсу пам'яті можлива на декількох рівнях (за М. Ферро): інституційному – створення, коригування, ревізії офіційної історичної концепції, здійснюваних політичною та інтелектуальною елітою; рівні контрпам'яті – репрезентацій, що не відповідають офіційній версії історичних подій; рівні масового дискурсу індивідуально-колективної пам'яті.

Сьогодні акумуляція матеріалів, що сприяють комеморації, відбувається на різних ресурсах: від офіційних інтернет-порталів державних структур, покликаних реалізовувати політику пам'яті, сайтів наукових установ, що, по суті, репрезентують через власні віртуальні представництва результати своєї роботи, до електронних колекцій бібліотек та архівів, віртуальних експозицій музеїв, що на сучасному етапі досягають рівня міжнародних і глобальних проектів. В інтернет-просторі знаходить відображення діяльність громадських організацій – меморіальних, присвячених виявленню і збереженню інформації про травматичні події (репресії, депортації, локальні і глобальні воєнні конфлікти, їх вплив на долі народів і окремих людей), пам'яткоохоронних і краєзнавчих, що працюють із місцями пам'яті.

Значний вплив на формування історичного наративу мають електронні ЗМІ – сьогодні значна їх частина веде спеціальні рубрики чи проекти в рамках видання, як, наприклад, «Україна Інкогніта» (газета «День»), «Історія» («Тиждень»), «Історична Правда» («Українська Правда»), «Усвідомлюючи себе через пам'ять» («Радіо Свобода»); розвиваються і окремі сайти. Водночас, саме спеціалізовані сайти чи рубрики популярних видань можна назвати серед майданчиків для розгортання «війн пам'яті» чи навіть інформаційної агресії проти України, в якій «битви за минуле» відіграють провідну роль. Відзначимо, що лише влітку 2014 р. в Україні з'явився, і то зусиллями громадськості, сайт «Likбез. Історичний спротив» (http://likbez.org.ua), де публікуються матеріали на тему суперечливих питань українсько-російських відносин. Метою проекту, як зазначено на сайті, є створення багатомовного інтернет-ресурсу, що акумулював би достатній обсяг інформації сто-

совно історії України, формування української держави, витоків українсько-російських конфліктів та ін. Це, по-суті, поки єдиний потужний проект, що декларує серед своїх завдань, як вказується в описі проекту, надання «надійних джерел та фактів, які можна використовувати як для свого усвідомлення, так і для ідеологічних дискусій».

Простір пам'яті формують і комерційні проекти, для яких історичний контент є допоміжним, що, втім, за умови якісної підготовки матеріалів не знижує його пізнавальної цінності. Це туристичні сайти, представництва спеціалізованих видавництв, аукціонів вінтажних чи антикварних предметів тощо. Наприклад, проект «Київ. Фотолітопис» (photohistory.kiev.ua) – цифровий архів видавництва «Варто», що спеціалізується на випуску книг та мультимедійної продукції про Київ і Україну: цифрові копії книг, журналів і газет київської тематики, що видавались з середини XIX ст. до нашого часу, карт Києва, листівок, малюнків; фото, відео та кінохроніку. Цікаво, що такі проекти досить часто є відкритими – запрошують до співробітництва небайдужих користувачів, використовуючи таким чином можливості взаємодії автор – користувач, створювані інтерактивністю інтернет-комунікацій.

Найвищий рівень такої взаємодії характерний для соціальних медіа, що виступають потужним джерелом залучення громадянської активності, зокрема і у дискурс національної пам'яті. Соціальні медіа об'єднують цифрові медіа та онлайнову комунікацію і характеризуються високим рівнем інтерактивності, тобто можливості не лише споживати, а і створювати чи змінювати контент з боку реципієнтів. Соціальні медіа охоплюють різні сервіси: соціальні мережі; блогосферу як сукупність блогів і спільноту блогерів; відео-, фотохостинги тощо. Всі вони об'єднані можливістю для користувачів додавати, продивлятись і коментувати контент, що призводить до формування у інформаційному просторі значного пласту пам'яток індивідуально-колективної пам'яті.

Тож серед принципово нових якостей інформаційно-комунікаційного простору виділимо згадану вище інтерактивність, що призводить до потужнішого включення учасників комунікації у практики – фіксацію, створення, переосмислення, обговорення різного роду інформації. Окрім цього, інтерактивні практики більш суб'єктивні і особистісні поряд із високим рівнем публічності.

Готовність користувачів інтернету, насамперед соцмереж, не просто пасивно споживати інформацію, а й активно генерувати власний контент, все активніше залучають інституційні установи пам'яті: архіви та бібліотеки активно збирають нові історичні свідчення. Так, Бібліотека Конгресу США збирає історичні фотографії на фото-платформі Flickr; Європейська віртуальна бібліотека (Europeana.eu) активно залучала через колаборативні практики оцифровування та завантаження користувачами на сайт бібліотеки приватні (сімейні) спогади про Першу світову війну для проекту «Europeana 1914-1918». Не менш цікавими видаються проекти із транскрибування оцифрованих і не розпізнаних листів: учасників Першої світової війни в рамках проекту Європеани Transcribathon та ірландського визвольного руху початку XX ст в рамках проекту Університету в Мейнуті Letters1916.maynoothuniversity.org.

Українські проекти подібного роду менш масштабні, реалізовуються, як правило, без фінансової державної підтримки фахівцями-ентузіастами та волонтерами-користувачами. Так, проект "1939-1945: Неписана історія" було ініційовано ресурсом «Історична правда», що звернувся до своїх читачів із закликом опублікувати сімейні розповіді і перекази про Другу світову війну – «конкретних людей, чиї маленькі правди і утворюють різнобарвну картину буття народу у кривавому світовому конфлікті». «Саме це – наголошує команда ресурсу, – наша спільна історична пам'ять, а не те, як її інтерпретують політики» (проект було ініційовано у 2011 р., офіційний дискурс пам'яті на той момент вибудовувався в Україні в руслі пострадянського, і проект виступає в якості презентації альтернативної і навіть контрпам'яті на той момент) [11].

Аналогічні прийоми залучення користувацької інформації було задіяно авторами проекту "Голодомор 1932-1933: родинні історії", спрямованого на створення єдиної електронної бази свідчень жертв Голодомору. У єдиній Глобальній електронній базі свідчень жертв Голодомору (веб-сайт http://victimsholodomor.org.ua) публікуються свідчення про Голодомор,

зокрема, веб-сайт передбачає можливість для кожного користувача створити власну сторінку і опублікувати родинні спогади чи документи.

Високий рівень популярності можна констатувати для різного роду біографічних проектів – користувачі досить активно беруть участь як у створенні таких баз, так і проявляють зацікавленість у їх поширенні, обговоренні, використанні. Так, українці проект pra.in.ua надає можливість створити профіль та розробляти власне генеалогічне дерево: вносити у базу своїх дітей, батьків, дідів і т.ін у єдиній системній базі жителів території України, народжених між 1650-1920 рр. Платформа передбачає обмін інформацією між користувачами, які додають у базу інформацію, розміщують фотокопії сканів тощо та залучає волонтерську роботу для атрибуції документів (прізвище, ім'я, роки народження, смерті й населений пункт, де ця людина згадувалася), внесення її після перевірки до загальної бази [12].

Широке обговорення опублікованих пам'яток, документів, розвідок, якість яких варіюється від наукових матеріалів до графоманськосенсаційних і відверто маніпуляційних, характеризує смисли, погляди, оцінки меморіального і історичного дискурсу. Соціальні медіа впливають на формування регіональних особливостей ландшафту пам'яті; тут функціонують ностальгічні спільноти, популяризується он-лайн туризм, розвивається інтернет-активізм, спрямований на пам'яткоохоронну проблематику.

Зрозуміло, що далеко не весь користувацький контент є якісним, оригінальним, актуальним і суспільно корисним, швидше навпаки, проте інформаційні технології, демократизуючи процеси інфотворення, сприяють наповненню інформаційного простору новою (в тому числі, новою за якісними характеристиками) інформацією. Соціальні медіа набувають статусу альтернативних засобів масової комунікації і водночас виступають, за М. Кастельсом, у якості простору для розгортання суспільних практик [14], зокрема і комеморацій-них. Принципово, що, порівняно із традиційним механізмом лобіювання ідеологічних проектів через проекти історичні, веб-формат є найбільш демократичним і масовим, перетворюючи в потенційного суб'єкта дискурсу пам'яті кожного, хто підключився до глобальної Мережі.

Не менш перспективними видаються дослідження, спрямовані на з'ясування побутування практик комеморації. Пам'ять виникає новими шляхами через такі сайти, як Фейсбук і Інстаграм, стираючи межі між індивідуальною і колективною пам'яттю. Водночас поширення дезінформації з Інтернету, як, наприклад, обговорювані сайти фейковий новин, має потенціал руйнування індивідуальної та колективної пам'яті [14]. Психологи досить активно досліджують основні процеси формування колективних спогадів, зокрема, соціально обумовлені помилки пам'яті. Вони показують, що соціальні мережі мають істотний вплив на формування пам'яті, вказують на можливість коригувати спогади індивіда, оскільки учасники виявляють сильну тенденцію відповідати помилковим спогадам групи. Таким чином, маємо висновок про те, що конвергенція пам'яті частіше трапляється в соціальних групах, ніж між ними і навпаки – конвергенція пам'яті посилює груповий зв'язок за принципом: «ми поділяємо пам'ять, а, отже, можемо мати сильну ідентичність і більше турбуватися один про одного». Більше того, сформовані в групах деформації «первинного опромінення помилковою інформацією» ускладнюють виправлення таких впливів пізніше: коли група узгоджує свої уявлення про подію, колективна пам'ять стає відносно стійкою до конкуруючої інформації [15].

Отже, розвиток інформаційних технологій в кінці XX – на початку XXI століття сприяв не лише змінам у національному та глобальному інформаційному просторі – інтенсифікації виробництва нової інформації, створенню принципово нових способів її зберігання, пошуку і подання, але і виникненню нового культурного, мовного, інформаційного середовища, нової соціокультурної реальності, що формується і стрімко розвивається з розширенням сфер впливу сучасних засобів комунікації. Активне впровадження новітніх технологій змінює стандарти спілкування і обміну інформацією, сприяє залученню до створення контенту користувачів, розширюючи можливості співпраці і співтворчості, трансформуючи тим самим і комеморацій-ні практики та дискурси пам'яті.

Список використаних джерел

1. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять. Київ: ТОВ «Видавництво «Кліо», 2014. – 272 с.
2. Мінк Ж. Геополітика, примирення та ігри з минулим: на шляху до нової пояснювальної парадигми колективної пам'яті. *Україна модерна*. 2009. № 4. С. 63-64.
3. Рюзен Й. Нові шляхи історичного мислення. Львів: Літопис, 2010. 358 с.
4. Houdek M. Phillips Public Memory. *Oxford Research Encyclopedia of Communication*. 2017. URL: http://communication.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190228613.001.0001/acrefore-9780190228613-e-181. (дата звернення: квітень 2018).
5. Нагорна Л. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії: монографія. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. 324 с.
6. Киридон А. «Маски пам'яті» в умовах суспільних зламів. *Київська старовина*. 2011. № 2. С. 161–170.
7. Грицак Я. Страсті за націоналізмом: стара історія на новий лад: есеї. Київ: Критика, 2011. 350 с.
8. Касьянов Г. Націоналізація історії та образ Іншого: Україна і посткомуністичний простір. *Образ Іншого в сусідніх історіях: міфи, стереотипи, наукові інтерпретації*. Київ, 2008. С. 17–19.
9. Чупрій Л. Роль Інтернету у формуванні історичної пам'яті українського народу. *Стратегічні пріоритети*. 2010. № 1. С. 98–102.
10. Коник А. «Історична пам'ять» та «політика пам'яті» в епоху медіакультури. *Вісник Львівського університету*. Львів, 2009. Вип. 32. С. 153–163.
11. Солодько П. «1939-1945: Неписана історія». Розкажіть, як ваша родина пережила Другу світову. *Історична правда*. 2011. 27.04. URL: http://www.istpravda.com.ua/articles/2011/04/27/37099. (дата звернення: квітень 2018).
12. Капіца Б. Історія через призму життя предків. *День*. 2017. 26.07. URL: http://www.istpravda.com.ua/short/2017/05/17/149797. (дата звернення: квітень 2018).
13. Castells M. The New Public Sphere: Global Civil Society, Communication Networks, and Global Governance. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*. 2008. Vol. 616. No. 1. pp. 78-93.
14. Spinney L. How Facebook, fake news and friends are warping your memory. *Nature*. 2017. 09.03. Vol. 543. Issue 7644. pp. 168–170. URL: http://www.nature.com/news/how-facebook-fake-news-and-friends-are-warping-your-memory-1.21596. (дата звернення: квітень 2018).
15. Edelson M. Following the crowd: brain substrates of long-term memory conformity. *Science*. Vol. 333. pp. 108–111.

References

1. Nora, P. (2014). Present, nation, memory. Kyiv: TOV «Vydavnytstvo «Klio» [in Ukrainian].
2. Mink, Zh. (2009). Geopolitics, reconciliation and games with the past: on the way to new collective memory of an explanatory paradigm. Ukraina moderna, 4, 63-64 [in Ukrainian].
3. Riuzen, Y. (2010). New ways of historical thinking. Lviv: Litopys [in Ukrainian].
4. Houdek, M. (2017). Phillips Public Memory. Oxford Research Encyclopedia of Communication. Retrieved from http://communication.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190228613.001.0001/acrefore-9780190228613-e-181 [in English].
5. Nahorna, L. (2012). Historical memory: theories, discourses, reflections. Kyiv: IPiEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy [in Ukrainian].
6. Kyrydon, A. (2011). «Memory masks» in the conditions of public breaks. Kyivska starovyna, 2, 161-170 [in Ukrainian].
7. Hrytsak, Ya. (2011). Passions on nationalism: old story in a new way. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
8. Kasianov, H. (2008). Nationalization of history and image of another: Ukraine and post-communist space. Obraz Inshoho v susidnikh istoriiakh: mify, stereotypy, naukovi interpretatsii. Kyiv, 17-19 [in Ukrainian].
9. Chuprii, L. (2010). The role of the Internet in formation of historical memory of the Ukrainian people. Stratehichni priorytety, 1, 98-102 [in Ukrainian].
10. Konyk, A. (2009). «Historical memory» and «policy of memory» during media culture era. Visnyk Lvivskoho universytetu, 32, 153-163 [in Ukrainian].
11. Solodko, P. (2011). «1939-1945: Unwritten history». Tell how your family has endured the Second World. Istorychna pravda. Retrieved from http://www.istpravda.com.ua/articles/2011/04/27/37099 [in Ukrainian].
12. Kapitsa, B. (2017). History through the prism of life of ancestors. Retrieved from http://www.istpravda.com.ua/short/2017/05/17/149797 [in Ukrainian].
13. Castells, M. (2008). The New Public Sphere: Global Civil Society, Communication Networks, and Global Governance. The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, 616, 1, 78-93 [in English].

14. Spinney, L. (2017). How Facebook, fake news and friends are warping your memory. Nature, 543, 7644, 168–170. Retrieved from http://www.nature.com/news/how-facebook-fake-news-and-friends-are-warping-your-memory-1.21596 [in English].

15. Edelson, M. et. al Following the crowd: brain substrates of long-term memory conformity. Science, 333, 108–111 [in English].

УДК 077:316.77:303.4](045)

Редька Катерина Юріївна,
аспірант кафедри інформаційних технологій,
Харківська державна академія культури
katvit@ukr.net

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ СФЕРИ ІНФОКОМУНІКАЦІЙ

Мета роботи *полягає у розкритті проблеми стратегічних орієнтирів розвитку інфокомунікацій на економічному, промисловому та освітньому рівнях. Характеризуються різні рівні надання інформаційних послуг, в контексті розвитку інформаційних технологій. Здійснюються пропозиції щодо вдосконалення інфокомунікаційних процесів на загальнодержавному рівні.* ***Методологія.*** *У статті вирішуються концептуальні завдання: розкривається на системному та функціональному рівнях категорія «інфокомунікації»; на основі порівняльного та аналітичного методів, висвітлюються сфери впливу інфокомунікації на освітню, економічну, на основі аналізу законодавчих документів, визначаються стратегічні орієнтири розвитку інфокомунікацій в Україні.* ***Наукова новизна*** *дослідження полягає розкритті ще не розглянутої до сьогодні науковцями «Стратегії інформаційного розвитку України до 2020 року». На основі запропонованої програми, вирішуються стратегії подальшого розвитку інформаційного суспільства в Україні як інноватівного суспільства. Серед найвагоміших проблем: підвищення рівня комп'ютерної грамотності населення та впровадження і використання можливостей ІКТ в соціально-культурній сфері й інших секторах економіки на основі розробки та впровадження відповідних галузевих і міжгалузевих програм; подолання цифрової нерівності у доступі громадян України до електронних комунікацій та інформаційних ресурсів; запровадження механізмів розвиток ринку індустріального Інтернету на основі розробки галузевих стандартів із забезпеченням прискорення гармонізації національного законодавства з нормами законодавства Європейського Союзу; удосконалення механізмів захисту прав споживачів телекомунікаційних послуг у разі припинення діяльності операторів.* ***Висновки.*** *Стратегічні завдання створення сучасної інноваційної системи, що включатиме технологічні та наукові парки, венчурні фонди, мережі трансферу технологій тощо, потребує запровадження механізмі державно-приватного (публічно-приватного) партнерств в інноваційній сфері та має бути спрямовано на законодавче встановлення стимулюючих особливостей для нових виробництв, а також компаній сфери інфокомунікацій. Необхідність розвитку сфери інфокомунікацій є однією з пріоритетних у планах забезпечення розбудови інноваційної інфраструктури, ефективна діяльність якої гарантує взаємодію суб'єктів і об'єктів інноваційної діяльності, а також доступ до різних інформаційних ресурсів, що, своєю чергою, дасть змогу підвищити ефективність використання інноваційного потенціалу країни.*

Ключові слова*: інформаційні технології, інфокомунікації, інфокомунікаційні послуги, електронні програми, DESI, веб-ресурс.*

© *Редька К.Ю.*

Редька Екатерина Юрьевна
аспирант кафедры информационных технологий,
Харьковская государственная академия культуры.

СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ОРИЕНТИРЫ РАЗВИТИЯ СФЕРЫ ИНФОКОММУНИКАЦИЙ

Цель работы *заключается в раскрытии проблемы стратегических ориентиров развития инфокоммуникаций на экономическом, промышленном и образовательном уровнях. Характеризуются различные уровни оказания информационных услуг, в контексте развития информационных технологий. Осуществляются предложения по совершенствованию инфокоммуникационных процессов на общегосударственном уровне.* ***Методология.*** *В статье решаются концептуальные задачи: раскрывается на системном и функциональном уровнях категория «Инфокоммуникации»; на основе сравнительного и аналитического методов, освещаются влияния Инфокомуникации на образовательную, экономическую, на основе анализа законодательных документов, определяются стратегические ориентиры развития инфокоммуникаций в Украине.* ***Научная новизна*** *исследования заключается раскрытии еще нерассмотренных до сих учеными «Стратегии информационного развития Украины до 2020 года». На основе предложенной программы, решаются стратегии дальнейшего развития информационного общества в Украине как инновативного общества. Среди наиболее значимых проблем: повышение уровня компьютерной грамотности населения и внедрения и использования возможностей ИКТ в социально-культурной сфере и других секторах экономики на основе разработки и внедрения соответствующих отраслевых и межотраслевых программ; преодоление цифрового неравенства в доступе граждан Украины к электронным коммуникациям и информационным ресурсам; внедрение механизмов развитие рынка индустриального Интернет на основе разработки отраслевых стандартов с обеспечением ускорения гармонизации национального законодательства с нормами законодательства Европейского Союза; совершенствование механизмов защиты прав потребителей телекоммуникационных услуг в случае прекращения деятельности операторов.* ***Выводы.*** *Стратегические задачи создания современной инновационной системы, включающей технологические и научные парки, венчурные фонды, сети трансфера технологий и т.п., требует введения механизме государственно-частного (публично-частного) партнерства в инновационной сфере и должны быть направлены на законодательное установление стимулирующих особенностей для новых производств, а также компаний сферы инфокоммуникаций. Необходимость развития сферы инфокоммуникаций является одной из приоритетных в планах обеспечения развития инновационной инфраструктуры, эффективная деятельность которой гарантирует взаимодействие субъектов и объектов инновационной деятельности, а также доступ к различным информационным ресурсам, что, в свою очередь, позволит повысить эффективность использования инновационного потенциала страны.*

Ключевые слова*: информационные технологии, Инфокомуникации, инфокоммуникационные услуги, электронные программы, DESI, веб-ресурс.*

Redka Katryna,
Graduate Student,
Kharkiv State Academy of Culture

STRATEGIC ORIENTATIONS OF DEVELOPMENT OF THE FIELD OF INFO-COMMUNICATIONS

The purpose of the article *is to reveal the problem of strategic guidelines for the development of info-communications at the economic, industrial and educational levels. Characterized by different levels of information services, in the context of information technology development. Proposals are being made regarding the improvement of information communication processes at the national level.* ***Methodology.*** *In the article the conceptual tasks are solved: the category of "info communication" is revealed at the system and functional levels; on the basis of comparative and analytical methods, the spheres of influence of info-communication on educational, economic, on the basis of analysis of legislative documents are highlighted, strategic guidelines for the development of info-communications in Ukraine are determined.*

The scientific novelty *of the research is the disclosure of the "Strategy of Information Development of Ukraine until 2020", which has not yet been considered by scholars. On the basis of the proposed program, the strategies for further development of the information society in Ukraine as an innovative society are solved. Among the most important problems are: raising the level of computer literacy of the population and introducing and using ICT opportunities in the socio-cultural sphere and other sectors of the economy, based on the development and implementation of relevant sectoral and cross-sectoral programs; overcoming of digital inequality in the access of Ukrainian citizens to electronic communications and information resources; introduction of mechanisms for the development of the industrial Internet market based on the development of industry standards with the aim of accelerating the harmonization of national legislation with the norms of the law of the European Union; improvement of the mechanisms of protection of the rights of consumers of telecommunication services in the event of termination of operators.* ***Conclusions.*** *The strategic tasks of creating a modern innovation system, including technological and scientific parks, venture funds, technology transfer networks, etc., require the introduction of a mechanism of public-private (public-private) partnerships in the innovation sector and should be aimed at the legislative establishment of incentive features for new productions, as well as companies in the field of info-communications. The need for the development of the area of info-communication is one of the priorities in the plans to ensure the development of innovative infrastructure, the effective operation of which guarantees the interaction of subjects and objects of innovation activity, as well as access to various information resources, which, in turn, will increase the efficiency of the use of innovative potential countries.*

Key words: information technologies, info-communications, info-communication services, electronic programs, DESI, web resource.

Актуальність теми дослідження. Інформаційний чинник розвитку поступово стає важливою складовою сучасного зростання економічного, промислового та освітнього секторів, оскільки в умовах науково-технічного прогресу, зростання масштабів виробництва, розширення горизонтальних зв'язків між товаровиробниками, обсяг інформації зростає більш швидкими темпами ніж обсяг виробництва. Водночас інформаційно-комунікаційні технології дають змогу налагодити зв'язок між населенням і владою, між фірмою і клієнтом, між бізнесом і споживачем. Коли робота з інформацією стала однією із виробничих сил суспільства, з'явились країни, які будують своє економічне благополуччя завдяки значному використанню цієї сфери.

Також у сьогоденних умовах розвиток нових інфокомунікаційних технологій – це запорука успішної діяльності не тільки будь-якого підприємства, а й держави загалом. Комп'ютерні технології дають можливість на порядок підвищити ефективність розв'язання різноманітних задач – у сфері державного управління, вивчення проблем екології, біології, медицини, економіки, військової справи, проектування складних об'єктів, захисту інформації в системах тощо. Саме стратегічні орієнтири розвитку інфокомунікації стали актуальною проблемою, яка вимагає нагального вирішення.

Аналіз досліджень і публікацій. Важливий внесок у відображення використання інформаційно-комунікаційних технологій та інфокомунікацій на різних рівнях суспільного розвитку зробили такі вчені: Г.В. Атаманчук, В. Беккерс, В.Д. Бакуменко, О. І. Бутенко, О. Г. Білорус, Т. Геблер, В. Ф. Єфременко, О.Є. Кузьмін, Є. В.Лазарева, Ф. Ф. Пащенко, Т. М. Шотик тощо. Водночас ступінь розробленості проблематики стратегічних орієнтирів розвитку інформаційного суспільства залишається все ще недостатнім.

Мета статті – проаналізувати стратегічні орієнтири розвитку інфо-комунікацій на економічному, промисловому та освітньому рівнях. Поставлена перед нами мета, вимагає розв'язання таких завдань: поглибити категорію «інфокомунікації»; охарактеризувати сфери впливу інфокомунікації (освітню, економічну та промислову); на основі законодавчих документів визначити стратегічні орієнтири розвитку інфокомунікацій в Україні.

Виклад основного матеріалу. Розвиток інноваційної діяльності є одним із найважливіших системних факторів підвищення рівня конкурентоспроможності економіки та національної безпеки держави. Інфокомунікаційні

технології відіграють у цьому випадку особливу роль.

За твердженням Г.Г. Асеєва, інфокомунікації – це сучасна інформаційно-телекомунікаційна інфраструктура суспільства, що розвивається відповідно до техніко-економічних та освітньо-наукових законів розвитку самого суспільства [1, 206]. Інфокомунікаційна інфраструктура складається з таких основних елементів [1, 207]: інформаційних технологій, телекомунікацій, інформаційного терміналу абонента та мережі доступу.

Інформаційний термінал абонента визначає інформаційну складову, а мережі доступу і транспортні мережі – телекомунікаційну складову цієї інфраструктури. Основні сфери розвитку інфокомунікацій XXI століття – це економіка та технології. Рівень розвитку технологій залежить від рівня науково-технічного прогресу, а їхнє впровадження: від рівня розвитку.

Рівень розвитку інфокомунікацій в державі характеризує міру мере-жевої готовності країни до входження в ті, що формуються в глобальне ін-формаційне суспільство.

На думку Архіреєва С. І. та Деріда І. О., окрім соціально-економічного розвитку, важливого значення набуває підтримання розгалуженої інноваційної інфраструктури, що активно використовується для реалізації інновацій і сприяє науково-технологічному інноваційному розвитку [2. 83].

Як наголошує В. Дергачов, інфокомунікації як базис інноваційного розвитку підприємств і засіб досягнення поступального розвитку нових організаційних підходів в інфраструктурній підтримці їхньої діяльності, засвідчили зростання за рахунок цього ринку показників ефективності суб'єктів господарювання все більшої кількості галузей. Вплив інфокомунікацій на економіку продукує зміни як у виробництві суспільного продукту на макрорівні, так і формування більш ефективної внутрішньогалузевої структури ринків [4, 115].

Одночасно реалізація принципів ринкової моделі господарювання з подальшим удосконаленням інфокомунікаційної інфраструктури за останні десятиліття забезпечило динамічне зростання доходів і поступальне функціонування галузі навіть в умовах зміни її кон'юнктури та зростання конкуренції.

Відповідно до законодавства України основним елементом інноваційної інфраструктури виступають суб'єкти інфокомунікаційної сфери будь-якої форми власності, що надають інфокомунікаційні послуги із забезпечення інноваційної діяльності. Наприклад, індекс цифрової економіки і суспільства (DESI) характеризує прогрес країн ЄС у розбудові цифрової економіки та суспільства. Він об'єднує декілька відповідних показників за поточними цифровими напрямами політики в Європі. Індекс надає інформацію для аналізу за такими основними факторами:

- оцінювання ефективності: для отримання загальної характеристики розвитку окремих держав;
- покращення: для визначення сфер, де продуктивність держави може бути підвищена на підставі аналізу оцінки основних підіндексів і загального індивідуального індексу;
- оцінювання динаміки прогресивних змін з часом;
- порівняльний аналіз: кластеризація держав відповідно до їхніх індексів, порівняння країн у подібних стадіях цифрового розвитку для наголошення на необхідності удосконалення роботи у певних напрямах.

DESI має трирівневу структуру [4, 73]. На першому рівні DESI є п'ять основних напрямків політики для цифрової економіки і суспільства. Це взаємопов'язані показники, сукупність яких визначає синергетичний вплив на розвиток. Другий та третій рівні – це конкретизація показників за ієрархією. Отже, розвиток у цифровій економіці не може бути досягнуто за окремих покращень у деяких областях – тільки через узгоджені дії за всіма напрямами. Лише таким чином можна забезпечити інтегральний вплив на ситуацію та досягти реального її покращення.

Зокрема, заходи стратегії сталого розвитку держави до 2020 року передбачають забезпечення стійкої динаміки зростання економіки на основі проведення структурних реформ за вектором «Програми розвитку інновацій» для підсилення інституційної спроможності інноваційної інфраструктури, основним базисом якої виступає сфера інфокомунікацій. У стратегічній програмі є чітка вказівка, що необхідною умовою для розвитку цифрового суспіль-

ства є можливість підключення його суб'єктів до Інтернету [11]. Проте в даний час лише підключення до Інтернету вже недостатньо. Для того, щоб отримати максимальний ефект з повного спектру можливостей в Інтернеті, треба мати широкосмуговий доступ (ШСД).

Відповідно до «Стратегії 2020», соціально-культурний реалізації національної стратегії подальшого розвитку інформаційного суспільства в Україні як інноватівного суспільства передбачає [10]:

− підвищення рівня комп'ютерної грамотності населення та впровадження і використання можливостей ІКТ у соціально-культурній сфері й інших секторах економіки на основі розробки та впровадження відповідних галузевих і міжгалузевих програм;

− подолання цифрової нерівності в доступі громадян України до електронних комунікацій та інформаційних ресурсів як «першого рівня» (доступу нових користувачів), так і «другого рівня» (доступу існуючих користувачів), що пов'язано із соціально-віковим розривом через низькі доходи, особливо певних категорій громадян, та географічно-культурологічним розривом, що потребує реалізації компенсаційного механізму (субсидій) операторам на підключення за доступними цінами, враховуючи рівень доходів населення тощо.

Зокрема, активно популяризуються Wireless Data Acquisition Systems – безпровідні системи збору даних. У системі застосування відкритого програмного забезпечення та мови високого рівня LUA дає змогу, не змінюючи основної конфігурації апаратних засобів, легко адаптувати розробку до потреб конкретного виробництва. У базовій конфігурації забезпечується оцифровування та передача по мережі Wi-Fi підприємства одного аналогового датчика та одного датчика з цифровим виходом. Розраховано зону покриття окремого бездротового пристрою на базі спеціалізованого мі-кроконтролера та визначена конфігурація обладнання для покриття території промислового підприємства чи окремої території. Вказане програмування стало основою комп'ютеризації сучасної України.

За «Стратегією 2020», інституціонально-технологічний рівень спрямований на створення цілісної правової системи щодо [10]:

− зобов'язань (регуляторні) із надання універсальних послуг на оператора телекомунікацій із істотною ринковою перевагою не тільки у сфері фіксованого зв'язку, але й мобільного зв'язку і широкосмугового доступу до Інтернету (в т.ч. через удосконалення створення фонду універсальних послуг) з урахуванням принципу «технологічної нейтральності»;

− запровадження механізмів розвиток ринку індустріального Інтернету на основі розробки галузевих стандартів із забезпеченням прискорення гармонізації національного законодавства з нормами законодавства Європейського Союзу;

− удосконалення механізмів захисту прав споживачів телекомунікаційних послуг у разі припинення діяльності операторів, провайдерів телекомунікацій.

На адміністративно-економічному рівні, створення національних електронних інформаційних ресурсів передбачає [10]:

− зменшення бар'єрів входу на ринок через обтяжливі процедури виходу на ринок телекомунікацій на основі удосконалення ліцензування у сфері телекомунікацій;

− удосконалення механізмів нагляду (контролю) у сфері телекомунікацій, що спрямовані на запобігання порушенням і зниження потенційно можливого тиску на суб'єкти господарювання;

− зміцнення інформаційної безпеки та кібербезпеки на основі доктрин і міжнародних сертифікатів у сфері управління інформаційною безпекою;

− розвиток електронного урядування на основі програми з надання електронних адміністративних послуг.

Завдяки електронним інформаційним ресурсам, здійснюється активний обмін даними між такими об'єктами, як: держава-бізнес, держава-громадянин, держава-держава. Є певний перелік послуг, обов'язкових для надання їх онлайн, відповідно до Директиви ЄС. Для бізнесу це соціальні внески співробітників, корпоративний податок, ПДВ, реєстрація нової компанії, подання статистичної інформації, митні декларації, екологічні дозволи, держзакупівлі. Для громадян перелік трішки більший – податок на прибуток, пошук роботи, соціальні привілеї, особисті документи, реєстрація

авто, громадські бібліотеки, заява в міліцію, заявка на дозвіл будівництва, свідоцтва на шлюб та народження, заявки на вступ до ВНЗ, зміна адреси, сервіси охорони здоров'я.

За твердженням М.С. Яценко, інформатизація всіх сфер економить дуже багато державних коштів, робить усі процеси, які відбувають в країні, прозорими і без корупційної складової, а також дає змогу кожному громадянину впливати на прийняття рішень різного рівня і долучатись до цього з максимальною економією часу та зусиль [15, 165].

Л. О. Матвейчук наголосила, що розвиток інформаційного суспільства неодмінно породжує трансформаційні процеси у сфері публічного управління, що, своєю чергою, вимагають створення нових сучасних механізмів державного управління з використання досягнень інформаційних та комунікаційних технологій. Саме застосування інформаційних та комунікаційних технологій є пріоритетним у контексті реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [9, 17].

Стратегія сталого розвитку в Україні діє відповідно до принципів реформування електронних комунікацій сектора ЄС:

1. Сприяння розвитку конкуренції та можливість запровадження в разі потреби національним регуляторним органом функціонального розподілу в обслуговані інфраструктури і надані послуг.

2. Удосконалення регулювання шляхом реорганізації роздрібного та оптового ринків сфері електронних комунікацій та послуг. Регулювання на роздрібному ринку не є необхідним за умови ефективного регулювання на оптовому ринку послуг. Своєю чергою потреба в регулюванні і оптового ринку зникає, коли є достатній рівень конкуренції.

3. Зміцнення внутрішнього ринку та інтеграція до загальноєвропейських правил за рахунок координації регулювання в державах – членах ЄС.

4. Покращення захисту споживачів за рахунок розширення спектру прав споживачів електронних комунікаційних послуг: відкритість інформації про ціни; полегшення переходу клієнтів від одного сервіс-провайдера до іншого; полегшення доступу до електронних комунікаційних послуг для людей з обмеженими фізичними можливостями; обов'язок операторів інформувати своїх клієнтів у разі існування ризику розкриття персональних даних клієнтів; боротьба зі спамом, шпигунськими програмами тощо. Зокрема, інформаційний проект «Openbudget» покликаний підвищити прозорість та підзвітність органів місцевого самоврядування в рамках надходжень та використання бюджетних коштів. Портал містить комплекс програмного забезпечення для створення візуалізацій дохідної та видаткової частини місцевих бюджетів, ключових показників діяльності та бюджету адаптованого для пересічних громадян. Серед переваг платформи варто виокремити зменшення політичного напруження у громаді, покращення культури сплати податків громадянами, їхню обізнаність з питань використання бюджетних коштів тощо. На основі проекту також забезпечуються такі права:

- забезпечення максимального задоволення попиту споживачів на електронні комунікаційні послуги;
- сприяння розвитку конкурентного середовища на основі запобігання
- монополізму;
- створення сприятливих організаційних і економічних умов для залучення інвестицій;
- забезпечення рівних умов діяльності всім учасникам ринку у сфері електронних комунікацій;
- сприяння розвитку і модернізації електронних комунікаційних мереж;
- забезпечення інтеграції національних електронних комунікацій в світовий інформаційний простір.

В окремих містах почала діяти платформа «Відкрите місто» (Open city) задовго до створення петицій. Сайт зробили для комунікації громади та влади задля вирішення певних проблем. Цей веб-ресурс створили в рамках проекту «Відкрите місто: посилення участі громадян у розвитку місцевої громади», що є ініціативою Фонду Східна Європа. Енергетична компанія ДТЕК надала фінансову підтримку для поширення проекту на міста своєї діяльності. На сайті є можливість не лише написати про проблему, а й позначити місце на карті. Також можна завантажити фото або

відео. Веб-ресурс використовує відкриті карти Google, Яндекс та OSM (Open Street Map). Після модерації інформацію про проблему розмішують на сайті. Коли проблему вирішують, про це інформують на сайті.

Окремо здійснюються розробки щодо прискорення входу в інформаційний освітній простір шкіл і університетів, широкого поширення мультимедіа у педагогічній практиці, а також формування більш широкої мережі користувачів мультимедійних продуктів.

Прийнято Програму e-Europe (електронна Європа), що охоплює 11 напрямків діяльності, об'єднаних навколо трьох пріоритетів – створення дешевих, швидких і безпечних інтернет-мереж, вкладення великих інвестицій в розвиток практичних навичок, людей як користувачів мультимедіа, а також стимулювання використання людьми інтернет-мереж з усіх найважливіших напрямів (освіта, медицина, економіка тощо).

Найбільш пріоритетні проекти вже розроблені і до них належать [10]:

− підготовка глобального переліку досліджень щодо інформації;

− розвиток широкосмугових мереж;

− міжкультурне навчання та освіта (передусім навчання іноземним мовам студентів і бізнесменів);

− розвиток мережі електронних бібліотек;

− розвиток мережі електронних музеїв і галерей;

− програма з інформаційного забезпечення захисту навколишнього середовища і природних ресурсів;

− формування інформаційної системи з глобального управління над-звичайними ситуаціями;

− розвиток технологій в охороні здоров'я;

− здійснення програм для постійного інформування владою громадян про свою діяльність;

− організація глобального ринку інформаційних послуг для малого та середнього бізнесу;

− створення морських інформаційних систем.

Завдяки інформатизації бібліотек можна реалізувати такі послуги:

− замовлення унікального пластикового читацького квитка;

− онлайн-бібліотека Calibre (фонд електронних книг, онлайн-читання з будь-якого пристрою);

− електронний каталог книг та періодики з усього фонду міських бібліотек-філій;

− онлайн-консультація з бібліотекарем через бібліотечний сайт та соціальній мережі в режимі реального часу;

Один з таких веб-проектів у галузі аналітики успішно реалізує українська компанія NOKs fishes. У рамках реалізації власного проекту «МедіаВершки» NOKs fishes виробила програмно-технічні, технологічні підходи та методики щодо аналізу медіа-активності комерційних структур, згрупованих у межах одного ринку, регіону тощо, суб'єктів української політики. Проект досліджує резонанс таких ринків: банківські послуги; інвестиційна діяльність; FMCG (постачання товарів повсякденного попиту); сфера телекомунікації, IT (інформаційні технології) тощо [10]. «МедіаВершки» презентує річні результати аналізу медіа-активності комерційних структур, суб'єктів української політики. Проміжкові підсумки підбиваються щоквартально.

Постійне вдосконалення онлайн-сервісів, що спостерігається останнім часом, вносить істотні корективи в роботу сучасних медіа, розширюючи джерельну базу оперативної інтернет-інформації, засоби й способи доступу до неї. В умовах перманентної тенденції до збільшення обсягу інформації медіа, соціальних мереж, кількості сервісів та підвищення їхньої ролі в житті українського суспільства зростає інтерес до мультимедійного контенту з використанням різноманітних засобів доступу, що диктує багатоплатформність матеріалів та баз даних. Відповідно ці тенденції розвитку соціальних інформаційних комунікацій вносять свої корективи в роботу інформаційно-аналітичних структур бібліотек, сучасних інформаційних центрів, які в таких умовах постійно мають удосконалювати програмно-технічні, організаційно-технологічні підходи та методики до роботи з масивами джерел інформації.

Інформаційно-аналітичні структури сучасних бібліотек мають напрацьований науково-методичний досвід роботи з інформаційними

масивами інтернет-середовища, зі значними обсягами інформації, пошуковими он-лайн-сервісами за ключовими словами, що передбачають створення тематичних підбірок і водночас оперативне оновлення інформації (великі обсяги інформації виставляються на сайтах Інтернету, в соціальних мережах на певний час і потім знімаються чи зникають у надрах баз даних), надлишковість інформації, наявність так званих, інформаційних шумів тощо.

Висновки. Таким чином, відзначені стратегічні завдання створення сучасної інноваційної системи, що включатиме технологічні та наукові парки, венчурні фонди, мережі трансферу технологій тощо, потребує запровадження механізмі державно-приватного (публічно-приватного) партнерств в інноваційній сфері та має бути спрямовано на законодавче встановлення стимулюючих особливостей для нових виробництв, а також ком-паній сфери інфокомунікацій. Наприклад, через упровадження ефективних стимулів для розвитку сфери інфокомунікацій і підвищення її конкуренто-спроможності на світовому ринку з метою переходу на інноваційний шлях розвитку країни та забезпечення трансформації державної інноваційної політики шляхом прискорення запровадження інфокомунікаційних технологій і розвитку національних інформаційних ресурсів. Тому, необхідність розвитку сфери інфокомунікацій є однією з пріоритетних у планах забезпечення розбудови інноваційної інфраструктури, ефективна діяльність якої гарантує взаємодію суб'єктів і об'єктів інноваційної діяльності, а також доступ до різних інформаційних ресурсів, що, в свою чергу, дозволить підвищити ефективність використання інноваційного потенціалу країни.

Список використаних джерел

1. Асеев Г. Г. Электронное правительство в Украине: проблемы / Г. Г. Асеев. Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії роз-витку : матеріали міжнар. наук. конф. (22–23 листоп. 2012 р.) / М-во куль-тури і туризму України, Харків. держ. акад. культури, Акад. мистецтв України, Ін-т культурології, Упр. культури і туризму Харків. облдержадмін. Харків, 2012. С. 205–207.
2. Архіреєв С. І., Дерід І. О. Взаємозв'язок розвитку регіональної інно-ваційної системи, інтерактивних інноваційних комплексів та інноваційної інфраструктури. Приклад регіону Емілія-Романія. *Вісник СумДУ.* Серія: Економіка. 2009. – № 1. – С. 80–90.
3. Бутенко О. І., Лазарева Є. В. Інфраструктурні компоненти інноваційної моделі економіки. *Економіка і прогнозування,* 2008. – № 4. – С. 69–81.
4. Дергачев В. Информационно-коммуникационные технологии в экономике. Одесса: ИПРЭЭИ НАНУ, 2005. 165 с.
5. Ефременко В. Ф., Пащенко Ф. Ф. Место и роль инновационной инфраструктуры в формировании региональной системы инноваций. *Инновации*, 2009. № 4. С. 93–106.
6. Информационные технологии в би знесе. Под ред. М. Желены. СПб.: Питер, 2002. 1120 с.
7. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості. К.: НІСД, 2010. 29 с.
8. Михайловська О.В. Місце України у світовому процесі розбудови інформаційного суспільства. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. №12. С. 36–44.
9. Матвейчук Л. О. Механізми нормативно-правового забезпечення *діяльності органів державної податкової служби в електронному форматі. Аспекти публічного управління*. 2016., № 3. С.14-25.
10. Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020». Електронний ресурс. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015
11. Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2008 – 2012 роки»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.06.2007 № 381. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. Електронний ресурс. URL: http://zakon1.rada.gov.ua
12. Річний звіт про роботу НКРЗІ за 2015 рік. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації. Київ, 2015. Електронний ресурс. URL: http://www.nkrzi.gov.ua/images/news/11/1009/ZVIT_NCCIR_2015 _FINAL.pdf
13. Шотик Т. М. Принципи побудови інноваційної інфраструктури національного господарства. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 10 (112). С. 25–31.

14. Якубовский Н., Щукин В. Инфраструктура – фактор ускорения инновационного развития промышленности. *Экономика Украины*, 2007. № 2. С. 27–38.

15. Яценко М. С. Комплекс інфокомунікаційних послуг як об'єкт регіонального управління. Соціально-економічні проблеми регіонального розвитку: XI міжнар. наук.-практ. конф., 11 грудня 2009 р.: тези допов. Дніпропетровськ, 2009. С. 164-166.

References

1. Aseev G.G. (2012). Electronic Government in Ukraine: Problems / G. G. Aceev // Cultural Studies and Social Communications: Innovative Development Strategies: International Materials. sciences conf. (November 22-23, 2012). Kharkiv, 2012. [in Ukrainian].

2. Arhireev S.I., Derid I.O. (2009). Interrelation of the development of the regional innovation system, interactive innovation complexes and innovation infrastructure. An example of the Emilia-Romagna region. Sumy Sumy State University. Series: Economics. Vol. 1. [in Ukrainian].

3. Butenko O. I., Lazareva E. V. (2008). Infrastructure components of the innovative model of the economy. Economy and Forecasting. Vol. 4. [in Ukrainian].

4. Dergachev V. (2005). Information and communication technologies in economics. Odessa. [in Russian].

5. Efremenko V.F., Paschenko F.F. (2009). The place and role of innovation infrastructure in the formation of a regional innovation system. Innovations. Vol. 4. [in Russian].

6. Zheleny M. (eds) (2002). Information Technologies in Business. Saint Peterburg. [in Russian].

7. Dubov D. (eds) (2010). Information Society in Ukraine: Global Challenges and National Opportunities. Kyiv [in Ukrainian].

8. Mikhailovskaya O.V. (2009). Ukraine's place in the world process of building an information society. Vol. 12. [in Ukrainian].

9. Matveichuk L.O. (2016). Mechanisms of normative-legal support of activity of bodies of the state tax service in electronic format. Aspects of public administration. [in Ukrainian].

10. About the Strategy of Sustainable Development "Ukraine-2020". URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015 [in Ukrainian].

11. About the approval of the Concept of the State Target Economic Program "Creation of Innovation Infrastructure in Ukraine for 2008 - 2012": Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 06.06.2007 No. 381 // Database "Legislation of Ukraine" / The Verkhovna Rada of Ukraine. URL: http: //zakon1.rada.gov.ua [in Ukrainian].

12. Annual report on the work of the NCCR for 2015. National Commission, which carries out state regulation in the field of communication and informatization. Kyiv. URL: http://www.nkrzi.gov.ua/images/news/11/1009/ZVIT_NCCIR_2015 _FINAL.pdf [in Ukrainian].

13. Shotik T. M. (2010). Principles of construction of the innovation infrastructure of the national economy. Current problems of the economy. [in Ukrainian].

14. Yakubovsky N., Shchukin V. (2007). Infrastructure - the factor of acceleration of innovative development of industry. Economy of Ukraine. Vol. 2. [in Russian].

15. Yatsenko M. S. (2009). Complex of infocommunication services as an object of regional management. Socio-economic problems of regional development: XI International. science-practice Conf., December 11, 2009: Theses of Papers. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].

УДК 378:316.77:37.013

Зацерківна Марина Олексіївна,
аспірант Київського національного університету культури і мистецтв
zatserkivna@gmail.com

НАПРЯМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ВНЗ

Мета статті *– виявити та проаналізувати напрями організації зв'язків з громадськістю вищих навчальних закладів.* ***Методологія.*** *Задля ефективного досягнення мети дослідження був використаний аналітичний метод, який дав змогу проаналізувати та визначити основні напрями організації зв'язків з громадськістю вищих навчальних закладів.* ***Наукова новизна.*** *Досліджено ефективність та доцільність організації зв'язків з громадськістю вищих навчальних закладів.* ***Висновки.*** *PR можна розглядати як одну з функцій управління вишем, що сприяє встановленню взаєморозуміння між установою, її громадськістю і суспільством загалом. Знання специфіки кожного такого елемента в освітній галузі допомагає вирішувати не тільки питання просування організації на ринку, а й такі важливі управлінські завдання, як забезпечення організації інформацією про громадську думку і вироблення відповідних заходів, планування діяльності керівництва в інтересах громадськості, підтримка установи в стані готовності до різних змін шляхом завчасного передбачення тенденцій. Тому подальше дослідження окресленого напряму є необхідним і перспективним.*

Ключові слова: *зв'язки з громадськістю, напрями зв'язків з громадськістю, виш, організація зв'язків з громадськістю.*

Зацеркивна Марина Алексеевна,
аспирант Киевского национального университета культуры и искусств

НАПРАВЛЕНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ СВЯЗЕЙ С ОБЩЕСТВЕННОСТЬЮ ВУЗОВ

Цель статьи *– выявить и проанализировать направления организации связей с общественностью высших учебных заведений.* ***Методология****. Для эффективного достижения цели исследования был использован аналитический метод, который позволил проанализировать и определить основные направления организации связей с общественностью высших учебных заведений.* ***Научная новизна.*** *Исследована эффективность и целесообразность организации связей с общественностью высших учебных заведений.* ***Выводы.*** *PR можно рассматривать как одну из функций управления вузов, которая способствует установлению взаимопонимания между учреждением, ее общественностью и обществом в целом. Знание специфики каждого такого элемента в сфере образования помогает решать не только вопросы продвижения организации на рынке, но и такие важные управленческие задачи, как обеспечение организации информации об общественном мнении и выработки соответствующих мер, планирование деятельности руководства в интересах общественности, поддержка учреждения в состоянии готовности к различным переменам путем заблаговременного предвидения тенденций. Поэтому дальнейшее исследование очерченного направления необходимо и перспективным.*

Ключевые слова: *связи с общественностью, направления связей с общественностью, вуз, организация связей с общественностью.*

© Зацерківна М.О.

Zatserkivna Marina,
Postgraduate of Kyiv National University
of Culture and Arts

DIRECTIONS OF THE ORGANIZATION OF COMMUNITIES IN HIGHER EDUCATION

The purpose of the article *of the article is to identify and analyze the trends of the organization of public relations in higher education institutions.* ***Methodology.*** *In order to effectively achieve the purpose of the study, an analytical method was used that allowed to analyze and identify the main directions of the organization of public relations of higher educational institutions.* ***Scientific novelty.*** *Efficiency and expediency of organization of public relations of higher educational institutions are investigated.* ***Conclusions.*** *PR can be considered as one of the functions of management of higher education, which promotes the establishment of mutual understanding between the institution, its public and society as a whole. Knowledge of the specifics of each such element in the educational sphere helps to solve not only the issue of promotion of the organization in the market, but also such essential management tasks as providing organization of information about public opinion and the development of appropriate measures, planning the activities of leadership in the public interest, supporting the institution in a state of preparedness for various changes through the anticipation of trends. Therefore, further study of the direction mentioned above is necessary and promising.*

Key words: *public relations, public relations, universities, public relations.*

Актуальність теми дослідження. У забезпеченні успішного функціонування соціальних організацій, як у зовнішньому, так і у внутрішньому інформаційно-комунікаційному просторі особливу роль відіграють зв'язки з громадськістю (PR). Стосовно до вузу, як організації соціальної сфери, PR-діяльність має свою специфіку. Вона вимагає врахування досвіду комерційних, політичних організацій, що успішно застосовують PR-практики. Основу PR-діяльності вузу становить завдання просування освітніх послуг і завоювання довіри громадськості, результатом чого може бути залучення інвестицій, необхідних в сучасних соціально-економічних умовах.

Тому вивчення напрямів організації зв'язків з громадськістю вузу, необхідних для формування та підтримки закладу в сфері освіти, та їхнього використання стає все більш актуальним.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивчення проблеми встановлення зв'язків із громадськістю в освітній галузі, що передбачають зворотній зв'язок із цільовими групами, ґрунтується на досягненнях загальної теорії PR, що і зумовило використання в межах дослідження праць таких вчених, як В. Королько [2], В. Мойсеєв [6], Є. Тихомирова [12] та ін.

Окремі прикладні аспекти вивчення напрямів організації PR-діяльності у сфері освітніх послуг досліджували В. Березенко [1], В. Куріло та О. Савченко [3], Т. Оболенська [7], В. Подольна та С. Усик [10].

Однак стан наукової розробленості проблематики стосовно вивчення напрямів PR у сфері освітніх послуг характеризується відсутністю комплексного розгляду PR-діяльності навчальних закладів. Отже, мета дослідження – виявити та проаналізувати напрями організації зв'язків з громадськістю вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Основною метою вивчення напрямів PR-комунікацій у сфері освітніх послуг є налагодження відкритого діалогу та гармонізація відносин між закладами освіти та громадськістю. Такий діалог сприятиме підвищенню популярності та створенню ефективного іміджу вищого навчального закладу.

Під ефективним іміджем розуміється цілеспрямований імідж, який відповідає очікуванням і запитам споживачів освітніх послуг [9]. Для добре відомих ВНЗ завдання побудови ефективного іміджу є нескладним, оскільки придбаний раніше імідж допомагає витримувати конкуренцію. Разом із тим у зовнішньому середовищі можуть виникнути зміни, здатні змінити розстановку сил і вплинути на імідж вузу. У цих умовах для формування концепції ефективного іміджу необхідна концептуальна система заходів, головними вихідними положеннями якої є: проведення інформаційної політики, формування компетентної громадської думки про вуз, організація зв'язків з громадськістю (PR) з використанням комунікативного менеджменту.

1. Проведення інформаційної політики за допомогою організації потоку новин про всі сфери діяльності вузу в ЗМІ забезпечує інформування населення про діяльність вузу, завоювання інформаційного простору на рівні освіти, регіону, країни і т.д.

При цьому навчальний заклад у своїй діяльності повинен дотримуватися принципів відкритості і конструктивного діалогу, забезпечувати повноту інформації про стратегію і плани розвитку та поточні події, прагнути до найбільш повного задоволення суспільної потреби в достовірній інформації.

При здійсненні інформаційної політики необхідно враховувати і так звані інформаційні потоки та управляти ними [11]. Аналізуючи структуру вузу, перевага віддається ключовим управлінським фігурам, які визначають лідерство освітнього закладу і володіють повнотою найважливішої та об'єктивної інформації.

При реалізації інформаційної політики необхідно враховувати роль носіїв інформації та інформаційних партнерів, а також специфіку сучасного інформаційного простору. Так, носії інформації можуть бути внутрішніми і зовнішніми. Наприклад, для інформування колективу вузу використовується корпоративна газета, інтернет-сайт, наради, конференції. Для інформування на зовнішньому рівні – постійно функціонуючий сайт за умови регулярного оновлення його сторінок. В якості інформаційних партнерів залучаються ЗМІ; інформація повідомляється через прес-релізи, брифінги, прес-конференції, виступи керівництва вузу у пресі, в новинних програмах ТБ. При цьому необхідна узгодженість дій, а також врахування специфіки інформаційного простору, яке розглядається як поле взаємодії суб'єктів інформаційного процесу, де суб'єктом здійснюється подання спеціально організованої інформації з метою впливу на свідомість об'єкта. Специфіка цих заходів полягає в тому, що досить часто в інформаційному просторі масово, широким потоком ведеться пропаганда актуальної ідеї державного рівня (наприклад, реформа освіти), причому не реальної і всім зрозумілої стратегії та шляхів розв'язання, а популістських гасел на рівні маніпулювання масовою свідомістю. Отже, при реалізації концепції варто використовувати інформаційний простір, щоб формувати цінніс-ні соціальні орієнтації у майбутніх споживачів освітніх послуг за допомогою переконливого впливу на противагу дезорієнтованій рекламі.

2. Включення чинника формування громадської думки в концепцію створення ефективного іміджу вузу зумовлене: специфікою функцій (освітня, виховна, директивна і т.д.), залученням громадської думки в управлінський процес; розумінням громадської думки, а також взаємозв'язком і доповнюваністю інформаційної політики та громадської думки.

Виходячи з настанови, що формування громадської думки вузу – складний процес, складовими якого є правильний вибір цілей і завдань, виявлення та аналіз індивідуальних думок, система раціонального планування і прогнозування, організація взаємодії керівництва вузу й аудиторії (студенти, співробітники, населення) та ефективний контроль, можна констатувати, що необхідна модель формування громадської думки. Ця модель потрібна для того, щоб: навчитися керувати процесом формування громадської думки у вузі і визначати найкращі способи управління за заданих умов; прогнозувати прямі і непрямі наслідки реалізації заданих способів і форм впливу на суб'єкт громадської думки з виходом на бажаний результат; задавати технологічність процесу формування громадської думки.

3. Сфера відповідальності за формування іміджу перетинається з основною метою та об'єктом діяльності – зв'язками з громадськістю. Існують різні підходи до змісту «паблік рілейшнз» (PR) як сфери діяльності: це «частина маркетингової комунікації», «частина журналістики», «PR – реклама», «теорія і практика відносин між організацією і суспільством». Але головний сенс діяльності у сфері PR зводиться до формування сприятливого іміджу організації та нейтралізації несприятливих подій і чуток [7].

Напрямами діяльності у сфері зв'язків з громадськістю є:

1) загальнофірмова комунікація (внутрішня та зовнішня):

– внутрішня комунікація – навіювання працівникам віри у свій заклад, почуття гордості та відповідальності за нього. Для її забезпечення передбачається: проведення заходів, що сприяють встановленню добрих стосунків між керівниками та підлеглими (вечірки, екс-

курсії, спортивні змагання тощо); надання соціальних пільг працівникам (додаткові відпустки, пенсійні та страхові внески тощо); видання газети освітнього закладу; підтримка зразкової репутації керівників у суспільстві,

– матеріальні стимули (премії, висока заробітна плата тощо), які впливають на зміцнення позицій освітнього закладу,

– зовнішня комунікація – створення образу вузу в очах громадськості міста, країни; при цьому важливо своєчасно повідомляти громадськість про досягнення закладу, його успіхи;

2) встановлення й підтримка стійких зв'язків із засобами масової інформації. Цю роботу спрямовано на розміщення відомостей і матеріалів пізнавально-інформаційного характеру в засобах масової інформації для привертання уваги до певних осіб, освітніх послуг;

3) освітня пропаганда. Здійснення різноманітних заходів, що забезпечують впізнаваність певної послуги. Для цього використовуються: редакційне місце або час у різних засобах масової інформації, доступні потенційним абітурієнтам. Інколи вона спрямована на конкретну освітню спеціальність. Пропагується саме вищий навчальний заклад;

4) лобізм. Діяльність, спрямована на ухвалення, неухвалення або скасування законодавчих актів та урядових рішень через вплив на думку законодавців і чиновників;

5) консультування. Розроблення та подання настанов, пропозицій, рекомендацій щодо питань суспільної значущості, становища, репутації та образу вузу [8].

Для ефективної роботи PR-технологій у галузі освіти слід дотримуватися таких рекомендацій: використання різних каналів комунікації – ініціювати і розміщувати інформацію не тільки у пресі, а й на телебаченні і в Інтернеті; оригінальність матеріалу (іншими словами, щоб відображати будь-які характеристики іміджу, необхідно подавати інформацію у відповідній формі); працювати з різними цільовими аудиторіями – діловими, громадськими та іншими, орієнтованими на питання освіти; організовувати заходи, орієнтовані на цільові аудиторії, наприклад, «один день у вузі», або участь у майстер-класі, організація прес-туру й екскурсії по вузу; використання фірмової сувенірної продукції: від ручок до футболок, блокнотів і т.д., це свого роду нагадування про вуз; здійснювати моніторинг й аналіз ситуації для коригування діяльності.

Інформаційне висвітлення й організація спеціальних заходів стають сьогодні частиною комплексного підходу до вирішення комунікативних завдань, в основі якого лежить визначення і дотримання місії вузу. Зміст місії є інструментом формування загального образу вищої школи нарівні зі створенням візуального стилю, а також організацією представництва в Інтернеті.

Місія, тобто формулювання, що розкриває сенс існування вузу, відмінність від йому подібних, вважається ключовим моментом життєдіяльності будь-якого колективу. Наявність цієї характеристики важлива і для формування образу вузу. «Головні труднощі з'являються тому, що багато вузів не спроможні чітко визначити, чого вони хочуть досягти, а також в тому, що вони являють собою зараз. У таких випадках їх вигляд в очах цільових аудиторій виявляється спотвореним, а заходи на його поліпшення – трудомісткими» [4].

Система цінностей, переконань, настанов, що поділяються всіма працівниками закладу та визначають поведінкові норми, в науковій літературі визначається як «корпоративна культура». Головний елемент корпоративної культури вузу – формування впізнаваного образу за допомогою суто візуальних, зовнішніх чинників. Емблема (логотип), оформлення поліграфічної продукції, зовнішній вигляд приміщень – все це повинно відображати єдиний стиль, індивідуальний, незабутній образ.

Взагалі вибір місця і відповідного йому типу зовнішньої реклами стає доволі значущим для формування образу вузу. Рекламний ринок пропонує величезну кількість нових майданчиків нарівні з вже традиційними місцями розміщення інформації про вуз. Наступний крок у формуванні образу вузу пов'язаний з використанням переваг Інтернету. Його поява відкриває абсолютно нові перспективи.

Для ефективного застосування зв'язків з громадськістю з метою просування ВНЗ вважається за необхідне виявити якісні характеристики й визначити кількісно свою цільову аудиторію; обрати звернення, що містять необхідну інформацію, рекламні аргументи; обрати засоби поширення інформації, зібрати і

проаналізувати інформацію, що надходить каналами зворотного зв'язку [10]. Таким чином, якщо на попередніх етапах ставка робилася на проведення інформполітики, формування громадської думки, то завданням цього етапу є надання системності і керованості процесу створення іміджу за рахунок використання інструментів PR, технологій управління взаємовідносинами з клієнтами, об'єднання всіх компонентів системи. Для ефективності впливу на громадськість, використовуючи комунікативний ресурс, доцільним є створення при ректорові громадської консультативної ради, що складається з лідерів громадських, релігійних організацій та політичних партій, яка з одного боку збирає з різних соціальних груп інформацію про громадську думку щодо вузу, з іншого – в ці самі групи несе інформацію про позиції вузу «з перших рук». У такому разі відбувається поєднання об'єктів взаємодії, розширення зони охоплення і впливу, що підвищує рівень інформованості і довіри з боку цільових груп. При цьому провідною моделлю піару є двостороння симетрична модель, що передбачає взаєморозуміння і співпрацю, максимальне врахування інтересів суспільних груп і мотивацій, відмова від вульгарної пропаганди. Отже, виникає необхідність «взяти на озброєння» комунікаційний менеджмент.

У ході реалізації концепції можна переконатись в тому, що завдання комунікаційного менеджменту вимагають обліку комплексу методичних вимог, що забезпечують ефективність створення іміджу. До головних з них вчені відносять такі: принцип повторення (багаторазове повторення сприяє кращому сприйняттю повідомлення), принцип безперервного посилення (нарощування аргументів), принцип подвійного виклику (звернення до свідомості і підсвідомості), адекватність (імідж повинен відповідати тому, що існує насправді), оригінальність (повинен бути розпізнаваним серед іміджів інших вузів), пластичність (повинен оперативно модифікуватися). Крім того, варто виокремити як мінімум два підходи, які використовуються при створенні іміджу: це маніпулятивний підхід (суб'єкт-об'єктний) та частково маніпулятивний (суб'єкт-суб'єктний). При першому підході частка маніпуляцій висока, він передбачає формування іміджу – міфу або фантому, другий передбачає значно нижчий рівень маніпуляцій і розрахований на близьке сприйняття інформації в безпосередньому спілкуванні не на рівні людина-людина, а людина–аудиторія [5]. Запорука успіху такого іміджу криється в його правдивості. Науковець М. І. Пащенко [8] вказує на необхідність використання алгоритму при формуванні іміджу, що повинен включати такі операції: гностичну, конструкторсько-проектувальну, організаційну, комунікативну.

Важливе значення в концепції відводиться використанню реклами. Основні функції управління рекламною кампанією розглядаються як: інформаційне забезпечення рекламної діяльності, планування, організація і керівництво реалізацією поставлених цілей і завдань, контроль виконання рекламних заходів. Рекламуючи освітні послуги, споживачів цих послуг, соціальні програми, лідерів вузу, його випускників, в цілому формується ставлення до об'єкта-товару-продукції вузу. У цьому випадку теза «Мета виправдовує засоби» розуміється як використання великомасштабних акцій, комплексу заходів і засобів реклами. Це передбачає використання радіо, телебачення, поліграфічної та сувенірної продукції, цілеспрямовані презентації та майстер-класи викладачів, студентів як носіїв рекламної інформації. Фахівець з піару має зорієнтувати і скеровувати зусилля всіх, хто зайнятий у процесі рекламної діяльності, на досягнення згоди сторін. Тобто думка, яка передається рекламним носієм про вуз, має відповідати очікуваному, відповідному запиту адресата, щоб у споживачів сформувався бажаний імідж ВНЗ [3].

Наукова новизна. Досліджено ефективність та доцільність організації зв'язків з громадськістю вищих навчальних закладів.

Висновки. Реформування освіти як одного з елементів соціальної системи впливає не лише на подальші перспективи розвитку цієї сфери, а й на застосування вищими навчальними закладами нових стратегій у сфері надання освітніх послуг, позиціонування вузу. Очевидно, що формування іміджу вузу є довгостроковим стратегічним завданням концептуального плану, пов'язаним із плануванням і прогнозуванням. Використання сучасних комплексних напрямів PR сприяє досягненню цілей вузу, що дає змогу вирішити такі завдання, як підвищення попу-

лярності та зміцнення репутації вузу, його послуг, бренду, зміцнення довіри серед споживачів, партнерів, засобів масової інформації, підвищення привабливості цільової аудиторії.

Отже, PR можна розглядати як одну з функцій управління вузу, що сприяє встановленню взаєморозуміння між установою, її громадськістю і суспільством загалом. Утім, лише комплексне застосування усіх структурних елементів PR-процесу зможе дати позитивні результати. Знання специфіки кожного такого елемента в освітній галузі допомагає вирішувати не тільки питання просування організації на ринку, а й такі важливі управлінські завдання, як забезпечення організації інформацією про громадську думку і виробленя відповідних заходів, планування діяльності керівництва в інтересах громадськості, підтримка установи в стані готовності до різних змін шляхом завчасного передбачення тенденцій. Тому подальше дослідження окресленого напряму є необхідним і перспективним.

Список використаних джерел

1. Березенко В. PR освітньої галузі в сучасній комунікаційній парадигмі . *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації.* 2010. № 1. С. 111–115.

2. Королько В. Г. Основы паблик рилейшнз. Москва : Рефл-бук, 2000. 528 с.

3. Куріло В. Public Relations для вищих навчальних закладів. *Наукові записки Миколаївського державного гуманітарного університету імені Петра Могили: політичні науки.* 2004. № 20. С. 38–43.

4. Лазарев В. А., Мохначев С. А. Конкурентоспособность ВУЗа как объект управления. Екатеринбург: Пригородные вести, 2003. 160 с.

5. Марцин В. Вища школа України на шляху трансформації у європейський освітній простір. *Вища школа.* 2007. № 5. С. 27–35.

6. Мойсеєв В. А. Паблік рілейшнз. Київ : Академвидав, 2007. – 224 с.

7. Оболенська Т. Є. Маркетинг освітніх послуг: вітчизняний та зарубіжний досвід. К. : КНЕУ, 2001. 208 с.

8. Пащенко Н. И. Конкурентоспособность вузов и стратегии их деятельности в условиях региональной конкуренции: дис. канд. экон. наук : 08.00.04. Уфа,1999. 191 с.

9. Пискунова Т. Н. Условия и факторы формирования позитивного имиджа общеобразовательного учреждения : дис. канд. психол. наук: 19.00.13. Москва, 1998. 148 с.

10. Подольна В. Особливості просування освітніх послуг. *Вісник КНУТД.* 2013. № 4. С. 206–211.

11. Стригунова М. Н. Исследование и анализ факторов и показателей конкурентоспособности учебных подразделений ВУЗа. *Збірник наукових праць СНУЯЕтаП.* Севастополь : СНУЯЕтаП, 2011. С. 162–170.

12. Тихомирова Є. Зв'язки з громадськістю: Навчальний посібник. Київ : НМЦВО, 2001. 560 с.

References

1. Berezenko, V. (2010). PR of educational branch in modern communication paradigm PR. State and regions. Series: Social Communications, vol. 1, p. 111-115. [in Ukrainian].

2. Korolko, V. H. (2000). Fundamentals of public relations. Moskva : Refl-buk. [in Russian].

3. Kurilo, V., Savchenko, O. (2004). Public Relations for Higher Educational Institutions. Scientific notes of the Nikolayev State Humanitarian University named after Petro Mohyla: political sciences, vol. 20, p. 38-43. [in Ukrainian].

4. Lazarev, V. A., Mokhnachev, S. A. (2003). Competitiveness of the university as an object of management. Ekaterynburh : Pryhorodnye vesty. [in Russian].

5. Martsyn, V. (2007). Higher School of Ukraine on the Way of Transformation into European Educational Space. Higher School, vol. 5, p. 27-35. [in Ukrainian].

6. Moiseiev, V. A. (2007). Public Relations. Kyiv : Akademvydav. [in Ukrainian].

7. Obolenska, T. E. (2001). Marketing of educational services: domestic and foreign experience. K. : KNEU. [in Ukrainian].

8. Pashchenko, N. Y. (1999). Competitiveness of universities and their strategies in the context of regional competition: the dissertation of the candidate of economic sciences: 08.00.04. Ufa. [in Russian].

9. Pyskunova, T. N. (1998). Conditions and factors for the formation of a positive image of a general educational institution: the dissertation of the candidate of psyhological sciences: 19.00.13. Moskva. [in Russian].

10. Podolna, V., Usyk, S. (2013). Features of promotion of educational services. Visnyk KNUTD, vol. 4, p. 206-2011. [in Ukrainian].

11. Stryhunova, M. N. (2011). Research and analysis of factors and indicators of competitiveness of the educational units of the university. Collection of scientific works SNUYaEtaP. Sevastopol : SNUIaEtaP, p. 162-170. [in Russian].

12. Tykhomyrova, E. (2001). Public Relations: A Manual. Kyiv : NMTsVO. [in Ukrainian].

ПОДІЇ І ФАКТИ НАУКОВОГО ЖИТТЯ

ВІТАЄМО ЮВІЛЯРА!
ПЕЛЕЩИШИН АНДРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ
(до 45-річчя з дня народження)

Відомий вчений, доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності Національного університету «Львівська політехніка» **Пелещишин Андрій Миколайов**ич народився 21 травня 1973 року в сім'ї науковців. Продовжуючи родинні традиції, 1990 року вступив до Львівського державного університету ім. І.Франка на факультет прикладної математики, який і закінчив з відзнакою 1995 року. Цього ж року розпочалася і його професійна діяльність на кафедрі інформаційних систем та мереж Національного університету «Львівська політехніка»: з 1995 року на посаді стажиста-дослідника кафедри, з 1996 по 1999 роки як аспірант, з 1999 по 2001 рік – асистент, а з 2001 року – вже на посаді доцента цієї ж кафедри.

2001 р. Андрій Миколайович захистив кандидатську дисертацію на тему «Методи та алгоритми моделювання Web-систем» за спеціальністю 01.05.02 «Математичне моделювання та обчислювальні методи», а 2003 року йому було присвоєне вчене звання доцента кафедри інформаційних систем та мереж.

Продовжуючи наукові пошуки, А.М. Пелещишин здобув науковий ступінь доктора технічних наук захистивши 2008 р. дисертацію та на тему «Методи та засоби позиціонування сайтів в системі World Wide Web» за спеціальністю 01.05.03 «Математичне та програмне забезпечення обчислювальних машин і систем».

Упродовж 2005-2011 років працював деканом Інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій Львівської політехніки, професором кафедри інформаційних систем та мереж, а 2013 року отримав вчене звання професора кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності.

Важливою особливістю професійної діяльності А.М. Пелещишина є постійне поєднання наукової, адміністративної та педагогічної діяльності. Так, очоливши 2011 року кафедру соціальних комунікацій та інформаційної діяльності Національного університету «Львівська політехніка» він виявив непересічні організаторські здібності, лідерські якості, високий професіоналізм, педагогічну майстерність у поєднанні з толерантністю, вимогливим і доброзичливим ставленням до студентів, чим заслужено завоював повагу студентської молоді і педагогічного колективу. За його ініціативи з 2012 року кафедра проводить Міжнародну науково-практичну конференцію «Інформація. Комунікація. Суспільство», що вже стала традиційним місцем зустрічі фахівців інформаційно-бібліотечної та архівної справи і є запорукою виникнення нових ідей та спрямування їх у практичну площину.

Андрій Миколайович є членом 2-х спеціалізованих вчених рад із захисту дисертацій за спеціальностями «Математична, прикладна та структурна лінгвістика» та «Телекомунікаційні системи». Широка наукова ерудиція дала йому змогу успішно здійснювати керівництво з цілого

спектру наукових напрямів, пов'язаних з проблематикою розвитку інформаційного простору в глобальному та національному вимірах. Під його керівництвом захищено ряд дисертацій зі спеціальностей 01.05.03 «Математичне та програмне забезпечення обчислювальних машин та систем»; 10.02.21 «Математична, прикладна та структурна лінгвістика», 21.05.01 «Інформаційна безпека держави».

Результати праці вченого знайшли широке професійне визнання. У листопаді 2016 р. його нагороджено грамотою Національного університету «Львівська політехніка» за значні досягнення в навчальній та науковій роботі. На сьогоднішній день Андрій Миколайович є головою науково-методичної підкомісії зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» сектора вищої освіти Науково-методичної Ради Міністерства освіти і науки України та розробником освітніх стандартів зі спеціальності та головою комісії з інформатизації Вченої ради Національного університету «Львівська політехніка».

Андрій Миколайович належить до тих фахівців, які постійно розвиваються та розширюють свій професійний світогляд. Нині напрямками його наукових досліджень є системотворчі процеси World Wide Web та методи побудови інформаційного суспільства; соціальні мережі, віртуальні спільноти та інформаційні технології соціальних комунікацій; організація та позиціонування сайтів, управління спільнотами та інформаційним образом установи; захист та безпека національного інформаційного простору; технології електронного урядування та електронної демократії; інформаційний та документаційний менеджмент; електронні бібліотеки та архіви, інформаційний простір установ; соціальні мережі та віртуальні спільноти як історичні джерела.

Він є автором 3-х монографій та низки навчальних посібників, понад 300 наукових праць та більше 100 популярних матеріалів зі світу інформаційних технологій, має чимало публікацій у фахових виданнях та виданнях з переліку Scopus. Є експертом в інформаційній, бібліотечній, архівній освіті та практиці, здійснює наукове редагування і рецензування наукових монографій, збірників, науково-методичних матеріалів, навчальних посібників, матеріалів конференцій, дисертацій та авторефератів.

Андрій Пелещишин активно займається громадською діяльністю, є ініціатором низки суспільно значимих Інтернет-проектів: «Українська наукова Інтернет-спільнота»; «Форум міста Львів (Форум рідного міста)»; «Наукове товариство імені Шевченка», «Спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Захоплюється фотографією, публікуючи унікальні світлини у жанрі макрофото.

Багато теплих слів можна сказати про нашого ювіляра – доброзичливу, турботливу, надійну людину з витонченим почуттям гумору, мудрого керівника та справжнього друга. А бути другом – це мистецтво з яким не народжуються, а якому навчаються все життя. Тож побажаємо йому міцного здоров'я та невичерпної спраги до життя. Хай доля буде щедрою на успіхи та перемоги, багатою на радісні звістки, приємні події, позитивні досягнення і благородні справи! Зичимо, щоб кожен день наповнювався найважливішими подіями, які зігріватимуть душу та принесуть справжнє задоволення!

Нехай все бажане здійснюється, а задумане обов'язково втілиться в життя!

Редакційна колегія журналу
«Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія»

Міністерство культури України
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
Інститут практичної культурології та арт-менеджменту
Кафедра культурології та інформаційних комунікацій

ОГОЛОШУЄ НАБІР СТУДЕНТІВ
за спеціальностями

029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Спеціалізації:

- «Документознавство та інформаційна діяльність»
- «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство»

034 «Культурологія»

Спеціалізація:

- «Культурологія. Організація культурно-мистецьких проектів»

Термін навчання:

за освітнім ступенем *«бакалавр»*:

- ✓ на базі повної загальної освіти – 3 роки 10 місяців;
- ✓ на базі освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста або після двох років навчання у вищому навчальному закладі – 1 рік 10 місяців ***(добір на 3 курс)***.

за освітнім ступенем *«магістр»*:

- ✓ на базі освітнього ступеня «бакалавр» або освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» – 1 рік 6 місяців.

Форми навчання: денна, заочна.

Для вступу на перший курс для здобуття ступеня бакалавра на основі повної загальної середньої освіти у вступників будуть прийматись сертифікати зовнішнього незалежного оцінювання 2016, 2017 та 2018 років.

Конкурсні предмети у сертифікатах Українського центру оцінювання якості освіти:

029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»:

1. ***Українська мова та література****.*

2. ***Історія України****.*

3. ***Іноземна мова*** (англійська мова, французька мова, німецька мова, іспанська мова) (приймаються лише результати 2018 року відповідно до Умов прийому на навчання до вищих навчальних закладів України)

або ***математика***

034 «Культурологія»:

1. ***Українська мова та література****.*

2. ***Історія України****.*

3. ***Іноземна мова*** (англійська мова, французька мова, німецька мова, іспанська мова) (приймаються лише результати 2018 року відповідно до Умов прийому на навчання до вищих навчальних закладів України)

або ***географія*.**

Додаткова інформація на сайті НАКККіМ (*http://nakkkim.edu.ua/*)
Телефони для довідок:
Приймальна комісія: +38 (044) 288 80 81
Кафедра культурології та арт-менеджменту: +38 (044) 280 36 19
Контактна особа: зав. кафедри ***Герчанівська Поліна Евальдівна***

Чекаємо на Вас в АКАДЕМІЇ
на кафедрі культурології та інформаційних комунікацій
за адресою: вул. Лаврська, 9, корпус 18, аудиторія 104, м. Київ, Україна

Вимоги до публікацій
в наукових журналах Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Загальні положення

Редакційна колегія фахових видань Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (далі – академії) у своїй роботі керується нормами законодавства України у сфері освіти, наукової діяльності та інтелектуальної власності.

До публікації в журналі приймаються статті проблемного, узагальнюючого, методичного характеру, які являють собою оригінальні наукові дослідження, що **раніше ніде не друкувались.**

Статті приймаються українською, російською або англійською мовами.

Обов'язковими етапами роботи редакційної колегії з опрацювання статей перед публікацією є:

– перевірка на предмет дотримання вимог до редакційного оформлення згідно з державними стандартами України (ДСТУ 3008-95 «Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення»; ДСТУ ГОСТ 8302:2015 «Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»; ДСТУ 3582:2013 «Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила»;

– здійснення редколегією внутрішнього та зовнішнього рецензування статей відповідно до Наказу МОН України від 15 січня 2018 року № 32 «Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України»);

– перевірка статей на плагіат (Статті 1, 5 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»; Стаття 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права»; п. 16 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника»).

Етапи підготовки до друку

Передаючи статтю до редакції, автор гарантує наявність у нього авторських прав на рукопис і дає згоду на публікацію тексту та метаданих статті (включаючи прізвище та ініціали автора, місце його роботи, електронну адресу для кореспонденції) у друкованій та електронній версіях журналу, що передбачає дотримання політики відкритого доступу згідно з умовами ліцензії Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (див. сайт http://nakkkim.edu.ua/nauka/93-vidannya-akademiji) – можливість вільно читати, завантажувати, копіювати та поширювати зміст статті з навчальною та науковою метою із зазначенням авторства.

1. Статті подаються до відділу наукової та редакційно-видавничої діяльності академії у робочі дні (з понеділка по четвер з 14.00 до 18.00) **за адресою: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корпус 11, 2-й поверх, кабінет 204, тел. (044) 280-21-93, e-mail: nauka@dakkkim.edu.ua.**

2. Статті магістрантів, аспірантів, здобувачів (осіб, які не мають наукового ступеня) **обов'язково супроводжуються рецензією** із зазначенням наукової новизни та актуальності публікації, підписаною доктором чи кандидатом наук (фахівцем за профілем). Підпис рецензента має бути засвідченим печаткою у кадровому підрозділі.

3. До відділу наукової та редакційно-видавничої діяльності академії подається паперовий примірник статті та її електронна версія. На кожній сторінці роздруківки автор проставляє свій підпис, а на першій сторінці також зазначає дату подання статті до друку.

4. Стаття, у якій виявлено запозичення з матеріалів інших авторів без посилання на джерело, не повертається на доопрацювання та не публікується, а її автор може подати до редколегії інший матеріал.

У разі повторного виявлення запозичень, редакція залишає за собою право не брати у подальшому до друку матеріали даного автора.

5. Статті друкуються у співаторстві не більше двох авторів.

6. **Правила цитування:**

- всі цитати мають закінчуватися посиланнями на джерела;
- посилання на підручники є небажаним;
- посилання на власні публікації допускається лише в разі нагальної потреби;
- вторинне цитування не дозволяється;
- якщо в огляді літератури або далі по тексту йде посилання на прізвище вченого – його публікація має бути в загальному списку літератури після статті.

7. За наявності трьох і більше граматичних помилок на сторінці, текст до публікації не приймається.

8. Редколегія організовує внутрішнє (обов'язкове) та зовнішнє (за необхідності) рецензування статей. Редакція інформує автора про результат розгляду, надсилаючи йому електронною поштою висновок.

Якщо автор не згоден із зауваженнями рецензента, він має обґрунтувати це письмово. Редколегія залишає за собою право відхилити статтю, якщо автор безпідставно залишає без уваги побажання рецензента.

Структура статті

1. **Індекс УДК.**

2. **Відомості про автора українською, російською та англійською мовами**, що містять такі дані (без скорочень та абревіатур): прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання, посада із зазначенням структурного підрозділу та назви установи за основним місцем роботи автора. Наприклад: *Єсипенко Роман Миколайович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри суспільних наук Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*.

3. **Контактна інформація**: номер телефону, електронна пошта.

4. **Назва статті** українською, російською та англійською мовами.

5. **Анотації та ключові слова** наводяться трьома мовами (українською, російською, англійською) обсягом **не більше 300 слів (не більше 2300 друкованих знаків з пробілами).** Анотація наводиться **одним абзацом**, з вирівнюванням по ширині; анотація надається згідно з вимогами наукометричних баз як **структурований реферат,** і повинна містити такі виділені елементи: **мета роботи**, **методологія**, **наукова новизна**, **висновки, ключові слова.** Анотація російською мовою та англійською мовою є перекладом україномовного варіанту, обсягом **не більше 300 слів (не більше 2300 друкованих знаків з пробілами)**.

«Після кожної анотації наводять ключові слова відповідною мовою. Ключовим словом називається слово або стійке словосполучення із тексту анотації, яке з точки зору інформаційного пошуку несе смислове навантаження. Сукупність ключових слів (загальною кількістю не меншою трьох і не більшою десяти) повинна відбивати поза контекстом основний зміст наукової праці. Ключові слова подають у називному відмінку, друкують в рядок, через кому» *(Пономаренко Л. А. Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня. Методичні поради. – К., 2010).*

Наприклад:

Антропологічна компонента природи держави

В.В.Хміль, Т.В. Хміль

Мета роботи. Дослідження пов'язане з пошуком нових засобів та методів обґрунтування етичних моральних норм як основи для громадянського втручання в життя держави. Криза певних соціальних теорій та моделей розвитку суспільств не завжди враховує місце та роль держави в соціальних, політичних та духовних перетворень. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні компаративного, історико-логічного методів. Зазначений методологічний підхід дозволяє розкрити та піддати аналізу певні моделі стосовно антропологічної компоненти в соціальних відносинах, що надаються певними типами державних утворень з метою знайти динамічний погляд на майбутнє людини, нові виміри її самореалізації. **Наукова новизна** роботи полягає в розширення уявлень про еволюцію свободи людини в різних історичних типах держав. Порівняльний аналіз розвитку держав та місця в них свободи людини надає можливість глибше усвідомити антропологічну детермінанту, яка поступово підпорядковує та бере під свій контроль державні інституції, що необхідні для гуманізації зовнішніх умов буття людини, а також виявити напрямки розбудови держави та простір для самодіяльності людини як "від чого" так і "для чого" необхідна свобода особистості. **Висновки.** Осмислення розвитку парадигмальних систем, що засновані на моральній складовій держави дає нову точку відліку для реформаторської діяльності, в напрямку зближення держави з загальнолюдськими цінностями. Держава, розбудовуючи себе на моральних загальнолюдських принципах просувається до свого самознищення, як силового поля влади.

Ключові слова: парадигма антропологічності; держава; громадянське суспільство етика; мораль; постлібералізм

6. **Вимоги до основного тексту. Текст статті повинен містити:**

– «постановку проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;

– аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;

– формулювання цілей статті (постановка завдання);

– виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;

– висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку» (Витяг з Постанови Президії ВАК України від 15.01.2003 р. № 7-05/1).

7. Вищезазначені структурні елементи статті необхідно виділити з абзацу напівжирним шрифтом, а саме так: **Актуальність теми дослідження**. **Аналіз досліджень і публікацій**. **Мета дослідження. Виклад основного матеріалу. Наукова новизна. Висновки.**

Наведені будь-які статистичні дані мають бути підкріплені посиланням на джерела.

8. **Список використаних джерел** оформлюється згідно з вимогами ДСТУ ГОСТ 8302:2015 «Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». Джерела наводяться мовою оригіналу в алфавітному порядку.

В списку має бути не менше 7-8 посилань на джерела, бажана наявність іноземних джерел; рекомендовано посилання на іноземні журнали з високим індексом цитованості або базову монографію в даній галузі.

Скорочення оформлюються відповідно ДСТУ 3582:2013 «Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила»;

9. **References** (література латиницею) наводиться повністю окремим блоком, повторюючи список літератури, наданий національною мовою, незалежно від того, є в ньому іноземні джерела чи немає. Якщо в списку є посилання на іноземні публікації, вони повністю повторюються у списку, наведеному у латиниці.

Список References оформлюється згідно стандарту **APA (American Psychological Association (APA) Style)**. Рекомендовано користуватись системами автоматичної транслітерації:

- для транслітерації українського тексту латиницею слід застосовувати Постанову Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 р. № 55 (http://translit.kh.ua/#passport);

для транслітерації російського тексту латиницею – систему Держдепартаменту США (http://shub123.ucoz.ru/Sistema_transliterazii.html).

Оформити цитування відповідно до стилю APA можна на сайті онлайнового автоматичного формування посилань:

http://www.bibme.org/citation-guide/apa/book

Зразок детального оформлення транслітерованого латиницею списку використаних джерел див. на сайті академії: http://nakkkim.edu.ua/images/vidannya/%D0%9E%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_References.pdf

Технічне оформлення

1. Обсяг – до 13 сторінок (20000 друкованих знаків з пробілами), (включно з анотаціями, таблицями, графіками та списком використаних джерел). Відгук або рецензія – до 3 сторінок.

2. Текст статті виконується у форматі Microsoft Word. **Параметри сторінки – формат А4; орієнтація** – книжкова; **поля —** по **2 см**; **шрифт** — Times New Roman; **кегль –** 14; **міжрядковий інтервал** –1,5; **абзацний відступ** – 1,25 см. Текст повинен бути вирівняний по ширині аркуша. Підписи до рисунків і таблиць набирати шрифтом Times New Roman 12.

Рисунки і таблиці розміщуються в тексті статті з вирівнюванням по центру сторінки, без обтікання текстом та не виходячи за поле набору. Рисунки і таблиці необхідно подавати в статті безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше. На кожну формулу, таблицю, рисунок, графік у тексті мають бути обов'язкові посилання.

3. Посилання оформлюються так: [8, 25], де 8 – порядковий номер джерела у списку, 25 – номер сторінки. Посилання на кілька джерел: [8, 25; 4, 67].

4. Лапки: «...»; подвійні лапки для оформлення цитати в цитаті: «"..."».

5. Зразок підпису під ілюстрацією: *В. Стерлігов. Крива проблема №1. 1970. Полотно, олія. 83×105. Державний музей історії. Санкт-Петербург.*

6. Таблиці і формули виконуються згідно з вимогами ДСТУ 3008-95.

7. Примітки оформлюються як виноски. Засоби Microsoft Word не використовуються. Знак виноски виконують надрядковою арабською цифрою безпосередньо після того слова, числа, символу, речення, до якого дають пояснення. Примітки розміщуються після основного тексту перед списком використаних джерел.

Приклад: У тексті:

Мета статті – простежити взаємозв'язок між філософською категорією Ніщо[1] та концепцією…

Після основного тексту перед списком використаних джерел:

Примітки:

[1] Написання Ніщо з великої літери використовується у тих випадках, коли мається на увазі відповідна філософська категорія, при акцентуванні її значущості та за бажанням самого автора. У наведених цитатах написання подано з урахуванням авторського правопису.

Підп. до друку 22.05.2018 Формат 60х84 1/8. Папір др. апарат.
Друк офсетний. Ум.-друк. арк. 13,95 Зам. Тираж 1000 прим.

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
ДК № 3953 від 12.01.2011.